תלמוד בבלי · אחרונים · קרן אורה · סדר מועד

קרן אורה על מועד קטן

רבי יצחק מינקובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרן אורה על מועד קטן

רבי יצחק מינקובסקי

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרן-אורה-על-מועד-קטן/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 7
דף ג. 11
דף ג: 15
דף ד. 17
דף ד: 22
דף ה. 26
דף ה: 27
דף ו. 29
דף ו: 31
דף ז. 36
דף ז: 43
דף ח. 46
דף ח: 49
דף ט. 56
דף ט: 59
דף י. 61
דף י: 64
דף יא. 68
דף יא: 70
דף יב. 77
דף יב: 86
דף יג. 91
דף יג: 95
דף יד. 97
דף יד: 102
דף טו. 105
דף טו: 107
דף טז. 107
דף טז: 109
דף יז. 110
דף יז: 110
דף יח. 113
דף יח: 117
דף יט. 120
דף יט: 128
דף כ. 136
דף כ: 138
דף כא. 146
דף כא: 148
דף כב. 149
דף כב: 154
דף כג. 161
דף כג: 163
דף כד. 168
דף כד: 171
דף כה. 172
דף כה: 175
דף כו. 178
דף כו: 179
דף כז. 180
דף כז: 181
דף כח. 182
דף כח: 183

בעזרת הנותן רוח חכמה בלבנו אתחיל לפרש מסכת מועד קטן ובה יאיר עינינו

דף ב.

משנה משקין כו' הנה באיסור מלאכת חוה"מ רוב הראשונים ז"ל דעתם דלא הוי איסורו אלא מדרבנן כמבואר בתוס' בחגיגה דף י"ח וברא"ש ז"ל ריש מכילתין ונושאי כלי הרמב"ם ז"ל כתבו גם בדעת הרמב"ם ז"ל דאין בו אלא איסור דרבנן והביאו ראי' לזה מדברי הירושלמי במכילתין ומהא דמדמי לה במגילה לר"ח ועוד דהיכן מצינו מה"ת מקצתו אסור ומקצתו מותר ועיין ברא"ש ז"ל משכ"כ עוד להוכיח דדרשת המקראות אינן אלא אסמכתא בעלמא ולענ"ד נראה מלשון הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה דהוי דאורייתא וז"ל שם באה הקבלה כי חולו של מועד אסור בעשיית מלאכה וזה ידוע כי לשון קבלה בד' הרמב"ם הם דברים המקובלים למשה מסיני. והרמב"ם ז"ל קורא לדברים אלו ג"כ בשם ד' סופרים וא"כ אין ראי' ממה שקרא לאיסור הזה בחיבורו דברי סופרים וכתב בחיבורו ב' טעמים בזה הא' משום דנקרא מקראי קודש ועוד דהם זמן חגיגה ונראין הדברים כי עיקר טעם איסור מלאכה מה"ת הוא כדי שיהיו מזומנים וקרואים לקדש לחוג ולשמוח במקדש ה' ע"כ לא נפרט בתוכה איזה מלאכה אסורה ואיזה מותרת ונמסר הדבר לחכמים יודעי רמיזת התורה וכוונתה והם יורו איזה מלאכה אסורה ואיזה מותרת ועל הנקודה הזאת תסוב כל איסורי מלאכת חוה"מ שאין בהם איסור מצד עצמן של ימים כי אינן קרואים י"ט ועיקר האיסור הוא כדי להפנות לקדושה לקיים מצות החגיגה והשמחה. ועפ"ז יתיישבו כל המקומות בש"ס על נכון ואין בהם שום סתירה כי משאז"ל במגילה כל מקום שאין י"ט כו' כן הוא שאינן קרואים י"ט לאיסור מלאכה מצד עצמן של ימים ומהא דכיון מלאכתו כו' כבר דחו הראשונים ז"ל בעצמן דהכוונה ודאי מדרבנן וכש"כ לפי משכ"כ דאין איסור בימים אלו מצד עצמן ודאי דהכוונה לא הוי אלא מדרבנן ומה שהביאו ראי' מן הירושלמי מר' אבא בר ממל דאמר אלו הי' מי שימנה עמי הייתי מתיר מלאכה בחוה"מ דכלום אסרו אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ושמחים כו' ואינן אוכלין ופוחזים ולפמש"כ אין ראיה מזה ואדרבה הן הן הדברים שכתבתי כיון דלא נאמר בפירוש בתורה איסור המלאכה אלא בא הצווי במה שנק' מקראי קודש להיות פנויים לעסוק במצות וכיון דע"י הפנאי הם באים לידי פחזות טוב יותר להתיר להם מלאכה ותכבד העבודה עליהם והעד על זאת אביא לך ממילתא אחרנייתא דאמר ר' אבא בר ממל שם בירושל' אלו הי' כו' הייתי מתיר למכור בשר בכור בליטרא דכלום אסרו אלא כדי שימכרו בזול והם מערימין ומוכרים ביוקר וכבר הוכיחו התוס' בבכורות

ובזבחים פ' התערובות דאיסור מכירה בליטרא הוא מה"ת מהא דאיתא בחלק יצאו בכור שאינו נאכל בתורת בהמתך ואפ"ה קאמר דהי' מתיר והיינו משום דלא נאמר בפירוש בתורה איסור המכירה אלא מצד הסברא האמיתית שלא לזלזל בקדשים דמה"ת הוא זה אסורה ע"כ היכא דליכא זילותא או אם התפיסו לבדק הבית דאיכא הרווחה להקדש בזה מיבעי לן בפרק התערובות אי מותר לשוחטו באיטליז ולמוכרו בליטרא והיינו הך דאמר בירושלמי כלום אסרו אלא כדי שימכרו בזול ולא יזלזלו בו לעשות סחורה בו וכיון דמעירימין ומוכרין אותו ביוקר הייתי מתיר להם למוכרו בליטרא ולא הי' בזיון כ"כ ועיין בק"ע מש"כ בזה וכה"ג הוא במלאכת חוה"מ וא"ש נמי האי סוגיא דמשמע דמדאורייתא הם והצדוקים מודים בזה משום דמקרא קודש קראן הכתוב בפירוש והנה לפי מה דאיתא בירושלמי בפסחים ובתעניות בטעם המעמדות משום דביום קרבן צריך להבטל ממלאכה כהדין דתנינן כל איניש דייתי עליו כו' וא"א שיהי' כל ישראל בטילין דמי אוסף להם הדגן ע"כ תיקנו להם מעמדות ואנשי המעמד לבד אסורין במלאכה וכמש"כ בזה באורך במס' תענית וא"כ בחוה"מ דכל ישראל נאספים לרגל ואין כאן חלוקת המעמדות והמשמרות היה להם לכל ישראל להאסר במלאכה משום דקרבן מוסף ותמיד וחגיגה ושלמי שמחה ועל תמיד י"ל דכשם שמשמר הקבוע ברגל היה מקריב התמיד ה"נ אותו המעמד הי' עומד על הקרבן ומשום חגיגה נמי לא היו נאסרים אלא ביום א' שהיו מקריבים חגיגתן אבל משום מוסף קצת קשה כיון דכל המשמרות שוות בעבודתו א"כ גם המעמד ליבטל ויאסרו כל ישראל כמו בפסח וגם לזה י"ל דיש רשות ביד ישראל לעשות שלוחים לאנשי מעמד הקבוע ברגל גם לעמוד על המוסף ואכתי תיקשי משלמי שמחה דחובה בכל יום א"כ בלא"ה היו נאסרים כל ישראל במלאכה בחוה"מ משום קרבנן ועיין בתוס' חגיגה דף ו' ע"ב ד"ה יש בשמחה כו' ובסוכה במתני' ההלל והשמחה שמנה ואין לומר דאצטריך להני קראי לבזמן שאין בהמ"ק קיים התינח למ"ד בטלה מגילת תענית אלא למ"ד לא בטלה מאי איכא למימר וכמש"כ בחי' בתענית אלא ודאי נראה דמהני קראי ילפינן איסורא מה"ת ומפני הקרבן לא הי' נאסרים אלא מדרבנן ודו"ק בזה:

שם גמרא אימור דשמעת לי' לראב"י הרווחא דלא טירחא במקום פסידא מי שמעת לי' מכאן קשה על פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ובחיבורו על הא דאמר ראב"י זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד ופי' הוא ז"ל הטעם משום דכיון דלא שתו צריכין מים רבים והוי טירחא יתירא ודלא כפירש"י ז"ל. וא"כ הא שמעינן לראב"י נמי בטירחא במקום פסידא וצ"ל דעדיפא לי' להש"ס לאוקמא כר' יהודה דשמעינן מיני' האי טירחא גופא דתנן במתני' דלא ישקה ממי גשמים וקילון אלא דוקא ממעיין שיצא

בתחילה וכמו שכ' רש"י ז"ל. והנה אביי מפרש האי שחרבה דקאמר ר' יהודה היינו שחרב מעיינה ויצא לה מעיין אחר ופירש"י ז"ל דדווקא שחרבה היינו שהשקה אותה קודם י"ט וכיון שרגילה לשתות אי לא משקה לה הוי פסידא וצ"ל דהא דתנן במתני' סתמא משקין בית השלחין ולא תנן דווקא שחרבה היינו משום דסמיך אהא דתנן לקמן זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד. ולדברי הרמב"ם ז"ל צריך לפרש דווקא שחרבה שהי' משקה אותה מקודם אבל לא חרבה ולא השקה אותה קודם המועד אסור משום דהוי טירחא יתירא וסמיך ג"כ אמתני' דלקמן וראב"ע אומר לא כך ולא כך ואפילו חרב מעיינה היינו שהשקה אותה קודם המועד לא ישקנה ממעיין שיצא בתחילה ודברי המהרש"א ז"ל ברש"י לקמן ד"ה מתניתין אמאן תרמי' שכתב דלראב"ע אפילו ממעיין שלא יצא בתחילה אסור נפלאו ממני. ונראה מדבריו ז"ל שהוא מפרש האי שחרבה דנקט ר' יהודה הוא לקולא דאפילו חרב מעיינה הראשון ויצא לה מעיין אחר בתחילה מותר להשקות בית השלחין ראב"ע אומר לא כך ולא כך ל"ש חרב מעיינה ויצא לה מעיין מתחילה ל"ש לא חרב מעיינה היינו להשקותה ממעיינה הראשון הכל אסור והי' הנוסחא לפניו בגמרא כמו ברש"י ז"ל וג' תיבות מעיין שיצא בתחילה הם סמוכים לל"ש חרב מעיינה וכמש"כ רש"י ז"ל ובאמת יש סעד לפירוש זה מהא דקאמרינן לקמן והאי דקתני מעיין שיצא בתחילה להודיעך כחו דר' מאיר והשתא אם נפרש האי שחרבה דנקט ר' יהודה היינו לאשמעינן דווקא שחרבה וכמש"כ לעיל א"כ היכא נקיט ר' יהודה מעיין שיצא מתחילה דהא דינא אחריני קמ"ל אבל לפמש"כ בשיטת מהרש"א ז"ל א"ש דהא דנקט שחרבה כוונתו למעיין שיצא בתחילה ומ"מ דברי המהרש"א ז"ל צ"ע ויש עוד לפרש דהא דנקט ר"י שחרבה קמ"ל דווקא אם חרב המעיין הראשון מותר להשקות ממעיין שיצא בתחילה אבל אם מעיינה הראשון עדיין קיים אסור להשקות ממעיין שיצא בתחילה כיון דאפשר להשקות ממעיינה הראשון ובירושלמי פריך מעיין שיצא בתחילה ולאו טריח הוא אלא כר"מ דר"מ אמר משקין ממנו אפילו בית הבעל אמר ר' יוסי ד"ה כשהי' אחד ונעשה שנים משמע מדבריו ז"ל דלרבנן אסור להשקות ממעיין שיצא בתחילה אפילו בית השלחין וצ"ל דמפרש שחרבה כפשוטו דרבנן לא התירו אלא בית השלחין שהתחילה להכחיש דאיכא פסידא טובא אבל לא סתם בית השלחין כיון דלא הוי דבר האבד כ"כ ואיכא טירחא אלא דלא זכיתי להבין מאי דאמרינן התם ע"ד דרבנן אין משקין ממנו אלא דבר שהוא אבד ומלבד שאינו טריח והא מתירין באבד אפילו טריח דהיינו מעיין שיצא בתחילה:

שם גמרא מושכין את המים מאילן לאילן פי' התוס' משום דאילן כבית השלחין דמי ורש"י ז"ל שלא כ' כן י"ל דאפילו הוי אילן כבית הבעל שרי למיטרח טירחא זוטא כי האי וכן כתב הריטב"א ז"ל בשם רש"י ז"ל:

שם גמרא יתר על כן אמר ר' יהודה לא יפנה אמת המים כו' וכ' הריטב"א ז"ל בשם רש"י ז"ל דהאיסור הוא משום דהוי הרווחה בעלמא כבית הבעל וקתני יתר ע"כ דאפילו טירחא זוטא לפנות נמי אסור בהרווחה ובפירש"י ז"ל שלפנינו מבואר איפכא דמשום טירחא הוא דאסר ר' יהודה וכפי' התוספ' ז"ל וקתני יתר ע"כ משום דמסתבר יותר להתיר אפילו טירחא רבא במקום מדבר דלא טריח במקום הרווחה וק"ל:

דף ב:

גמרא להודיעך כחו דר"מ והא דלא קאמר להודיעך כחו דר' יהודה גופא דבבית השלחין מותר אפילו מעיין שיצא בתחילה משום דר"י סתמא קאמר אין משקין אלא בית השלחין ועיקר הדיוק הוא מדנקט ר"מ מעיין שיצא בתחילה ור"י עלה קאי והוי ס"ד דר"מ נמי איירי דווקא במעין שיצא בתחילה וע"ז קאמר הש"ס דלהודיעך כחו דר"מ נקט לה וכעין זה כתב הריטב"א ז"ל:

שם גמרא רבה אמר משום חורש כו' והאמר רב כהנא כו' מה שיש לדקדק כאן על שיטת התוס' ז"ל כבר כתבנו בפ' כלל גדול ע"ש וראיתי בריטב"א ז"ל דמפרש נמי כפשטי' דעיקר הקושיא מרב כהנא דש"מ דמחייב תרתי אחדא מלאכה ומאי דאסיק הש"ס בקושיא ולא בתיובתא כתב הריטב"א ז"ל דרבה לטעמי' דס"ל אין חילוק מלאכות בי"ט ורב יוסף נמי אזיל בשיטתי' וצ"ל דלא גרס המנכש והמשקה בשבת כדאיתא בנוסחא דילן ומפרש לפלוגתייהו בי"ט ואכתי יש לדקדק על דבריו ז"ל כיון דבשבת דיש חילוק מלאכות חייב משום חורש ומשום זורע א"כ בי"ט נמי נהי דאין חילוק מלאכות לי"ט ולא מחייב אלא חדא וצריך לכתחילה להתרותו משום מלאכה העיקרת אבל כי לא התרו בו משום חורש לרבה והתרו בו משום זורע אמאי לא יתחייב כי היכא כו' דבשבת אם התרו בו משום חדא לחוד וודאי חייב חדא וצ"ל לשיטתו דלא פליגי רבה ורב יוסף אלא לכתחילה משום מאי מתרינן בי'. ויש לדקדק אמאי לא פריך אביי האי קושיא נמי בפ' תולין דפליגי רבה ור' זירא במשמר משום מאי מחייב רבה אמר משום בורר ר' זירא אמר משום מרקד ומר אמר כוותי דידי מסתברא ומר אמר כוותי דידי מסתברא ואמאי לא פריך אביי עלה כדפריך הכא וי"ל דהתם לר' זירא לא דמי לבורר משום דבבורר פסולת למטה וכן לרבה לא דמי למרקד משום דמרקד דרך ליטול את הפסולת ולהניח האוכל

אבל הכא ע"כ תרוייהו איתנהו בי' מרפי' ארעא ומצמח פירי ואמאי לא יתחייב משום שניהם ורש"י ז"ל פירש התם דרבה מודה דאם התרו בו משום מרקד נמי חייב דמרקד נמי דרך ליטול את האוכל ולהניח את הפסולת. וא"כ לרבה לכאורה אם התרו בו משום שתיהם בורר ומרקד מיחייב תרתי אבל לפי האמת נראה דלא מיחייב אלא חדא כיון דבורר ומרקד בלא"ה מלאכה אחת הם ולא נתחלקו אלא מפני שמצינו שתיהם במשכן וא"כ לא מצינו בהם חילוק חטאת אלא כשעשאן בשתי מלאכות אבל לא במלאכה אחת ולשון הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' שבת נראה דתרוייהו לא פליגי ויוכל להתרות בו משום מה שירצה או משום בורר או משום מרקד והתוס' בפ' כלל גדול כתבו דתרוייהו פליגי אהדדי ולרבה אם התרו בו משום מרקד פטור ודו"ק:

שם גמרא אלא לדידך דאמרת משום חורש חרישה בכלאים מי אסור כו' מכאן נמי קשה על שיטת הריטב"א ז"ל לעיל דהיינו טעמא דרבה משום דאין חילוק מלאכות לי"ט א"כ מאי פריך רב יוסף לרבה מכלאים כיון דחרישה לא אסירא בכלאים ממילא חייב משום זורע דהא גם לרבה איכא בה נמי משום זריעה אלא דלענין התראה גבי י"ט אמר רבה דעיקר ההתראה צריכה להיות משום חורש אבל גבי כלאים דליכא חרישה ודאי חייב משום זורע אלא משמע מכאן דלרבה ליכא זורע כלל במנכש וק"ל:

שם גמרא ומה טעם קאמר מ"ט מנכש ומחפה לוקה משום מקיים שר"ע אומר כו' משמע מכאן דלרבה מחפה נמי לית בי' משום זורע וטעם מחפה הוא ג"כ משום מקיים ולפ"ז קשיא טובא למה לי' לרבה לשנויי במכות פ' אלו הן הלוקין אמתני' דיש חורש תלם אחד דפריך התם ולילקי נמי משום מחפה וזורע ומשני רבה אין חילוק מלאכות לי"ט ולמה לי' האי שינויא הא איהו ס"ל דליכא במחפה משום זורע אלא משום מקיים וראיתי לרש"י ז"ל במכות שכ' על הא דבעי ר"ל למימר דמתני' דמכות ר"ע היא ופירש"י ז"ל שם דכולה ר"ע ורבנן ס"ל במחפה דאינו לוקה כמו במקיים אבל מנכש חייב משום דהוי זורע מבואר מדבריו ז"ל דאפילו למאן דמפרש דכולה ר"ע היא ומה טעם קאמר אפ"ה לא קאי הטעם אמנכש אלא במנכש כ"ע מודים דחייב דהוי זורע וא"כ ה"נ מצינן למימר לרבה דס"ל דטעמו של ר"ע לא קאי אלא אמנכש אבל במחפה כ"ע מודים דהוי זורע אלא דלא דמי דבשלמא לפירש"י ז"ל שם י"ל דהטעם קאי אמחפה דנשנית באחרונה וקתני בדרך לא זו אף זו המנכש ואפילו מחפה לוקה דהוי מקיים אבל למימר דטעמו של ר"ע קאי אמנכש שנשנית ראשונה ולא אמחפה דבתר הכי זה ודאי לא מסתבר וצ"ל נהי דר"ע ס"ל דבמחפה ליכא משום זורע אלא משום מקיים מ"מ קים לן לרבנן דמחפה לוקה משום זורע וכדאמר ר' ינאי התם נמנו וגמרו המחפה בכלאים לוקה ואכתי תיקשי

לשיטת התוס' ז"ל דרבה פליג ארב כהנא וס"ל דכל היכא דאיכא תרתי לא מחייב אלא חדא אפילו בשבת א"כ מאי קאמר רבה התם חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק כו' הא בשבת נמי ליכא חילוק מלאכות כהאי גוונא דלא עשה אלא מלאכה אחת דבהדי דחרש קא מחפה וצ"ל דזה נחשב לב' מלאכות החרישה לחוד והחיפוי לחוד והנה הרמב"ם ז"ל כתב בפ"א מה' כלאים אחד הזורע ואחד המנכש מחפה לוקה וכתב עוד בהלכה ג' ואסור לאדם לקיים כלאים בשדהו ואם קיימן אינו לוקה. ולכאורה הוא דלא כמאן דלר"ע אפילו מלקות איכא ולרבנן אפילו איסורא מנ"ל וכתב הכ"מ לתרץ בג' אנפי או דס"ל להרמב"ם ז"ל דלרבנן נמי איכא איסורא אלא דהקשה ע"ז כיון דפסק בה' שבת דמנכש חייב משום חורש א"כ ע"כ צ"ל דכולה ר"ע היא ואמאי פסק דאינו לוקה וכתב לתרץ דבאמת כולה ר"ע היא אלא דעכ"פ רבנן פליגי עלי' וס"ל דאינו לוקה ונקטינן כוותייהו והוא תמוה א"כ אמאי כתב הרמב"ם ז"ל דמנכש לוקה כיון דלית בי' אלא משום מקיים ובאמת לא זכיתי להבין מאי קשיא לי' הא הוא עצמו ז"ל כתב בה' שבת דתרי מנכש הוי חד משום זורע וחד משום חורש מדפסק במשקה מים לזרעים כרב יוסף דהוי זורע והכריחו להרמב"ם ז"ל לחלק במנכש הוא משום דתנן בפרק הבונה החורש כ"ש המנכש המקרס' והמזרד כ"ש משמע דכולהו תולדה דחורש הם והיינו היכא דנתכוין בהם ליפות הקרקע אז הם תולדה דחרישה ואם כוונתם כדי להצמיח ודאי יש בהם משום זורע כמבואר בירושלמי פרק כלל גדול דמקרסם ומזרד הן תולדות זורע דזהו דבר שהוא מבחיל את הפרי ומגדיל אותו ועוד תני התם דכל דבר שהוא להניית קרקע הרי זה תולדה דחורש וחשיב התם המבר' בחורשין היינו שמלקט אילנות קטנים בשביל הגדולים והוא לצורך הניית הקרקע אלא דצ"ע קצת בפי' המשניות שם בשבת שם דמבואר שם דמקרסם ומזרד הם תולדות זורע עכ"פ זה פשוט דמנכש דהכא בה' כלאים ודאי טעמא משום זורע דומיא דמחפה ואין צריך לומר דכולה ר"ע הוא ושפיר פסק כרבנן ופסק הכ"מ עוד בשם יש מי שאומר ליישב דברי הרמב"ם דבאמת כולה ר' עקיבא ופסק כוותי' ואפ"ה אינו לוקה אלא היכא דעביד מעשה אבל לא במקיים בעלמא ותמה ע"ז דא"כ מנ"ל דאסור באין בו מעשה וגם זה לא זכיתי להבין מאי קושיא מנ"ל דאסור אדרבה פשיטא דאיכא איסורא כיון דדרשינן כלאים שדך לא דאסור לקיים אלא לענין מלקות בעינן יש בו מעשה משום דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה ועוד למה הביא זאת בשם יש מי שאומר והוא שיטת רש"י ז"ל ותוס' ז"ל בע"ז דף ס"ד דלא לקי לר"ע אלא אי עביד מעשה דהכי ס"ל לר"ע לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מ"מ העיקר נראה בדברי הרמב"ם ז"ל דפסק כרבנן דמנכש ומחפה חייבינן משום זורע ובמקיים

איכא איסורא כמו שאמרו בירושלמי וכסתמא דמתני' כלאי זרעים אסורין לזרוע ולקיים והנה אי נימא דלרבנן ליכא אלא איסורא דרבנן במקיים מצינן למימר כן גם לפום סוגיית גמרא דילן אבל אי נימא דלרבנן איכא איסור מה"ת ולא פליגי רבנן ור"ע אלא באין מעשה דלר"ע לקי אפילו לא עביד מעשה ולרבנן לא לקי אלא בעביד מעשה וכדמשמע משיטת הירושלמי ע"כ מתלמודא דידן לא משמע כן דא"כ למה לי' לרבה למימר כולה ר"ע היא לימא דרבנן הוא ומשום מקיים אלא דר"ע מוסיף מקיים בלא מעשה ורבנן לא מחייבי אלא ע"י מעשה אלא ודאי משמע דלרבנן לית להו כלל איסורא דמקיים וכן משמע מהא דאמרינן מ"ט דר"ע דתניא כו' משמע דר"ע לחוד דריש לקרא הכי לאסור מקיים אבל לרבנן לא דרשי הכי וכן מוכח מסוגיין דמכות דלרבנן ליכא איסורא דאורייתא במקיים ומשום זורע הוא דלקי וע"כ צ"ל דלרבנן ליכא אלא איסורא דרבנן ועיין בע"ז דף ס"ד משמע קצת דליכא לרבנן אפילו איסורא בעלמא במקיים וכן העיר בזה המשל"מ ז"ל מ"מ אין זה מוכרח למעיין שם ודו"ק:

שוב ראיתי בירושלמי כלאים דמשמע התם להדיא דלרבנן ליכא אלא איסורא דרבנן ומה דמחלק בין עביד מעשה ללא עביד מעשה היינו אליבא דר"ע דאיתא התם כל הסוגיא דמכות דקלסי' ר' ינאי לר' יוחנן דאמר מתני' היא דמחפה לוקה ואמר ר"ל אי לאו דקלסך ה"א ר"ע היא כדאיתא בש"ס דילן ופריך אימור דאמר ר"ע אלא לעבור אבל לא ללקות והכא במתני' דמכות ללקות אנן קיימין אלמא דלר"ע נמי ליכא מלקות אלא איסורא דעובר בל"ת וא"כ לרבנן ע"כ ליכא אלא איסורא דרבנן אלא דצ"ע דהאי דיחוי דלר"ע ליכא מלקות אפילו במחפה הוא סותר למה דאמרן לעיל בירושלמי דע"י מעשה לקי כהדא דתני המחפה לוקה הרי מבואר דלר"ע לוקה ע"י מעשה ומאי דחי והכא ללקות אנן קיימין ע"ש היטב וצ"ע:

שם גמרא בשלמא מועד משום טירחא הוא כו' מכאן נמי משמע קצת דמלאכת חוה"מ מה"ת הוא דאל"כ הו"ל למימר בשלמא מועד דרבנן הוא אלא ודאי מה"ת ולא נאסר רק מחמת טירחא שלא לטרוח במועד ולא מחמת איסור מלאכה עצמה וכמו שהארכתי לעיל ומשום פסידא שרו רבנן:

שם תוס' בד"ה וצריך לעצים עיין בדבריהם עוד בשבת פ' כלל גדול ועיין בירושלמי פ' כלל גדול:

שם גמרא אלא שביעית בין למ"ד כו' במנכש ודאי פשיטא דאיכא בה חדא מינייהו או חורש או זורע ולא פריך אלא ממשקה דלא מצינו מפורש דהוי מלאכה כלל ולפנינו יתבאר יותר אי"ה:

דף ג.

גמרא למאי הלכתא כו' למימרא דאהני תולדות מחייב אאחרנייתא לא מחייב לישנא דהני תולדות אינו מדוקדק קצת דהא זמירה ובצירה שניהם אבות הם כמבואר ברמב"ם ז"ל פ"ז מה' שבת ועיין בכ"מ מש"כ בשם הר"י קורקוס ז"ל. והנה רש"י ז"ל פי' לעיל ד"ה חרישה בשביעית מי שרי הא נפקא מבחריש דאמרינן אם אינו ענין לשבת כו' ולשונו ז"ל צריך ביאור דר"ע ה"ק אינו צריך לחריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע משמע דשביעית עצמה דלאו קרא דבחריש כו' פשיטא ליה דאסור ונראה כמש"כ התוס' לקמן דיליף מכלל ופרט וא"כ ה"נ הא דס"ד דהש"ס דחרישה אסירא היינו מחמת כלל ופרט וע"כ צ"ל כן מדפשיטא לי' נמי דהשקאת מים אסורה ולקמן בכל הני ברייתות משמע דלא שמעינן לכל תולדות אלא מכלל ופרט כדאמרינן לקמן זריעה בכלל היתה ולמה יצאתה להקיש אלי' וכ"ת מ"ש לענין שבת הוי התולדות בכלל האבות מסברא והכא לענין שביעית ילפינן מכלל ופרט ולא מסברא משום דלענין שבת נאמר בתורה סתם לא תעשה כל מלאכה והתולדות בכלל האבות הם אבל גבי שביעית דאמרה תורה זריעה וקצירה בפרט לא שמעינן לתולדות מסברא אלא מכלל ופרט והא דאמרינן מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה ואם לא נאמרו מסברא שמעינן להו היינו משום דאבות הם כמותן וכמש"כ לעיל אבל כל שאר מלאכות דלא דמי לגמרי לזריעה ובצירה ודאי לא שמעינן אלא מכללא ופרטא. אבל מ"מ מה שהביא רש"י ז"ל קרא דבחריש ובקציר א"ש דהכי משמע לישנא דרבא אפילו תימא רבנן אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא משמע מזה דמודה דחרישה עצמה שהיא אב אסר רחמנא אלא תולדה דחרישה לא אסר כגון משקה מים לרבה לא אסר רחמנא ומנ"ל לרבא הא כיון דלא דריש כלל ופרט אלא ע"כ מקרא דבחריש ובקציר ולפ"ז לרבא נהי דבכל הני תולדות לבד מד' מלאכות האמור בתורה ליכא אלא איסורא דרבנן מ"מ בחרישה עצמה מודה דאיכא איסור עשה מבחריש ובקציר. והנה בברייתא עצמה יש לדקדק דמסוף דברי' משמע דבכללא ופרטא דריש לה כדקתני זריעה בכלל כו' ובריש יליף משדך לא כרמך לא וי"ל דלא דריש לפרטא אלא לקולא אבל למילף מיני' איסורא לא דריש ועוד י"ל דנהי דדריש כלל ופרט מ"מ לא שמעינן לשאר מלאכות אלא עשה כיון דבכלל נאמר בעשה להכי איצטריך שדך לא כרמך לא לעבור עליהם בלאו אלא דלקמן לא משמע כן דבעי הש"ס למימר טעמא דמ"ד החורש בשביעית לוקה משום דיליף בכלל ופרט אלמא דילפי' מינה אף ללקות. והי' נראה לומר דבתרווייהו צריכי אהדדי דאי מכללא ופרטא לחוד ה"א דליכא בהו אלא עשה להכי איצטריך שדך לא כרמך ומזה לחוד אי לאו כללא

ופרטא לא הוי ילפינן כלל כיון דלא נאמר שאר מלאכות כלל להכי איצטריך תרוייהו ומאי דאצטריך לקמן בחרישה האי כללא ופרטא אע"פ דבלא"ה איכא עשה מבחריש כו' וא"כ מצינן למילף משדך לא היינו משום דקרא דבחריש לא נאמר בפרשה זו לא הוי מרבינן לה אבל השתא דנאמר איסור כל מלאכות בפרשה זו שפיר ילפינן משדך לא ללאו. ולפ"ז מיושב קושיית התוס' ז"ל בד"ה אין דנין כו' דאמאי לא קאמר אית להו דר' אבין ומ"ד לוקה יליף משדך לא ולפי מש"כ ניחא וחד אחברי' סמך וזה נראה נכון. העולה מכל הנ"ל דלמ"ד דלוקה אחרישה ה"ה דלקי אבל הני מלאכות דחשיב בברייתא כיון דדריש כלל ופרט ולמ"ד אין לוקין אחרישה כל הני מלאכות לא אסירי אלא מדרבנן וכדרבא ובחרישה איכא עשה מבחריש ובקציר לר"ע ומהלכתא לר' ישמעאל והתוס' ז"ל פי' הא דר' אבין בע"א דמ"ד לוקה ס"ל כר' אבין דאינו נדרש בכלל ופרט והכלל במקומו עומד ולהכי לוקה ותמיה לי דהא ליכא בכללא אלא עשה ומה שהביאו גירסא מהירושלמי יפלא בעיני דהמעיין בירושלמי יראה להדיא כל הסוגיא שם כשיטת רש"י ז"ל דמ"ד לוקה יליף מכלל ופרט ומ"ד אינו לוקה ס"ל כר' אבין ופליגי התם אי איכא עשה בשאר מלאכות חוץ מד' מלאכות האמורות ח"א דאיכא עשה דהכלל דושבתה הארץ קאי אכל מלאכות ח"א דאפילו עשה אין בו משום דושבתה הארץ קאי אל"ת שבו. וראיתי בר"ש ז"ל פ"א דשביעית שכתב ג"כ כשיטת התוס' ופי' דברי הירושלמי ג"כ כשיטה זו דר"א דאמר לוקה משום ושבתה הארץ כלל זריעה וזמירה פרט ולמה יצאת להקיש אלי' והיינו כר' אבין דלא דריש בכלל ופרט דאי כר' אבין הא אין בכלל מה שבפרט ודבריו ז"ל נפלאו ממני דהא בהדיא אמרינן התם אליבא דר' שנייא היא שהכלל בעשה והפרט בל"ת אין עשה מלמד על ל"ת ואין ל"ת מלמד על עשה והיינו כר' אבין ומש"כ שם דבמסקנא דירושלמי מפרש טעמא אחריני ג"כ לא נתברר לי דלענ"ד האי טעמא קאי גם במסקנא ועיין מהרש"א ז"ל שהקשה ג"כ על שיטת התוס' ז"ל מהא דאמרינן לקמן יכול ילקה על חרישה דאתי בכלל ופרט הרי מפורש כשיטת רש"י ושיטת התוס' ז"ל והר"ש ז"ל צ"ע והנה לבד בזה מחולק הירושלמי עם ש"ס דילן בש"ס דילן נראה דר"א ס"ל אינו לוקה ור"י אמר לוקה כמש"כ התוס' ע"ב ד"ה ר"א ובירושלמי אמרו איפכא דר"י פתר להא דיכול ילקה על תוספת על חרישה דהוא ס"ל דאינו לוקה והרמב"ם ז"ל פסק כרבא דאין אסור מה"ת אלא ד' מלאכות שנאמרו בתורה אבל כל שאר מלאכות אין אסורין אלא מדבריהם ואין בהם שום איסור תורה אלא מה שכלל בתוכם חרישה קשה קצת דהא בחרישה וודאי איכא איסור דאורייתא כמש"כ הוא ז"ל בעצמו קרא דבחריש ובקציר אשביעית ולהאי פיסקא קשיא טובא במאי נוקים למתניתין דמכות דיש חורש

תלם אחד ומחייב עלה משום שביעית ממ"נ משום מאי מחייב משום חרישה הא ליכא מלקות בחרישה ואי משום זורע דמחפה בזורע הא עכ"פ אין זה אלא תולדה ואתולדות לא מחייב כמו אמנכש ומשקה מים דלא מחייב לרבא וכ"ת אמאי לא הביא ר' יוחנן ראי' לר' ינאי גם משביעית הא לא קשיא דלפום סוגיית תלמודא דילן ס"ל לר' יוחנן דלקי אחרישה בשביעית א"כ לא מוכח משביעית כלל ומשום חרישה הוא דלקי ור"ל דדחי ראיית ר"י ומוקי לה כר"ע ע"כ ס"ל נמי דלוקין אחרישה דאל"ה אכתי מוכח כר' ינאי מהא דלוקה על שביעית אבל לדעתי' דרבא קשיא סתמא דמתני' כמאן ובירושלמי אחר ד' ר"ל הביאו ראי' לר' ינאי משביעית ודחי דאתיא כר"א דאמר לוקין על חרישה משמע דלפ"מ דס"ד דאין לוקין על חרישה שפיר מוכח כר' ינאי לא תיקשי הא מחפה תולדה היא דאפשר לא ס"ל להירושלמי שיטתי' דרבא דתולדות לאו כיוצא בהם אלא בחרישה לחוד הוא דנחלקו אבל התולדות מסברא כאבות הם אבל לשיטתי' דרבא אבות שלא נאמרו ותולדות של אבות שנאמרו חד דינא להו וודאי קשיא טובא מסתמא דמתני' דמכות משום מאי מלקינן לי' וצ"ל דר' ינאי מחשב למחפה זורע ממש ולאו תולדה הוא אלא אב והיינו דשביק ר' ינאי למנכש חברי' שנשנה בברייתא יחד עם מחפה ולא נקיט אלא מחפה לחוד משום דמנכש תולדה היא אבל מחפה קמ"ל דהוי בכלל אב וזה דוחק ויש להקשות עוד לשיטתי' דרבא דכל היכא שנאמרו האבות בתורה בפירוש אין התולדות בכלל וכדמשמע מברייתא דסוגיין דאצטריך לן למילף משדך לא או מכלל ופרט א"כ גבי כלאים נמי הא כתיב שדך לא תזרע כלאים וא"כ מנ"ל דתולדות כיוצא בהם ואמאי לקי אמנכש בכלאים ובשלמא לרבא גופא י"ל דמוקי לה כולה כר"ע אבל להלכה בדעת הרמב"ם ז"ל כבר הוכחתי דמשום זורע הוא דלקי ומפני קושיא זאת נראה לומר דלפי האמת לכ"ע הא דילפינן בברייתא משדך לא כרמך לא הוי אלא אסמכתא למ"ד דלקי אכולהו היינו מסברא דתולדותיהן כיוצא בהן וקראי אסמכתא בעלמא וכן לרבא גבי כלאים התולדות כיוצא בהן ובשביעית הוא דמיעט רחמנא מזריעה ובצירה וגלי קרא דתולדות לאו כיוצא בהן ועיקר כללא ופרטא לחרישה הוא דאיצטריך לן ומ"ד דלוקה על החרישה משום דחרישה מלאכה אחרת היא שוב ראיתי בשעה"מ ובטע"מ פ"א מה' שמיטה ויובל שהעירו קצת במה שכ' וראייתו בשעה"מ שהביא בשם הרמב"ן ז"ל שדקדק אמאי לא לקי שתים משום שביעית משום חרישה ומשום זורע ותי' דאיכא מ"ד דאין לוקין אחרישה ולא משמע כן בסוגיין דלפום סוגיין ר"י הוא דס"ל דלוקה אחרישה וא"כ תיקשי לר"י ליחייב שתים עוד תירץ דאין חילוק מלאכות בשביעית כמו בי"ט וגם ע"ז יש לדקדק דע"כ לא אמרינן אין חילוק מלאכות לי"ט משום דכל המלאכות

נאמרו בלאו א' לא תעשה כל מלאכה ומנ"ל לחלק אבל בשביעית בד' מלאכות שנאמרו בתורה ודאי חייב על כל אחת ואחת כיון דנאמר כ"א בלאו בפ"ע אלא אפילו אחרישה דאתיא בכלל ופרט מ"מ הי' נראה דלוקין עלי' בפ"ע מקרא דבחריש ובקציר כי היכא דהוי בעי הש"ס למימר בפ' כלל גדול דילפינן מבחריש ובקציר לחלק לענין שבת ודחי דעדיין לא שמעינן אלא אחרישה וקצירה לבד אלמא מדפרטן הכתוב אפילו בלשון עשה שמעינן מינה לחייב עלי' בפ"א א"כ השתא דדרשינן בחריש ובקציר אשביעית שמעינן מינה לענין שביעית לחייב עלה בפ"ע וכ"ת א"כ היכא שמעינן חריש של ששית הנכנס לשביעית הא אצטריך לשביעית עצמה ולחלק י"ל כמש"כ התוס' כיון דקציר ע"כ אתי לתוס' דלחלק לא איצטריך ה"נ חריש אתי לתוס' אבל מ"מ שמעינן מינה לחלק אחרישה ועוד דמ"ד לוקה אחרישה ע"כ דריש כלל ופרט אפי' כלל בעשה ופרט בל"ת או איפכא וא"כ יצאתה חרישה ללמד על הכלל כולו ליחייב על כל מלאכה של שביעית בפ"ע דהא כתב רש"י ז"ל שם בשבת דמש"ה לא אמרינן לענין שבת ללמד על הכלל כולו יצא משום דה"ל כלל בל"ת ופרט בעשה ואין דנין אותו בכלל ופרט אבל למ"ד דלוקה אחרישה ע"כ דנין אותו בכלל ופרט וא"כ ללמד על הכלל כולו יצא ולפמש"כ דשאר מלאכות של שביעית לאו מכלל ופרט נפק"ל ולא משדך לא אלא מסברא דהם תולדות לאבות א"ש וליכא בהם חילוק מלאכות אם עשאן עם אבותיהם וכשעשה שני תולדות משני אבות לפ"ז ודאי יש בהם חילוק מלאכות כמו באבות ואפ"ל כיון דקציר ע"כ לא אתי לחלק דלא איצטריך ה"נ לא דרשינן חריש לחלק אלא לתוס' לבד ודווקא לענין שבת הוא דמסתברא לן לאוקמי תרווייהו לחלק מלדרשא אחריני וכמש"כ התוס' שם אבל הכא כיון דקציר אתי לתוס' לחוד ה"נ חריש וכתב רש"י ז"ל עוד התם דלהכי לא אמרינן ללמד על הכלל כולה יצא משום דהוי ב' כתובים וצ"ע בירושלמי כלאים שהבאתי לעיל דאמרינן התם ב' דברים שיצאו מן הכלל נהי דמלמדין אבל אין מחלקים ופי' המפרש שם היינו דאין מלמדין לחלק על הכלל כולו וא"כ מבואר בפירוש כמש"כ רש"י ז"ל אלא דאין פירוש זה ברור אצלי. והנה התוס' בד"ה אין דנין בסוף דבריהם הקשו למ"ד לוקה אחרישה לענין מאי יצאו זמירה ובצירה ולפי הנ"ל ניחא דיצאו לחלק על עצמן אם זמר וזרע חייב שתים והכי אמרינן בירושלמי פ' ח' דכלאים זמירה בכלל זריעה היתה ולמה יצאתה להחמיר עליו וע"כ היינו לחייב עלי' בפ"ע וכדמשמע התם ע"ש ודו"ק בכל הנ"ל כי דברים ברורים ועמוקים המה:

שם גמרא תרי קשקושי הוי חד אברויי אילני וחד סתומי פילי ופירש"י דסתומי פילי שרי משום פסידא וזה ניחא למ"ד דכל הני קראי אסמכתא בעלמא ומדרבנן א"כ י"ל

דמשום פסידא שרו רבנן אבל למ"ד דאורייתא אין לומר דמשום פסידא שרו רבנן וצ"ל אליבי' דקשקיש דאברוי אילן הוי עבודה אבל סתומי פילי לאו עבודה היא וכן פירש"י ז"ל בעצמו בע"א ד' נ' דאברויי אילנא עבודה היא וסתומי פילי לאו עבודה וכ"כ הריטב"א ז"ל כאן וכתב עוד דלמ"ד דאורייתא לא פריך הש"ס משום דאיכא למימר הא דקאמר תשמחנה מלקשקש אסמכתא הוא ומדרבנן הוא דאסור ולא תיקשי אהדדי ומה שתירץ רש"י ז"ל על עידור הא בחדתי הא בעתיקי ג"כ קשה לי למ"ד דאורייתא לחלק בכך דמ"מ עבודת חרישה היא ועיין בכ"מ שהביא בשם רש"י ז"ל דלא גרס לעידור בהתירא וכ"כ הריטב"א ז"ל:

שם גמרא ולא והתניא מנין לעידור וכיסוח וקישקוש איני יודע מפני מה נתחלף הגירסא הכא ובמקום עידור עיילוהו לקישקוש ואולי הוא טעות הדפוס וכדמשמע לעיל דלא גרסינן קשקוש באיסורא. והנה משמע קצת דלא פריך הש"ס מהך ברייתא למ"ד אינו לוקה אלא להאי טעמא דלמאי הלכתא כתבינהו רחמנא למימרא כו' אבל אי נימא דטעמי' הוא משום דאית לי' דר' אבין ואינו דורש כלל ופרט לא פריך ומכאן ראי' למש"כ לעיל דדרשא דכלל ופרט לא אצטריך אלא לחרישה דמלאכה בפ"ע היא אבל לשאר מלאכות דהוי תולדות זריעה מסברא נפק"ל וא"כ לא תיקשי מהאי ברייתא למ"ד אינו לוקה אחרישה דבחרישה הוא דלא לקי משום דלא דריש כלל ופרט אבל כל הני מלאכות דהוי תולדות זורע שפיר מודה דחייבין עליהם ולא פריך אלא להאי טעמא דזמירה ובצירה בכלל היו ולמעוטי אתי וא"כ כל המלאכות מיעט רחמנא ופריך שפיר מהאי ברייתא וניכוש ועידור ג"כ תולדות זרע הוא (לדוד מ"ד) והריטב"א ז"ל כ' דהאי דרשא דשדך לא כרמך לא לאו דרשה גמורה היא וסמיך אכללא ופרטא משמע דדבריו ז"ל דמכללא ופרטא ילפינן כל הני מילי וכבר כתבתי הנלענ"ד בזה ודו"ק:

דף ג:

תוס' בד"ה יכול ילקה על תוספות ר"ה כו' מד' נראה דאי לאו דגמר ר' יוחנן משבת בראשית היו לוקין על תוספות מלקות כמו על שביעית עצמה ויש לדקדק לפ"ז מאי פריך הש"ס לקמן הלכתא נינהו קראי נינהו הא תרווייהו איצטריך הלכתא למישרי ילדה וקראי למיסר זקינה ולמלקי עלי' דאי מהלכתא לחוד ודאי לא לקי עלה כיון דלא שמעינן איסורא דזקינה אלא מכלל היתר ילדה לא עדיף מלאו הבא מכלל עשה האמורה בתורה בפירוש ועוד לסברת התוס' דהתורה אמרה דהתחלת שביעית יהי' מששית א"כ למאן דמרבו תוס' שבת וי"ט מתשבתו שבתכם נימא נמי דחייב על התוס' כמו על שבת עצמה

ובכל דוכתא קיי"ל דליכא בתוס' אלא עשה לחוד ולר' עקיבא דילפינן מתוס' שביעית לתוס' שבת וי"ט כדאמרינן בר"ה דף ט' לא תיקשי אמאי לא ענשינן אבל תוס' משום דלא ילפינן לה אלא במה מצינו ואין עונשין מה"ד אבל לר' ישמעאל דיליף מתשבתו ודאי תיקשי אמאי לא יענש עלי' כמו בתוס' שביעית לר"ע. ועוד לר"ע גופא מאי פריך הש"ס בר"ה כיון דיליף כל תוס' מתוס' שביעית האי ועניתם מאי עביד לי' דילמא איצטריך להזהיר על התוס' בשבת וי"ט ע"כ הי' נראה יותר כפי' שהביא הריטב"א ז"ל דילקה מכות מרדות קאמר אבל מלקות גמור לכ"ע אין בו ודו"ק:

תוס' בד"ה ניסוך והא דאמרינן בעלמא מי"מ לרבות ניסוך המים אינו אלא אסמכתא עכ"ל ועיין בזבחים פ' השוחט והמעלה דמשמע דדרשות גמורות הן ופליגי עלי' דר' נחוניא ע"ש:

שם תוס' בד"ה שהרי כבר נאמר כו' ומסקנת דבריהם ז"ל דלהכי מוקים לה ר"ע אשביעית ומספקי' מפשטי' ולא מוקים לה כר' ישמעאל אשבת משום דניחא לי' לאוקמא לחומרא ולא לקולא ויש לדקדק למאי דאמרינן בר"ה דילפינן מינה לר"ע לתוספת שבת וי"ט א"כ אכתי קשיא אמאי לא מוקים לה ר"ע כפשטי' אשבת ולמיסר תוס' ומנ"ל לאוקמי אשביעית ולמילף לשבת וי"ט בק"ו דילמא לא אתי אלא לשבת לחוד כפשטי' ובאמת לא נילף לתוס' וי"ט ושביעית דקילי וי"ל דא"כ דאתי לשבת לחוד ולתוס' א"כ למה לי דכתב רחמנא תרתי לא ליכתוב אלא חריש לחוד או קציר לחוד והוי שמעינן מינה תוס' לכל מלאכות שבת ולהכי מוקים לה אשביעית דאיצטריך תרווייהו חריש של ששית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית וכ"ת נוקים לשבת וחד לתוס' דכניסה וחד לתוס' ביציאתו זה אינו דבשביעית שייך שפיר למידרש מחריש תוס' בתחלתה דהיינו חריש של ששית שנכנס לשביעית ומקציר לתוס' בסופה היינו קציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית אבל לענין שבת תרווייהו שייכי בין בתחילה בין בסוף ולא מסתבר לאוקמי חד אכניסה וחד איציאה ועיין בתוס' בד"ה שם בר"ה ור' ישמעאל שכתבו דלהכי איצטריך קרא דתשבתו שבתכם לשבת וי"ט ולא ילפינן משביעית מהלכה משום דאין דנין ק"ו מהלכה להכי איצטריך קרא וכתבו והא דלא מנצי הכי במכילתין דלר"ע נמי איצטריך קרא והלכתא קרא באם אינו ענין לשביעית תנהו ענין לשבת וי"ט והלכתא לשביעית עצמה דא"כ לא הו"ל למיכתב קראי גבי שביעית כיון דלשביעית גופא לא צריך ולכאורה קשה על דבריהם ז"ל דאדרבה קרא כתיב גבי שבת ועדיפא הוי להו לאקושי אמאי דריש לקרא לענין שביעית ולא דריש לי' לענין שבת כפשטי' ולפי הנ"ל ניחא דע"כ דריש לי' לענין שביעית מדכתב רחמנא תרתי בחריש

ובקציר אלא דאכתי צ"ע היאך אפשר לומר כן דלשבת אתי א"כ לא לכתוב רחמנא אלא או חריש או קציר ונדרשי' אשבת ואפשר דזה הוא בכלל דבריהם ז"ל שם בר"ה:
שם בא"ד ור' ישמעאל עדיפא לי' לאוקמי בשבת אפילו להקל דפשטי' דקרא מיירי בו מלאוקמי בשביעית דלא מיירי בו עכ"ל ולא הבנתי הא בלא"ה לר"י לא איצטריך קרא לשביעית כיון דאית לי' הלכה ואין לומר דאיצטריך קרא לתוספת בסופה וכמש"כ התוס' בשם ר"ת ז"ל שם בר"ה דא"כ לא ליכתוב אלא קציר לתוס' שאחר שביעית חריש למה לי ועוד דלבתר דיליף ר"י מתשבתו שבתכם כל שיש בו שבות מוסיפין מחול על הקודש גם שביעית בכלל כמש"כ התוס' שם והיינו לאשמועינן דצריכה תוספת אפילו בסופה ותו לא איצטריך קרא לשביעית וע"כ צריך למידרשי' לשבת ודו"ק:

דף ד.

גמרא אלא הילכתא לר"י קראי לר"ע מכאן יש לתמוה על הרמב"ם ז"ל בה' שמיטה ויובל שכתב לקרא ולהלכתא בשביעית דפ"א מה' שמיטה ויובל חשיב קרא דבחריש ובקציר לעשה אמלאכת שביעית ובפ"ג כ' עבודת הארץ בששית ל' יום סמוך לשביעית הלכה למשה מסיני והוא דלא כמסקנת הש"ס הכא דתרוייהו למה לי וע"כ מאן דאית לי' הלכתא לית לי' קרא ומאן דאית ליה קרא לית לי' הלכתא. ונראה ליישב דבריו ז"ל ע"פ מה שאמר ר' יוחנן לעיל יכול ילקה על תוספת דאתיא מבחריש ובקציר כו' משמע מזה דר' יוחנן ס"ל כר"ע דדריש בחריש ובקציר אתוספת שביעית ובסוגיין משמע דר' יוחנן אית לי' הלכה כמו שאמר משום ר' נחוניא ודוחק לומר דמשום ר' נחוניא קאמר ולי' לא ס"ל ועיין בתוס' במנחות דף ס"ב שכתבו להוכיח דר' יוחנן ס"ל כר' ישמעאל דדריש מה חריש רשות מדאמר דהלכה היא בשביעית והוא נגד דברי ר' יוחנן לעיל דאמר בהדיא דאתיא מבחריש ובקציר ודוחק לומר דש"ס הוא דנסיב לה קרא דבחריש ולאו דברי ר' יוחנן הם וכש"כ למה שכתבו התוס' דהוי ס"ד דילקה עליו מלקות ארבעים ע"כ לא הוי ס"ד לומר כן אלא מקרא ולאו מהילכתא אלא ודאי נראה דר' יוחנן אית לי' לתרוייהו לקרא ולהלכתא וא"כ תיקשי על ר' יוחנן תרתי למה לי אבל נראה לומר דאר' יוחנן לא תיקשי תרתי ל"ל דר' יוחנן לטעמיה דס"ל דליכא תוס' בשבתות וי"ט וכדאמר בטעמי' דר"ג ובית דינו וע"כ לא ס"ל דרשא דתשבתו שבתכם ללמד אכל מקום שיש בו שבות דצריך להוסיף וגם לא מסתבר לי' למילף משביעית לשבת וי"ט כדבעי הש"ס למימר בר"ה אליבי' דר"ע ומש"כ התוס' כאן דר' יוחנן מודה בתוס' כ"ש בשבת וכי ההוא שיעורא הא מודה ר"ג דצריך להוסיף דבריהם ז"ל אינן מובנים דמאי ענין תוס' כ"ש

לשביעית דבשלמא גבי שבת וי"ט שהיום קדוש מלעשות בו מלאכה ע"כ מוסיפין שעה אחת על היום בקדושה זו לאסור במלאכה אבל קדושת שביעית לא שייכא אלא בעבודת הארץ לשבות מעבודתה ולא נאסרה אלא החרישה שיהי' לצורך שביעית וכן הקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית ושיערו חכמים בזה דל' יום לפני ר"ה הוי החרישה לצורך שביעית א"כ אין ענין שעה אחת לכאן אלא בשביעית התוספת הוא מה שהוא לתיקון על שביעית ובשבת וי"ט התוספת הוא לאסור במלאכה כמו שהמלאכה אסורה בשבת עצמה בין לצורך היום בין שלא לצורך וכן מוכח מהא דאמרינן בר"ה דלר"ע ילפינן דמוסיפין מחול על הקודש בשבת וי"ט משביעית ש"מ דתוס' שבת ושביעית דמיין להדדי כל חד לפי ענינו אלא ודאי נראה דר' יוחנן לית לי' תוס' כלל בשבת וי"ט וכן כתבו התוס' להדיא בר"ה שם ד"ה ור' עקיבא ע"ש בדבריהם ז"ל וכיון שכן תו לא תיקשי לר' יוחנן תרתי למה לי דתרווייהו צריכי קרא לאשמעינן דבעינן תוס' גם בסופה והלכתא למישרי ילדה וכיון דכתיב קיצור לתוס' בסופה כתיב נמי חריש לתחילתה. ועפ"ז נבא ג"כ לישוב דברי הרמב"ם ז"ל והוא כי הרמב"ם ז"ל ג"כ לא הזכיר תוס' בשבת וי"ט וכבר עמדו ע"ז מפרשי דבריו ז"ל בפ"א מה' ש"ע ולא כתבו טעם נכון בזה ולדעתי ברור הוא דסמך בזה על דברי ר' יוחנן דסוגיין וגם מדברי רב אשי נראה דס"ל כר' יוחנן בהא דליכא תוס' בשבת וי"ט מדאתקיף עלי' אתיא גז"ש עקרא קרא או הלכתא משמע דמודה רב אשי דאיכא למילף בגז"ש אלא דלא אתיא לעקרא קרא או הלכתא וכיון דרב אשי נמי ס"ל כן דליכא תוס' בשבת וי"ט ודאי דהלכתא ומש"ה לא הזכיר הרמב"ם ז"ל בחיבורו דין התוס' בשבת וי"ט ולא כתב להוסיף אלא בעינוי דמשמע כן מפשטי' דקרא דועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב כמבואר בד' ז"ל בפ"א מה' שביתת עשור וכ"ת נילף מעינוי גם להוסיף במלאכה ז"א דוודאי ליכא למילף מעינוי למלאכה כדמוכח בר"ה שם דקאמר אין לי אלא יה"כ שבתות מנין ת"ל תשבתו ולכאורה קשה הא שבת חמור מיה"כ ואמאי לא נילף שבתות מיה"כ בק"ו ולמה לי קרא כי היכא דלר"ע ילפינן משביעית בק"ו לשבת וי"ט אלא ודאי הכי פירושא אין לי אלא יה"כ היינו תוס' עינוי דבי' כתיב קרא שבתות וי"ט מנין היינו תוס' במלאכה מנ"ל וה"ה דהוי מצי למימר מלאכה ביה"כ גופא מנ"ל להכי אצטריך תשבתו וזה ברור בדברי הרמב"ם ז"ל והשתא תו לא תיקשי על הרמב"ם ז"ל למה לי תרתי דתרווייהו צריכי כנ"ל כיון דליכא תוס' במקום שנא' בו שבות ומהלכתא לא הוי שמעינן תוס' אלא בתחילתה להכי איצטריך קרא להוסיף בסופה והלכתא למישרי ילדה או למשרי אפי' זקינה בזמן שאין ביה"מ קיים כמבואר בלשונו ז"ל בריש פ"ג מה' שמיטה ועפ"ז א"ש נמי דברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ"ז מה' תמידין

ומוספין שכתב גם עומר נקצר ביום כשר ועיין בלח"מ שם שעמד על דבריו ז"ל כיון דפסק שם דקצירתה של העומר דוחה שבת א"כ ע"כ נקצר ביום פסול כדאמר רבה בב"ח שם במנחות פ' ר' ישמעאל ולפי הנ"ל האי פיסקא דנקצר ביום כשר ודאי ניחא כיון דליכא קרא ע"ז דבחריש ובקציר דרשינן לשביעית וא"כ מנ"ל למימר דקצירת העומר בלילה לעיכובא והא דפסק דדוחה את השבת ע"כ לאו מקרא שמע לה אלא מסברא בעלמא כיון דעכ"פ מצוה לקצור בלילה וכן מבואר בירושלמי במגילה וידוע שדרכו של הרמב"ם ז"ל לסמוך על הירושלמי היכא דאיכא שקלא וטריא בש"ס דילן ושיטת הירושלמי יותר פשוטה זה הנראה ברור בשיטת הרמב"ם ז"ל ועיין בלח"מ בפ"א מה' שביתת עשור שהאריך בזה בשיטת הרמב"ם ז"ל והרבה יש לדקדק בדבריו ז"ל ולא רציתי להאריך אבל דעת רוב הראשונים ז"ל דתוס' שבתות וי"ט דאורייתא ויש ע"ז ג' קראי הא לר"ע דיליף מבחריש ובקציר לתוס' שביעית ילפינן מינה נמי לשבתות וי"ט בק"ו משביעית הקל כדאיתא בר"ה ועיין בדברי הה"מ שכתב דהא דאמרינן בר"ה ור"ע האי ועניתם מאי עביד לי' היינו משום דר"ע לית לי' תוספת כלל ע"ש ולא זכיתי להבין ד' ז"ל והפשוט כמו שפירשו התוס' ז"ל שם דלר"ע אין צריך ועניתם לתוס' דילפינן כולהו משביעית ולר' ישמעאל דמוקי בחריש כו' לקצירת העומר יליף כל דין תוס' מקרא דועניתם ותשבתו שבתכם אתי לרבוי כל מקום שיש בו שבות. ויש עוד דרשא אחריני ביומא פ' יה"כ דממעטינן מעצם היום הזה כרת ואזהרה בתוספת משמע דאיסורא איכא כדפירש"י ז"ל שם גבי הא דקאמרינן ותנא דעצם עצם האי ועניתם מאי עביד לי' דהא בלא"ה שמעינן מדמיעט רחמנא מכרת ואזהרה ש"מ דאיסורא איכא ולשיטתו ז"ל אין מדוקדק לישנא דברייתא יכול יהא ענוש כרת על תוס' מלאכה מנ"ל למימר הכי כיון דליכא קרא אחרינ' לתוס' כלל ע"כ נראה דברייתא זו דיכול יהא ענוש כו' אדרשא דתשבתו סמיך וס"ל דרשא דועניתם את נפשותיכם בתשעה למילף מיני' דמוסיפין והשתא אי לאו דכתב רחמנא בעצם היום הזה גבי אזהרה ועונש ה"א דעונש ואזהרה קאי גם על התוס' כיון דגבי עשה דשבות הוי תוס' בכלל עצם היום להכי כ' רחמנא גבי ענוש ואזהרה בעצם היום הזה למילף דעל עיצומו של יום ענוש אבל לא על התוס' ועיין בהגהות הג' ר' ישעי' ברלין שם ביומא שהגיה ברישא דברייתא קרא דאחרי מות דמוקדם הוא ולמש"כ אין צריך להגיה משום דדווקא בפ' אמור איצטריך למכתב בעצם היום הזה משום דכתיב בסוף הפ' עשה לתוס' וה"א דגם אזהרה ועונש איכא בי' קמ"ל וכן מבואר בלשון הרי"ף והרא"ש ז"ל דכולהו חדא ברייתא היא ולא הוי גרסי תנא דעצם עצם האי ועניתם מאי עביד לי' וכמש"כ הלח"מ ז"ל שם ולפ"ז מסתייע קצת סברת התוס' ז"ל לעיל בד"ה יכול ילקה על

התוספת דלמאן דיליף מבחריש ובקציר תשבות לתוס' שביעית איכא מלקות בתוס' דהא הכא ביה"כ דלא נאמר אלא שבות ואפ"ה אי לאו קרא דעצם היום הזה ה"א דאיכא עונש ואזהרה כמו בעיצומו של יום וכ"ת אכתי מאי קאמר יכול ילקה כו' נילף בק"ו מיה"כ דאין בתוס' אזהרה הא לא קשיא דע"כ מאן דיליף מבחריש לתוס' לא ס"ל האי דרשא דעצם היום הזה על עיצומו של יום כיון דהוא דריש לקרא דועניתם לכר' חייא בר רב כל האוכל ושותה כדאמרינן בר"ה וא"כ לא צריך קרא למעוטי ממלקות ועל שיטת רש"י ז"ל יש לדקדק עוד דלמאי דקאמר הש"ס דתנא דעצם עצם דריש קרא דועניתם להא דר' חייא בר רב א"כ תיקשי אין לי אלא יה"כ שבתות וי"ט מנין וכדקאמר הש"ס בר"ה דליכא למימר דיליף מתשבתו שבתכם כיון דקרא לא איירי בתוס' כלל ולמאי דכתיבנא לעיל דלא קאמר הש"ס אין לי אלא יה"כ אלא משום דמעינוי ליכא למילף א"ש דהכא שמעינן מדרשא דעצם היום הזה דאיכא תוס' גם במלאכה וא"כ שפיר מצינן למילף לשבת בק"ו מיה"כ אלא דאכתי תיקשי י"ט מנין ע"כ נראה יותר כמש"כ בשיטת הרי"ף והרא"ש ז"ל דתנא דעצם עצם ס"ל דרשא דתשבתו שבתכם ולפ"ז ליכא אלא ב' קראי לכל תוספת או דילפינן כולהו משביעית אליבא דר"ע או מקרא דועניתם לר' ישמעאל וכדאיתא בר"ה והנה נשאר לנו לבאר עוד דבר אחד מה שראיתי בתוס' בע"ז דף נ' שכ' שם לחד תירוצא דלא נאסר בתוס' שביעית אלא המלאכות שנאמרו בפירוש אבל לא תולדותיהם אפילו למאן דס"ל דבשביעית עצמה דאורייתא הם וא"כ יש לדקדק למאן דיליף תוספת שבת וי"ט משביעית היינו לר"ע א"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון ולא יחול איסור תוס' אלא אאבות ולא אתולדות וי"ל דלא דמי דכיון דבשבת וי"ט נאמר לאו כללי לא תעשה כל מלאכה ומסברא אמרינן דהתולדות הם בכלל המלאכה א"כ לא מצינן לאפלגינהו מכל דיני האבות ואיסור הנוהג באבות נוהג גם בתולדות אבל בשביעית דילפינן תולדות מכלל ופרט או משדך לא כרמך לא כמש"כ לעיל בשיטת הריטב"א ז"ל והתוס' ז"ל א"כ מנ"ל דנוהג איסורייהו בזמן התוס' כיון דלא כתב רחמנא אלא בחריש ובקציר דאבות נינהו ואע"ג דחרישה נמי ילפינן מכללא ופרטא מ"מ מאי דגלי גלי ומאי דלא גלי לא גלי ולפ"ז למאי דכתיבנא לעיל דתולדה דשביעית ג"כ ידעינן מסברא דתולדותיהם כיוצא בהם נוהג איסורין גם בתוס' שביעית וא"כ צריך לומר לאביי דס"ל דכל מלאכות מה"ת אסורות בשביעית ובמתני' פ"ב דשביעית התירו כמה מלאכות בתוס' שביעית כמו לזבל ולפרק ולעשן וכל הדומה לזה ע"כ צריך לאוקמי בשביעית בזה"ז וכמש"כ התוס' לחד תירוצא שם בע"א אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ג דאפילו בזמן המקדש הותרו שאר מלאכות ולא תיקשי לדידי' משום דאליבי' אפילו בשביעית עצמה מדרבנן הם וכדרבא אלא הא קשיא

לדבריו ז"ל דדריש נמי קרא דבחריש ובקציר לשביעית וכדכתיבנא לעיל וע"כ לתוס' אתי וא"כ אמאי לא יהי' איסור תוס' נוהג אפילו בזמן הזה דהא מסיק הש"ס דר"ג כו' כר' ישמעאל ס"ל משמע דלר"ע דיליף מקראי אין לחלק בין זמן המקדש לבזה"ז וצ"ע:

שם גמרא אלא אמר רב אשי כו' וכי גמירי הלכתא בזמן שבית המקדש קיים כו' וכ' התוס' דדייק מדניתנו שלשתן בהדי הדדי ולענין מאי ניתנו יחד ודאי למילף דאין איסור זה נוהג אלא בזמן המקדש ומכאן יש לדקדק על רש"י ז"ל בסוכה ד' ל"ד שכ' דכולם נשאלו יחד בבית המדרש ולהכי שנאן יחד דא"כ היכא מוכח דאין אסור אלא בזמן המקדש כיון דלא נאסרו יחד בהלכה וע' בתוס' ר"ה שם דף ט' שכ' דלפי המסקנא דהכא הוי מצי למימר גם לר"ע דקרא אתי לבזמן שאין בהמ"ק קיים ולא זכיתי להבין לפי דבריהם הכא דעיקר הדיוק הוא מדנאמרו ביחד א"כ אכתי תיקשי למה לי קרא ולמה יאמרו יחד הלא אם ניתן הלכה זו דתוס' שביעית בפ"ע ג"כ הוי ידעינן דאסור אפילו בזמה"ז אבל מלשון הרמב"ם ז"ל נראה דהכי איתמר הלכתא בהדיא דאין איסור זה נוהג אלא בזמן המקדש ולא בזה"ז עיין בלשונו ז"ל בפי' המשנה ריש מס' שביעית ובחיבורו פ"ג מה' שמיטה ויובל ולפ"ז ודאי מצינן למימר נמי דלענין שאר מלאכות נמי איתמר הלכתא הכי דלא נאסרו בתוס' שביעית ולא תיקשי על הרמב"ם ז"ל מה שהקשיתי לעיל דהא קרא נמי דריש דכי היכא דאתי הלכתא ומפקא מקרא למישרי נטיעות ובזמן שאין בהמ"ק קיים ה"נ מפקא מקרא למישרי שאר מלאכות ועיין בירושלמי פ"ק דשביעית דאמרו שם בשעה שניתנה הלכה כך ניתנה שאם בקשו לחרוש יחרושו ומשמע קצת כדברי הרמב"ם ז"ל. והנה מכל שקלא וטריא של הלכה זו משמע דשביעית בזמה"ז דאורייתא דאל"כ הוי מצי לשנויי דר"ג ובית דינו לכ"ע התיר בזה"ז דלא הוי אלא דרבנן וכיון דרב אשי דהוא בתראה הכי ס"ל ש"מ דכן הלכה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' שמיטה ויובל ועיין במפרשי דבריו ז"ל שם ודו"ק היטב בכל הנ"ל:

(לעיל דף ג' ע"א)

בתוס' בד"ה אין דנין ע"ש בדבריה' ז"ל שכ' דלא חשיב כללא בתרא כיון דלא הוי בחד קרא ולא זכיתי להבין ד' ז"ל דהא שנת שבתון יהי' לארץ דהוא כללא בתרא כמו שפירש"י ז"ל כתיב בחד קרא עם הפרט דזריעה וקצירה הם תרי פרטי ומש"כ דהכי מוכח בפסחים דבתרי קראי אין דנין לא ידענא דבחד עניינא אין הדבר תלוי כלל בתרי קראי או חד קרא אלא כל שאין בין הכלל והפרט הפסק בדבר אחר דנין אותו בכלל ופרט אבל אם יש הפסק אפילו בחד קרא אין דנין כדמוכח בב"ק פ' החובל דכוי' וחבורה כתיבו בחד קרא

ואפ"ה כיון דפצע הפסיק הענין אין דנין אותו בכלל ופרט וכבר הארכתי בזה דהעיקר כפירש"י ז"ל וכן כתב הריטב"א ז"ל:

גמרא נהרות המושכין מן האגמים עיין פירש"י ז"ל שכ' השתא משמע לי' מי אגמים עבידי דפסיקי כו' נראה דאין כאן מקומו דהכא למאי דאמרינן דר' יוחנן ורב אשי פליגי בדברי ר' זירא ודאי משמע לן דמי אגמים לא פסקי ומשום גזירה לחוד הוא דמיתסרי ודברי רש"י הללו שייך לקמן על הא דאמרינן גופא אמר ר' זירא והוי ס"ד דמקשה דמי אגמים עבידי דפסקי וק"ל:

שם גמרא מדלין מים לירקות כו' ואם בשביל ליפותן אסור פי' רש"י ז"ל דהרווחה היא נראה מדבריו ז"ל דמפרש מדלין היינו השקאה שלא ע"י טירחא ומש"ה כ' דהאיסור הוא משום דהרווחה היא וכן משמע מדבריו ז"ל בד"ה דהוי דלי דוולא ע"ש ולפ"ז קשה מאי ס"ד דרבה תוספאה לאסור כדי לאכלן במועד כיון דליכא טירחא אבל הריטב"א ז"ל וכן כתב הכ"מ ז"ל לפרש דמדלין היינו טירחא להשקות ע"י דלי ממקום נמוך ומש"ה לא התירו אלא דווקא כדי לאוכלן במועד אבל ליפותן היינו כדי שיגדלו אפילו אי איכא פסידא כמו בית השלחין אסור משום טירחא והתוס' ז"ל כ' דכדי ליפותן אסור אפילו בלא טירחא ולד' ז"ל קשין דיוקא אהדדי עוד כתב הריטב"א ז"ל דכדי לאוכלן היינו כדי למוכרן לאכילה אבל כדי לאוכלן תיכף פשיטא דמותר וליכא מאן דפליג וכן מסתבר:

דף ד:

תוס' ד"ה כך מידל בשל עניים דכי אסר רחמנא לוקח עוללות ה"מ בשעת בצירה כדכתיב כו' ויש לדקדק בדב' ז"ל במאי קמיירי אי לוקח מה שהדלה לעצמו ודאי דאסור אפילו קודם הבציר ועוד דמה שהוא מדלה בשלו הוא הבציר וחייב ליתן העוללות לעניים אלא ע"כ הוא נותן העוללות לעניים ומשום דהוי ס"ד דאסור להדלות העוללות חלק העניים כי אולי הם רוצים שלא להדלות לזה אמר ר' יהודה דכדרך שהוא מדלה בשלו הוא מדלה בש"ע ור"מ אמר דאסור להדלות של עניים אלא יניחן כמו שהן וכמו שהביא הר"ש ז"ל בפ"ז דפאה בשם הירושלמי ר"י מדמי עניים לשיתוף דכשם שהוא מדל בשלו כך הוא מדל בשל חבירו ור"מ מדמי לה למוכר לחבירו י' אשכולות דלא יגע בהן ועוד דאפילו הוא משליך לאיבוד מה שהוא מדל נמי מותר כיון שהוא לצורך תיקון הנותרות וכדרך שהוא עושה בשלו כך הוא עושה בשל עניים ומש"כ רש"י ז"ל בד"ה בשל עניים בפאה אי נמי עוללות עיין בתוי"ט פ"ז שם ודו"ק:

גמרא הא בחדתי הא בעתיקי פירש"י ז"ל בחדתי איכא טירחא כו' ולפ"ז נראה דאיסורא דעוגיות לא קאי אשביעית דבשביעית לא חיישינן לטירחא ועיין בריטב"א ז"ל שדעתו דגם בשביעית חיישינן לטירחא ואיסורא דמי קילון קאי גם אשביעית וסוגיא דע"ז דלא כוותי' וכמש"כ. וא"כ תיקשי מה שפירש"י ז"ל לעיל גבי עידור בשביעית דלא קשיין אהדדי הא בחדתי הא בעתיקי ומה ענין לחלק בין חדתי לעתיקי לענין שביעית כיון דלא חיישינן לטירחא ומלשון הרמב"ם ז"ל נמי נראה דכל הני מילי דטעמייהו משום טירחא לא קאי איסורייהו אשביעית ולהכי לא כתב לענין שביעית איסור דמי קילון ומי גשמים. וכן כתב סתמא דעוגיות מותרין ולא חילק בין חדתי לעתיקי אבל בין הרווחה לפסידא כתב לחלק גם לשביעית ודווקא בית השלחין התירו להשקות אבל לא בית הבעל דלא הוי אלא הרווחה וכן מוכח מפי' רש"י ז"ל לעיל גבי הא דמחלקין בין אברויי אילנא לסתומי פילי וע' בתוס' לקמן דף ו' ד"ה מרביצין שדה לבן וכ"כ רש"י ז"ל להדיא לעיל ד"ה בשביעית בזה"ז ורבי היא ומשום פסידא שרו רבנן וכללו של דבר לפי שיטה זו כן הוא דכל מלאכה דאיכא איסורא בשביעית כמו להשקות השדה או שאר עבודות שהם לאברויי אילנא דעבודה חשובה היא לא שרינן להו אלא היכא דאיכא פסידא כמו השקאת בית השלחין ולהרביץ בעפר לבן אבל עבודות שהם לאוקמי אילנא וכן עוגיות לגפנים מותרין לגמרי דלאו עבודה שבשדה ושבכרם הם וכן מוכח סוגיא דע"ז דף נ' ע"ב אבל הרע"ב ז"ל והתוס' לקמן כתבו בשם רש"י דבשביעית אפילו בית הבעל מותר ועיין בתוי"ט ז"ל וקשה לי דא"כ אין איסור השקאה כלל בשביעית לשיטתם ז"ל ובהדיא תנינן בע"ז שם ומשקין את הנטיעות עד ר"ה אבל בשביעית עצמה לא וע"כ הטעם משום דליכא פסידא אלא הרווחה ולקמן ד' ו' יתבאר יותר שיטתם ז"ל בזה ובלשון הרמב"ם ז"ל צ"ע מש"כ בפ"א מהל' שמיטה הלכה יו"ד ומפני מה התירו כל אלה שאם לא ישקה תעשה הארץ מליחה והואיל ואיסור דברים אלו מדבריהם לא גזרו על אלו וכיוצא בהם משמע מדבריו דגם התירא דעוגיות הוא מחמת פסידא ומדברי הברייתא לעיל משמע דעוגיות לא נאסרו כלל דלאו עבודה שבשדה ושבכרם הוא ודבריו אלו הולכים ע"ד רש"י ז"ל לעיל בפירושו דהיתר דסתומי פילי הוא משום פסידא ואברויי אילן לא הוי אלא הרווחה ולפ"ז אין חילוק בין מועד לשביעית אלא בהא דבמועד בעינן תרתי פסידא ודבר שאין בו טירחא יתירא ובשביעית לא בעינן אלא פסידא לחוד ולא איכפת לך בטירחא כלל וכן משמע מלשון הירושלמי סוף פ"ד דשביעית מה בין מועד לשביעית מועד ע"י שהוא אסור במלאכה לא התירו אלא דבר שהוא אבד ובלבד שאין בו טורח שביעית שהוא מותר במלאכה התירו בין דבר שהוא טורח בין דבר שאין בו טורח ולפ"ז צ"ל

הא דמחלק הש"ס בע"ז שם בין אוקמי אילני לאברויי היינו ג"כ דבאוקמי אילנא איכא פסידא ולפ"ז א"ש הא דקאמר הש"ס התם למירמי סיכה דמועד אזיהום דמועד מכדי האי אוקמי והאי אוקמי מ"ש האי דשרי ומ"ש האי דאסור והשתא לפירש"י ז"ל שם דהחילוק בין אוקמי אילנא לאברוי הוא משום דהאי מלאכה והאי לאו מלאכה משום דאוקמי אילנא לאו עבודה שבשדה ושבכרם הוא א"כ היכן מצינו חילוק זה לענין מועד וכי לענין שבת וי"ט איכא נ"מ בין עבודה שבשדה ושבכרם או לא אלא העיקר תלוי בפסידא ודבר האבד ומאי מעליותא איכא באוקמי אילנא ועיין בתוספ' שם ד"ה אין מתליעין ומזהמין במועד ומיירי כגון שאינו אבד דאל"כ שרי כיון דאוקמי אילנא ולא הבנתי ד' ז"ל דהא בדבר האבד שרינן במועד אפילו מלאכה גמורה כמו להשקות שדה אלא העיקר כאי נמי שכתב דמשום טירחא הוא דאסור אבל אין שום חילוק לענין גוף המלאכה במועד אי אוקמי אילנא הוא או אברויי וא"כ מאי קאמר הש"ס מכדי כו' אבל לפי הנ"ל ניחא דאוקמי אילנא היינו פסידא ואפ"ה במועד אסור משום טירחא ובשביעית שרי אפילו איכא טירחא ושפיר קאמר הש"ס מכדי האי אוקמי כו' ובתרווייהו איכא פסידא מ"ש האי דשרי כו' אלא דצריך ליישב לפ"ז לישנא דהש"ס שם מי דמי שביעית מלאכה אסר רחמנא טירחא שרי משמע דהא דהתירו את אלו בשביעית משום דלאו מלאכה הם וכפי' רש"י שם ולפי' הנ"ל צריך לפרש שביעית מלאכה אסר רחמנא היינו דווקא ד' עבודות אבל כל שאר עבודות לא אסירי אלא מדרבנן ומשום פסידא התירו אפילו איכא טירחא וצריך ליישב לישנא דהש"ס דילן בחילוק שבין מועד לשביעית עם לישנא דירושלמי שהבאתי לעיל עוד יש לדקדק בדברי הרמב"ם ז"ל שלא כתב בפ"א מהל' שמיטה לחלק בזיהום בין אוקמי אילנא לאברויי כדמחלק הש"ס בע"א שם ועיין בלח"מ פ"ח מהל' י"ט שעמד ע"ז והקשה שם סיכה דמועד אסיכה דשביעית ובאמת הוא תמוה ע"ש ואי"ה לקמן בשמעתין יתבאר עוד בזה:

שם גמרא חד אמר מפני שנראה בעודר וחד אמר מפני שמכשיר כו' מסקנת הש"ס דכל חד דמודה דחברי' ולתרווייהו איכא למיחש לראב"ע ולא מסתבר לומר דראב"ע בהא חייש ובהא לא חייש אלא דמש"ה ח"א משום שמכשיר להודות דליכא איסורא בזה אלא היכא דאיכא למיחש נמי למכשיר אגפי' היינו היכא דלא שדי לבראי וה"ה דאיכא למיחש אז לנראה כעודר אבל אי שדי לבראי דליכא למיחש למכשיר אגפי' ה"ה נמי דלא חיישינן לנראה כעודר וח"א מפני שנראה כעודר קמ"ל דאפילו ליכא למיחש למכשיר אגפי' כמו בשדי לבראי מ"מ איכא למיחש לנראה כעודר ורבנן ס"ל דלתרווייהו לא חיישינן ומשום פסידא שרו רבנן כמו בהשקאת בית השלחין והתוס' כתבו אלייהו

דרבנן דלאו מלאכה הוא כיון דעביד ע"י שינוי ומל' הרמב"ם ז"ל נראה דמשום פסידא הוא דשרו לה רבנן אלא דלא משמע כן לקמן דפריך דראב"ע אדראב"ע מהא דעד שיעמיק שלשה ואי נימא דטעמא דחכמים הוא משום פסידא א"כ לחכמים נמי תקשי הא התם ליכא פסידא אלא ודאי משמע דלאו מלאכה הוא כלל לרבנן וק"ל. ועיין בירושלמי שיטה אחריתי בזה ושם הביא מהא דראב"ע דשביעית ראי' למ"ד משום נראה כעודר דמש"ה אסר ראב"ע נמי התם וקרי לה התם מראית עין ע"ש ודו"ק:

שם גמרא ר"ז ור' אבא בר ממל ח"א כגון שהעמיק וח"א זבלו מוכיח עליו. יש לדקדק הא חד מהני אמוראי אמר לעיל דהטעם הוא מפני שמכשיר אגפי' וא"כ לא נאסר אלא היכא דלא שדי לבראי וא"כ הוי מצי לאוקמי דהכא גבי זבל דתני עד שיעמיק היינו בשדי לבראי ונראה דמאן דאמר דאפילו שדי לבראי אסור איהו הוא דקאמר כגון שהעמיק ומ"ד דאינו אסור אלא בלא שדי לבראי איהו הוא דקאמר זבלו מוכיח עליו והאי שינויא עדיף טפי דאפילו לא שדי לבראי מותר ועיין ריטב"א ז"ל ודו"ק ועי' בלשון הר"ן ז"ל שכ' דרבנן לא התירו אלא היכא דשדי לבראי ולא הבנתי דמשמע דרבנן בכל גוונא התירו כי היכא דלא חיישי להא דנראה שמכשיר אגפי' לזריעה וצ"ע:

שם גמרא שאם היתה עמוקה טפח כו' עיין בלשון הר"ן ז"ל שכ' שדרך אמת המים להיות עמוקה שתי אמות כו' ונראה דט"ס הוא וצ"ל אמה אחת וק"ל:

שם גמרא אביי שרי לבני בר המדך לשחופי נהרא כו' עיין ברא"ש ז"ל שהביא בשם הראב"ד ז"ל לפרש הא דאביי ור' ירמי' ורב אשי משום דצרכי רבים נינהו ומש"ה התירו אפילו אין רבים צריכים להם במועד משום דהוי מלאכת הדיוט אבל בורות שיחין ומערות דהוי מלאכת אומן לא התירו אלא היכא דרבים צריכין להם במועד ופ"ו דרבים ויחיד צריך להם עיין בריטב"א ובכ"מ פ"ח מה' י"ט מש"כ בשם הרמב"ם ז"ל וכתב עוד דזה הוא החילוק בין חטיטה לחפירה דחטיטה מעשה הדיוט הוא ולהכי התירו אפילו ליחיד בשצריך לו אבל חפירה מעשה אומן הוא ולא התירו ליחיד כלל אלא לרבים אם צריכין להם ואם צורך המועד הוא אפילו כוונו מלאכתן במועד וטורח גדול הוא מותר והיינו חפירת בורות ושיחין ומערות ובני דסכותא דירושלמי עכ"ל ולא זכיתי להבין דהא בני דסכותא דירושלמי נמי לאו לצורך המועד הוא כדאיתא בהדיא בירושלמי וכן משמע מלשון הרא"ש ז"ל בעצמו בתכלית דבריו וע"כ צ"ל לשיטת הראב"ד ז"ל דמעשה הדיוט הוא וכתב עוד אבל מעשה הדיוט כמו חטיטה וכל אלו דלעיל התירו אפילו שלא לצורך המועד אבל התוס' במתני' כתבו לחלק בין חטיטה לחפירה דבחטיטה ליכא טירחא כולי האי כיון דעפר תיחוח הוא וחפירה איכא טירחא יתירה ולא התירו אלא לצורך

המועד משמע מדב' ז"ל דאין חילוק בין מלאכת הדיוט למלאכת אומן וא"כ צ"ל הא דרב אשי שרי לאקדות נהר בורניץ דוודאי טורח גדול הוא היינו לצורך המועד וא"כ לשיטת התוס' ליכא אלא ב' חילוקים בשל רבים דמעט טורח כמו חטיטה התירו אפילו שלא לצורך המועד וטירחא יתירה לא התירו אלא לצורך המועד וביחיד לא התירו אלא חטיטה דהוי מעט טירחא ודווקא לצורך המועד ונראה לד' ז"ל דהא דאביי ור' ירמי' צורך יחיד הם כמו לתקן המקולקלות דמתניתין וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ח למעיין שם ושחופי נהרא ומיכרא נהרא טמימא הוי תקונין המקולקלות והנה בירושלמי אמרי על הא דליתקנין המקולקלות דבר שהוא לצורך המועד אבל דבר שאינו לצורך המועד לא וחילק שם בין יחיד לרבים דברבים אפילו אין בו צורך המועד אלא דלפ"ז תיקשי מתני' גופא אהדדי דמתקנין את המקולקלות מיירי ביחיד צריך לה וסיפא דמתקנין את קלקולי המים מיירי באין רבים צריכין להם והי' נראה לשיטת הש"ס דילן דלתקן את המקולקלות מותר אפילו שלא לצורך המועד אלא לתקן כדי להשקות השדה בית השלחין וסיפא מיירי בתיקון קלקולי המים העומדין לשתי' בזה צריך דווקא צורך המועד ביחיד ודו"ק ועיין פסקי תוס' שכ' היכא דאין רבים צריכין להם חפירה אסור חטיטה שרי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד והוא דלא כמש"כ הראב"ד ז"ל ובאמת בירושלמי מבואר כהראב"ד ז"ל דברבים אפילו כיון מלאכתן מותר:

שם גמרא כיון דשתו מיני' רבים כרבים דמי משמע דהנהר לאו של רבים הוא אלא כיון דרבים שתו מיני' כרבים דמי ומזה משמע דלא כמש"כ הלח"מ בדעת הראב"ד ז"ל בהשגתו פ"ז מה' י"ט ע"ש ועיין פירש"י ז"ל לאקדוחי נהרא לפנות שירטון שבאמצע הנהר ולכאורה זה הוי דומיא דחטיטה ושרי אפילו ליחיד אם צריך לו וי"ל דמ"מ הוי טירחא יתירא וכמש"כ לעיל בשיטת התוס' אבל מלשון הרמב"ם ז"ל שכ' וכורים להם נהרות שישתו מימיהם משמע דמפרש לאקדוחי היינו לחפור ממש מחדש ולהמשיך הנהר אליהם וכ"כ הרא"ש בשם הראב"ד ז"ל:

דף ה.

גמרא ועושין כל צרכי רבים לאתויי מאי לאו לאתויי חפירה כו' ובירושלמי אמרו לאתויי דיני נפשות וד"מ ודיני מכות וערכין וחרמים והקדשות ושריפת פרה ועריפת עגלה וטהרת מצורע ורציעת עבד עברי והשקאת סוטה ותמה הריטב"א ז"ל בעריפת עגלה וטהרת מצורע ורציעה מה צרכי רבים יש בהם וכתב דאגב גררא נקטינהו אבל מלשון

הרמב"ם ז"ל נראה דגם אלו חשיבא צרכי רבים וש"ס דילן לא ניחא לי' לאתויי הני משום דלאו מעין מלאכה הם וכ"כ הריטב"א ז"ל:

שם גמרא אמר לי' רבינא לרב אשי הא מקמי דליתי יחזקאל מאן אמרה כו' משמע מכאן דציון קברות מה"ת היא וקשה מפ' דם הנדה דאמרינן התם דאין זה אלא מדרבנן ומייתי נמי התם קרא דוראה עצים אדם ובנה כו' וכ"כ התוס' בב"ב דף קמ"ז וכתבו התם דהא דקאמר רמז לציון מה"ת מנין היינו אסמכתא בעלמא ע"ש וקשה לפ"ז מאי פריך עד לא אתי יחזקאל מאן אמרה והיותר קשה דהא אמרינן לקמן דאין צריך לציין על וודאי אלא על הספיקות כמו סרכות ופרעות ודברים אלו טומאתן מדרבנן ואיך אפשר לומר דציון מה"ת הוא ואפ"ל דבאמת אסמכתא בעלמא הוא וכדאמר ר"ש בן פזי רמז לציון מה"ת מנין משמע דאין זה אלא רמז בעלמא אלא דאי לאו דהוי רמיזא באורייתא לא היו מתקנים הדבר הזה מאליהם שלא להפסיד את ארץ ישראל ע"כ אמר ר"ש בן פזי רמז לציון מה"ת מנין ומש"ה פריך רבינא עד דלא אתי יחזקאל מאן אמרה ואכתי רמז מה"ת מנין ומשני גמרא גמירי לה לאו דגמירי לה מסיני לחייבי' לעשות ציון דוודאי אין בזה חיוב מה"ת. אלא דמסיני ניתן רשות לעשות גדר וסייג והוטל הדבר על החכמים לעשות משמרת למשמרת בכל דור ודור כפי שיוכשר בעיניהם לצורך השעה וזה דומיא דהא דאמרינן ביבמות רמז לשניות מה"ת מנין דאמר התם אבייי לרב יוסף שניות דאורייתא הם ואמר לי' רב יוסף דאורייתא ופירשו חכמים ופריך כל התורה פירשו חכמים אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ורב יוסף ג"כ הכי קאמר לי' דאורייתא ופירשו חכמים היינו דרמיזא באורייתא לעשות סייג וחכמים פירשו הדבר וכה"ג איכא למימר בכל אסמכתא שבתורה דלאו סמך בעלמא הוא אלא דהתירה נתנה זאת ברמז בעלמא ועיין ביומא ובשבת פ' ר"ע גבי מנין לסיכה שהוא כשתי' מה"ת ודו"ק:

דף ה:

תוס' בד"ה שאינו מטמא באוהל כגון תרווד רקב כדאיתא בהעור והרוטב עכ"ל והוא תמוה דשם איתא דבמשא לא יטמא אבל באוהל ודאי מטמא כמפורש בכמה משניות אלא דבלא"ה טומאת רקב לא שכיחא דבעינן דווקא נקבר ערום בארון של שיש כדאיתא בנזיר אבל מלשון התוספות ז"ל לא יכולתי להולמן. ועיין בריטב"א ז"ל שכ' דדבר שאינו מטמא באהל לאתויי שרץ ונבילה וגם זה אינו מובן דדבר שאין טעון קבורה ודאי אין צריך ציון ובירושלמי דריש לכל הני מילי מקרא דוראה עצם אדם ובנה אצלו ציון ע"ש:

שם גמרא אבל מציינין על הספיקות כגון סרכות ופרעות כו' והנה בסוף פ' דם הנדה תנן גבי כותים נאמנים על הציון כיון דכתיבי מיזהר זהירי בי' ופירש"י ז"ל שם נאמנין על הציון לציון והיכא דלא ציינו עבדינן טהרות והשתא האי ציון במאי קמיירי אי בוודאית הא אין צריך ציון ואי בספיקות הא לא מהימני אספיקות כדתנן התם וצ"ל דנאמנות שלהן מהני בבית הקברות שלהם והם היו מציינין גם על הוודאות כיון דלית להו ספיקות והיכא דלא ציינו סמכינן עלייהו ועבדינן טהרות ועיין בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל שם ועוד נראה דבוודאות נמי צריך לציין כי היכא דמצינו בר' בנאה בב"ב דהוי מציין מערתא משום דאין ניכר מבחוץ עד היכן מגיע המערה ע"ש:

שם גמרא מוטב ישרפו עליו תרומה שעה א' עיין פירש"י ז"ל והריטב"א ז"ל כתב דאגב גררא קאמר הכי והכי הוי בעי למימר מוטב יאכלו בטומאה שעה אחת כיון דליכא ציון והולכין שם אוכלי תרומה ואל ישרפו עליו לעולם אי מהלך שם בלילה כמו שפירש"י ז"ל:

שם תוס' בד"ה אילן המיסך על הארץ כו' ועיין בריטב"א ז"ל באורך בפירושא דסככות ופרעות ומה שהקשה על שיטת רש"י ותוס' ז"ל מפ' דם הנדה ע"ש:

שם תוס' בד"ה מנפח אדם ביה"פ דמסתמא ליכא למימר שהגיעה המחרישה עד המת וליכא לאחזוקי מקום טהור בטמא כו'. ד' ז"ל צריך ביאור דהא כל המפרשים ז"ל כתבו דמש"ה הקילו בביה"פ משום דהמחרישה הדקה העצמות ולא נשאר כ"א עצמות כשעור' שאין מטמאין באוהל והם ז"ל כתבו להיפוך דמסתמא לא הגיעה המחרישה עד המת ונראה מד' אלו דס"ל דלא הקילו אלא על כל השדה אבל לא על מקום הקבר והתוס' בכתובות הוכיחו מהא דלקמן מצא שדה מצוינת דאפילו במקום הקבר הקילו והיינו ע"כ משום דלא נשאר בו כדי טומאת אהל וכן משמע מד' ז"ל גופא לקמן שכ' ולא היו רגילים לקבור מתים בעומק הלכך לא חיישינן שמא המת בעומק תחת המחרישה אלא מסתמא הגיעה המחרישה עד המת ולכאורה דבריהם ז"ל סותרין זה את זה גם מש"כ בסוף ד' ואמאי לא חייש שיהא המת בקרקע ואינו נוגע בו ומטמא באהל א"נ בלא המאהילים מן הצדדים הוי מטמאין לאדם באהל ונראה דצ"ל א"נ כל המאהילים מן הצדדים מטמאין לאדם ומביאין הטומאה עליו ד' אלו ג"כ אינם מובנים קצת והי' נראה דעירוב פירושים יש כאן דמה שכתבו בתחילת דבריהם דמסתמא לא הגיע המחרישה עד המת היינו אם נאמר דמקום הקבר מטמא באהל ובכל השדה הקילו והיינו משום דלא חיישי' שהגיע המחריש' עד המת והמת במקומו מונח וע"ז כתבו בסוף דבריהם דאמאי לא ניחוש בכל השדה לטומאת אהל משום דברים המאהילים על הצדדים ומביאין הטומאה לשדה

ומש"כ דלא היו רגילים לקבור בעומק היינו לשיטה זו דגם מקום הקבר יש לו דין ביה"פ והיינו משום דעל ידי המחרישה לא נשאר כ"א עצמות כשעורה וע"ז כתבו ולא חיישינן שיהא המת בקרקע ועדיין אין דבריהם ז"ל ברורין אצלי והרמב"ם ז"ל כ' בפ"ח מה' ט"מ דאפילו עמוק הקבר שתי קומות עושה בית הפרס והוא מהתוספתא דאהלות הביאה הר"ש ז"ל בפ' י"ז מאהלות ע"ש:

שם גמרא וטעמא מאי משום יאוש בעלים נגעו בה עיין פירש"י ז"ל ועיין בהר"ש ז"ל שפי' בע"א ועיין בריטב"א ובד' הרמב"ם ז"ל:

שם גמרא ר"י אומר עד שיהא שם זקן או תלמיד גם בזה עיין בר"ש ז"ל ובריטב"א ז"ל ובדברי הרמב"ם ז"ל שפי' ע"ד התוס' ז"ל והרמב"ם ז"ל פסק כר' יהודה משום דבתוספתא אמר בלשון במה דברים אמורים דאינו אלא לפרש:

שם גמרא כי תניא ההיא בשדה שאבד בה קבר דציינוה יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר משמע דדין ביה"פ יש לה וק"ק הא תניא בתוספתא החורש משדה שאבד בה קבר אינו עושה ביה"פ וי"ל כמש"כ הר"ש ז"ל בפ' ח"י מאהלות לחלק בין היכא דלא חרש אלא חצי השדה דאיכא ס"ס ובין היכא דחרש כל השדה דוודאי חרש במקום הקבר ועיין עוד בר"ש שם שהאריך בפי' הלכה זו:

שם גמרא כדאמר עולא בעומדין על הגבולין בעלי המ"מ בש"ס לא הראו היכא אמר עולא הכי והוא בנדרים דף מ"ב ע"ב ע"ש:

דף ו.

גמרא אמר רב יהודה מצא אבן מצויינת תחתיו טמא כו' יש בזה כמה שיטות ואבאר אותם בקצרה שיטת רש"י ז"ל בשתים אם יש סיד ביניהם וגם בראשם תחתיהם וביניהם טמא ואם אין סיד ביניהם כלל ביניהם טהור תחתיהם טמא ופריך הש"ס ואע"ג דלא נחרש ביניהם והתניא אם יש חורש דווקא ביניהם טהור משום דהוי שדה שנחרש והעיקר נראה בזה כמש"כ התוס' בשם מצאתי מפרש דכיון דנחרש בינתים ודאי אין שם טומאה כמו שאוכיח אי"ה משיטות הירושלמי והתוס' גרסי ואע"ג דליכא חרס דאם אין ציון לטומאה טהור אע"ג דליכא ציון לטהרה והתניא אם יש חרס דווקא היינו סימן טהרה בחרסית ומשני היכא בעינן נחרש לרש"י ז"ל וחרס לשיטת התוס' ז"ל היכא דהסיד מרודד לכאן ולכאן דהוי קצת ציון טומאה אי לאו משום דע"י חרישה או ע"י החרסות איקפולי הוא דאיקפול וחשיב כמו שאין שם סיד כלל דביניהם טהור אבל תחתיהם ודאי טמא. אכן בירושלמי אמרו הלכה זו בע"א מצא אבן אחת מצויינת תחתי'

טמא שתים ביניהם טמא ותחתיהם טהור משום דהציון נעשה שלא במקום הטומאה אלא רחוק מן הטומאה כדינו משום ביניהם ואם יש חורש ביניהם הרי הם כיחידיות כיון דנחרש ביניהם אין להם חיבור זל"ז והרי הן כיחידיות ותחתיהם טמא ביניהם טהור והי' אפשר לפרש גם שיטת הש"ס דילן ע"ד זה דאם יש סיד ביניהם ביניהם טמא ותחתיהם טהור כיון דמצינן למימר דהציון נעשה כדינו בשביל ביניהם ומש"כ רש"י ז"ל דבאבן שרי לעשות הציון במקום הטומאה בירושלמי לא משמע כן ע"ש וגם דברי הרמב"ם ז"ל אפשר לפרש ע"ד זה ע"ש בלשונו אלא דראה דבר חדש מה שנראה לי מלשון הרמב"ם ז"ל בהא דאם יש חורש ביניהם טהור שכ' שם ואם אין סיד ביניהם אלא על ראשיהם אם יש חרש ביניהם טהור שאין זה אלא בנין וכבר עמד הראב"ד ז"ל ע"ד באין סיד ביניהם למה לי' חרש הא בלא"ה טהור ביניהם אבל אחר הדקדוק בלשון הרמב"ם ז"ל נראה דביש חורש ביניהם הכל טהור אפילו תחתיהם דלאו ציון הוא כלל אלא בנין אבל אם אין חרש והי' הסיד מחדד על ראשיהם מכאן ומכאן ה"ז ציון וטמא ותחתיהם דווקא ביניהם אלא דא"כ מאי פריך הש"ס ואע"ג דליכא חרש והתניא כו' אמאי לא משני דבאיכא חרש הכל טהור תחתיהם וביניהם ובליכא חרש אין טהור אלא ביניהם אבל ז"א דהא בברייתא תני דאי ליכא חרש ביניהם טמא ורב יהודה אמר דאם אין סיד ביניהם טהור וע"כ ברייתא נמי מיירי באין סיד דבאיכא סיד לא הוי מהני חרש ולהכי אצטריך לאוקמי במרודד לכאן ולכאן ובפירוש של מרודד נמי לא כתב הרמב"ם ז"ל כפי' רש"י ז"ל דמרודד ביניהם אלא כתב הי' הסיד מרודד על ראשיהם מכאן ומכאן וגם לישנא דהש"ס אימור מחמת חרש הוא דאיקפל צריך ליישב לדעת הרמב"ם ז"ל ויפלא בעיני על הכ"מ ז"ל שכ' דגירסת הרמב"ם ז"ל כגירסת התוס' ז"ל ולא כתב ליישב עיקר השגת הראב"ד ז"ל מה שכתב לחלק בין איכא חרש או לא באין סיד ע"ז השיב הראב"ד ז"ל הא באין סיד בלא"ה טהור ודווקא היכא דהסיד מרודד ביניהם הוא דבעינן חרש ולמש"כ ניחא דבאין סיד וגם איכא חרש הכל טהור אפילו תחתיהם דבנין הוא ועדיין צ"ע בזה:

שם גמרא מצר א' מצויין הוא טמא וכל השדה טהורה כו' מכאן משמע קצת כשיטת הירושלמי דהיכא דמצינן למימר דהציון הוא לביני וביני תחת הציון עצמו טהור ומש"כ רש"י ז"ל דבאבן אין צריך להרחיק הציון אכתי אינו מיושב אמאי במצר אחד מצוין תחתיו לבד טמא וכמש"כ התוס' ז"ל ויש לדחות וק"ל:

שם תוס' בד"ה דמוזלי גבי למ"ד שכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי ניחא כו' לא הבנתי דבריהם ז"ל דאי מיירי הכי באין לו מה יאכל א"כ מאי אירי' כלאים שהם צרכי רבים כל מלאכה אפילו של יחיד שרי בכה"ג וי"ל לדברי התוס' ז"ל דהיציאה קמ"ל דקבעינן

בחוה"מ אבל באמת לא ידענא מאי מספקא להו ז"ל דוודאי מלאכה זו מותרת דצרכי רבים הוא ומותר ליטול שכר אפילו יש לו מה יאכל וק"ל:

דף ו:

רש"י בד"ה והתניא כל השדה כולה ואת אמרת ימעט משמע מדבריו ז"ל דהקושיא קאי אהא דאמר ימעט ול"נ דהקושיא קאי אהא דתנן יוצאין על הכלאים בחוה"מ וכיון דהתקינו להפקיר כל השדה אם לא יבטל הכלאים א"כ אין צורך לב"ד עוד לצאת על הכלאים דוודאי יבטלו הבעלים בעצמן שלא יפקירו שדותיהן וכן ראיתי מבואר בלשון הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' כלאים דבתחילה היו ב"ד שולחין שלוחיהם וכל שדה שמצאו בה כלאים היו שוכרים פועלים לנכש השדה ואחר התקנה היו שולחים שלוחיהם וכל שדה שמצאו בה כלאים היו מפקירין אותה מיד אלא דכ' דגם אחר התקנה היו יוצאין שלוחי ב"ד בחוה"מ להפקיר השדה ולכאורה תיקשי אהא מ"ש בחוה"מ וצ"ל לדבריו ז"ל דאהא לא תיקשי כיון דליכא אלא יציאה בעלמא חוה"מ הוא עת פנוי והש"ס לא מדקדק אקודם תקנה דהיו עושים מלאכה לנכש השדה אמאי קבעוה בחוה"מ ומשני משום פועלים בזול ודו"ק:

שם משנה ראב"י אומר מושכין המים מאילן לאילן כו' צריך לבאר שיטות האמורות בהלכה זו ואתחיל בשיטת רש"י ז"ל בעז"ה הנה הוא ז"ל מפרש דחכמים דמתירין בזה ובזה היינו ר"מ דס"ל דמשקין אפילו בית הבעל דלא הוי אלא הרווחה וראב"י ס"ל דהרווחה אסור ואם היתה שדה מטוננת מותר פי' דקאי אכל השדה דאסר ר' אליעזר משום דהרווחה הוא אבל שדה מטוננת מותר אפילו לראב"י דהוי פסידא כיון דלחה היא תמיד ויש לדקדק על פי' ז"ל דהא בברייתא דמביא הש"ס תנ"ה לא הוזכר אלא פלוגתא דזרעים שלא שתו לפני המועד ומשמע דעלה קאי התירא דשדה מטוננת אלא דלא מסתבר לרש"י ז"ל לפרש אזרעים שלא שתו לפני המועד לשיטתי' דפי' טעמי' דאיסורא משום דכיון דלא משקי לה תדיר לא הוי פסידא וא"כ כש"כ בשדה מטוננת דלא הוי בה פסידא אי לא משקי לה תדיר ע"כ פירש דקאי אכל השדה דאסר ראב"י ובברייתא פליגי נמי בתרתי בשדה גריד היינו יבשה מעולם שאין צריך להשקותה וזרעים שלא שתו וראב"י אסר בתרוייהו דהרווחה אסירי ורבנן מתירין בזה ובזה משום דהרווחה נמי מותרת אמר רבינא ש"מ האי תרביצא שרי לתרבוצי בחולא דמועדא שדה גריד מ"ט שרי לרבנן משום דאפלא לשווי' חרפא מותר אע"ג דהרווחה היא ה"נ בתרביצא אפלא לשווי' חרפא מותר ומש"כ רש"י ז"ל דהרבצה הוי השקאה פורתא לאו למימרא דלא

שרי רבינא אלא הרבצה דהא ליתא דלרבנן הכל שרי אלא אתי לפרש לישנא דהרבצה שייך בגינה דאין צורך אלא השקאה פורתא ובשדה נקרא השקאה דצריכה השקאה טובא אבל אין נ"מ לדינא בזה ויש לדקדק בזה לשיטתו ז"ל אמאי איצטריך לרבינא לאוכוחי דינא דתרביצא משדה גריד דאיתמר בברייתא הא מצי לאוכוחי מהשקאת כל השדה דתנן במתני' דחכמים מתירין אע"ג דליכא פסידא אלא הרווחה דאפלא משווי' לה חרפי ועוד תיקשי לשיטתו ז"ל דבריש מכילתין סתם לן רבי דהרווחה אסור והכי תני בלשון חכמים דברי המתיר בהרווחה וקשיא סתמא אסתמא ומייתי הש"ס עוד ב' ברייתות דפליגי בהרבצת עפר לבן במועד ומסיק הא ראב"י הא רבנן והביאו התוס' ז"ל בשם פי' הקונטרס לפרש דהרבצה היינו דבר מועט ולפנינו ליתא ברש"י הכי וכן נראה לשיטתו ז"ל דרבנן דהכא היינו ר"מ וודאי אין חילוק בין פורתא לטובא לענין מועד וה"ה לשביעית דשרי לכ"ע שרי אפילו טובא וא"כ צ"ל דמשקין ביה"ש דריש מכילתין לא קאי אשביעית וכמש"כ התוס' או אפשר דקאי גם אשביעית וכהאי תנא דאסר הרבצה בעפר לבן גם בשביעית כדאיתא בירושלמי הכא ובשביעית פ"ח ולשיטתו קי"ל להלכה כרבנן דאפילו בית הבעל שרי אבל הרי"ף והרא"ש ז"ל מפרשי לשמעתין בדרכא אחריני דוודאי גם רבנן דמתירין בזה לא ס"ל כר"מ דהרווחה שריא ועיין בדבריהם ז"ל ותראה דהוי גרסי במתניתין האי בבא דאין משקין שדה גריד ומפרשי דהא דקאמר"י חכמים מתירין בזה ובזה לא קאי אלא אהשקאת כל השדה ואזרעים שלא שתו לפני המועד אבל בשדה גריד לא התירו חכמים ועיין בדברי הר"ן ז"ל וא"כ ע"כ צ"ל דטעמא דרבנן דשרו בהשקאת כל השדה ובזרעים שלא שתו לאו משום דהרווחה שריא דרבנן נמי מודו בזה דהרווחה אסור ובשני אלו איכא טעמא אחריני בהשקאת כל השדה צ"ל משום דאגב דהתירו לו להמשיך התירו לו נמי להשקות כי השקאת כל השדה ג"כ צורך האילנות הוא וזרעים שלא שתו ס"ל לרבנן דאפ"ה איכא פסידא אם לא ישקה אותם ואם הי' שדה מטוננת מותר פי' הר"ן ז"ל דקאי אזרעים שלא שתו לפני המועד דכיון שהיא לחה הוי לי' כאילו שתו ולשיטתם ז"ל יש לדקדק הא דתניא בברייתא וחכמים מתירין בזה ובזה האי בזה ובזה אמאי קאי דהא בברייתא לא תני אלא הני תרתי זרעים שלא שתו ושדה גריד וכיון דבשדה גריד לא פליגי חכמים מאי בזה ובזה דנקט אי לא גרסי כלל בברייתא וחכמים מתירין בזה ובזה וכמש"כ הריטב"א ז"ל דפיסקא דמתני' הוא. וצ"ל דקאי בין אזרעים ששתו בין זרעים שלא שתו והא דאמר רבינא ש"מ האי תרביצא פי' הר"ן ז"ל דיליף משדה מטוננת ופריך הש"ס עלי' שדה גריד מ"ט לא משום דאפלא משוי לה חרפי אסור דלא הוי אלא הרווחה ה"נ אפלא משוי לה חרפי ואידחי הא דרבינא והביא

הר"ש ז"ל ראי' לשיטה זו א הירושלמי במכילתין ובפ"ב דשביעית דמוקי התם פלוגתא דשדה כולה בנטועים מטע עשרה לבית סאה ראב"י עביד לה כמרווחים ובמרווחים יותר ד"ה אסור ורבנן עבדי להרצופין וברצופין פחות מבית סאה ד"ה מודים דמותר להשקות כל השדה ופריך עלה לא כן סברינן במרווחים ד"ה אסור והן עפר לא כמרווחים דמי ותנן בשביעית מרביצין בעפר לבן בשביעית ד' ר"ש ומסיק לחלק בין מועד לשביעית דבמועד לד"ה אסור הרבצה והרמב"ם ז"ל בפי' המשניות פירש דעפר לבן נקרא העפר שבין האילנות המרוחקים יותר מעשרה לבית סאה וא"כ למסקנת הירושלמי במועד אסור להרביץ לכ"ע ובשביעית הוא דשרי אליבא דרבנן הרי לפניך דרבנן לא התירו סתם השקאה אלא דוקא כגון הני תרתי וכשיטתם ז"ל וקשיא לי טובא הא בש"ס דילן אמרי' איפכא ורב הונא מוקי לברייתא דמרביצין בין במועד בין בשביעית כרבנן אלמא דלרבנן הרבצה מותרת. ומאי ראי' מייתי מן הירושלמי כיון דמבואר בש"ס דילן להיפך אלא דיש להקשות על גירסא זו אשר לפנינו דהיכי מצי לאוקמי הא דתניא מרביצין בשביעית אבל לא במועד כראב"י הא ראב"י אוסר גם בשביעית כדאיתא להדיא בפ"ב דשביעית וכן הקשה הר"ש ז"ל שם אלא ע"כ עיקר הנוסחא כמש"כ הר"ש ז"ל תני חדא מרביצין בשביעית אבל לא במועד ותניא אחריתי לא במועד ולא בשביעית ומשני הא רבנן היינו ר"ש דשביעית הא ראב"י דשביעית שם וא"כ מוכח מש"ס דילן נמי דבמועד לכ"ע אסור להרביץ ובאמת לגירסא זו ניחא הא דמייתי הש"ס בתר הכי ברייתא מרביצין שדה לבן ערב שביעית. ולכאורה הוא דלא כמאן דהא לעיל אמרינן דלכ"ע מותר להרביץ אפילו בשביעית עצמה ולפי הנ"ל ניחא דאתיא כראב"י אבל מ"מ עדיין אין דעתי נוחה בזה לשבש כל הנוסחאות והי' אפשר לקיים גם הנוסחא אשר לפנינו ע"פ שיטת הירושלמי דמחלקותן במועד הוא במפוזרים מטע עשרה לבית סאה כדרכו של נטיעה וא"כ א"ש דברייתא דשרי בין במועד בין בשביעית אתיא כרבנן דשרי גם במועד כה"ג ובברייתא דשרי בשביעית ואסור במועד אתיא כראב"י והא דאסר ראב"י בשביעית היינו במרווחים יותר מעשרה לבית סאה וכמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות וכדמוכח מהירושלמי דמתניתין דשביעית איירי במרווחים אבל כ"ז קשה לי להעמיס בדברי הש"ס דילן זה שלא הוזכר בו שום רמז כלל ע"כ נראה לשיטת הש"ס דילן ודאי בכל גוונא התירו חכמים להשקות כל השדה ומש"ה וודאי גרסינן בחדא ברייתא מרביצין בין במועד בין בשביעית ובברייתא אחריתי או דגרסינן אין מרביצין לא בשביעית ולא במועד כמש"כ הגאון מווילנא ז"ל בס' שנות אלי' או כנוסחא דילן ובברייתא זו ס"ל כוותי' במועד ולא ס"ל כוותי' בשביעית עכ"פ מוכח מש"ס דילן דרבנן שרו הרבצה ודברי הרא"ש ז"ל צ"ע ע"כ נראה

לשיטתם ז"ל כמש"כ הריטב"א ז"ל דמרביצין היינו השקאה פורתא והא דקאמר הא רבנן כו' היינו כי היכא דמקילין בהשקאת כל השדה ה"נ מקילי בהרבצה אבל השקאה גמורה גם רבנן מודו דאסור ושיטה זו עיקר דוודאי לאו בכל גווני התירו והשקאה אפי' בשביעית וכמש"כ לעיל בשמעתין מהא דתנן בכמה דברים ומשקין אותן עד ר"ה אבל לא בשביעית עצמה אלא דלפ"ז צ"ל דהא דשרי רבינא לתרביצי היינו השקאה גמורה דאל"ה מאי פריך עלה משדה גריד ושיטת בעהמ"א ז"ל גם כן הולכת ע"ד זה דרבנן לא התירו אלא פסידא ולא הרווחה ובשדה גריד נמי פליגי ופסק הלכה כחכמים מהא דרבינא והמלחמות השיג עליו דבבית הבעל נמי אפלא משוי לה חרפי ע"ש ועתה נבא לשיטת הרמב"ם ז"ל והנה הוא ז"ל פסק ג"כ לענין מועד כראב"י בהשקאת כל השדה ובזרעים שלא שתו ופי' הטעם דהוי טירחא יתירא גבי זרעים שלא שתו והא דאם היתה שדה מטוננת כ' לענין השקאת כל השדה וכבר עמד הראב"ד ז"ל בהשגותיו ע"ז דהא מיתניא לענין זרעים שלא שתו וכתב עוד דמרביצין את השדה במועד והשיג עליו הראב"ד כיון דפסק כראב"י הרבצה ג"כ אסור כדמוכח בסוגיין ואני אדקדק עוד בדבריו ז"ל דבפ"א מה' שמיטה הלכה ח' כ' וכן שדה האילנות אם היו מרוחקים זה מזה יתר מעשר לבית סאה מוליכין המים מאילן לאילן אבל לא ישקו את כל השדה ואם היו מקורבים זה לזה בעשר משקין כל השדה בשבילן וכן עפר הלבן מרביצין אותו במים בשביעית בשביל האילנות שלא יפסדו והני תרי דיני סתרי אהדדי דהא בירושלמי פריך ועפר לבן לאו מרווחים הוא ושרו רבנן ומחלק מפני זה בין מועד לשביעית. ובשביעית אפילו מרווחים מותר להשקות כל השדה וכיון דהוא ז"ל פסק אם לענין שביעית דלא שרי אלא בעשר לבית סאה אבל מרווחים יותר אסור א"כ אסור ג"כ להרביץ בעפר לבן ואי שרי להרביץ בעפר לבן מותר ג"כ להשקות ג"כ כל השדה אפילו במרווחין וכ"כ להדיא בפי' המשניות דבמרווחים יותר מעשר פליגי וכמו שהבאתי לעיל דבריו ז"ל ועוד קשיא לי כיון דאחז בזה שיטת הירושלמי דגבי מועד פלוגתייהו בעשר לבית סאה א"כ אמאי לא כ' בה' מועד דבפחות מעשר גם במועד מותר כדאיתא להדיא בירושלמי אם ברצופין ד"ה מותר וקושיות גדולות הם ויפלא בעיני על נושאי כליו ז"ל שלא עמדו ע"ז וצ"ל דבחיבורו חזר בו מפירושו וס"ל דכל חד לשיטתי' ופליגי נמי בעפר לבן במטע עשר לבית סאה ור"ש בשיטתייהו דרבנן במועד וראב"י בשיטתי' ולא ס"ל דווקא דהירושלמי אלא דא"כ קשה מנ"ל ז"ל לחלק בין מועד לשביעית ולהכריע מדעת עצמו במועד כראב"י ובשביעית כרבנן ובפרט דבשביעית דברי ת"ק הם ד' יחיד דברי ר"ש ומשנת ראב"י קב ונקי ומש"כ הכ"מ ז"ל כיון דר"ש כרבנן פסק הלכה כרבנן אינו מובן כיון דבעיקר פלוגתייהו

במועד לא פסק כוותייהו ע"כ הי' נראה דבאמת דעתו בחיבורו ג"כ כמו בפי' המשנה דפלוגתייהו בעפר לבן הוא ביותר מעשר לבית סאה וכשיטת הירושלמי וכי היכא דלרבנן קיל שביעית ממועד לענין יותר מעשר ה"נ קיל לראב"י בעשר לבית סאה אף דבמועד אסור לראב"י בשביעית מותר ולא אסר ראב"י בשביעית אלא ביותר מעשר לבית סאה והשתא פסק בתרווייהו במועד ובשביעית כראב"י והא דכתב ומרביצין בעפר לבן קאי אדסמיך לי' דמיירי במטע עשרה לבית סאה ועדיין לא נתיישבו לי דברי הרמב"ם ז"ל כל הצורך וגם הקושיא השנייה עדיין במקומה אמאי לא כתב במועד התירא דרצופין ולענין מה שהשיג הראב"ד ז"ל בה' י"ט עמש"כ הרמב"ם ז"ל ומרביצין את השדה במועד עיין בכ"מ ז"ל וכן נראה מדשני בלישני' הכא בהל' מועד כ' ומרביצין את השדה ובה' שמיטה כ' וכן עפר הלבן מרביצין אותו מזה נראה דהאי לחוד והאי לחוד. עוד הערה קטנה יש לי בדברי הרמב"ם ז"ל לפמש"כ הטעם בזרעים שלא שתו היינו משום טירחא יתירא א"כ מנ"ל דהלכתא כראב"י בהא דילמא לא ס"ל לרב יהודה כוותי' אלא בהשקאת כל השדה דלא הוי אלא הרווחה וכדאמרי' בריש מכילתין וכמבואר מד' ז"ל דהך דשדה מטוננת קאי אהשקאת כל השדה אבל בזרעים שלא שתו דטעמי' דראב"י משום טירחא דילמא לא ס"ל כוותי' ויש ליישב ועיין מ"א שתמה על דברי הראב"ד ז"ל שהביא הנימוק"י דאם אירע אונס שלא השקה לפני המועד מותר להשקות במועד ונראה דהראב"ד ז"ל ס"ל נמי דהוי פסידא כשיטת הרמב"ם ז"ל ונשאר לבאר שיטת התוס' ז"ל ובתחל' דבריה' ז"ל הולכים בשיטת רש"י ז"ל דחכמים היינו ר"מ והתירו אפילו הרווחה והקשו ע"ז דרבינא אדרבינא ותירצו דרבינא יליף הרבצה בדבר מועט מהשקאה גמורה לרבנן ובתר הכי כתבו וי"מ דפלוגתייהו בשדה גריד לאו היינו פלוגתא דמתני' וכוונתם ז"ל דרבנן לאו מטעם הרווחה הוא דשרי בשדה גריד אלא ס"ל דלאו היינו הרווחה אלא פסידא ויש לדקדק בדבריהם ז"ל בזה מנ"ל לרבינ' דרבנן חשבי לה פסידא דילמ' טעמייהו משום דהרווחה נמי שרי כי היכי דפליגי במתני' ובמתני' ע"כ טעמייהו משום דהרווחה שרי כדמשמע מדבריהם ז"ל שכתבו דלאו היינו פלוגתא דמתניתין משמע דבמתניתין פליגי בהרווחה וא"כ מנ"ל דהכא טעמייהו דרבנן משום פסידא וכן מבואר בדבריהם ז"ל בד"ה מרביצין שדה לבן כו' דבמועד פליגי בהשקאה גמורה וכל הרווחה שרו רבנן וצ"ע וכבר כתבתי למעלה דהעיקר לדינא בזה כשיטת הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל והרא"ש ז"ל ובעה"מ ז"ל כולם אזלי בשיטתי' דרבנן לא שרו כל השקאות אלא דווקא כגון הני וכן לענין שביעית לא כל השקאות התירו וזה ברור:

שם גמרא כשאמרו אסור להשקותן במועד לא אמרו אלא בזרעים שלא שתו כו' הלשון אינו מדוקדק דמשמע דאמרו במקום אחר סתם לאסור השקאה וזה לא מצינן למימר דהשקאת פסידא ודאי מותר ועיין בר"ן ז"ל שיישב הלשון שלא נטעה לומר דמתני' רבותא קמ"ל דאפילו זרעים שלא שתו אסורין וכש"כ זרעים ששתו קמ"ל דדווקא זרעים שלא שתו הוא דאסירי אבל זרעים ששתו מותר והגהות מהר"ם ז"ל שם הוא פלאי ע"ש: **שם תוס'** בד"ה צדין את האישות תימא מאי קמ"ל בשביעית והלא אין זו עבודת קרקע עכ"ל ולא ידענא מאי קשיא להו ז"ל הא אמרינן בגמרא כיצד כדרכו חופר גומא ותולה בה מצידה וחפירת גומא הוי עבודת קרקע ועיין בר"ן ז"ל וק"ל:

דף ז.

גמרא תניא רשב"א אומר כשאמרו משדה לבן שלא כדרכו כו' להאי גירסא רשב"א לקולא דבשדה לבן הסמוכה לאילן כ"ע מודים דמותר אפילו כדרכו ולא פליגי אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר וגירסת הרי"ף ז"ל והרא"ש ז"ל כשאמרו בשדה לבן כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות ולפ"ז רשב"א לחומרא ואדברי ת"ק קאי שהתיר כדרכו לזה קאמר דלא התיר אלא בשדה הסמוכה לאילן והיא היתה גירסת התוס' ז"ל ומש"ה מספקא להו אם הוא תנא שלישי ות"ק דמתניתין מתיר כדרכו אפילו בשדה לבן הסמוכה לעיר או שמא מילתא דת"ק מפרש או שמא רשב"א אליבא דר' יהודה קאמר דאפילו ר' יהודא מתיר כדרכו בשדה לבן הסמוכה לאילן וכשדה אילן דמי וכי פליגי בשדה הסמוכה לבית השלחין ואם תרצה לדקדק אמאי נקיט התוס' שדה הסמוכה לבית השלחין ולא נקטי שדה הסמוכה לעיר אומר לך דלגירסת הרא"ש ז"ל שהיא גירסת התוס' ז"ל לא הוזכר כלל בגמרא שדה הסמוכה לעיר ונקטי התוס' בד' שדה הסמוכה לבית השלחין והמהרש"א ז"ל כתב לפרש דברי התוס' בד"א וכתב דג' שדות הם שדה הסמוכה לאילן לכ"ע מותר כדרכו שדה הסמוכה לעיר לכ"ע אסור כדרכו אפילו לת"ק כי פליגי בשדה הסמוכה לבית השלחין והוא פלאי להמציא מסברא מחלוקת חדשה בשדה הסמוכה לבית השלחין מאי דלא הוזכר בגמרא כלל אלא דכ' כן מפני שכ' ז"ל דלא נתברר לו גירסת התוס' אבל פשוט הוא כמש"כ דגירסת התוס' הוא כגירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל כשאמרו בשדה הלבן כדרכו לא אמרו אלא בשדה הסמוכה לאילנות ולא הוזכר כלל שדה הסמוכה לעיר ומספקא להו להתוס' שמא אליבא דר"י קאמר דר"י נמי מודה בשדה הסמוכה לאילן ולא פליגי אלא בשדה הסמוכה לבית השלחין וזה ברור והרמב"ם ז"ל גירסתו ג"כ כגירסת הרי"ף ז"ל אלא דכ' דבר חדש דבשדה לבן בפ"ע לא

התירו כלל לצוד אפילו שלא כדרכו ורשב"א אהתירא דשדה לבן קאי בין לת"ק ובין לר"י לא התירו אלא בשדה הסמוכה לאילן אבל בשדה לבן בפ"ע לא התירו כלל דלא מפרדי בי' כלל ועיין במ"מ ובכ"מ שם ובירושלמי משמע כד' הרמב"ם ז"ל דבשדה לבן בפ"ע לא התירו כלל ע"ש ודו"ק:

שם גמרא לימא מסייע לי' כותל הגוחה סותר ובונה מפני הסכנה כו' אין להקשות מאי ס"ד לאתויי סייעתא הא קתני בהדיא מפני הסכנה וי"ל דס"ד דטעמא דמפני הסכנה קאי אסתירה אבל הבנין ממילא מותר משום דלא מסתבר לי' למימר דהתירו סופו משום תחילתו ולאידך לישנא משמע לי' דמפני הסכנה קאי אסתירה ואבנין ומש"ה פריך מינה תיובתא והא דלא משני דמיירי בכותל גינה י"ל דלמאן דגריס כותל הגוחה לרשות הרבים א"ש דאין דרך גינה להיות סמוך לרשות הרבים ואפילו למאי דכתב הר"ן ז"ל בשם הראב"ד ז"ל דלא גרסינן לר"ה נראה דבאמת היינו דקמשני רב חסדא התם סותר ובונה דתרווייהו לא הותרה אלא מפני הסכנה משום דאיירי בכותל גינה ולפ"ז א"ש הא דפריך הש"ס בהאי לישנא התם נמי ליסתור ולא ליבני ומאי קושיא הא לרב חסדא דקא משני אליבי' בנין בלא"ה מותר אלא משום דמשמע לי' דמפני הסכנה קאי אתרווייהו וע"כ מיירי בכותל גינה מש"ה פריך התם נמי כו' ומשני א"כ מי מנע ולא סתר ועיין בקרבן עדה בירושלמי שהקשה אמאי לא חשיב הך מילתא בביצה בהדי דברים שהתירו סופן משום תחילתן ואי לא ס"ל לעולא כרב חסדא אמאי פסקו כרב חסדא ולא אבין מאי ענין רב חסדא לזה הא ברייתא מפורשת היא זו ואדרבה כיון דללישנא קמא דמסייע מינה לרב חסדא לא איצטריך לן טעמא דמימנע ולא סתר מש"ה לא חשיב לה התם דבנין בלא"ה מותר ודו"ק:

שם משנה ר"מ אומר רואין את הנגעים בתחילה להקל אבל לא להחמיר וחכמים אומרים לא להקל ולא להחמיר ובברייתא בגמרא ר"י אומר לא להקל ולא להחמיר שאם אתה נזקק לו להקל נזקק לו אף להחמיר כו'. טרם אדבר בשיטת רש"י ותוס' ז"ל אבאר הפירוש הפשוט מה שנ"ל בהלכה זו והוא מה שיש לדקדק דמשמע מדברי רבי דר' מאיר ור' יוסי פליגי גם במוחלט דאין בו אלא להקל ולהחמיר אין בו ופליגי אי קולא היא לגבי' אי לא ומנ"ל דפליגי בזה דילמא לא פליגי אלא היכא דאיכא חשש חומרא כדאמר ר' יוסי אבל במוחלט דליכא חומרא מודה ר"י או איפכא דילמא ר"מ נמי מודה במוחלט כיון דליכא קולא גבי' משום צוותא דאשתו ונראה דר"י לפרש דברי חכמים אתי ובמתני' תנן סתמא דר"מ אומר רואין להקל סתם ודאי הוי בכלל זה קולא זו לטהרו מימי חלוטו דזה הוי הקולא היותר גדולה לטהרו מטומאתו ולא איכפת לי' אם יפסיד עי"ז צוותא

דאשתו וחכ"א סתמא לא להקל כו' ובכלל דבריהם ג"כ כל הקולות בין בימי הסגר בין בימי חלוטו ובשניהם הטעם דקולא דאתי לידי חומרא היא אלא דאינן שוין לגמרי בימי הסגירו הוי קולא דאתי לידי חומרא שמא יראה בו סימני טומאה ולא יוכל לשתוק ויטמאנו ובימי חלוטו קולא דאתי לידי חומרא הוא משום דבטל מיני' צוותא דאשתו ור"מ ס"ל בתרווייהו דקולא גמורה היא בימי הסגר אבל לשתוק אם יראה סימני טומאה ובימי חלוטו צוותא דעלמא עדיפא לי' ולהקל הוא גבי' מה שהותר לשוב אל המחנה ור' יוסי שאמר שאם אתה נזקק לו להקל נזקק לו אף להחמיר נתכוין ג"כ לשני הזמנים הסגרו וחלוטו בזה יבא לידי חומרא מחמת ראייתו ובזה מחמת הפסד צוותא דאשתו וע"כ בכל גווני הקולא יוזקק לו אף להחמיר ע"כ לא יראה כלל ובא רבא לפרש פלוגתא דימי הסגירו ואמר בטהור כ"ע לא פליגי דלא חזי לי' דל"ל הקולא כיון דבלא"ה טהור הוא אם לא יראה הכהן ומדברי הריטב"א ז"ל משמע דאיכא נוסחי דלא גרסי לה האי בטהור כ"ע לא פליגי ואפ"ה כתב דדבר פשוט הוא דאינו רואה בהסגר ראשון כ"ע לא פליגי דחזי לי' בזה רבו הפירושים רש"י ז"ל פי' משום דליכא חומרא בזה רק יסגירנו שנית כבתחילה והקשו התוס' ז"ל ע"ז הא איכא למיחש שמא יראה בו סימני טומאה ויזקק להחליטו אפילו בסוף שבוע ראשון משמ"ל ז"ל שיישב דברי רש"י ז"ל בטוב טעם והתוס' בעא ליישב דלטהרו או לטמאו לא ילפינן מיני' אלא היכא דליכא טהרה או טומאה אבל בסוף שבוע דאיכא נמי הסגר לא ין ויכול לשתוק וזה נראה בעיניהם ז"ל לדוחק ע"כ פירשו הם חשון היא תחילת הסגר ראשון ונראה מד' ז"ל דלא הוי גרסי דבטהור כ"ע לא פליגי וכמש"כ בשם הריטב"א ז"ל דאיכא נוסחא דלא גרסי לה והמפרשים הקשו ע"ד התוס' ז"ל מלישנא דנקט במתני' רואין את הנגעים בתחילה להקל משמע דבתחילה נמי פליגי וכש"כ דקשה לפי האי נוסחא דבטהור כ"ע לא פליגי דלא חזי ולדידי לא קשיא דלישנא בתחילה לא יכוין על תחילת הנגע אלא על תחילת ראייתו והי' ע"מ להקל ולא להחמיר וקמ"ל דלא דריש קרא דלטהרו כו' וכתבו התוספות ז"ל דבתחילת הסגר ראשון שיכול לשמח בהן דהא לא שייך לטהרו או לטמאו והאי שיכול לישמח בהם הוא ט"ס וצ"ל שיכול לשתוק בהם דהא לא שייך לטהרו או לטמאו (והאי שיכול לשמח בהם הוא ט"ס וצ"ל שיכול לשתוק בהם דהא לא שייך לטהרו ולטמאו) ועיין במשל"מ ז"ל שכתב כוונה אחרת בדברי התוס' ואין צורך בזה כי פשוט כמו שהגהת ד' ז"ל וכוונתם מבוארת אלא דהמהרש"א ז"ל הקשה ע"ד ז"ל אמאי לא שייך לטמאו בתחילת הסגר ראשון ע"י שער לבן ומחי' דמטמאין בתחילה ועיין משל"מ ז"ל מש"כ בזה אבל לשון התוס' אינו מיושב מש"כ דהא לא שייך לטהרו או לטמאו ול"נ כוונת דבריהם ז"ל דבתחילת הסגר

ראשון לא שייך לטהרו כיון שעדיין לא נזקק לו הרי הי' טהור מתחילה אבל באמת שיטת ר"י ז"ל תמוה וכמו שהקשו התוס' לקמן בעצמן מהא דתנן וכן ברגל נותנין לו כל ימות השנה אם נולד בו נגע הרי בהדיא דלא חזי לי' כלל בתחילת לידת הנגע וסתם משנה ר"מ אלמא דלכ"ע בטהור לא חזי לי' וכן מסתבר כיון דאין לו קולא בראייתו למה לי' לראות כלל ועיין במל"מ שכ' לצדד על קושיית התוס' הנ"ל דילמא ברייתא אתיא דלא כר"מ והוא סתם משנה בנגעים פ"ב כמו שהביא הוא ז"ל בעצמו שם אלא נראה ברור דבתחילת הסגר ראשון כ"ע מודו דלא חזי לי' וכי פליגי בסוף הסגר שני ובסוף הסגר ראשון כ"ע לא פליגי דחזי לי'. וכסברת התוס' ז"ל בתחילת דבריהם וכן הסכים הריטב"א ז"ל לסברא זו וראיתי במל"מ ז"ל שהאריך להוכיח מכח מה שחילק רבינו הקדוש דין שבת ודין רגל לב' משניות משמע דיש חילוק ביניהם והיינו דברגל אין רואין אלא בתחילה עד שלא נזקק לטומאה אבל משנזקק לטומאה רואין ויישב בזה דעת הרמב"ם ז"ל וכתב בדעתו דס"ל דר"מ וחכמים דמתני' לא פליגי אלא עד שלא נזקק לטומאה וס"ל לחכמים דגם בזה לא מצי שתיק אבל משנזקק לטומאה ס"ל לרבנן דרואין בין לטמא בין לטהור ור' יוסי הוא דפליג עם ר"מ לאחר שנזקק לטומאה וס"ל לר' יוסי דאפילו לאחר שנזקק לטומאה אין רואין והרמב"ם ז"ל פסק כחכמים דמתניתין ע"ש בדבריו ז"ל באורך והוא תמוה דא"כ מנ"ל לרבא דבהסגר ראשון כ"ע מודו דחזי לי' משום דאי בעי שתיק דילמא ר' יוסי גם בהסגר ראשון פליג וס"ל כחכמים דגם עד שלא נזקק לטומאה לא מצי שתיק אלא ודאי הדבר ברור דבתחילה כ"ע לא פליגי דלא חזי לי' וכי פליגי לאחר שנזקק לטומאה ובהסגר שני אבל בהסגר ראשון בסופו כ"ע מודו דחזי לי' כמש"כ לעיל בשם הריטב"א ז"ל ועוד נראה לי לפרש בד"א ליישב החילוק בין הסגר ראשון להסגר שני דהא דקאמר הש"ס לר' יוסי לטהרו ולטמאו כתיב אין הכוונה דיתחייב לומר טמא או יראה בו סימני טומאה אלא הכי פירושא ור' יוסי לטהרו או לטמאו היינו שתחילת ראי' יהי' בין לטהרה בין לטומאה וא"כ אין יכול לראות מתחילה להקל לחוד וטוב יותר שלא יראה וזה אינו אלא בהסגר שני דלטמאו אינו יכול משום דמחליטו להכי טוב יותר שלא לראות כלל אבל בסוף הסגר ראשון דיכול לראותו ג"כ ע"ד לטמאו היינו להסגירו דזה ג"כ נקרא טומאה ולא יצערנו בזה מודה ר' יוסי דיכול לראותו כיון דאפשר בזה לקיים שניהם הטהרה והטומאה ובהא מודו כ"ע דאי חזי בי' סימן טומאה מצי שתיק ומאי דקאמר ר' יוסי שאם אתה נזקק לו להקל אתה נזקק לו להחמיר קאי על תחילת הראי' שהיא צריכה להיות ע"ד שניהם ועל להקל לחוד אין זה בא א נכון מאוד ליישב קושיית התוס' רק דלא יתיישב טעם לאיש ולא יהי' טעמו של מוסגר עם טעמו של מוחלט בחד ז של מוסגר

הוא מפני שאין רואין בתחילה להקל לחוד ובמוח ם משום דיבא לידי חומרא בצוותא דאשתו והר"ש ז"ל כתב בפ. דנגעים לפרש בע"א וליישב קושיית התוס' בהסגר ראשון היינו ב ראשון כ"ע לא פליגי דחזי לי' דאי טמא שתיק לכ"ע כי ו שקר הסגר שני מ"ס בכהן תליא מילתא גם זה ואי טמא שתיק ומר סבר לטהרו או לטמאו כתיב ואתי לרבויי דשתיקתו בסוף שבוע שני הוי כאומר טמא ומש"ה ס"ל לר' יוסי דלא יראה כלל והוא פירוש מחודש וכתב כן ליישב קושית התוס' ולא ידעתי מפני מה שכתב המשל"מ ז"ל על דברי הר"ש ז"ל שדבריו תמוהים ודבריו נכונים מאוד ליישב קושית התוס' החזקה העולה מכל הנ"ל לכל הני פירושא בתחילת לידת הנגע לכ"ע אין רואין וכסתמא דמתני' דנותנין לו כל ימות הרגל ולאחר שנזקק לטומאה בסוף שבוע ראשון לכ"ע רואין ובסוף שבוע שני ובמוחלט פליגי ר"מ ס"ל דבתרוייהו רואין להקל ור' יוסי ס"ל בתרווייהו אין רואין בהסגר שני משום דכתיב לטהרו כו' ובמוחלט משום דלאו קולא היא דמפסיד צוותא דאשתו ולפ"ז אין דין שבת ומועד שוה לכ"ע דבשבת אין רואין כלל אפילו בהסגר ראשון ובמועד רואין בהסגר ראשון לכ"ע והיינו טעמא דבשבת אין רואין מפני שהוא כדין ואין דנין בשבת ובמועד הטעם הוא שלא לצערו ע"כ בהסגר ראשון שפיר חזי לי' וכנ"ל ולר"מ רואין בכל גווני להקל. אמר מר א"ר נראין דברי ר"י במוחלט ודברי ר"מ במוסגר והתניא איפכא תנאי היא אליבא דרבי מ"ס צוותא דעלמא עדיף לי' ומ"ס צוותא דאשתו עדיף לי' הפירוש הנכון בזה דקאי אמוחלט כמש"כ התוס' ז"ל וכ"כ הריטב"א ז"ל והיינו משום דבטעמו של מוסגר לא הוצרך לפרש דטעמם כבר מפורש בש"ס ולהאי לישנא דאמר רבי נראין דברי ר"מ במוסגר היינו משום דאי טמא שתיק ולאידך לישנא הוי איפכא אבל במוחלט לא נתפרש הטעם ע"כ מפרש לה הש"ס הטעם מד' אליבא דרבי דנראין דברי ר"מ במוחלט היינו טעמא משום דס"ל דצוותא דאשתו עדיף ולא ישמרו אותו אם יטהרנו ומ"ד אליבא דרבי דנראין דברי ר"מ במוחלט היינו טעמא משום דצוותא דעלמא עדיף והוי קולא לגבי' ושמחה היא לו. וראיתי בתוי"ט שכ' להביא ראי' דגרסינן בתחילה במתני' מן הירושלמי. ולא זכיתי להבין ראייתו ז"ל כאשר אביא דברי הירושלמי דמייתי על מתני' משנה דנגעים בהרת כגריס ופשת כגריס ונולד לו מחי' או שער לבן ר"ע מטמא דחד נגע הוא ויש בו סימני טומאה וחכ"א תראה בתחילה דנגע הראשון הלך לו ופריך מאי בינייהו הא לרבנן נמי יחליטנו מיד ע"י סימני טומאה דמטמאין בתחילה ומשני ערב הרגל איכא בינייהו ר"ע אומר קדמייתא היא ואין את נזקק לו לא להקל ולא להחמיר ונשאר בהסגרו ורבנן אמרי חורי היא ואת פוטרו מן הראשונה ואין את נזקק לשני' והרי הוא טהור כל ימות הרגל ואמר ר' יוסי בשם ר' אחא אתיא דיחידאי דתמן כסתמא דהכא

כצ"ל ע"ש היינו ר"ע דהתם ס"ל כרבנן דהכא דאין את נזקק לו כלל וסתמא דתמן היינו רבנן דאמרי תראה בתחילה ונ"מ לערב הרגל דאמרי רבנן דפוטרו מן הראשונה דרואין להקל ואין נזקקין לשני' להחמיר אתיא כיחידאי דהכא היינו כר"מ דהכא דס"ל רואין להקל ולא להחמיר דרבנן דהכא אם את נזקק לו להקל את נזקק לו גם להחמיר ודחי התם ר' יוסי ב"ר בון דהתם רבנן נמי מודו דפוטרו מן הראשונה ואין נזקק לשני' כיון שהלכה האום והשני' נגע חדש הוא יכול שפיר לפטור את הראשונה ואין צריך להזקק לשני' דע"כ לא אמרי רבנן אם נזקק לו להקל נזקק לו להחמיר אלא בנגע אחד אבל לא התם בב' נגעים זה ברור בדברי הירושלמי וד' הק"ע שם לא הבנתי וא"כ מאי מוכח מזה דרואין את הנגעים בתחילת לידתן ולדידי אין שום רמז לזה ועיין בר"ש ז"ל ובתוי"ט ז"ל שהאריכו בפי' המשנה דנגעים הנ"ל ואוקמוה בפשתה לאחר הפטור ולא משמע כן בירושלמי דמכילתין ואין כאן מקומו להאריך בזה. ועתה נבא אל הביאור שיטת רש"י ז"ל בדברי רבי דאמר נראין כו' דמשמע לי' דהא דקאמר הש"ס מ"ס צוותא דאשתו עדיף לי' ומ"ס צוותא כו' האי טעמא קאי אתרווייהו אמוסגר ואמוחלט ועיין ברש"י בריי"ף ז"ל שביאר דבריו באורך ולשיטתו ז"ל לר"מ ודאי צוותא דעלמא עדיף ומש"ה בהסגר שני אי טמא שתיק דאף שיתירו בתשמיש אם יחליטו מ"מ יצערו בצוותא שישתלח חוץ למחנה ובמוחלט יוכל לראות דאין בזה אלא להקל ור' יוסי ס"ל במוסגר אינו רואה משום דלא מצי שתיק ואם יראה סימן טומאה יחליטו ושמא צווחא דעלמא ניחא לי' ע"כ לא יראה כלל ובמוחלט לא יראה דשמא צוותא דאשתו ניחא ואם יטהרנו יאסר בתשמיש כל ימי סיפורו והוכרח לזה דלר' יוסי איכא דניחא לי' בהא ואיכא דניחא לי' בהא דאי פשיטא לי' דצוותא דאשתו עדיף א"כ אמאי לא יראה במוסגר דהא החליטו עדיף לי' שיותר בצוותא דאשתו לשיטתו דמוסגר אסור בתשמיש וע"כ צ"ל דלר"י איכא דניחא לי' בהא ואיכא כו' וראיתי לרש"י ז"ל בריי"ף שכ' דבטהור כ"ע לא פליגי דלא חזי משום דלא יוכל לשתוק אם יהי' טמא מזה מוכח דלא ס"ל כסברת התוס' והריטב"א ז"ל דלטהרו או לטמאו לא נאמר אלא על הסגר שני וע"כ צריך ליישב דבריו ז"ל כמש"כ המשל"מ ז"ל או ע"פ מה שפירשתי דלטהרו או לטמאו קאי אתחילת ראי' שלא יהי' להקל לחוד ועפ"ז א"ש דבטהור לא מצי חזי לר' יוסי דע"כ צריך לראות גם לטמאו לכל הפחות היינו להסגירו ובתחילה ההסגר צער הוא לו אבל בהסגר ראשון שפיר חזי לי' גם לטמאו היינו להסגירו ולאו צער הוא לו ואמר רבי נראין ד' ר"מ במוסגר לאו מטעמי' דר"מ דאי בעי שתיק אלא אפי' מטמא לי' קולא היא לו משום דמתיר לו צוותא דאשתו ודברי ר' יוסי במוחלט דטהרתו מימי חלוטו לא להקל הוא משום דאוסרו בצוותא דאשתו ולאידך תנא

אמר רבי נראין דברי ר"מ במוחלט דצוותא דעלמא עדיף לי' ודברי ר"י במוסגר ג"כ משום צוותא דעלמא ולא מצי שתיק וצריך להבין לשיטתו ז"ל אמאי לא קאמר הש"ס בטעמא דמ"ד נראין דברי ר"מ במוסגר היינו משום דאי טמא שתיק אבל בצוותא דעלמא וצוותא כו' ס"ל כר' יוסי דאיכא דניחא לי' בהא ואיכא דניחא לי' בהא וי"ל דניחא לי' להש"ס למימר דמטעם אחד הוא דנראין לו דברי ר"מ בהא ודברי ר"י בהא אבל התוס' הקשו על פירושו ז"ל בעיקר הדין דמוסגר ומוחלט שוה לכל דבר בצוותא דאשתו ובצוותא דעלמא ע"כ פירשו הם דצוותא דעלמא וצוותא דאשתו דאי קאי אמוחלט והשתא לשיטתם ס"ל לר"מ דצוותא דעלמא עדיף ולהכי חזי במוחלט להתירו בצוותא דעלמא ור' יוסי פשיטא לי' דצוותא דאשתו עדיף ומש"ה לא חזי במוחלט אלא דאכתי לשיטתם דמוסגר ומוחלט שוה א"כ אמאי לא חזי במוסגר הא לא יחמיר עליו אפילו אם יחליטנו ולזה כתבו דמ"מ ימי חלוטו חמורין מימי הסגירו אי משום פריעה ופרימה או משום דעתה אינו מצפה ליטהר ואמר רבי נראין דברי ר"מ במוסגר כתבו בזה משום דאי מטמא לי' לא יפסיד והוכרחו לזה ולא כתבו משום דאי טמא שתיק משום דלא צריכינן לזה כיון דקאמר דס"ל דצוותא דאשתו עדיף אם כן צוותא דעלמא לאו כלום הוא אלא דאכתי לא ידענא מי הכריחם לזה הא ר' יוסי ג"כ ס"ל לשיטתם דצוותא דאשתו עדיף ואפ"ה קאמר הש"ס אליבי' דאינו יכול לראות במוסגר להחליטו ודילמא רבי נמי הכי ס"ל אלא דס"ל כר"מ דאי טמא שתיק וכן פי' הריטב"א ז"ל ולא יקשה לפ"ז קושייתם ז"ל על לשון נראין דברי ר"מ שהקשו ז"ל והמשל"מ ז"ל דקדק על דבריהם ז"ל לענין מאי כתבו הא דוגם יפסיד שעד עתה יצפה להיות טהור ע"ש ולא הבנתי דלא פשיטא להו להתוס' ז"ל האי צוותא דפריעה ופרימה ע"כ כתבו עוד טעם אחד ועיקר צוותא דעלמא דהש"ס היינו ממוחלט לימי ספירו דצוותא גמורה היא שישוב אל המחנה. ושיטת הרמב"ם ז"ל בזה כבר העירו עליו נושאי כליו המ"מ והכ"מ ז"ל ע"מ שכ' סתם אין רואין את הנגעים במועד שמא יטמאנו ויצערנו ולא ביאר דבהסגר ראשון יכול לראות וכדרבא וכבר הבאתי לעיל דברי המל"מ ז"ל שכ' ליישב דבריו ז"ל וביאר בדעתו דהא דאין רואין היינו בתחילה וכחכמים דמתני' אבל לאחר שנזקק לטומאה ס"ל לרבנן דצריך לראות וכבר הקשיתי עליו ז"ל לעיל א"כ מנ"ל לרבא דר"י מודה בהסגר ראשון דילמא כרבנן ס"ל דבהסגר ראשון נמי לא מצי לשתוק אלא דלמאי שפירשתי לעיל דעיקר הדבר הוא אליבא דר' יוסי שיראה ע"ד שניהם לטהר ולטמא א"ש דבהסגר ראשון היינו בסוף שבוע ראשון מצי חזי משום דיכול לראות לטהרה ולטומאה היינו להסגר ובכל זה לא יחמיר עליו אבל בתחילה כל שיראה ע"מ לטמאו חומר הוא לו ולהכי ס"ל לרבנן דאין רואין אבל אכתי תיקשי לדברי המל"מ

ז"ל אמאי לא ביאר הרמב"ם ז"ל זאת דרואין לאחר שנזקק לטומאה כיון דפלוגתא דתנאי היא ועוד כיון דהוא ז"ל מפרש דחכמים לא פליגי אלא בתחילה א"כ לא שמעינן מינייהו דין המוחלט והי' לי' להרמב"ם ז"ל לפסוק כר"י עכ"פ במוחלט דאין רואין משום צוותא דאשתו ע"כ אלולי דמסתפינא הייתי אומר דהרמב"ם ז"ל גירסא אחריתי הי' לו בהסגר ראשון כ"ע לא פליגי דלא חזי לי' ומפרש הסגר ראשון כפירש התוס' היינו תחילת הסגר ובהא כ"ע מודו דלא חזי וכסתמא דמתני' דנגעים וכי פליגי לאחר שנזקק לטומאה וגם לאחר החליטו ופסק כר' יוסי דאין רואין כלל לא בתחילה ולא במוסגר ולא במוחלט ואע"פ שכ' לישנא דשמא יטמאנו ויצערנו ובמוחלט לאו משום האי טעמא הוא אלא משום צוותא דאשתו הא לא תיקשי דהא ר' יוסי נמי נקיט לישנא שאם אתה נזקק לו להקל אתה נזקק לו להחמיר ופשט הלשון הזה משמע דקאי אמוסגר ואפ"ה מוחלט נמי בכלל ואין רואין בכל הנגעים ה"נ אפ"ל כלישנא דהרמב"ם ז"ל ודו"ק היטב בכל הנ"ל:

עוד דבר אחד יש להעיר בסוגיין לר' יוחנן דאמר בירושלמי מגילה דפורח בכולו מתוך הסגר טעון ציפרים וספירת שבעה א"כ למה לי' לר"י למימר הטעם במוסגר משום דצריך להזקק לו לטומאה תיפוק לי' דבלהקל גופא איכא חומרא כמו במוחלט כגון אם יראה שפרח בכולו וי"ל דעדיף מיני' קאמר ולפי שיטתי לעיל בלא"ה ניחא דבזה מודה ר"י דיכול לשתוק כיון דתחילת ראייתו הוא לטהרו ע"י עמד בעיניו הרי רואה הוא לטהרו להכי איצטריך לומר דצריך הוא לראות גם לטמאו ובהכי ניחא נמי לרבי דאמר דנראין דברי ר"י במוחלט דאין רואין משום צוותא דאשתו א"כ אמאי נראין לו דברי ר"מ במוסגר שמא יראה שפרח בכולו ויפסידנו צוותא דאשתו ולשיטת התוס' אינו יכול לשתוק לרבי אבל למש"כ ניחא דבכה"ג רבי נמי מודה דיכול לשתוק ודו"ק:

דף ז:

גמרא ר' יהודה אומר ז' ימים יספרו לו ימי ספירו ולא ימי חלוטו כו' והנה מקרא זה נאמר ביחזקאל וצריך לומר דילפינן מיני' דכך נמסרה לו בקבלה דהתורה לא אסרה אלא ימי ספירו ולהכי לא כתב אלא ימי ספירו וריבר"י ס"ל דק"ו לימי חלוטו וליכא למילף מקרא דיחזקאל והתוס' ז"ל הקשו אמאי לא דריש רבי לחד נוסחא (או ר"י) ק"ו ותי' דשמא יש פירכא או חידוש הוא ומחידוש לא ילפינן ולהני תירוצא לא הבנתי למה מייתינן קרא דיחזקאל כלל הא בקרא וישב מחוץ לאהלו גופא ג"כ שייך מחלקותן דריבר"י יליף בק"ו לימי חלוטו ורבי ס"ל דלא מצינן למילף בק"ו משום דאיכא פירכא או חידוש הוא וממילא מותר בתשה"מ בימי חלוטו ע"כ נראה בזה גירסת הת"כ דבאמת פליגי בז' ימים

דישב מחוץ לאהלו ונראה דלזה כוונו התוס' בד"ה ה"ג בת"כ ז' ימי ספירו כו' ואגב שנכתב בפסוק בתר ואחרי טהרתו כתבוהו כאן כוונתם דפסוק דז' ימים יספרו לו נכתב כאן דרך אגב אבל עיקר מחלקותם הוא בז' ימים שנאמר בתורה ועיין מהרש"א ז"ל שכתב לפרש דבריו בע"א ולענ"ד נראה ברור כמש"כ אלא דמדברי התוס' ז"ל ד"ה מאי דלא גלי כו' שכתבו בסוף ד' ז"ל דלו מיעוטא הוא משמע דעיקר מחלקותן הוא בקרא דיחזקאל אבל העיקר נראה כגירסת הת"כ ודו"ק:

שם גמרא למימרא דבכהן תליא מילתא כו' לא הבנתי בזה המל"מ ז"ל בפ"ז מה' י"ט דנראה מדבריו דהמקשה פריך מנ"ל דבכהן תליא מילתא דילמא טמא מאיליו כשאר טומאות ופשיט ליה מביום דהדבר תלוי באמירת כהן ולא נראה כן מהא דאמרינן לקמן אבל טומאה דגופא אימא מחזי חזיא לי' אלא עיקר ספיקא דהמקשן הוא מנ"ל דבכהן תליא מילתא והרשות בידו שלא לראות תיכף דילמא מחוייב הוא לראות תיכף באשר נולד הנגע בין לטומאה בין לטהרה ואמאי קאמר ר' מאיר דיכול לשתוק אם רואה סימני טומאה ולר' יוסי אינו רואה כלל ופשיט לי' אין דכתיב וביום יש יום כו' אבל שיהי' טמא מאיליו בלי ראיית כהן כלל הא לא מספקא לי' דוודאי הטהרה והטומאה תלוי' ביד כהן וכמש"כ הר"ש ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל ויליף לה מקרא דע"פ יהי' כל ריב וכל נגע וזה ברור:

שם גמרא אביי אמר משמעות דורשין א"ב ופי' התוס' ז"ל דרבי לא יליף מביום משום דוי"ו לא דריש ור"י לא דריש מופינו משום דאיצטריך לחבילי קש וצ"ל בכוונתם דבשלמא אי ופינו אתי לכלים המקבלים טומאה א"כ לענין מאי כתב רחמנא האי קרא דוצוה הלא בעה"ב מעצמו ג"כ יעשה זאת אלא ע"כ קמ"ל דנותנין לו פנאי ואין הכהן הולך עד שיפנו ושפיר שמעינן מיני' דממתינין לי' לדבר הרשות אבל לר"י דאיצטריך קרא לאשמעינן דאפילו חבילי קש טמאים א"כ להכי איצטריך קרא דופינו ולא שמעינן מינה המתנה כלל להכי איצטריך וביום ולא ניחא להו להתוס' לפרש משום דרבי לא יליף מופינו דחידוש הוא דא"כ היינו דרבא ודבר הרשות איכא ביניהו ואמאי קאמר משמעות דורשין א"ב אלא דגם לדבריהם ז"ל יקשה מנ"ל לר"י המתנת דבר הרשות כיון דופינו איצטריך לחבילי קש ועוד הקשו התוס' בעצמן לקמן בד"ה נפקא לי' על פירושם זה דר"י לא דריש מופינו כלל הא אביי גופא קאמר לקמן דלא ילפינן טומאה דגופי' מטומאה דלאו דגופי' וא"כ אפילו הוי דריש נמי ופינו מ"מ אצטריך וביום לטומאה דגופי' ואף דיש חסרון לקמן בד' ז"ל אבל כוונתם כן הוא ע"כ נראה כפירושם לקמן דלאביי ר"י דריש תרווייהו וביום לטומאה דגופי' ופינו לדבר הרשות וילפינן שפיר דבר הרשות לטומאה דגופי' מטומאה דלאו דגופי' כמו לרבי אליבא דרבא ורבי ס"ל דילפי'

טומאה דגופי' מטומאה דלאו דגופי' וא"כ ליכא בינייהו לדינא כלל ורבא קאמר איפכא דלר"י לא ילפינן דבר הרשות בטומאה דגופי' אפילו לאחר דכתיב קרא דוביום לדבר מצוה משום דטומאת בית חידוש הוא דעצים ואבנים בעלמא לא מטמאי והכא מטמאי וטומאת בית בעצמו חידוש הוא וכיון דטומאתו חידוש הוא א"א למילף מהמתנתו לשאר המתנות בטומאה דגופי' ורבי ס"ל כיון דאיכא תרי קראי וביום וקרא דופינו שפיר מצינן למילף לדבר הרשות בטומאה דגופא דסברא דחידוש הוא לא ס"ל וליכא פירכא בזה אלא דטומאה דגופי' חמור מטומאה דלאו דגופי' ע"כ כיון דגלי קרא דממתינן בטומאה דגופי' לדבר מצוה שפיר ילפינן מטומאה דלאו דגופי' אפילו לדבר הרשות קצרו של דבר לאביי ר"י דריש לתרווייהו ולא ס"ל לאביי דחידוש הוא ולהכי שפיר מצינן למילף דבר הרשות בטומאה דגופי' ורבי לא דריש אלא קרא דופינו ולא ס"ל לחלק כלל בין טומאה דגופי' לטומאה דלאו לגופי' וליכא בינייהו רק משמעות דורשין ורבא ס"ל דתרווייהו רבי ור"י דרשי לתרווייהו קראי ודבר הרשות איכא בינייהו דר"י ס"ל דחידוש הוא ולא ילפינן דבר הרשות אפילו לאחר דכתב רחמנא המתנה לדבר מצוה בטומאה דגופי' דמחידוש לא ילפינן כלל ורבי לא ס"ל דחידוש הוא אלא דאי לא כתיב קרא דוביום לא הוי מצינן למילף משום דטומאה דגופי' חמור אבל השתא דכתב רחמנא דממתינן לדבר מצוה שפיר ילפינן גם לדבר הרשות וא"כ ליכא בינייהו משמעות דורשין כלל אלא לדינא דדבר הרשות בטומאה דגופי' איכא בינייהו וזה ברור אבל מלשון רש"י ז"ל נראה דהך סברא דקאמר הש"ס אליבא דרבי דאי לאו קרא דביום לא מצינן למילף טומאה דגופי' מטומאה דלאו דגופי' היינו הך סברא דחידוש הוא ולענ"ד נראה כמש"כ דבלא חידוש מצינן לחלק בין טומאה דגופי' לטומאה דלאו דגופי'. אבל מדברי התוס' בד"ה דבר הרשות איכא בינייהו נראה דמפרשי הא דאמרינן אליבא דר"י חידוש הוא דהא עצים ואבנים לא מטמאי והכא מטמאי קאי אדברים שנטמאו בבית המנוגע ור"י לטעמי' דס"ל אפי' חבילי קש מטמאין ופי' דבר הרשות איכא בינייהו כפי' רש"י ז"ל וכתבו עוד ואין לפרש שאר דברי הרשות בבית איכא בינייהו ופליגי בבתים דלר"י חבילי קש מטמאי והוי חידוש ולא מצינן למילף מינה ורבי ס"ל דחבילי קש לא מטמאי ולא הוי חידוש ומצינן למילף מינה משום דלא משמע כן דר"י יהי' לחומרא ורבי לקולא ועלה בדעתי לפרש דבריהם ז"ל בע"א ולעשות ב' דברי התוס' ד"ה דבר הרשות וד"ה דהא עצים ואבנים לא מטמאי הכל דיבור אחד ולא רציתי להאריך כי נראה פשוט דהחידוש הוא מטומאת בית המנוגע עצמו וכמש"כ:

דף ח.

תוס' ד"ה דהא עצים ואבנים כו' וא"כ צריך לומר דרבי נמי מודה לר"י מד' ז"ל משמע ג"כ דהחילוק בין טומאה דגופי' לטומאה דלאו דגופי' היינו הך סברא דחידוש הוא וכיון דאמר הש"ס דרבי נמי הוי מחלק כן אי לאו קרא דוביום מזה משמע דרבי נמי מודה לר"י בזה ולקמן יבואר עוד בזה:

תוס' בד"ה נפק"ל מכנגע כו' והקשו ז"ל דהא רבא אמר לעיל אליבא דר"י דחידוש הוא ולא גמרינן מיני' ולפי' שפירשנו דלר"י לטעמי' כו' א"כ הוי החידוש דווקא לענין ופינו עכ"ל ולפ"מ שכתבתי דבחידוש הוא מטומאת בית עצמו צ"ל כתירוצם השני דלענין ראי' דמצינו במקום אחר (לא שייך פירכא דחידוש הוא וכ"כ הריטב"א ז"ל להאי תירוצא והשתא רבא לטעמי' ואביי לטעמי' רבא סבירא לי' אליבא דר"י ופירכא דחידוש הוא ולא סבירא לי' לחלק בין טומאה דגופי' כו' וא"כ לענין ראי') לא שייך פירכי' דחידוש הוא ושפיר מצינן למילף מבית לענין זה אבל אביי ס"ל אליבא דר"י פירכא דטומאה דלאו דגופא קיל א"כ פירכא זו שייך נמי לענין ראי' ולהכי קאמר דלא מצינו למילף מבית אלא דאכתי יקשה הא רבי ס"ל אפי' אליבא דרבא לחלק בין טומאה דגופי' רבא ס"ל אליבא דר"י דחידוש הוא ולא ס"ל לחלק בין טומאה דגופי' כו' וא"כ לענין ראי' לא שייך פירכא דחידוש הוא וכ"כ הריטב"א ז"ל להאי תירוצא והשתא רבא לטעמי' ואביי לטעמי' רבא ס"ל אליבא דר"י פירכא דחידוש הוא ולא ס"ל לחלק בין טומאה דגופי' כו' וא"כ היכי יליף מביום הא אצטריך לביום ולא בלילה דליכא למילף אליבי' מבית וי"ל דאליבא דרבי באמת ילפינן מוי"ו יתירא ואליבא דר"י הוא דקאמר רבא דכולה קרא יתירא הוא ואי קשיא לי הא קשיא לי למאי דפרישית וכן משמע לשיטת התוס' למאי דמפרשי לבסוף משמעות דורשין א"ב דר"י דריש תרוייהו ורבי לא דריש אלא ופינו ע"כ ס"ל לרבי דאין לחלק בין טומאה דגופא לטומאה דלאו דגופא א"כ איך כתבו התוס' דלרבי אצטריך קרא דוביום לביום ולא בלילה הא למה לי קרא אמאי לא נילף מכנגע כו' דהא אליבי' דרבי ליכא למיפרך ה"מ טומאה דלאו דגופי' ונראה דלזה כוונו התוס' בדבריהם ז"ל שכתבו ומילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא דאין הבנה לדברים אלו כמו שתמה המהרש"א ז"ל ע"ד אבל נראה שיש חסרון בדבריהם והשתא חזרו בהם ממה שכ' בתחילה דלרבי איצטריך לביום ולא בלילה ומפני קושיא הנ"ל חזרו בהם וכתבו דלרבי באמת נמי דרשינן לדבר מצוה אע"ג דלא איצטריך מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא והכי קאמר רבי אין צריך אם ממתינן לו לדבר הרשות כו' ומהא לחוד שמעינן הכל ודו"ק היטב:

שם בא"ד ומיהו תימא היאך נוכל ליישב כו' מדב' ז"ל משמע דהא דקאמר הש"ס התם דלמאן דמקיש רבים לנגעים אפילו גמר דין אין דנין בלילה היינו משום דבנגעים נמי איכא גמר דין ותחילת דין ומש"ה הקשו בשלמא אי ילפינן מביום הראות בו יש לאוקמי בגמ"ד היינו כשהוא מטמאו אבל כנגע נראה לי בבית מיירי בתחילת דין ולא זכיתי להבין ד' ז"ל מה ענין תחילת דין וגמר דין בנגעים הלא יש בתחילת ראייתו ג"כ גמ"ד כגון אם רואה בו סימני טומאה או אם יטהרנו ועוד דא"כ אמאי לא קאמר אביי דאצטריך ביום הראות לגמ"ד אלא ודאי בנגעים ליכא תחילה וגמר ועיין רש"י ז"ל שם שפי' דדייק מדקאמר מה נגעים ביום אף ריבים ביום וכל ריבים במשמע אפילו גמ"ד:

שם בא"ד משמע כשהאיסור חידוש אין ללמוד ממנו קולא עיין מהרש"א ול"נ כוונת ד' ז"ל דהכי ילפי מבשר בחלב כי היכא דהתם אין החידוש באיסור דהאי לחודי' כמש"כ ז"ל וכדקאמר הש"ס התם אלא החידוש הוא בהיתר דאי תרו לי' כולי יומא מותר ואפ"ה לא ילפינן מינה חומרא לטעם כעיקר בשאר איסורין ה"נ הכא דהחידוש הוא בחומרא לא מצינן למילף מינה הקולא שבו ומש"כ משמע כשהאיסור חידוש קאי אסוגיא דהכא וכמו דהתם שההיתר חידוש לא ילפינן גם החומר שבו כמו כן הכא שהאיסור חידוש לא ילפינן מיני' להקל שבו וכן כתבו להדיא בסנהדרין לענין עדים זוממים ודברי מהרש"א ז"ל לא הבנתי מש"כ לפרש דהקולא הוא למילף בכל איסורין דאי תרו לי' כולי יומא מותר והוא פלאי דא"כ למאי דבעי הש"ס למימר דילפינן לטעם כעיקר מבשר בחלב אטו נילף מינה נמי לאי תרו לי' כולא יומא ועוד דהא מסיק התוס' לא הוי איסור חידוש אלא היתר דאי תרו לי' הוי חידושא והדבר ברור כמש"כ אלא דבלא"ה לא ידענא מאי קשיא להו הכא דהכא א"ש כיון דהאיסור חידוש הוא אין לנו למילף לא החומר שבו ולא הקל שבו וכן בבב"ח האיסור חידוש וליכא למילף מינה כלל אבל לענין עדים זוממים דפסול המוזמים לאו חידוש הוא אלא החידוש הוא במזימין לפי מה שכ' התוס' שם בסנהדרין קשה הדבר לומר דמש"ה ניקל גם במוזמין:

שם במשנה מפני ששמחה הוא לו פירש"י שקוברין בקברי אבותיו כו' מדבריו ז"ל משמע דזה הוא השמחה שקוברין בקברי אבותיו והוא דלא כדמסיק בגמרא אימא ששמחת הרגל עליו ופירש"י ז"ל הרבה הוא עוסק בשמחת הרגל ופירוש הר"ן ז"ל ניחא יותר שפי' הא דאמרינן ששמחת הרגל עליו היינו דברגל אינו מחויב להתאבל ולקרוע על ליקוט עצמות ולית לי' צער אלא דהוא ז"ל כתב במתני' דאיכא שמחה בליקוט משום שמכבד אביו ואמו וא"כ לא הי' צריך אביי להגיה המשנה אימא מפני ששמחת הרגל עליו אלא הוי לי' לשנויי רגל שאני ואין צריך להתאבל לכ"ע אלא דפליגי בליקוט עצמו'

לר"מ שמחה הוא לו מפני הכבוד ולר"י אבל הוא לו כשרואה אותן ומדברי הירושלמי נראה נמי דמפרש כפשטי' דשמחה הוא לו למחר שינוח מן הדין והוי דומיא דסוד לקמן אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן:

שם גמרא אמר ר"ח אפילו צרורין לו בסדינו פירש"י ז"ל דקאי אירשא דכל זמן שלא נקברו הרי זה מתאבל עליהם והתוס' פירשו דקאי אסיפא אפילו צרורין לו בסדינו אין צריך להתאבל אלא יום הליקוט אבל לערב אינו מתאבל עליהם. והנה מברייתא דאבל רבתי שהביא הרא"ש ז"ל יום ליקוט אינו אלא יום אחד לפיכך אין מלקטין אותן עם חשיכה ר"ש אומר הי' עומד ומלקט באותו היום וחשכה לו מותר למחר מזה נראה דעיקר האבילות הוא בשעת ליקוט לחוד דאל"כ אפילו חשכה לו אמאי מותר למחר הא עדיין לא נקבר ודוחק לומר דהא דקאמר וחשכה לו היינו בליקוט וקבורה והנה הרא"ש ז"ל כתב בשם מהר"מ פ' ואלו מגלחין דקודם קבורה נוהג כל דין אנינות ואחר קבורה הוא מתאבל עד הערב והרא"ש ז"ל השיג עליו ודעתו דאחר ליקוט מיד חל עליו אבילות. ונראה דמהר"מ ז"ל מפרש כפירש"י ז"ל דכל זמן שלא נקברו חייב להתאבל עליהם ומפרש דהא דתניא דמתאבל כל היום לבד היינו לאחר קבורה אבל כ"ז שלא נקבר הרי זה נוהג אנינות והרא"ש ז"ל לטעמי' דמפרש הא דאפילו צרורין כו' אסיפא ומוכח דהאבילות הוא בשעת ליקוט לחוד ואין כאן אנינות כלל ותמי' לי על רבינו ירוחם ז"ל שכתב דיש לסמוך על הר"מ ז"ל דתלמיד הוא החולק עליו במספק והרי הוא ז"ל מפרש ג"כ להא דר"ח אסיפא וא"כ מוכרח כדברי הרא"ש ז"ל אבל נראה דדבר זה במחלוקת שנוי' בירושלמי דמכילתין דאיתא התם המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוט א"ר אחא הדד"ת בארון של אבן אבל בארון של עץ יש בו משום ליקוט א"ל ר' יוסי אפילו תימא דארון של עץ אין בו משום ליקוט איזהו ליקוט מעבירן באפר קשין ממקום למקום חגי בשם ר' זעירא אמר ליקוטי עצמות כמשמען ותני כן ליקוט עצמות מלקט עצם עצם כן הוא הנוסחא הנכונה וכן מבואר בק"ע שם משמע דפליגי בזה דלר' אחא ור"י כ"ז שלא נקברו אלא מונחים בארון של עץ או באפר גסין יש בו משום ליקוט ומתאבל עליהם וחגי אמר דא"צ להתאבל אלא בשעת ליקוט כמשמעו והיינו דאמר רב חסדא אפי' צרורין לו בסדינו אינו צריך להתאבל יותר מאותו היום של ליקוט. ובזה יש להעיר על ד' הרמב"ם ז"ל שכ' דאסור לפנות המת מקבר לקבר במועד ולפי הנ"ל דאין צריך להתאבל אם מעבירו בארון ממקום למקום א"כ מנ"ל דאסור במועד דילמא דווקא ליקוט עצמות אסר ר"י משום דאבל הוא לו היינו דחייב להתאבל עליו אבל לא במעבירו ממקום למקום בארונו וי"ל דהא גם לר"י אינו מתאבל במועד וכמש"כ לעיל

אלא האבל הוא מחמת שנזכר במיתת אביו וזה שייך גם בהעברה ממקום למקום בארונו וק"ל. ואיתא עוד התם ר' מנא הורי לר' הלל לקרוע ולהתאבל כר' אחא ושלא להיטמאות כר' יוסי ועיין מה שפי' הק"ע בזה ול"נ לפרש לקרוע להתאבל כר' אחא אם מוליכו בארון של עץ וה"א דיטמא לו ג"כ לזה הורה לו לענין טומאה כר"י וכיון דאין אבילות ודאי אין מטמא לו ע"כ הורו בשניהם לחומרא ודו"ק. ויש להביא ראי' לדעת הרא"ש ז"ל דאין אנינות בליקוט עצמות מהא דתנא בא"ר המלקט עצמות והמשמר עצמות כו' פטור מן הק"ש ומן התפלה ואם רצה להחמיר ע"ע אינו רשאי מפני כבוד עצמות ומשמע דהפטור הוא משום עוסק במצוה דומיא דמשמר ולדברי מהר"מ ז"ל בלא"ה פטור משום אנינות אלא דאין ראי' דהא ת"ק מיירי בכל אדם אפי' אינן קרוביו וק"ל:

דף ח:

משנה אין חופרין כוכין כו' בפירושא דמתני' איכא תלתא שיטתא כאשר אבאר דברי הרמב"ן ז"ל והרי"ף ז"ל דלאחר המועד קאמר וכפירש"י ז"ל אבל לצורך המת במועד וודאי מותר בק"ו מי"ט שני דשרי למיגז לי' גלימא ואסא אבל מחנכין אותן משום דצרכי רבים הם ונהי דתחילתן אסור אם אין צורך להם במועד אבל לתקנן מותר כמו החטיטה בבורות. והתוס' ז"ל כ' בשם יש מפרשים דלצורך המועד קאמר דומיא דמחנכין דאיירי לאחר מיתה דמחיים אין רגילין לשנותו. וכתבו התוס' דאין זו מוכרח דמחנכין ג"כ יש לפרש לאחר המועד והוא עושה לצרכו או לצורך אחר והראב"ד ז"ל לא ניחא לי' בשיטת הרי"ף ז"ל דלאחר המועד אמאי התירו חינוך ע"כ פי' ג"כ דלצורך המועד מיירי ולא תיקשי מי"ט שני דשרי למיגז לי' גלימא משום דהתם א"א בלא"ה אבל לקוברו אפשר בנברכת וכמש"כ הרא"ש ז"ל והתוס' ז"ל כתבו דאפשר למצוא הרבה כוכים שנחפרו מעי"ט והר"ן ז"ל כתב עוד פי' אחר דמיירי לצורך המועד אבל קודם שימות המת כמו בירושלים דהיו בה ב' רבוא מ"מ כיון דעדיין אין מת אסור לחפור ולפי' הזה ניחא יותר הא די"ט שני ולשון הראב"ד ז"ל בהשגותיו פ"ח מה' י"ט אפשר לפרש דלאו אדינא דחינוך הקשה למה התירו לחנך אלא כוונתו כמש"כ התוס' דלמה יתקנו אותו תחילה כיון דאין צריך בו אבל ברא"ש וברמב"ן ז"ל מבואר בכוונת הראב"ד ז"ל דאהתירא דחינוך קמתמה ע"ש:

שם ועושין נברכת כו' עיין בזה בדברי הה"מ שהביא דברי הראשונים ז"ל בפי' נברכת וע' בבעהמ"א ז"ל דנראה דמפרש הא דאין חופרין כוכים כו' היינו לצורך המועד רק שלא במקום המת או דווקא בחפירה ובנין אסור אבל בלא בנין שרי ע"ש:

שם משנה אין נושאין נשים במועד כו' בגמרא אמרינן בזה ד' טעמי' ח"א משום דאין מערבין שמחה בשמחה וילפי' לה מקרא דויעש את החג כו' או מקרא דמלא שבוע זאת שכ' בתורה וח"א מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו וישכח לגמרי בשמחת הרגל וכדרב דניאל אמר רב קטינא דיליף מקרא דושמחת בחגך וצ"ל דהוא לא ס"ל דאין מערבין שמחה בשמחה דאל"ה למה לי קרא דבחגך ודרשא גמורה היא וכמש"כ התוס' וכ"ת מנ"ל ממעוטא דבחגך דמניח שמחת הרגל לגמרי דילמא טעמא משום עירוב שמחה בשמחה ז"א דא"כ לא הוי ממעטינן לה מבחגך כיון דאיכא נמי שמחת החג ועיין בר"ן ז"ל וח"א מפני הטורח של הסעודה וח"א מפני ביטול פריה ורביה והני תרי אמוראי בתראי צ"ל דלא ס"ל לא קרא דעירוב שמחה בשמחה ולא קרא דושמחת בחגך ולדידהו ליכא בזה אלא איסורא דרבנן אלא דיש להקשות ע"ז מהא דתניא לקמן בפרק ואלו מגלחין דאין עושין סעודת אירוסין במועד ובשלמא למ"ד מפני הטורח י"ל דסעודת אירוסין ג"כ איכא טירחא אבל למ"ד מפני ביטול פריה ורביה איזה איסור יש בסעודת אירוסין והתוס' ז"ל מספקא להו בסעודת פדיון הבן אי שרי לעשות בחוה"מ משום עירוב שמחה בשמחה וכתבו דקי"ל כרב אשי דיליף מושמחת בחגך ולית לי' כלל איסור דעירוב שמחה בשמחה ואליבי' וודאי ליכא איסורא בסעודת פדיון הבן דלא אסרה תורה אלא נישואין ולפ"ז ג"כ יקשה סעודת אירוסין אמאי אסרוה ולזה אפ"ל דהוא ג"כ בכלל בחגך ולא באשתך אלא דנישואין הם עצמן שמחה הוא לו ומניח שמחת הרגל בשבילן אבל אירוסין בלא סעודה אין כאן שמחה אבל כשעושה סעודה הרי הוא בכלל ולא באשתך וכן מש"כ התוס' וע"י דלא חשיבי שמחה בשמחה אלא סעודת נישואין לבד הוא לד' דהא סעודת אירוסין נמי אסור אלא אירוסין ג"כ בכלל נישואין הוא אבל לר' נפחא דאמר משום ביטול פו"ר ודאי קשה אמאי אסרו סעודת אירוסין וכן לעולא דאמר מפני הטורח וצ"ל אליבי' טעם איסור סעודת אירוסין ג"כ מפני הטורח אטו יאסר אליבי' לעשות סעודת ברית מילה בחוה"מ ע"כ נראה לומר דכל הני אמוראי לא פליגי וכל חד מודה לחבריה אלא דבאו ליישב מה דאמרו במשנה אין נושאין נשים לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין ולמה פרט התנא לכל הני הא מכללא דאין נושאין נשים שמעינן לכולהו אלא ע"כ לאשמעינן דטעמים הרבה איכא בהאי מילתא וכל חד טעמא לחוד והוא דהטעם שאין מערבין שמחה בשמחה או דרשא דרב קטינא לא שייכא אלא בנישואי בתולה דעיקר השמחה בבתולה אמרו וכן מבואר בכמה דוכתי בזוה"ק ובפרט למדרש קראי ודאי ליכא למדרש אלא אבתולה דמה"ת ודאי ליכא שמחה אלא בבתולה כמו שמצינו בקרא מלא שבוע זאת ועל נישואי בתולה אמרי הני תרי טעמי רב יהודה

אמר לפי שאין מערבין שמחה בשמחה ורבר"ה אמר מפני שמניח שמחת הרגל ותרווייהו מה"ת הם והא דלא קאמר רב יהודה מבחגך יש לומר דס"ל כברייתא דחגיגה דדריש בחגך להא דאין יוצאין ידי שמחה בעופות מי שחגיגה באה מהם כו' ורבה בר רב הונא לא קאמר מפני שאין מערבין שמחה בשמחה י"ל דעדיפא מיני' קאמר דקרא דשלמה הוא דברי קבלה והוא יליף ממקרא מה"ת ומשמע מכאן דחיוב השמחה כל שבעה וכן בזה"ז מצוה לשמוח בבשר ויין כל שבעה דאל"ה מאי אין מערבין שמחה בשמחה איכא בחוה"מ הא כבר קיים מצות השמחה בי"ט הראשון וכן תנן סתמא דמתני' בסוכה וכבר הערתי בזה במס' תענית ומקרא דמלא שבוע זאת לא דריש דהוי לפני הדיבור אי אפשר דדווקא אשני שמחות ממין אחד הקפידה תורה אבל לא מב' מינים מש"ה קאמר מקרא דבחגך ויפלא בעיני לשון הריטב"א ז"ל שכ' למ"ד אין מערבין שמחה בשמחה לא נאסר אלא ב' מינים אבל ממין אחד מותר ובירושלמי ילפינן לה מקרא דמלא שבוע זאת שהוא ממין אחד וי"ל כיון דבש"ס דילן לא הביאו האי דרשא ש"מ דלא ילפינן מינה אבל הרמב"ם ז"ל כתבה בה' אישות וכמו שיבואר לקמן אי"ה. והשתא כיון דלא שייך טעם מיעוט השמחה רק בנישואי בתולה להכי הוצרך התנא לפרש דנישואי אלמנה ויבום נמי אסור מטעמא אחרינא מפני הטורח ומפני ביטול פו"ר והנה טעם דביטול פו"ר לא שייך ביבום דמסתמא יש לו אשה אחרת ויש לו בנים ושמחה נמי לית בה דעיקר קדושי יבמה מדרבנן היא ואז נתקנו ג"כ ברכת אירוסין בה וכמש"כ הרמב"ן ז"ל בה' יבום ואפילו נפלה לו מן האירוסין אין כאן שמחה כיון דבע"כ היא זקוקה לו ופעמים אינו רוצה בה ואין בה אלא טעם מפני הטורח כיון דתקינו רבנן יבום כעין נישואין איכא בה טירחא אלא אכתי תיקשי אלמנה לענין מאי נקט לה התנא הא מכש"כ דיבום שמעינן לה אלא לאשמעינן דיש עוד טעם בזה מדרבנן משום ביטול פו"ר וא"כ כיון דלא פליגי השתא א"ש הא דאין עושין סעודת אירוסין אפילו למ"ד משום פו"ר כיון דמודה בנישואי בתולה דאין מערבין שמחה בשמחה וגם איכא טירחא דכולהו מודו בה ואפ"ל דאיסור סעודת אירוסין לאו משום שמחה הוא דבאירוסין ליכא שמחה מדמותר לארס אלא לכ"ע הטעם מפני הטורח הוא וע"ז מורה הא דנקט התנא דברייתא לקמן אבל אין עושין סא"ר ולא מייבמין ואמאי נקט יבום לחוד ולא שאר נישואין אבל לפי הנ"ל א"ש דיבום נמי טעמא משום טירחא הוא ובזה א"ש נמי מה שיש לדקדק למ"ד מפני הטורח א"כ נישואין בלא סעודה לישתרו וז"א כדמוכח מברייתא דלקמן דלא התירו אלא אירוסין דליכא שמחה אבל נישואין אסור אפילו בלא סעודה ולפי הנ"ל ניחא דהאי מ"ד מודה דנשואין אסורין משום שמחה היכא דאיכא שמחה מה"ת אלא דבשאר נישואין אסרו מפני הטורח ותו

לא חילקו בין נישואין לנשואין וכולהו אסירי אפילו בלא סעודה וראיתי להמ"א ז"ל סי' תקמ"ז שהביא דברי התוס' בכתובות שכ' דנישואין בלא סעודה מותר ומהרש"ל ז"ל תמה ע"ד ז"ל וכתב הוא ז"ל ליישב דלרב דדריש מקרא דבחגך לא אסירי אלא דווקא בסעודה בבשר ויין ע"ש וקשה לי איך אפ"ל כן הא מוכח מברייתא דלקמן דנישואין לחוד נמי אסור וכמש"כ ויש ליישב כוונתו דמדאורייתא אינו אסור אלא בסעודה אבל מדרבנן אסור אפילו בלא סעודה מטעם דאין מערבין שמחה בשמחה וס"ל דאין זה אלא מדרבנן לש"ס דילן דיליף מקרא דשלמה דהוי ד"ק ולא יליף מקרא דמלא שבוע זאת אלא דאכתי אינו מיושב דהא משמע מד' התוס' דגם למ"ד אין מערבין שמחה בשמחה מותר בלא סעודה כמו שמבואר שם מלשונם ז"ל דהכל חד טעמא הוא ועוד ממ"נ אם הסעודה ד"ת אסור לישא בלא סעודה ואכתי תיקשי היכא מסר לה ודברי התוס' צ"ע ואל תשיבני על מה שכתבתי לעיל דליכא שמחה אלא בבתולה מהא דאמרינן בסוטה ושמח את אשתו אשר לקח לרבות אלמנה ויבמה אלמא דאיכא שמחה בהו דז"א דשמחה דהתם לאו שמחה גמורה היא דהא על כל השנה נאמרה כמש"נ נקי יהי' לביתו שנה אחת עוד יש לדקדק על הא דקאמר שמואל לקמן על התירא דאירוסין הטעם שמא יקדמנו אחר ברחמים ולמה לי' האי טעמא הא ליכא שמחה בלא"ה באירוסין לחוד ואי איכא שמחה אלא שמא יקדמנו אחר התירו אכתי איך התירו מפני זה איסור דאורייתא לישא אשה וי"ל דשמואל לטעמי' דאמר משום דאין מערבין כו' וזה לא הוי אלא מדרבנן וכמש"כ לעיל אלא דאכתי תיקשי לרב דאמר מה"ת הוא תיקשי לי' ברייתא דהתירו לארס לזה י"ל ג"כ כמש"כ לעיל דבלא סעודה ליכא אלא איסורא דרבנן ומזה סיוע לסברת התוס' בכתובות אלא דמוכח ביבמות דליכא שמחה כלל באירוסין לחוד מדהתירוה בט' באב ע"כ נראה דאיצטריך להאי טעמא דאל"ה הוי אסרי רבנן משום סמך נישואין ועיין בתוספתא דפליגי בה תנאי אי מותר לקדש במועד ור' יהודה הוא דמתיר שם משום שמא יקדמנו כו' אלא דאיתא התם דמייבמין בחוה"מ והוא נגד המשנה. העולה מדברינו אלה דאין כאן מחלוקת בין האמוראים וכל חד מודה לחברי' ונתיישב לי בזה דברי הרמב"ם ז"ל בה' י"ט ובה' אישות דלפי הנראה סתרי אהדדי וכמו שעמד ע"ז הלח"מ בפ"ז מה' י"ט ע"ש באורך ולפי הנ"ל ניחא הכל דוודאי כולהו מודו דאין מערבין שמחה בשמחה ורבה בר רב הונא לאוסופי אתי דנישואי בתולה מדאורייתא אסירי ואע"ג דהרמב"ם ז"ל בה' אישות כ' לקרא דמלא שבוע זאת דמקרא מה"ת הוא מ"מ דרשא דושמחת בחגך עדיפא מדרשא דמלא דלבן הוא דקאמר הכי ואין זה מצווי התורה וכן נראה קצת מדברי הרי"ף ז"ל שלא כתב להא דרבה בר רב הונא ע"ש וזה פשוט דלא מיקרי שמחה אלא

מה שמצינו בתורה בהו שמחה כמו בנין בהמ"ק שד' ז"ל ביום חתונתו וביום שמחת לבו וכן בנישואים מצינו כמה פעמים לשון שמחה אבל שבוע הבן וישוע הבן לא מצינו בהו שמחה בתורה ואין בהן איסור ותמה אנכי על הלח"מ ז"ל שכתב לאסור סעודת מחזיר גרושתו ולא התירו אלא נישואין לבד דא"כ למ"ד מפני הטורח כולהו לישתרו בלא סעודה אלא ודאי גם הסעודה מותר במח"ג וכמש"כ התוס' דאין בה טורח כ"כ ועיין בט"ז ז"ל סי' תקמ"ז שדעתו לאסור סעודת תנאים ועיין במחצית השקל מה שכ' ע"ד וראיתי ברש"י בריש"ף שכ' דרבה בר רב הונא פליג אשמואל ולא דריש לקרא דשלמה משום דס"ל דאינו אסור אלא שמחת נישואין דמבטל בשבילה שמחת הרגל אבל לא שאר שמחות כמו דשלמה ולדידי קשיא אטו יש לנו שמחה גדולה מבנין בהמ"ק שעליו נאמר צאינה וראינה כו' ביום חתונתו וביום שמחת לבו וכ"ת א"כ למה לי קרא דשלמה לרב תיפוק ליה מקרא דבחגך וי"ל דה"א שמחה של רבים שאני ועוד דלא שייך התם שכחת שמחת הרגל כיון דעיקר שמחתם הי' בבהמ"ק בעבודה. והנה לקמן אמרינן בש"ס דאפילו איתרמי לא עבדינן א"כ יש לדקדק על תקנת קדמונינו לסיום התורה בשמיני עצרת ואמאי לא חששו לעירוב שמחה בשמחה דמצוה לשמוח בגמרה של תורה ומכאן יש ללמוד דסעודה שעושין לסיום התורה מותר לעשות בחוה"מ או בי"ט אפילו למ"ד דכל השמחות בכלל אין מערבין כו'. ויש להביא ראי' עוד דאין בכלל מערבין שמחה בשמחה אלא שמחת נישואין מהא דאמרינן בירושלמי עבד מהו שישא במועד ושמע לה מהדא דשמעון בר בא אמר משום ביטול פרי' ורבי' ועמד ועבד הא מצווה על פרי' ורבי' ממתניתין דגיטין משמע דלטעם דאין מערבין כו' מותר לישא והיינו משום דאין זו שמחה כיון דלית בי' נישואין אע"ג דוודאי שמחה היא לו אלא די"ל למ"ד דמצות שמחה אין האשה מצווה מצד עצמה אלא חיוב על הבעל לשמחה וכן העבד על האדון א"כ לא שייך בי' איסור עירוב שמחה בשמחה כיון דהוא עצמו אינו מצווה ע"ז. ודרך אגב אדבר קצת בענין הזה במה דסתרי אהדדי דברי התוס' בחגיגה ובגיטין לענין פו"ר אם העבד מצווה והתוס' בחגיגה ס"ל דחייב וכ' דהרי פרו ורבו לבני נח נאמר ואפילו לבני כנען ותמה המהרש"א ז"ל הא אמרינן בסנהדרין דמצוה זו נאמרה ונשנית ולישראל נאמרה ולא לבני נח וכתב המשל"מ ז"ל בהל' מלכים ליישב דכוונת התוס' כיון דבתחילה היו עבדים בכלל המצוה א"כ אח"כ לא יצאו מכלל ישראל וכתב עוד וכ"ת אמאי לא נילף לה מאשה דאינו מצווה היינו משום דהטעם באשה דאין דרכה לכבש לא שייך בעבד וכ"כ הפני יהושע בגיטין ולדידי נראה תמיהת המהרש"א ז"ל קיימת דהא כתבו רש"י ז"ל ותוס' בכמה דוכתי דהא דעבד חייב במצות כלל היינו משום דגמר לה לה מאשה

כמש"כ רש"י ביבמות פ' החולץ ובב"ק פ' החובל וכן כ' התוס' שם וא"כ לא שמעינן מינה אלא מצות שהאשה חייבת בהן אבל מה שאין האשה חייבת בהן מנ"ל ועפ"ז תראה הרבה דברים שיש לדקדק שם על דברי המשל"מ ז"ל ואין כאן מקומו להאריך אלא דלפ"ז דברי הרמב"ם ז"ל לענין בל תקיף קשה שכתב דעבד ישנו בהקפה הואיל ויש לו זקן. ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל בהל' אסורי ביאה דמשמע מדבריו ז"ל דעבד אינו נהרג אלא על הזכר והבהמה אבל לא על אשת איש משום דיצא מכלל נכרי ולכלל ישראל לא בא ועיין במ"מ שם ואין כאן מקומו אך בזה נראין דברי הפ"י דמצות לשבת יצרה נמי לא שייך אלא באיש וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בה' עבדים ע"ש:

נחזור לענינינו וראיתי להתוס' לקמן בפ' ואלו מגלחין י"ד ע"ב ד"ה עשה דיחיד שכתבו דשמחת הרגל דרבנן היא ועיקר קרא קאי אשלמי שמחה ולא משמע כן בסוגיין דא"כ מאי דריש רב בחגך ולא באשתך כיון דאין שמחה ברגל מה"ת אלא ודאי מה"ת חייב לשמוח גם בלב ולהסיר ממנו כל עצב וכמש"נ זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. אבל בשמחת חתן יש להסתפק אי מחויב הוא בשמחה מה"ת או השמחה באה לו מאיליו ומש"ה אסרה תורה ברגל וכבר ד' הראשונים דלבזה בסוגיא דהרי שהי' טבחו טבוח כו' נוהג ז' ימי המשתה ואח"כ נוהג ז' ימי אבל מזה מוכח דמצוה לשמוח מדדחי לימי אבל וכתבו שם דלמ"ד יום ראשון של אבל מה"ת צ"ל דיום ראשון של חתן נמי ד"ת אבל כל שבעה כתבו רוב הפוסקים דלא הוי אלא דרבנן והפני יהושע בק"א בכתובות הקשה ע"ז מהא דלר' יהודה נותנין לחתן ז' ימי המשתה בראיית הנגע אע"ג דבעינן אליבי' דווקא דבר מצוה אלמא דכולהו מה"ת הם דדריש מוביום הראות ומה שנ"ל בזה הוא כן דוודאי לישנא דהש"ס דקאמר לקמן עיקר שמחה חד יומא לא משמע כמש"כ דיום ראשון לחוד מה"ת ושאר יומי דרבנן דא"כ הוי הש"ס מפרש בהדיא כן אלא משמע דסברא בעלמא הוא וכן איתא בירושלמי להדיא לענין טירחא עלת כלתא נפקת טרחינא דעיקר השמחה והטורח הוא בשעת כניסת הכלה אלא הדברים כן הם לענ"ד דכל הני ג' שביעיות ימים ז' ימי הרגל וז' ימי המשתה וז' ימי אבל כולהו חד אנפי להו דלא מצינו בהם מצוה מפורשת בתורה אלא מכלל המקראות שמעינן להו דראוי לעשות כן ויצא מכלל מצות התורה המפורשת ועד שאר מילי דרבנן לא באו כיון דמצינו בהם הרבה מקראות אשר ילמדון לשמוח בזה ולהיפך בזה והנה ודאי עיקר קרא דושמחת בחגך הצווי הוא על שלמי שמחה כמ"ש התוס' ז"ל אלא דאע"פ כן שמעינן מכללא דצריך שיהי' לו שמחת הלב בכל ימות הרגל ולא יהי' בו שום עצב כמש"נ אתה ובנך ועבדך כו' וכן נאמר זה היום עשה כו' וכן בשמחת חתן מצינו הרבה מקראות מורין על שמחה כמש"נ מלא

שבוע זאת ואין זה בכלל מצוה דלא נאמר בתורת צווי ועוד נ' כמשוש חתן על כלה ועוד הרבה מקראות וז' ימי אבל ג"כ מצינו להיפך ויעש לאביו אבל שבעת ימים כמו שלמדו מזה בירושלמי אלא דפריך עלי' וכי למידין מלפני הדיבור וצ"ע קצת אמאי לא פריך הכי אמאן דיליף דאין לערב שמחה כו' מקרא דמלא שבוע זאת הא הוא לפני הדיבור ועוד יליף בש"ס דילן מקרא דוהפכתי חגיכם לאבל אלמא דפשוט הוא מימים קדמונים דצריך להתאבל עכ"צ של"ת ובירושלמי יש עוד דרשות הרבה ובכולן אין בהם מצוה מפורשת אלא שמעינן להו מכלל מקראות שבתורה ומצינו עוד דבז' ימי המשתה עיקר השמחה הוא ביום חתונתו כמש"כ ביום חתונתו כו' ובז' ימ"א יום ראשון הוא עיקר האבל כמש"כ ואחריתה כו' אבל מ"מ כולן שוין זה לאבל וזה לשמחה אלא דיש שינוי בהם בדברים שתיקנו חכמים בהם כמו הנחת תפילין לענין אבל יום ראשון הוא העיקר ולענין ימי המשתה יום ראשון עיקר לענין שלא לערבו עם שמחה אחרת אבל מיום ראשון ואילך אין בשמחתו כח לערבב השמחה האחרת כי כבר חלף עיקר השמחה ביום ראשון ומש"ה מותר לישא ערב הרגל כי לא יערב עוד שמחת הרגל אבל מ"מ גם שאר הימים ימי שמחה הם וראיתי בס' הפלאה בק' שכתב דמותר לישא אשה אחרת ביום שני של ימי המשתה הראשונה ואין בה משום עירוב שמחה ולענ"ד לא נראה כן דדוקא הכא דהקפידא הוא משום שמערב שמחה בשמחה שמחת נשואין בשמחת הרגל שפיר משני דכיון דכבר עבר יום ראשון תו לא יערבב שמחת הרגל ומה שיבא הרגל אח"כ ויערב שמחת נישואין לא איכפת לן דקדושת הרגל ממילא חיילא ואין לנו לאסור הנישואין מפני שיבא הרגל אח"כ ויערב בשמחתו אבל לישא אחרת ביום שני וודאי אסור דהא ע"י נישואי השני' הוא מערבב שמחת הראשונה ומה שדקדק על דברי הרמב"ם ז"ל שכתב יש לאדם לישא נשים רבות ביום אחד ומברך ברכת חתנים כא' ושמח עם כ"א שמחה הראוי לה מקרא דלבן מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת ולא רצה ליתן לו תחילה ולעשות ימי המשתה של רחל אחר ימי המשתה של לאה לענ"ד אדרבה משם ראי' לדברי דהנישואין מותר ביום א' דעיקר השמחה הוא הברכה ולדברי הרמב"ם ז"ל מברכין קודם היחוד ומותר לברך לכולן כאחת כיון דעדיין לא נישאו לו אבל השמחה כל ז' אסור לערב זב"ז אבל בעובדא דלאה ורחל כבר התחילו ימי המשתה של לאה שנא' ויהי בבקר והנה היא לאה ובתוך ימי המשתה של הראשונה ודאי אסור לישא אחרת ולברך עלי' ברכת חתנים ומש"ה קאמר מלא שבוע זאת כו' אחר כל הנ"ל העולה מדברינו דכל הני ג' זמנים שקולים הם בחיובן לא מדרבנן לחוד ולא מפורש בתורה ובזה א"ש מה דקרי הש"ס לאבילות עשה דיחיד משום דהוי כעין של תורה וכן ימי המשתה אע"פ שכתבו

הפוסקים דמדרבנן הם לא דמיא לכל מילי דרבנן דאינן אלא מדבריהם לחוד אבל הני מד"ת שמעינן להו ומש"ה נוהג תחילה ז' ימי המשתה ואח"כ נוהג כו' כיון דטבחו טבוח ואיכא פסידא דחינן לימי האבילות אע"פ שקדם כיון דשקולים הם אבל היכא דליכא פסידא ימי האבילות קודם ואח"כ ימי המשתה ועיין ברא"ש ז"ל בריש כתובות שכ' ע"ד זה על יום ראשון לבד ולענ"ד אין חילוק וכל הימים שוין ובזה א"ש נמי קושיית הפני יהושע ז"ל מהא דנותנין לחתן כל ז' ימי המשתה בראיית נגעו אליבא דר"י דוודאי חשיב דבר מצוה כיון שמצינו בתורה הנהגה זו חשיב קצת כשל תורה וזה ברור ודו"ק:

דף ט.

גמרא ודילמא מינטר לא נטרינן ופירש"י ז"ל נישואין עד הרגל כו' נראה מדבריו ז"ל דמפרש דילמא לא נטרינן משום עירוב שמחה בשמחה וקאי גם אנישואין. ולפ"ז ק"ק מאי קאמר הש"ס איבעי לי' לשיורי פורתא כו' ואמאי לא יהי' גם זה בכלל מינטר לא נטרינן כיון דאפשר לעשות קודם והי' נראה לפרש דמינטר לא נטרינן לא משום עירוב שמחה בשמחה אלא דצריך לעשות השמחה בזמנה וכיון שנגמר בנין בהמ"ק צריך לעשות השמחה מיד ולפ"ז בנישואין בכל גווני מותר כיון דאין בה זמן ולערב שמחה בשמחה אין כאן איסור כלל ומשני איבעי לי' לשיורי פורתא ויהי' הזמן שמחה בחג וק"ל:
תוס' בד"ה איבעי לי' למינטר כו עיין מהרש"א ז"ל בח"א שכ' לפרש כדי שלא יאכלו ביוה"כ אבל התוס' לא ניחא להו לפרש כן דגם היום מי הכריחם לזה הי' להם להפסיק ביוה"כ אלא ע"כ דרשי' ק"ו דדוחה יה"כ ולא הי' צריך למינטר בשביל זה ולקמן יבואר עוד בזה:
שם גמרא איבעי לי' לשיורי באמה כליא עורב וכתבו התוס' שלא הי' צורך הבנין כ"כ ובזה יישבו מה שהקשה מהרש"א ז"ל בח"א ע"ש:
שם גמרא ודילמא ימים הראויים ורצופים היינו בימים הראוים כ"כ מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות:
שם גמרא אלמא מדכתיב י"ד יום ודילמא ימים הראויים כו' נראה מדנקט קרא די"ד יום ולא נקט קרא דז' ימים וז' ימים משמע דידע דמצי לדחוי' ודילמא ימים הראויים אלא דקרא די"ד וגם מיותר הוא לאשמעינן דרצופין הם ופריך ודילמא ימים הראוים היינו לאשמעינן דימים הראויים רצופין היו ומשני גמר יום יום וא"כ קשה אליבי' מנ"ל דאין מערבין שמחה בשמחה הא איצטריך י"ד יום להאי דרשא דיום הכיפורים בכלל ונראה דר' יוחנן לטעמי' דאמר בטעם המשנה משום ביטול פו"ר ולא ס"ל הא דאין מערבין כו'

ולפ"ז בלא"ה לא מצינן לפרש הא דלעיל איבעי לי' למינטר משום יוה"כ דלדידי' באמת לא שמעינן דאכלו ביה"כ כיון דדריש לקרא לאין מערבין שמחה בשמחה ויש לדקדק על הא דאמרינן איבעי לי' לשיורי פורתא כו' מזה משמע דבנין הבית נשלם ז' ימים קודם החג ובמלכים א' ו' נאמר ובשנה הי"א בירח בול הוא החודש השמיני כלה הבי' לכל דבריו ולכל משפטיו משמע דהבנין כבר נשלם במרחשוון הקדום וכן משמע דאח"כ כל השנה עשה את הכלים וכשנשלם כל מלאכת הבנין והכלים אז עשה חנוכת הבית. וא"כ אמאי קאמר איבעי לי' לשיורי פורתא הא בנין ביה"מ כבר נשלם במרחשוון וכן מבואר בילקוט שם בשם פסיקתא כיון שכלה המלאכה בירח בול ולא שרתה השכינה היו כל ישראל מלמלמין על שלמה והקב"ה עשה כן להשהות שמחת בהמ"ק בחדש שנולד בו אברהם משמע דכל המלאכה נשלם בירח בול עוד צריך לדקדק מש"נ שם ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים בחג הוא החדש השביעי משמע דבסוכות נאספו כל ישראל וביום כ"ג לחודש הלכו לאהליהם וא"כ מתי היו ז' ימי החנוכה דכתיב ויעש שלמה את החג וכל ישראל עמו ז' ימים וז' ימים והנראה ממקראות אלו כי ימי חנוכת הבית עשה תיכף בבא כל ישראל לירושלים קודם כניסת ארון הקודש לבית קה"ק ובחג נקהלו אליו להעלות הארון וביום ראשון של חג הכניס הארון ועשה ז' ימי החג ולפ"ז א"ש הא דקאמר הש"ס איבעי לי' למינטר עד החג היינו לעשות השמחה אחר כניסת הארון והשראת השכינה כי זה הוא עיקר השמחה ומשני דילמא מינטר לא נטרינן כיון דמלאכת הבנין כבר נגמר ולא המתינו אלא על קיבוץ כל ישראל וכיון שנתקבצו כל ישראל צריך לעשות שמחת חנוכת הבית מיד וע"ז פריך איבעי לי' לשיורי פורתא כיון שהמתין לעשות ימי חנוכה עד שנקהלו כל ישראל א"כ אמאי לא השאיר פורתא והי' גומרו קודם החג והי' יכול לעשות שניהם יחד ומשני שיורי בנין לא משיירינן ומש"ה כבר גמרו בירח בול ולא המתין בזה על כל ישראל אלא דלא משמע כן מהא דקאמר הש"ס הכא דקרבן ציבור ק"ו וכן גמרא אותן הימים במקרא חנוכת המזבח וע"כ העלות הארון הי' קודם החג משמע שהקריבו קרבנות בימי החנוכה וזה הי' ודאי אחר אשר מלא כבוד ה' את בית ה' וכן משמע במקראות שם דלא הקריבו קודם לכן וצ"ל דמה שנאמר ויקהלו כו' בחג היינו סמוך לחג:

שם גמרא וילכו לאהליהם שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שכאו"א נתעברה אשתו זכר על כל הטוב' שיצא' ב"ק ואמר' כולכם מזומנים לחיי העולם הבא ונמחל להו עון יוה"כ ודבריהם ז"ל אלו ירמזו כי נעשה הכל על תיקונו כמו שהיו עושין ע"י עינוי' של יוה"כ כי ידוע מדברי האר"י ז"ל כי כל העינויין הם צורך בנין בהמ"ק בנין

שלם ולהתיחד עם דודה בשמיני עצרת ואז הוא זמן שמחתינו לבד כמש"נ עצרת תהי' לכם כנודע להיות מזיו כבוד עליון ונתבשרו בכ"ז שאע"פ שלא התענו ביוה"כ עכ"ז כולם הלכו לאהליהם שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שנתעברה כו' והוא על ידי התגברות החסידים שנעשה בימי החג על כל הטובה שיצא ב"ק ואמר כולכם מזומנים לחיי העוה"ב ועז"נ צאינה וראינה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו כו' והבן ועיקר היחוד נעשה ע"י כניסת הארון לבית קה"ק ובזכות דוד נפתחו שערי צדק וידעו שנמחל לו אותו עון ודברים עתיקים:

שם גמרא אמר להו ולאו איפטריתו מיני מאורתא אמרו לי' למדתנו רבינו כו' עיין בר"ן ז"ל מה שכ' בזה ועיין בט"ז סי' רמ"ב בי"ד שכ' ליישב דבריו דע"כ מה שנטלו רשות ביום השמיני הוא ע"מ לילך למחר דבי"ט לא ילכו ואי נימא דלא מהני וצריכין ליטול רשות פעם שני למחר לענין מאי נטלו רשות בשמיני אלא ודאי מתחילה נטלו ע"מ לילך למחר ותו לא היו צריכין ליטול רשות למחר אלא הם נשתהו מעצמן עוד יום אחד ע"כ הוצרכו ליטול רשות פ"ש והוא נכון ומסתבר מאוד וכן משמע בהאי עובדא גופא מהא דאמר להו ולאו איפטריתו מיני ומה שאל אותן הא הוא בעצמו לימד אותן דתלמיד הנפטר מרבו ולן כו' וגם הם עצמן לענין מאי נטלו רשות מר"ש כיון שהי' דעתם ללון אלא ודאי בתחילה לא הי' דעתם ללון שם ומש"ה נטלו רשות ור"ש כשנתן להם רשות נתן להם לאימתי שירצו ילכו ואילו הי' גם בדעתם לילך למחר לא היו צריכין ליטול רשות פ"ש אבל הם ידעו שבדעתם הי' שלא ללון שם וע"ד זה נטלו רשות ולבסוף נתעכבו עד למחר ע"כ חזרו ליטול רשות ומש"ה אמר להו ר"ש ולאו איפטריתו מיני באורתא ובדעתי הי' שתלכו למחר והשיבו לו למדתנו רבינו תלמיד כו' ולן באותו העיר היינו על ידי איזה סיבה ומקרה צריך ליטול רשות שנית וכן מבואר בהדיא במדרש ובילקוט יהושע בהאי עובדא נטלו רשות והמתינו שם עוד יום אחד אמרו צריכין אנו ליטול רשות פעם שני' וחד מינייהו יליף התם מבני גד ובני ראובן שנטלו רשות מיהושע ונשתהו שם עוד ימים אחדים וחזרו ונטלו רשות וחד מנהון יליף משלמה מקראי דאיתא הכא אלא נטלו רשות ממנו והמתינו שם עוד ימים אחדים ונטלו רשות פעם שני' אלא דלשון ימים אחדים אינו מדוקדק דהא לא נשתהו אלא יום אחד ועיין במפרש בד"ה שכ' לפרש ביום השמיני שמיני לימי חנוכה:

דף ט:

גמרא יהא רעוא דתזרע כו' ברכו אותו בשבע ברכות ומה שבירכו בהאי לישנא כבר כתוב בזה בהגהות ילקוט יהושע בשם מהר"ם פדוואה ז"ל ודברים נכונים הם ועיין מהרש"א ז"ל בח"א ויש לכוין ברכות אלו כנגד ז' ברכות של חתן והמשכיל יבין:

שם גמרא יהא רעוא דלא תבייש ולא תתבייש כו' א"ל ברכך ברכתא דברכן כו' ותני בה דכתיב ואכלתם כו' נראה לפרש דבאמת ברכו ברכה הכוללת כל הברכות והוא כי נודע שעיקר שליחות האדם לעוה"ז הוא כדי שלא יאכל נהמא דכסיפא רק יהנה מיגיע כפו בעמל אשר יעמול בתורה ובמצות בעוה"ז וגם נודע כי כשהאדם הולך בדרך ישרה מקור מחצבת נשמתו תשמח ותתפאר בו כמש"נ ותגל יולדתך וכמבואר בזוה"ק דאמרת חזי בהאי ברא כו' אבל אם ח"ו אינו הולך בדרך ישרה נקרא בן מביש וכמש"נ משא אשר יסרתו אמו מה ברי כו' וכמאמרם ז"ל ועי"ז כשהולך לבית עולמו בשתו גדולה מאוד כי מעל בשליחותו אשר נשלח וערום ישוב שמה בלי שום עמל ויגיעה לטובה וזה שברכו יהי רצון דלא תתבייש שולחיך לעוה"ז ולא תתבייש כשתשוב לעוה"ב כי תאכל בשכרך ובעמל ידיך והנה הברכה הזאת תחול על כל נפש אדם פרטי וגם על כל ישראל בכלל כי הם אשר נשלחו להשלים הבריאה אל תכלית רצונו ית' והם שולחו לזה התכלית אל העולם הזה עולם החשוך להאיר בו במעשיהם הטובים כמשאז"ל במדרש על אברהם אבינו ע"ה משל למלך שהיה מהלך במבואות האפילים ובא אוהבו והאיר לפניו כמש"נ התהלך לפני והנה נ' אל תיראי כי לא תבשי ואל תכלמי כי לא תחפירי כי בשת עלומיך תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד והוא כי עתה בהיותנו בגולה בתכלית הירידה בסתר המדריגה יש לנו בושה כפולה והדוגמא לזה כעלמה אחת אשר היתה בארץ נכרי' בעירום ובחוסר כל ותכסי' בושה וכלימה בזכרה מקום מולדתה ברוב כל ועתה היא בעירום ובחוסר כל מפני שסרחה על הורה ושולחה בארץ נכרי' וברוב הימים מצאה חן מפני עיניה היפות בעיני מלך גדול ופרש כנפיו עליה להיות לו לאשה והלבישה זהב ופז לפי כבודו והיא שכחה בשת עלומה והתחילה להשתחץ על המלך עד שעלה חמתו וגרשה מביתו ונשארה ערומה כימי עלומה ועתה היתה לבושה ולכלימה כפלים האחת כי יזכירו אותה שפלות אשר היתה קודם שפרש המלך כנפיו עלי' והשנית חרפת אלמנות חיות אשר המלך עזבה וניטל ממנה כל כלי חמדתה ונשארה ריק ובכל החזיון הזה הן הי' עמינו בית ישראל כי מימי עלומינו כוונתי על הימים שקודם מתן תורתינו ערומים היינו כמש"נ ואת ערום ועריה ובבושה וכלימה היינו כל ימי השעבוד במצרים עד שעלה צעקת אבותינו לפניו ית' ובזכות משה ואהרן אשר היו לנו לעינים מצאנו חן

לפניו ית' וקרבנו לעבודתו ועטרנו בכל מיני עטרה כמש"נ הכל בקראי דיחזקאל עד שגרמו עונינו וחרב בית מקדשינו ונשארנו ריק כמש"נ הסר המצנפת כו' ונכפלה הבושה עלינו בושת עלומינו וחרפת אלמנות וחרפה גדולה מבושה כי עזבנו אחרי אשר הי' אתנו אבל באמת כל מחשבותיו ית' אלינו לטובה כי כמו אשר המרחק שנעשה לנפש האדם לשלח אותה מעולם העליון אל העולם הזה הוא לכוונת התקרבות הגדולה אחרי כן ע"י שלימות המעשה כמו כן הוא המרחק הזה אשר רחקנו ה' בגולה הוא לתכלית הקריבות לימי הגאולה ע"י הצירוף בגולה ולא נשכח שם כו' אז תהי' הקריבות והאהבה לעולם ועד כי יגיעו הימים לקבל שכר חלף עבודה בימי העוני והגלות והשב ישיב לנו השמחה אשר מעולם ומקום שכינתו ית' יהי' בתוכינו לעולם וזש"נ כי בושת עלומיך תשכחי מה שהיית אז ערום ועריה כי כולכם כעדי תלבשי בכל מיני טובה וברכה וזש"נ ואכלתם אכול ושבוע והללת' כו' אשר עשה עמכם להפליא כי אז תתנו שבח לו ית' על אשר עשה עמכ' להפליא ולהתכסו' מכם כי הוא למחשב' טובה כדי שתאכלו ותשבעו מיגיע כפיכם ולא יבושו עמי לעולם כי הטוב' אשר נתתי לכם בימי עלומיך הי' נהמא דכסיפא בתור' חסד ונדב' ועתה תאכלו ותשבעו מה שמעלתם בימי ירידתכם פלאים ולא תבשו עוד ועל חרפת אלמנותיך נ' וידעתם כי בקרב ישראל אני כי לא יעזבם עוד לעולם וגם בזה לא ישאו עוד חרפה ובושה כיה"ר:

שם גמרא ומעברת סרק על פני' א"ד מעברת סרק ע"פ שלמטה ורש"י ז"ל נראה דגריס מעברת סכין ע"פ וכן מבואר בפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל וכן מביא המרדכי גירסא זו ולמדו מכאן היתר לנטילת צפרני' ובירושלמי איתא להדיא שנוטלת את שערה ואת צפרני' ועיין לקמן דף י"ח בתוס' שכתבו ג"כ לחלק בין איש לאשה ושם יבואר יותר אי"ה:

שם גמרא ומודה ר"י בסיד שיכולה לקפלו כו' משמע דרבנן שרו אפילו אם אינו יכול לקפלו והלכה כת"ק וכ"כ בפי' המשנה להרמב"ם ז"ל ואין הלכה כר"י אבל בחיבורו פסק דבעינן דווקא יכול לקפלו במועד ועיין במ"מ ובלח"מ ובירושלמי פליגי בזה אמוראי במאי פליגי רבנן ור"י ח"א דפליגי ביכול לקפלו במועד אבל אין יכול לקפלו ד"ה אסור וח"א דפליגי באינו יכול לקפלו אבל יכול לקפלו ד"ה מותר ומסקנא שם דביכולה לקפלו פליגי דאמר ר' יוחנן ר' יהודה כדעתי' דאמר תמן צרת שעה צרה היא ה"נ ניוול שעה ניוול הוא ומה דתניא בברייתא ומודה ר"י עיין בריטב"א ז"ל ובלח"מ ז"ל אלא מה שכ' הריטב"א ז"ל לסייעו לזה מדלא פריך דרבנן אדרבנן דהתם בע"ז בעינן אלילייהו שמחה לאחר זמן והכא שרו אפילו אין יכולה לקפלו במועד לא הבנתי דע"כ טעמא דרבנן אי נימא דשרו אפילו אינה יכולה לקפלו במועד היינו משום דס"ל דלא הוי ניוול כלל

כיון דדרך תכשיט הוא וא"כ מאי קושיא דרבנן אדרבנן דהתם ודאי מיצר הוא בשעת תשלומין וצריכי למימר משום דשמחה היא לו לאחר זמן ואפילו אי תימא דהכא טעמא דרבנן כיון דשמחה היא לה אפילו לאחר המועד תו לא הוי ניוול גם במועד ג"כ לא תיקשי דרבנן אדרבנן דהתם נמי ה"ק אע"פ שמצר הוא שמח הוא לאחר זמן ולא חשיב צער ובאמת א"צ שיהי' השמחה ביום איד דווקא ועיין בע"ז שם דפליגי התם אביי ורבא בטעמא דאין נפרעין מהם אביי אמר גזירה מהם אטו להם ורבא אמר משום דקאזיל ומודה ופירש"י ז"ל שהעכו"ם ישמח כשישראל צריך לו משמע מפירושו דלכולהו צער הוא לו וכבר הקשו התוס' שם אמאי לא קאמרו הטעם דאיתא בברייתא אע"פ שמצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן ותירצו דלאביי לא סגי בהאי טעמא כיון דהשמחה הוא לאחר יום איד ע"ש ולפי דבריהם שפיר יקשה אמאי לא ניחא לי' לאביי בהאי טעמא וכדס"ל לרבנן הכא כיון דשמחה הוא לה אפי' לאחר המועד לא חשיב צער כלל ה"נ התם עוד יש לדקדק לאביי מאי פריך דר"י אדר"י דילמא דווקא התם לא חשיב לי' שמחה לענין לגזור לפרוע להם אטו לפרוע מהם ונראה יותר בזה כמש"כ הריטב"א ז"ל דרבנן לדבריו דר"י קאמרי דלדידהו בלא"ה אסור משום גזירה כמו לשאול מהם וללוות מהם לאביי ומדינא לא אסור אליבי' דאביי אלא לעשות טובה עמהם ור"י אמר מותר לפרוע מהם מפני שהוא מצר ולא גזרו על דבר שיש לו צער והי' נראה עוד דס"ל לר"י כשם שאסור לעשות עמהם דבר של שמחה כך מצוה לעשות עמהם דבר של צער ולא שייך למיגזר עלי' ואמרו לו דלא חשיב צער כיון דשמח הוא לאחר זמן ולפ"ז אין אנו צריכין לומר לד' דר"י קאמרי רבנן וגם לא תיקשי קושית התוס' אמאי לא קאמר אביי הטעם משום שמחה דלאחר זמן ולפי הנ"ל ניחא דלא מהני שמחה זו אלא להסיר התוגה ממנו אבל מ"מ לא היה איסור בזה כיון שאינו עושה עמו שום טובה להכי איצטריך למימר משום גזירה ואיננו בנמצא אצלינו ריטב"א על ע"ז לעיין בו ואליבא דרבא שם הי' אפ"ל דהא דקאמר משום דקאזיל ומודה היינו מטעם דשמחה הוא לאחר זמן ומה שפירש"י ז"ל משום שישראל צריכין לו קאי אלשאול וללוות מהם וכן משמע קצת מדברי התוס' שם אבל מפשטי' דהש"ס נראה דכולהו חד טעמא הוא דמודה על מה שישראל צריכין לו ע"ש ודו"ק:

דף י.

תוס' בד"ה ההדיוט תופר כדרכו כו' והיכא דבגדיו או מנעליו קרועים ראיתי רבותי כו' ותוכן ד' ז"ל דלא מיקרי דבר האבד להתיר בלא שינוי והביאו ראי' לזה מהא דפסחים

דעולי רגלים מתקנין מנעליהם במועד משמע דווקא עולי רגלים ועי' במרדכי ז"ל שכ' דיש דוחקים ואומרים דאורחי' דמילתא נקט עולי רגלים ולא זכיתי להבין דהא בהדיא איתא בירושלמי דשמעתין הרצענין מכלבין במועד היינו ע"י שינוי וע"כ היינו בכל אדם דבעולי רגלים מותר בלא שינוי וכן מבואר ברבינו ירוחם בשם הראב"ד ז"ל וכן פסק בש"ע דע"י שינוי מותר אלא דמשמע מלשון רבינו ירוחם ז"ל דהדיוט אין צריך שינוי כמו בתפירת בגדים וכ"כ המ"א ז"ל בשמו בסי' תקמ"א וא"כ קשה מ"ט דת"ק דפ' מקום שנהגו שלא להתיר ברצענין נמי משום האי טעמא גופא שאמרו בחייטין שכן הדיוט תופר כדרכו ואפילו תחילת מלאכה מותרת בהדיוט כמו בבגדים אלא ע"כ צ"ל דבמנעלים לא שייך מלאכת הדיוט לשיטת הש"ס דילן דה"ד הדיוט כל שאינו יכול להוציא מלא מחט או שאינו יכול לכוין שפת אימרא וזה לא שייך בתפירת מנעל אבל מלשון הירושלמי נראה דשייך מעשה הדיוט במנעל וא"כ צ"ע אמאי לא התירו חכמים ברצענים ודוחק לומר דברצענים לא התירו תחילת מלאכה כלל ועוד דבירושלמי פסחים לא אמרו בטעמן של חכמים משום דלא ילפי מסוף מלאכה אלא משום דעולי רגלים עשירים היו והולכין ע"ג בהמתן ואכתי אמאי לא ילפי מסוף מלאכה דהדיוט תופר כדרכו בכל אדם וצ"ע:

שם גמרא כלבתא עיין רש"י בריש"ף דלא גרס שיני כלבתא אלא כלבתא לחוד ע"ש ובירושלמי איכא מ"ד דאחת אחת הוי שינוי דמעשה אומן הוא דווקא מלא מחט וכתב הרא"ש ז"ל דצריך להחמיר ככולהו והרמב"ם ז"ל בהלכותיו כתב סתמא לישנא דמתני' וכתבו ז"ל דדעתו דלא פליגי וכל שאינו מהיר בדבר אחד מיקרי הדיוט ומותר כדרכו ואומן מותר באיזה שינוי שיהי' ובפי' המשניות כתב בפי' מכליב תפירה שאינה מיושרת ע"ש:

תוס' בד"ה ממתוחי נמי לא בלא"ה נראה דמצי לאקשויי כו' לד' ז"ל דהוי מצי לאקשויי כן אין לקושיא זו תירוץ אבל נראה דאין כאן קושיא דוודאי בכלל מסרגין תרווייהו הוי שתי וערב ושתי בלא ערב והש"ס לא הקשה כן ממתני' אלא אמ"ד דמסרגין הוא דווקא שתי בלא ערב ע"ז הקשה ממתני' דכלים דבכלל סירוג הוי נמי שתי וערב אבל ר' יוסי דקאמר אבל לא מסרגין גם שתי בלא ערב בכלל סירוג וק"ל:

תוס' בד"ה כיון דאפשר למלוי' במאני כו' משמע דאין מותר אלא לצורך המועד עכ"ל והרא"ש ז"ל כ' דמטעם דבר האבד הוא דשרי ולדבריו ז"ל השיטה מהופכת כאן דבעלמא ר"י מיקל בדבר האבד אפילו בלא שינוי ובר פלוגתא דר"י הוא דמצריך שינוי והכא הוי

איפכא דת"ק מתיר בלא שינוי ור"י מצריך שינוי וצ"ל דר"י לא חשיב לה דבר האבד אבל העיקר בדברי התוס' דלצורך המועד התירו וכן משמע קצת בירושלמי:

שם משנה מעמידים תנור וכירים וריחים כו' ר' יהודה אומר כו' עיין בתוס' ז"ל שכתבו ב' נוסחאות כדברי ר"י קמייתא גרסינן בד' ר"י אין מכבשין כו' בתחילה ולהאי נוסחא ר"י לחומרא דת"ק קאמר מעמידין וכיבוש נמי בכלל היתר העמדה ואפי' בחדשה ואתי ר"י למימר כיבוש בחדשה אסור וזהו אין מכבשין בתחלה ונוסחא הב' ר"י לקולא דת"ק לא התיר אלא העמדה אבל לא כיבוש ור"י אומר מכבשין בישנה ובגמרא מביא הש"ס ברייתא דת"ק אמר מעמידין ובלבד שלא יגמור מלאכתן וחכ"א אף יגמור ר"י אומר משמו מעמידין את החדשה ומכבשין את הישנה וי"א אין מכבשין כל עיקר והנה לא נתבאר מה הוא הגמר מלאכה דאסר ר"א בברייתא והי' נראה דהיינו לכבש ואמר ר"א הגמר בין בחדשה בין בישנה וחכ"א יגמור בין בחדשה בין בישנה ור"י הכריע בשם ר"א דבחדשה אסור לכבש ובישנה מותר אלא דא"כ וי"א דברייתא היינו ר"א דאמר ובלבד שלא יגמור ועוד התינח בריחי' אפשר לפרש דכיבוש היינו גמר מלאכה אבל בתנור וכירים מאי איכא למימר וי"ל דבתנור וכירים הוי גמר מלאכה לפי ענינו. אבל בריחים הוי הגמר לכבשו ולפ"ז לא תיקשי נמי ר"א היינו י"א דז"א דר"א אוסר לגמור אפילו בתנור וכירים דמכשיר אוכל נפש היא וי"א לא אסרי אלא לגמור ברחים דמכשיר הוא אבל בתנור וכירים ס"ל כחכמים דאף יגמור ונראה דבדברי ר"א בברייתא צ"ל רחים ג"כ בהדי תנור וכירים והוא השמטת הדפוס ולפ"ז הי' נראה כגירסא הב' שבתוס' דר"י לקולא דלגירסא הראשונה צריך לומר דבכלל היתר העמדה הוי ג"כ הכיבוש ומדברי ר"א דברייתא חזינן דלא כן הוא דהעמדה התיר וכיבוש אסר אלא דמש"כ התוס' להך נוסחא דת"ק לא התיר אלא העמדה בעלמא שאין זה בנין גמור משמע דלעשותו בתחילה אסור לכ"ע צ"ע דא"כ רב יהודה דשרי למבני רחיא ולאוקמי רחיא משמע דלמיבני היינו לבנותו בתחילה הוא דלא כמאן אלא נראה דבכלל העמדה הוא ג"כ בנין מתחילה והא דתניא לקמן ושוין שאין גודלין תנור בתחילה דווקא גבי תנור הוא דאסרי' וכדמוקי לה הש"ס לקמן בימות הגשמים דעביד טירחא שלא לצורך וכמו שפי' רש"י ז"ל שם אבל ברחים אפילו בנין בתחילה מותר והא דאסרי ר"א ורבנן לגומרו היינו משום שינוי פורתא והשתא רב יהודה דשרי למיבני רחיא הוא כך"ע דזהו בכלל העמדה דלכ"ע שרי אלא דאכתי יש לדקדק לפ"ז למה קאמר הש"ס על רב דאמר מאן האי כו' דס"ל כיש אומרין ואמאי לא קאמר דס"ל כת"ק דמתני' דלא שרי אלא העמדה לחוד אבל לא לגמרי וי"ל דלא שמעינן מיני' דרב דאסור לגומרו אלא ברחים אבל בתנור וכירים דהוי מכשירי אוכל נפש לא שמעינן

מש"ה לא קאמר אלא דס"ל כיש אומרים דאסרי ברחים לחוד ולא תיקשי נמי ארב חמא דהתיר מינקר רחיא בכל גוונא אפי' בחדשה והוא דלא כת"ק דמתניתין משום דת"ק דמתני' יחידאה היא כר"א דברייתא והוא פסק כחכמים דאמרי אף יגמור ולפ"ז א"א לומר כמש"כ הראב"ד ז"ל הביאו הרא"ש ז"ל דרב חמא לא התיר אלא מינקר רחיא אבל לא בת עינא דמעשה אומן הוא כיון דפסק כחכמים דאמרי סתמא יגמור משמע דשרי לגומרו בכל הצריך לו וכן נראה למש"כ דאפי' לבנותו בתחילה מותר וזה ודאי מעשה אומן הוא ואם נרצה לקיים גירסא הראשונה צ"ל דת"ק דמתניתין כיון דלא הזכיר איסור הגמר משמע דמותר אפילו לגומרו וכחכמים דברייתא עכ"פ להלכה קיי"ל כחכמים לכולהו נוסחא דהכל מותר וכן פ' הרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל וראיתי בריטב"א ז"ל עוד נוסחא אחרת דלא גרסינן כלל בדברי ת"ק דמתני' רחיים אלא תנור וכירים לחוד אבל ברחים לא התיר כלל ואתי ר"י למימר אין מכבשין את הרחיים בתחילה אבל בישנה מותר ולגירסא זו תמה על רב חמא דהתיר סתמא למינקר רחייא והוא דלא כמאן דהא כחדשה ליכא מאן דמתיר ועוד תיקשי על רב יהודה דשרי למבני רחיא וגם זה דלא כמאן וכתב שם לחלק דבשל רבים או בשל יחיד וצריך לו לכ"ע שרי ובזה אייתי רב יהודה וקשה לפ"ז אמאי לא מחלק הש"ס כן לקמן גבי הא דשרי רב יהודה לאמו תנורא למיגדל תנורא ופריך עלי' מברייתא דשוין כו' ומאי קושיא הא מתני' אייתי ביחיד ואין צריך לו ורב יהודה כי שרו היינו בצריך לו אבל עיקר שיטה זו יפלא בעיני איך אפשר לומר דליכא מאן דשרי העמדה ברחים דהא בברייתא אמרי רבנן בהדיא דיגמור וע"כ בברייתא גרסינן נמי רחים דאל"כ ר"י אהיכא קאי דקאמר מעמידים את החדשה אלא וודאי גרסינן רחים בברייתא וא"כ הבנין והעמדה לכ"ע שרי ולא פליגי אלא בגמר ופסקו כחכמים דמותר לגמור הכל וזה ברור:

תוס' בד"ה ר"י אומר כו' בסוף דבריהם אי נמי כי ההיא דפ' המביא גבי תנור די"ט אין מכין אותו כו' הכא במועד שרי ולענ"ד צ"ע דנראה דזהו שאמר ר"א ובלבד שלא יגמור מלאכתן והיינו לסוכו ולחסמו ולא תיקשי לך אמאי התירו עיקר המלאכה ולא התירו הסיכה דלאו מלאכה היא כ"כ דכבר כתיבנא דאין זה אלא לשינוי' פורתא וכן משמע קצת בירושלמי אלא דיש לפרשו דקאי אי"ט ע"ש ודו"ק ועיין במרדכי ז"ל:

דף י:

גמרא רבה שרי לסרוקי כו'. וכתב הר"ן ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל דלא התירו בכולהו אלא מעשה הדיוט ולי הדבר צ"ע כיון דלא הוזכר זאת בש"ס ומגג ומרפסת אין ראי' דהתם

בנין הוא ולא עדיף מתפירת בגד דבעינן מעשה הדיוט או אומן ע"י שינוי אבל כל הני קרוב הן לצורך אוכל נפש כמו בנין הספסל לישב עליו וכן הדברים שהם משום צער בע"ח התירו אפילו כדרכו דומיא דהקזת דם לבהמה דמעשה אומן הוא:

שם גמרא מקיזין דם לבהמה כו' עיין ברי"ף ז"ל שהביא תוספתא בראשונה לא היו שותין כוס עיקרין ומי דקלים במועד עד שבא ר"ע ולימד כו' לכאורה נראה מזה דלא התיר ר"ע אלא הני דאינן אלא גזירה משום שחיקת סממנים אבל רפואה דאית בי' מלאכה אפילו לר"ע אסור אבל א"א לומר כן דהא התירו להקיז אפי' לבהמה והי' נראה דהא דאסרו בראשונה שתיית כוס עיקרין ודכוותי' לא אסרו אלא משום עונג י"ט דלאו עונג י"ט הוא ולא משום סרך מלאכה וצ"ע:

שם גמרא אמר רבא מאן דמתקיל ארעא אדעתי' דבי דרי שרי כו' וכ' הריטב"א ז"ל על הא דקאמר הש"ס היכא דמי כו' אע"ג דהוא יודע בעצמו למאי קמכוין מ"מ חיישינן מפני הרואין ואי עביד בגוונא דאיסורא ואמר דלהתירא קמכוין לא קנסינן לי' ועיין ברשב"ם ז"ל בב"ב דף נ"ד שכתב על הא דפשח דיקלא מהאי גיסא ומהאי גיסא אדעתא דארעא והוי חזקה ואע"ג דאיכא למימר נמי אדעתא דדיקלא כיון דאיכא למימר להכי ולהכי נאמן לומר להחזיק נתכוונתי ולפ"ז אמאי אסרינן הכא בדיקלא היכא דפשח מתרי גיסא כיון דדעתו לציבי ואין כאן חשש הרואין כיון דדרך הוא להכי ולהכי וצ"ל דלענין מועד החמירו כל היכא דאיכא צד לאיסור אע"ג דאיכא נמי צד להתירא ולא התירו אלא היכא דליכא אלא צד היתר ניכר מתוך מעשיו ולפ"ז נראה כגירסת רבינו גרשון דאדעתא דארעא בעינן יותר קרקע שוה ומש"ה כי שקל מוליא במוליא ונצא בנצא אדעתא דבי דרי ושרי דליכא למימר כלל אדעתא דארעא כיון דצריך להיות שוה אבל לגירסת הרי"ף ז"ל אמאי שרי בשקל מוליא ושדי בנצא דילמא עושה כן אדעתא דארעא דהא אפילו אדעתא דארעא טוב יותר שוה מאינו שוה ועוד קשה לענין חזקה אמאי לא הוי חזקה להרי"ף ז"ל מוליא בנצא ואמאי לא יוכל לומר דאדעתא למיקני קמכוין ואדעתא דארעא קעביד וצ"ל דאין דרך להטריח כ"כ לשדות המוליא בנצא לצורך הקרקע ועפ"ז יש מקום ליישב קצת ד' הש"ע דסתרן אהדדי לענין מועד כתבו הגירסת רש"י ז"ל דלצורך הגורן צריך להשוות יותר ובח"מ לענין זכי' כ' להיפך דלחרישה בעינן קרקע שוה יותר והוא משום דלענין חזקה בעינן מעשה המוכיח שלא לשם קני' והיינו מוליא במוליא כו' כגירסת הרי"ף ז"ל אבל לענין מועד יש לומר כל שיש צד היתר וגם מתכוין להיתר מותר אע"ג דאיכא צד לאיסור ואין מעשיו מוכיחים לשום צד ומש"ה כתבו דמוליא בנצא שרי משום דאיכא למימר דעביד לבי דרי ועיין בביאורי הגאון ז"ל שכ' דנימוקי יוסף כאן גריס כגירסת

רש"י ז"ל ואני לא מצאתי ובב"ב גריס כגירסת הרי"ף ז"ל אבל מ"מ דברי הש"ע צ"ע דא"א לפרש ב' הפכים בנושא א' ובדברי התוס' בד"ה מוליא במוליא יש ט"ס וצ"ל איפכא גירסת רבינו גרשון כגירסת רש"י ז"ל וגירסת רב אלפס ז"ל היא כמו גירסא הכתובה לפנינו בשם רבינו גרשון. וכן מוכח מד' ז"ל ממש"כ משמע וק"ל:

שם גמרא פרקמטי' כ"ש אסור ובדבר האבד מותר וכ' התוס' והרא"ש ז"ל דלא מיקרי דבר האבד אלא אם יפסיד אחר המועד מן הקרן אבל אם יפסיד הריווח לא חשיב דבר האבד והרא"ש ז"ל הביא ראי' לזה מן הירושלמי ולפנינו בירושלמי נראה דאיכא פלוגתא בזה ומש"כ התוס' ז"ל וכש"כ לקנות סחורה שמא תהי' יותר ביוקר לא הוי דבר האבד הוא פשוט אבל מש"כ אבל לקנות יין כשר בתוך המועד מותר נראה הטעם דצורך המועד הוא דישתה ממנו במועד וא"כ אינו מובן מש"כ בשם הר"ר יוסף לאסור דאע"פ שלא ימצא בזול ימצא ביוקר ואין זה דבר האבד והא לאו מטעם דבר האבד הוא דשרינן לי' וצ"ל בכוונת דבריהם ז"ל דהתירו לקנות יין כשר לכל השנה וכמו שחילק הרמב"ן ז"ל עיין ברמב"ם ז"ל שפי' אמת רחיא היינו אמת המים של רחים והוא פי' מחודש הביאו הנמ"י דדבר שהוא לצרכו אם נזדמן לו במועד בזול מותר לקנותו אפילו על לאחר המועד כיון דצריך לזה ויצטרך ליתן אחר המועד ביוקר זה חשיב דבר האבד שיפסיד מכיסו אבל לקנות סחורה לצורך פרקמטיא אפילו אם נזדמן לו במועד בזול כגון ע"י שיירות שבא אסור לקנות דלהרויח לאו דבר האבד הוא ולזה כוונו התוספ' ג"כ דסחורה ודאי אסור אפילו אם עתה בזול הוא אבל לקנות יין כשר שהוא לצורכו מותר לכל השנה ועיין בש"ג והר"ר יוסף אוסר גם בזה ולא חשיב לי' דבר האבד וזה ברור בכוונת התוס' ז"ל אבל הרא"ש ז"ל כתב מד' הירושלמי הדא שיירתא כו' להתיר אפילו לקנות סחורה כדי להרויח ונראה מדבריו ז"ל דגרסינן בירושלמי אלמא עבורי רווחא פסידא הוא ויש להבין בדבריו ז"ל כיון דעבורי רווחא פסידא אפילו במה שלא בא לידו עדיין כגון לקנות סחורה כדי להרויח א"כ אמאי לא חשיב פסידא לענין למכור הסחורה שכבר בא לידו ויפסיד הריוח והוא ז"ל כתב דלא חשיב פסידא אלא אם יפסיד מהקרן אבל ז"א דהא הוא ז"ל בעצמו גם למכור לשיירות ביוקר והיינו כל היכא דאיתרע בחוה"מ דבר שאינו מצוי בכל השנה מותר לקנות ולמכור להרויח ומש"כ ז"ל בתחילה לאסור אפילו אם יפסיד הריוח היינו היכא דליכא אלא חשש בזה כדרך התגרים אבל אין הדבר ברור לו והנה הרא"ש ז"ל כתב ג"כ להתירא דקניית יין בשעת הבציר לכל השנה בפ"ב והי' נראה דשעת הבציר הוא כמו ריבוי השיירות דוודאי לא ימצא אח"כ בזול כמו בשעת הבציר וא"כ הי' נראה דל"ד כדי צרכו אלא ה"ה כדי להרויח כמו אם שיירות עוברות לדעתו

ז"ל. אבל הטור ז"ל כ' דיותר מצרכו אסור מדבריו ז"ל נראה דשעת הבציר לא חשיב כמו שיירות עוברות דירו' וא"כ אטו כל צרכי ביתו יהי' מותר ליקח במועד לכל השנה שמא יתייקרו אח"כ וזה ודאי אינו כדתנן לקמן במתני' אין לוקחין עבדים ובהמה אלא לצורך המועד. שוב ראיתי בדברי הה"מ פ"ז מהל' י"ט שכתב לחלק בין אלו דתנן במתני' לשאר דברים שצריך לו ודווקא באלו דאוושי מילתא לא הותר לקנותן אלא לצורך המועד אבל שאר דברים הצריכין לו מותר לקנות אותן לכל השנה אפילו שלא מן השיירא לצרכו וכתב כן משום דמשמע לי' דמתניתין דווקא קתני אלו אין לוקחין ועיין בלח"מ מה שהקשה מהא דמוכרי פירות מוכרין בצנעה לצורך המועד דווקא וכתב דלרבותא נקט לצורך המועד דאפ"ה בעי צנעה ומשמע מדבריו דיכולין למכור בצינעה גם שלא לצורך המועד ויש לפרש עוד כיון דאומנתם בכך לא התירו בהם אלא לצורך המועד וכן משמע מביאורי הגאון ר"א ז"ל עכ"פ בדברי הרא"ש ז"ל א"א לומר כן דדעתו ז"ל דה"ה שאר דברים לא התירו אלא לצורך המועד וא"כ ע"כ צ"ל דהיתירא דקניית יין בשעת הבציר לכל השנה הוא משום דלא יהי' מצוי אח"כ וא"כ אפילו יותר מכדי צרכו לישתרי כמו בשיירא ועיין במ"א ובביאורי הגאון ז"ל בסי' תקל"ט ס' י"ב וראיתי בביאורי הגאון ז"ל ס"ק ך' אבל כו' כמש"כ ס"ד כוונתו למש"כ שם דפרקמטיא אסור אפי' אם ימכרנה אח"כ יפסיד הריוח וא"כ מאין הוא מקור היתר זה דכדי צרכו לכל השנה מותר ומש"כ בס"ק י"ט דהוא ככ"מ הרמב"ן ז"ל בדברי הירושלמי גם זה לא זכיתי להבין כיון דכבר פסק המחבר ז"ל כשיטת הרא"ש ז"ל דבשיירא עוברת הכל מותר אפי' להרוויח א"כ מאי ארי' כדי צרכו. וראיתי ברבינו ירוחם דמקור סברת הרמב"ן ז"ל שלא להתיר בשיירא אלא כדי צרכו הוא מחמת קושיא שהקשה הראב"ד ז"ל אמאי לא התירו לקמן בסוף פירקין לצוד הדגים משום לאחר המועד דהא לא ימצא אותן אחר המועד ע"כ כ' דלא התירו בשיירא אלא דבר שבדעתו לקנותו לאחר המועד וכיון דהדבר צריך לו מותר לקנותו היום דחשיב פסידא אבל דבר שלא הי' בדעתו לקנותו כלל לא התיר לו אבל הרמב"ם ז"ל נראה שדעתו כד' הרא"ש ז"ל דמותר לקנות ולמכור השיירא בכל גוונא ולא הבנתי מש"כ הש"ג כמה פעמים בשם המיימוני לחלק בין דבר שהוא צריך לו או לא והוא פלאי דבדברי הרמב"ם ז"ל מבואר איפכא וכמש"כ הה"מ שם וצ"ל דט"ס הוא ואיתחלף רמב"ם ברמב"ן ז"ל. שוב ראיתי בב"י ז"ל דהוא עצמו הקשה על הטור ז"ל אמאי אסר יותר מצרכו ועיין במחצית השקל שכ' בד' המחבר דהא דאסר יותר מכדי צרכו היינו לצורך שתי' לשנה הבאה הוא דחוק וגם מדברי הב"י עצמו לא משמע כן ע"כ עדיין אני נבוך בדין זה ודעת הריטב"א ז"ל בזה הוא דעיקר הדבר תלוי בה שיש ברשותו ע"כ כ'

דלענין למכור אפילו הפסד מן הריוח חשיב דבר האבד והביא ראי' לזה מהא דבדיתא לבאי אי שביק להו פסדו אע"ג דבמציאה באו לידו אלמא כל שבא לידו חשיב דבר האבד וה"נ הריוח אם יוכל להרויח עתה ולאחר המועד יפסיד הוי דבר האבד ולפי דבריו ז"ל קשה קצת אמאי אסר רבא לעיל גבי תמרי תחלני למצינהו והוא עצמו התיר לקמן גבי בדיתא לבאי ובלא ס' הריטב"א ז"ל הי' אפ"ל דהתם הוי הפסד גדול והכא לא הוי הפסד כ"כ אבל לסברתו דיליף בק"ו לרווחא דחשיב הפסד א"כ כש"כ בתמרי תחלני דיפסיד מן הקרן וצ"ל דההפסד דתמרי תחלני לא פסיקא כ"כ עוד הי' נראה דלקמן גרסינן רבה מדמהדר לי' אביי:

דף יא.

גמרא ה"ק שפין את הסדקין כעין מעגילה ביד וברגל ולפ"ז אינו מיושב אבל לא במחלצים דתנן במתני' כיון דאפילו במעגילה לא כש"כ במחלצים אבל בירושלמי מתרץ דמעגילה דמתני' היינו מעגילה קטנה וברייתא דר' חייא דמייתי התם דאסור היינו במעגילה גדולה ועיין ברש"י וברי"ף ז"ל שכתבו מעגילה דרך אומנות יותר ממחלצים ולפ"ז א"ש דביד וברגל מותר אפילו כעין מעגילה אבל במחלצים אסור אבל לא משמע כן מהא דפריך הש"ע השתא כו' ואולי למסקנא כ"כ וגם זה ראה דרש"י ז"ל במתני' פי' לה אתנור שפין את הסדקין שבתנור וברש"י וברי"ף פי' דקאי אגג לתקן המעזיב' וכן נראה דאלו אתנור הא קי"ל לעיל יגמור כל מלאכתו וגם הו"ל למיתני' לעיל גבי מעמידים תנור כו' וק"ל והריטב"א ז"ל הביא ג"כ גירסא אחת בשם רש"י דמעגילה הוי מעשה אומן יותר ממחלצים ע"ש וכ"כ הנימוק"י עי' ברבינו ירוחם בנתיב רביעי חלק חמישי שכ' דגם במעגילה מותר והוא נגד משמעות הש"ס:

שם גמרא ורמינהו עד ימיו הי' פטיש מכה בירושלים כו' ורב אשי משני הא ר' יהודא הא ר"י ולפ"ז לא קי"ל כתקנתו של יוחנן כה"ג וגם הוא עצמו לא תיקן לבטל המלאכה לגמרי אלא לעשות' ע"י שינוי וק"ק לפ"ז מאי אירי' פטיש דתיקן הא עוד יש הרבה דברים דאיכא בין ר"י לר"י והי' נראה דתקנתו הי' בשביל קלא אלא דלא חיישינן לזה אלא לר"י דבעי שינוי בדבר האבד וה"ה דיש לחוש לקלא אבל לר"י דלא בעי שינוי גם לקלא ליכא למיחש ומש"ה פירשו המפרשים במ"ש ובסוטה דמטעם קלא הוא דאסר:

שם גמרא שרא להו רבא למימלח מינייהו כו' ולאידך לישנא שרי להו לצוד ולמימלח כו' כבר הבאתי לעיל קושית הראב"ד ז"ל אמאי לא שרי להו לצוד משום דלאחר המועד לא ימצאם והרא"ש ז"ל והנמוק"י הביאו דבריו ז"ל ובישובו על קושיא זו רואה

אני נ"מ גדולה ביניהם הרא"ש ז"ל כ' בשמו ב' תירוצים או משום דמציאה שאני דלא הוי אלא רווחא אבל לפרקמטיא ביטול דידה פסידא הוא ויכול לבא לידי הפסד גדול ולפ"ז לא שרינן רווחא אלא בפרקמטיא דווקא או משום דבפרקמטיא ליכא מלאכה ולא טירחא ומש"ה שרו משום עבורי רווחא אבל הכא מליחת דגים איקרי מלאכה וגם איכא טורח ויש לדקדק למה כתב דהמליחה מלאכה היא וזה אינה אלא מדרבנן דאין עיבוד באוכלין ואמאי לא כתב דהצדה מלאכה גמורה ומשום הכי לא התירו לצוד והנימוק"י ז"ל לא הביא האי תירוצא לחלק בין מציאה לפרקמטיא אלא כ' ואין לומר משום דהכא איכא טירחא ובפרקמטיא ליכא טירחא דא"כ להשקות בית הבעל דליכא טירחא אלא הרווחה לישתרי ומסיק דעיקר תליא במלאכה דפרקמטיא אין בה מלאכה מש"ה התירו אפילו להרווחה בעלמא אבל מלאכה לא התירו משום הרווחה אלא משום פסידא ונראין הדברים דכל חד לשיטתי' הרא"ש ז"ל לשיטתי' הביא שפיר לחלק בין מציאה לפרקמטיא והנימוק"י לשיטתיה כמה שאבאר דהנה לדברי הרא"ש ז"ל ודאי א"א לומר דכל העברת ריוח שרי מדפקפק לאסור הלוואה במועד אע"פ שלא ימצא אחר המועד וכן מוכח ממה שהביא דברי הירושלמי אין פסיד מן קרנא וע"כ לא כתב דעבורי רווחא פסידא היא אלא בדבר שאינו מצוי כמו שיירא והב"י ז"ל דקדק בסברת הרא"ש ז"ל כיון דס"ל דהעברת ריוח חשיב פסידא אמאי לא התירו אם יום השוק הוא במועד ותי' דיום השוק יהי' ג"כ אחר המועד ואין בזה אלא ספק שמא לא יוכל למוכרו ביוקר אין זה דבר האבד ולפענ"ד א"א לומר כן דא"כ הלוואות לישתרי היכא דלא ימצא אחר המועד למי להלוות וגם לישנא דהירושלמי משמע דאפי' ודאי יפסיד הריוח לא מיקרי משום זה דבר האבד אלא ע"כ נראה בדעת הרא"ש ז"ל דעבורי רווחא לא חשיב פסידא אלא בדבר שאינו מצוי כגון שיירא העוברת דהריוח יכול להיות הרבה וגם אין בו זלזול מועד כ"כ כיון דאינו מצוי בזה התירו למכור ולקנות במועד אבל דרך תגרים בעלמא שפעם ביוקר ופעם בזול אסור למכור בחוה"מ אפי' יוזל אח"כ ע"פ דרך המסחור דכל פרקמטיא כן הוא ועיין בנימוק"י שכתב על רבינא דהוי"ל עיסקא ושהיי' כו' דעביד לפנים משורת הדין אע"פ דהי' עומד ליפסד הרבה ול"נ דקמ"ל בזה דהעברת ריוח לא חשיב דבר האבד והיינו דשיתא אלפי נמי הוי ריוח גדול והי' מקום להתיר למכור שמא יוזל אח"כ ויפסיד הריוח אפ"ה שהיי' עד בתר מועדא והוכפל לו הרווח עכ"פ זה נראה עיקר בדעת הרא"ש ז"ל דלא התירו אלא בריוח שאינו מצוי וזה שהקשה מהני כווני דהוי ג"כ דבר שאינו מצוי ואמאי לא התירו לצוד ולהרויח וע"ז שפיר משני דע"כ לא התירו אלא בפרקמטיא דביטול דידיה חשיב פסידא אבל מציאה לא דמי אלא להעברת ריוח בעלמא ולא התירו

אפילו באינו מצוי כיון דליכא בי' פסידא כלל ולא יקשה אליבי' משדה ביהב"ע דלא התיר הרווחה משום דלא כל הרווחה התירו וכנ"ל אבל הנימוק"י לשיטתי' דיליף מדברי הירושלמי הדא שיירתא דכל העברת ריוח חשיב פסידא ומש"ה התיר הלוואות במועד וא"כ לא מצינן לשנויי מציאה שאני דעכ"פ רווחא הוא ועוד דא"כ יקשה משדה ביהב"ע אמאי לא התירו משום הרווחה ע"כ לא חילק אלא משום דלא התירו שום מלאכה בשביל הרווחה ולא התירו אלא פרקמטיא דלאו מלאכה הוא וזה ברור אלא דלפ"ז לר"מ דמתיר השקאת ביהב"ע אע"פ דאין בה אלא הרווחה אטו אליבי' לישתרי לצוד ולהרויח א"כ כל בעלי אומניות לישתרי וכמבואר בירושלמי סוף פירקין אמתניתין דכל כבשום כו' דאמר ר' בא אם דבר האבד הוא מותר לכובשן אפילו שלא לצורך המועד ומייתי התם ברייתא לא יצא אדם ומלקט עשבים ומוכרן בשוק שלא לצורך המועד אמר רב הושעיא אם אומר את נמצאת מתיר את האומנות במועד ופריך ולא כן אמר ר' בא אבל אם הי' דבר האבד מותר ומשני מתניתא בשלקטן ברגל פי' ללקוט ברגל לא התירו משום דבר האבד דא"כ כל בעלי אומנות יאמרו כן דיפסידו הרווחה שלהם וי"ל דע"כ לא שרי ר"מ אלא הרווחה שבא לרשותו כמו ביהב"ע אבל מה שלא בא לרשותו לא התירו כמו כל בעלי אומנות. ומדברי הירושלמי האלו יקשה בעיני החילוק של הרא"ש ז"ל דמציאה שאני דהא חזינן דאפי' לקיטת עשבים לא התירו וכן כל בעלי אומנות וצ"ל דבאמת מציאה לאו דווקא אלא לא התירו אלא במקח וממכר וגם על דעת הריטב"א ז"ל שכתב דלקנות אסור אפילו אירע לו בזול והביא ראי' מהא דלא שרינן בהני כווריי לצוד לכתחילה יש לתמוה דא"כ תיקשי דברי הירושלמי דידי' אדידי' דבשיירא מתיר למיזבן מיני' משום דמוזלא עבידתא וללקוט עשבים אוסר אלא ע"כ צריך לחלק בחד מהני אנפי או דמקח וממכר ביטול דידי' פסידא הוא בין למכור בין לקנות או משום דמלאכה לא התירו משום הרווחה וחילוק זה נראה עיקר וכן משמע מהוכחה דבעלי אומנות ודו"ק היטב בכ"ז כי דברים ברורים הם ולענין מה שדקדקתי לעיל אמאי לא כתב הרא"ש ז"ל איסור מלאכת צידה עי' בלשון הטור ז"ל דמשמע שמפרשים שהציף הנהר דגים על שפתו ואין בהם משום צידה אבל אכתי אסיפה גופא מלאכה היא משום מעמר ויבואר אי"ה לקמן:

הדרן עלך פרק משקין בית השלחין פ"א

דף יא:

ובעז"ה נתחיל פרק מי שהפך פרק שני

שם משנה ואירעו אבל פירש"י בשאר ימות השנה כו' והוצרך לפרש כן משום דלרב אשי בגמרא דאמר דמותר לטעון בימי אבלו ע"כ מילתא באנפי נפשי' היא אבל ברש"י וברי"ף ז"ל נראה דמפרש כפשוטו אליבא דרב שישא היינו דאירעו אבל קודם המועד ולא הי' יכול לטעון קודם המועד וכן משמע בדברי הרא"ש ז"ל ע"ש:

שם תוס' בד"ה ר"י אומר כו' פי' בקונטרס וגף כו' נראה דקאי אמתני' לקמן וכן מי שהי' יינו בתוך הבור משום דהכא לא גרס רש"י ז"ל וגף כלל ועיין רש"י ברי"ף:

שם גמרא אלו דברים כו' זיתיו הפוכין טוענין לו בורו לגוף ויש לדקדק בזה דמרישא משמע דלא התירו אלא לטעון קורה כר' יהודה במועד ובורו לגוף אתיא כר' יוסי דאמר גוף כדרכו דלר"י עושה לימודין ובראש ובריף ז"ל איכא בזה חילופי גירסאות בראש גרס זיתיו והפוכין בורו לגוף ולא גרס טוענין ויש לפרש דשרי לכ"ע בלי שום שינוי כיון דאחרים עושין לו ובריף ז"ל גרס זיתיו להיפך וכן הוא גירסת הרמב"ם ז"ל ועיין במ"מ ובנימוק"י אלא דמה שכ' הנימוק"י דבירושלמי משמע דבאבל אפילו לר"י מותר בלא שינוי צ"ע לענ"ד דבירושלמי מייתי הך ברייתא דאלו דברים כו' ואמר התם מאן אמרו לו ר' יוסי ופריך מחלפא שיטתי' דר' יוסי לפי הגהת ק"ע שם במתני' קאמר דאל יאבד דבר מועט ומש"ה זולף כדרכו והכא אמר אם לא תזרע בבכיר תזרע באפל אע"ג דיש לו הפסד קצת ומש"כ תמן יכול להערים גבי זריעת פשתן יכול להערים ומש"ה אסר ר' יוסי ופריך וכש"כ דקשיא דר"י אדר' יהודה תמן דרכו להערים אמר מותר גבי פשתן כש"כ במתני' דליכא למיחש להערמה ומסיק אמרו לו היינו ר' יהודה ור"י עצמו ס"ל דאם לא יזרע בבכיר חשוב הפסד עכ"פ ולפ"ז מוכח דר' יהודה גבי אבל נמי אינו מתיר הפסד מועט אבל באמת פירושו תמוה ועיקר הנוסחא כך היא מיחלפא שיטתי' דר"י תמן במועד הוא אומר יאבד דבר מועט כו' והכא אמר הכי דהפסד מועט נמי עושין בשבילו ומשני תמן במועד דרכו להערים אבל באבל אין דרכו להערים ומש"ה מותר אפילו הפסד מועט ופריך כש"כ דמחלפא שיטתי' דר' יוסי ומשני דאמרו לו היינו ר' יהודה דמועד וס"ל דמועד ואבל שוין והשתא איכא תלתא תנאי ר' יהודה ס"ל במועד לא התירו הפסד מועט ובאבל התירו גם הפסד מועט ואמרו לו ס"ל דגם באבל לא התירו הפסד מועט ור' יוסי ס"ל דאפי' במועד התירו גם הפסד מועט וא"כ דברי הנימק"י ז"ל נכונים ומוכח מדברי הירושלמי דבאבל גם ר' יהודה מודה וכן תני התם זיתיו הפוכים טוחנן כדרכן משמע דלענין אבל ע"י אחרים מודה ר' יהודה לר' יוסי אלא דלפי שיטת הירושלמי תיקשי אמאי השמיטו הריף והרמב"ם ז"ל דברי ר"י דזורעין לו שדה ניר ומשמע דפסקו דלא כוותי' ואמאי כיון דקי"ל כר' יוסי לענין מועד א"כ כש"כ לענין אבל

ומאמרי לו אין ראי' דהא הם אזלי בשיטת ר' יהודה במועד וגם יקשה מכאן על הרמב"ן ז"ל שהביא ראי' מכאן דאפא לשווי' חרפא לא חשיב הפסד בפ"ק בהלכה דהאי תרביצא שרי לתרבוצי ולפי הנ"ל אדרבה ראיה להיפך דחשיב הפסד לדידן דקיי"ל כר' יוסי אבל אחר העיון נראה דאין להשוות בזה גמרא דידן עם הירושלמי דע"כ לא פריך אהדדי דר"י אדר"י ודר' יוסי אדר' יוסי אלא לפי שיטת הירושלמי דטעמייהו הוא משום דר' יהודה אינו חושש להפסד מועט ור' יוסי חייש אפילו להפסד מועט וא"כ פריך שפיר אהדדי מזריעת פשתן אבל לשיטת הש"ס דילן לא פליגי כלל בהפסד מועט ומרובה אלא בשינוי פליגי ר' יהודה בעי שינוי אפילו בדבר האבד ור' יוסי לא בעי שינוי א"כ תו לא תיקשי מהא דבשדה ניר ופשתן ר' יהודה לקולא ור"י לחומרא דזה מחלוקת אחרת הוא וקי"ל בזה כאמרו לו דלא חשיב הפסד מבכור לאפל ועיין בריטב"א ז"ל שהקשה בשם התוס' מנ"ל הא דר' יהודה בעי שינוי בדבר אבד דילמא טעמי' משום דאין הפסידו מרובה ע"ש מה שתי' ול"נ דלשיטת הש"ס דילן לא אתינן להכי כלל אלא הטעם הוא משום שינוי לחוד. והנה לרב אשי דאמר לא מיבעי קאמר פשיטא לי דפליגי ר' יוסי ור"י גם באבל ולר"י בעי שינוי דאל"כ למה לי' למימר לא מיבעי קאמר אמאי לא קאמר דאתי לאשמעינן פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי ומש"ה תני מועד אלא ודאי גם באבל פליגי וא"כ יש לדקדק על רשב"ג דאמר אם אין שם אומן אלא הוא הרי זה עושה בצנעה ואמאי לא קאמר דיעשה ע"י שינוי וי"ל דרשב"ג כר' יוסי ס"ל דלא בעי שינוי והשתא דאתינן להכי אין לנו ראי' ברורה לשיטת הש"ס דילן דלר' יהודה לא בעינן שינוי באבל והדבר תלוי בנוסחת הברייתא כמש"כ לעיל ואל יקשה לך על דברינו מהא דעבדינן לקמן צריכותא דהא נפיש פסידא משמע דבפסידא פליגי הא ליתא דוודאי מודינא דע"י השינוי איכא קצת פסידא אלא דר' יהודה ס"ל דאפ"ה בעי שינוי ור"י ס"ל כיון דהותר הותר לגמרי בלי שום שינוי אפילו היכא דליכא פסידא כלל ע"י השינוי כדמוכח לעיל גבי הציר והצינור שנשברו דאמרינן התם דלר' יוסי לא בעי שינוי משום דהוי דבר האבד מפני הגנבים והתם אם יעשה ע"י שינוי לא יהי' שום פסידא דכיון דמתקנן תו אין לחייש מפני הגנבים ודוחק לומר דאין התיקון טוב כ"כ ע"י שינוי ולקמן יבואר עוד בזה אי"ה והנה הרא"ש ז"ל הביא דברי הראב"ד ז"ל דבאבל ע"י אחרים התירו אפילו טירחא מרובה כמו עשיית אמה בתחילה וכיוצא בזה והשתא אם נאמר דלר' יהודה בעי שינוי באבל ע"י אחרים והי' נראה דגם טירחא לא התירו דהא טירחא חמור משינוי לר"י דלא בעי שינוי כלל ואפ"ה לא התירו טירחא יתירא אלא דיש לחלק ודו"ק:

שם גמרא ומרביצין שדהו עיין פירש"י ובדברי הרא"ש ז"ל אבל בירושלמי תני בהדיא ומשקין בית השלחין בשהגיע זמנן לשתות:

שם גמרא רשב"ג אומר זיתיו הפוכים ואין שם אומן אלא הוא עיין בתוס' ד"ה רשב"ג שכ' ב' פירושים באין שם אומן אלא הוא או שאין שם מי שיעשה כמותו ולפ"ז ניחא בחמר גמל ספק לקמן דיעשו הם עצמן דאין אחרים יכולין לעשות כמותן או הפי' אין שם אחרים כלל ודברי התוס' יש בהם גמגום בלשונם ז"ל וצריך להגיה קצת דבריהם וקל להבין. ועיין ברא"ש ז"ל שנסתפק אי פליגי רבנן ארשב"ג אי לא ומד' הרי"ף ז"ל דפליגי ומש"ה השמיט להא דרשב"ג דהלכה כרבנן ועוד הביא ראי' ממתני' דאם איתא דרבנן נמי מודו דהוא עצמו יכול לעשות בצינעה הוי לי' כיון מלאכתו במועד והרא"ש ז"ל דחה ראי' זו והריטב"א ז"ל כתב דעיקר תניא כוותיה דרב שישא הוא מדברי ת"ק דאוסר ע"י עצמו לגמרי אפילו אין אחרים מזה שמעינן דדברים המותרים במועד אסורים כו' אבל לרשב"ג לא חמירי כלל ימי אבלו כיון דאפשר ע"י אחרים ובמועד א"א ע"י אחרים אבל הרא"ש ז"ל לא כתב כן דהוא ז"ל כ' בטעמא דרב שישא דימי אבלו חמירי היינו משום דאפשר ע"י אחרים ומטעם זה נראה לו דהלכה כרשב"ג בהא דאם אין שם אומן אלא הוא אלמא דרב שישא דווקא כרשב"ג אתי ועיין בלח"מ פ"ה מה' אבל שתמה על הרא"ש ז"ל אמאי מסתבר לי' בהא דאם אין אומן אלא הוא כרשב"ג ובהא דאם הוא ספר ובלן לרבים לא פסק כרשב"ג ולא הבנתי תמיהתו ז"ל דהא כתב הרא"ש ז"ל טעמא דמסתבר לי' בהא דאם אין שם אומן משום דוודאי לא חמירי ימי אבלו מימי המועד ולא מחמרינן בהו אלא היכא דאפשר ע"י אחרים אבל הרמב"ן ז"ל פסק בכולהו כיחידאה אפילו כר' יהודה בזריעת פשתן ודא ודאי צריכה רבה דהא קיי"ל לענין מועד דאפלא לעשותן חרפי לא מיקרי דבר האבד אבל האיר ה' עיני ועיינתי בספר תורת האדם להרמב"ן ז"ל ומצאתי ראיתי בו דאדרבה מחמת זה פסק כוותיה והביא ראיה לזה מדברי הירושלמי שהבאתי לעיל דמשמע מיני' דלר' יוסי ודאי מותר אפילו בהפסד מועט ומטעם זה נראה לי לפסוק כחכמים דראב"י לעיל ולענין הרבצה בשדה לבן פסק ג"כ דמרביצין בין במועד בין באבל ופי' הרבצה דהכא היינו הרבצה דשדה לבן דלעיל ומה אעשה שבעונותי שיטתו ז"ל נפלאה היא בעיני חדא דכבר כתבתי לעיל דלשיטת הש"ס דילן דבשינוי בדבר האבד פליגי אין אנו מוכרחים לומר דר' יוסי מודה בזריעה מבכיר לאפל ואין ראי' מהירושלמי תדע דלשיטת הירושלמי דבהפסד מועט פליגי ור' יהודה לא אסר אלא היכא דיכול להערים כגון בזיתים ההפוכים שמא יהפוך לכתחילה ובבורי לגוף שמא יגוף חביותיו כמש"כ הרמב"ן ז"ל שם אבל בזריעת פשתן ליכא למיחש להערמה מותר אפילו הפסד

מועט א"כ מאי קאמר הש"ס לעיל גבי צור וצינור הא ר' יהודה דבעי שינוי איזה הערמה איכא בציר וצינור אלא וודאי נראה ברור דלשיטת הש"ס דילן אין ענין פלוגתא ר"י ור' יוסי בערך פסידא כלל גם מה שהוכרח לפרש דבאבל נמי שייך הערמה מברייתא דאבל רבתי דפליגי התם ר' יהודה ור"י להדיא גם לענין אבל ור"י לא התיר אלא בזיתים לטעון קורה ראשונה ובבורו לעשות לימודים ק"ק מאי שייך הערמה באבל כיון דאחרים עושין לו ועוד דהא תניא בהדיא ברישא דברייתא בירושלמי טוחנין לו כדרכו אבל למה שפי' דבמועד שייך הערמה שיכוין מלאכתו ובאבל לא שייך הערמה א"ש ובריייתא דאבל רבתי ר' יהודה דהתם היינו אמרו לו דהירושלמי וס"ל דגם באבל אין חוששין להפסד מועט אבל כ"ז הוא לשיטת הירושלמי דבהפסד פליגי אבל לשיטת הש"ס דילן לא שייכא כלל פלוגתא דר"מ ור"י בהפסד ור' יהודה אמרו לו הוא דפליגי בהפסד מועט ובזה ודאי מסתבר דהלכה כאמרו לו דלא חשיב הפסד דלא שייך למימר בזה הלכה כדברי המיקל באבל דא"כ אפילו בית הבעל לישתרי וכמאן דמיקל גם לענין מועד אלא ודאי כל דהוי דבר האבד לענין מועד הוי נמי דבר האבד לענין אבל וכל דלא הוי דבר האבד לענין מועד לא הוי דבר האבד לענין האבל וכיון דק"ל לענין מועד דאפלא לשוויא חרפא לאו פסידא הוא ה"ה נמי לענין אבל כן אלא דהרמב"ן ז"ל דעתו שם להלכה גם לענין מועד דמאפלא לחרפי פסידא הוא וכרבנן דראב"י דפ"ק ומפרש הרבצה דהכא היינו הרבצה דלעיל דפליגי בזה ראב"י ורבנן וכיון דתניא הכא סתמא דמרביצין ש"מ דהלכה כרבנן ומפני זה תמה על האלפס ז"ל כיון דפסק דאפלא לשויא חרפי לא חשיב פסידא והשמיט הא דשדה ניר ופשתן אמאי לא השמיט נמי הא דמרביצין שדהו ובעיני יפלא לשיטתו נמי יקשה אמאי לא פליגי האמרו לו נמי אהרבצה אלא ודאי נראה דכ"ע מודים בזה וצריך לפרש או כפירש"י ז"ל או כפי' הרא"ש ז"ל וכ"ע מודו בהרבצה כי האי דהוי פסידא והנה כבר כתבנו לעיל בפ"ק שיטת רש"י ז"ל שם דרבנן דראב"י דשרו אפלא לשוי' חרפא היינו משום דס"ל כר"מ דהרווחה נמי שרי לדבריו ז"ל וקשה מכאן אמאי שרי ר"י כאן בשדה ניר הא ר"י אמרינן בריש מכילתין דסתמא קמא כוותי' אתיא דלא שרינן אלא פסידא ולא הרווחה וצ"ל לשיטתו ז"ל או דר' יהודה דווקא באבל הוא דקאמר הכי משום דמלאכתו נעשה ע"י אחרים או דזה חשיב הפסד גמור אם לא יזרע עכשיו ולשיטת הרמב"ן ז"ל יש לדקדק איפכא מאי מספקא לי' להש"ס בריש מכילתין אליבא דר"י אי הרווחה שריא והוצרך להוכיח דהרווחה אסירי מטעם דמתניתין אמאן תרמי' ואמאי לא הוכיחו ממתני' דר' יהודה אפילו להפסד מועט לא חייש וכש"כ להרווחה בעלמא אלא ודאי ש"ס דילן לא נחית להכי כלל אלא דאכתי יש לדקדק מדלא התיר ר'

יהודה אלא שדה ניר ושדה העומדת לפשתן משמע ודאי דלא התיר אלא משום פסידא והוי מצי לאוכוחי מהא דר"י לא התיר בית הבעל וגם זה יפלא בעיני מה שלא מצינו פלוגתא דשדה ניר לענין מועד וצ"ע לענין מאי דכתיבנא דלשיטת הש"ס דילן אין ענין מחלוקת ר"י ור"י בערך ההפסד עדיין אני נבוך בזה כי באבל רבתי אמרו בפירוש בדב' ר' יוסי שהשיב לר' יהודה והלא אובדין הם ויבואר עוד אי"ה לקמן דף י"ב:

שם גמרא יתר ע"כ אמר רשב"ג אם הי' אומן כו' והגיע שעת הרגל הא דקאמר יתר ע"כ היינו משום דההיתר הוא בשביל אחרים ומה שפי' רש"י ז"ל דאית לי' פסידא אין זה עיקר הטעם דזה לא חשיב פסידא דהוי מניעת הריוח ומכאן קצת ראיה למה שחילק הרא"ש ז"ל בשם הראב"ד ז"ל לעיל בסוף פירקין בין דבר דאית בי' מלאכה לפרקמטיא דהא הכא שעת הרגל ודאי פסידא הוא ואפ"ה לא שרינן לה משום הא לחוד אלא משום דהוי צרכי רבים מדקאמר יתר ע"כ ודו"ק. עיין בש"ג שכ' רבינו השמיט להא דר"י בשדה ניר כו' ולזה הסכים הרא"ש ז"ל ומיימון פסק כר"י והוא ט"ס וצ"ל ולזה הסכים הרא"ש ז"ל ומיימון והרמב"ן ז"ל פסקו כר"י דהרמב"ם ז"ל השמיט ג"כ להא דר"י:

שם גמרא האריסין כו' עיין שיטת רש"י ז"ל והרא"ש ז"ל כתב דנראה לו כשיטת הראב"ד ז"ל וכמבואר בירושלמי וה"ג האריסין והחכירים בשדה של אבל הרי אלו יעשו החמרין והגמלין כו' הרי אלו לא יעשו בכלה זמן שכירתם קודם לכן ואם היו מושכרין ביד אחרים היינו שלא כלה זמן שכירתם הרי אלו יעשו ע"ש מש"כ לחלק מ"ש באריס אפילו כלה זמן אריסותם קודם לכן מותר ובחמרין בעינן דווקא שלא כלה שכיר יום אפילו בעיר אחרת לא יעשה פי' ז"ל במלאכת מחובר לקרקע ולפ"ז אין ענין לבבא זו למה שלפני' ולולי דמסתפינא הייתי מפרש בד"א ואין צורך לחלק דבאריס שכירתו נמשכת ואינו משתנית כמש"כ הרא"ש ז"ל והפי' האריסין והחכירים והקבלנים בשדה של אבל הרי אלו יעשו כיון דאדעתא דנפשייהו עבדי וגם המלאכה איננה בבית אלא בשדה החמרין והגמלין והספנין הרי אלו לא יעשו פי' לא יעשו לצורך האבל כיון שהם פועלים אצלו הרי אלו לא יעשו בשבילו ואם היו החמור והגמל מושכרים ביד אחרים לצורך מלאכת אחרים הרי אלו יעשו כיון דאחרים שכרו אותם קודם הרי האחרים מותרין לעשות בהם מלאכה בשבילן והכי משמע להדיא מלשון הירושלמי אריסיו וחכיריו וקבליו הרי אלו עושין אכריו וחמריו וגמליו אין עושין והכל מיירי במלאכתו ר"י בן לוי אמר היתה לו פרה מגמלת בעיר ה"ז עושה הדא דתימר בהו דחייב לי' והיינו הך דאם היו מושכרים וכגירסת הרי"ף ז"ל אם היו ממושכנים אלא דלא נודע לו פי' של מגמלת ופי' הק"ע אינו מובן. שכיר יום אפילו כו' נראה לי דבבא זו אין כאן מקומה אלא לקמן גבי בבא

דהיתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשו בבית אחר יעשו היינו דווקא בקיבולת אבל שכיר יום אפילו בעיר אחרת לא יעשה והכי תניא באבל רבתי הפועלים שקבלו מלאכה לעשות לאבל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר רשב"ח אומר שכיר יום בין כך ובין כך אסור שכר הקיבולת בביתו אסור בבתיהם מותר במחובר לקרקע בין כך ובין כך אסור דפרהסיא הוא הרי מבואר דהחילוק בין שכיר יום לקיבולת הוא בתלוש אבל במחובר הכל אסור אלא דבהא לחוד פליג ברייתא דאבל רבתי במאי דגרסינן התם בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר ובש"ס דילן אמרי' דאפילו בעיר אחרת אסור ונמצא כללן של דברים למאי דפרישנא דאריסין וחכירים וקבלנין שבשדה של אבל עושין דאדעתא דנפשייהו עבדי והיינו היכא שהיו אריסין קודם ימי אבלו דבימי אבלו ודאי אסור לשכור אריס ואיכריו וחמריו וגמליו וספניו היינו שמושכרים לאבל לצורך מלאכתו הרי אלו לא יעשו כלל אפילו היו מושכרים לו מקודם כיון דמלאכה דידי' הוא אבל אם חמורו וגמלו מושכרים לאחרים למלאכתן הרי אלו יעשו כיון דמלאכתן הן עושין ולפ"ז אין לנו היתר זה שכתב הרא"ש ז"ל באריס שכלה אריסותו קודם ימי אבלו דלא כתב כן אלא לשיטתו משום דבחמרין חילק בין בתחילה או בתוך זמן ובאריסות לא חילק אבל למאי דכתיבנא לא הוזכר כלל בברייתא חילוק זה בין בתחילה לתוך זמן אלא הכל מיירי בתוך הזמן שכירות ובאריס מותר משום דאדעתא דנפשי' קעביד ובחמריו אסור משום דאין לחמר חלק במלאכה זו וכולה בשביל האבל הוא. שוב מצאתי בת"ה להרמב"ן ז"ל שפירש כמו שכתבתי והנה נסתפק שם הרמב"ן ז"ל בחמר וגמל אם הם מושכרים לחמר וגמל לשליש ולרביע אם מותר כמו בשדה ונראה לי דהאי ספיקא ליכא אלא אם לא כלה זמן השכירות קודם ימי אבלו. אבל אם כלה זמן אריסותו קודם בזה ודאי אינו דומה לאריס שבשדה לשיטת הרא"ש ז"ל דדוקא באריס שבשדה מנהג האריסות ידוע ומסתמא לא מסלק לי' אבל אריס של חמור וגמל ודאי דרך ב"א להחליפן ולכאורה מצינן למפשט האי ספיקא מעובדא דמריון ומר בר רב אחא דקאמר הש"ס עלה נהי דלפסידא דידי' לא חייש היינו דמן הדין מותר הכל גם חלקו כיון דמושכרים הם זל"ז אלמא דכל שמושכר אפילו למחצה מותר אלא די"ל דשאני התם דהשותפות שלהם הי' מתחילה ומעולם לא נקרא עלייהו שם מר ברי' דרב אחא לחוד ומש"ה מותרין אבל אריס שם בעליו עליו לעולם ולפ"ז למאן דאמר בשותפים וכשיטת הירושלמי א"כ כש"כ באריסות דאסור אלא דיש לחלק גם בזה ולאידך גיסא דשותפות אסירי כיון דמתחילה הם שותפין בזה לא נסתלק שם כ"א מהם אבל באריס נסתלק שם בעליו. עוד ראיתי בדברי הרמב"ן ז"ל שנסתפק בקיבולת של שדה לחריש אי הוי דומיא דקיבולת בנין דאסור וצריך לדקדק לדבריו

ז"ל איך יפרש מה שאמרו בברייתא הקבלנין הרי אלו יעשו אי באריסות הרי אמור ואי בחכירות הרי אמור וצ"ל דקבלן דברייתא היינו שנותן לבעל השדה סך מעות בעד כל מה שתכניס וגם בזה אדעתי' דנפשי' קעביד אלא דלענ"ד אין בזה ספק כלל דוודאי קבלן לחרוש ולזרוע לבד ואין לו חלק בפירות הוי כקבלן של בנין והיינו איכריו דאיתמר בירושלמי לאיסורא ויפלא בעיני מדוע לא הביאו הירושלמי ולקמן יבואר עוד אי"ה ועיין ריטב"א ז"ל. וגם בזה כתב הש"ג בשם מיימוני דבר שלא נמצא בו ודברי הרמב"ן הם. ולענין אבל המושכר לאחרים כתב הרב ז"ל בסי' ש"פ דמותר לאחרים לעשות ועיין בש"ך שם שהשיג על הרב ז"ל ומדברי הרא"ש ז"ל אין ראיה ע"ש ולא זכיתי להבין דהא בהדיא כתב הרא"ש ז"ל בסוף דבריו דגם להראב"ד ז"ל מותר ע"י אחרים וכן מבואר להדיא בד"מ שם דממושכר לשדה יליף לענין ספינה ואם דעת הש"ך לחלק בין שדה לספינה הי' לו לבאר וגם אין לחלק בזה. ולענין שכיר יום כבר כתבתי דאתלוש קאי דבמחובר מאי אירי' שכיר יום אפילו קיבולת נמי אסור כמש"כ היכא דליכא למימר אדעתי' דנפשי' קעביד וכדתניא באבל רבתי אלא אתלוש קאי ובתלוש ג"כ בעינן דווקא קיבולת אבל מלשון הרא"ש ז"ל נראה דשכיר יום לא נאסר אלא במלאכת קרקע ויש לתמוה על הטור ז"ל שהוא ז"ל כתב בשכיר יום לשון הרמב"ם ז"ל ואח"כ כתב במטלטלין דבעינן דווקא קיבולת ועיין בפסקי הרא"ש ז"ל שכ' שכיר יום שכיר שבת של אבל בעבודת קרקע הרי זה לא יעשה ולא ידענא שכיר שבת מאן דכר שמי' ומזה למדתי כוונת הרא"ש ז"ל דשכיר יום ל"ד אלא לאפוקי אריס דאדעתי' דנפשי' קעביד אבל כל שהוא עושה מלאכת האבל אפילו בקיבולת אסור במלאכת קרקע אפילו בעיר אחרת ודו"ק:

דף יב.

גמרא אמר שמואל מקבלי קבולת כו' התוס' ז"ל הביאו כאן דברי רבינו תם שפירש להא שמעתא באבל דבמועד ושבת הכל מותר מק"ו דמותר להשכיר שדה לכותי משום דאריסותן קעביד וצ"ל דרבינו תם ז"ל מפרש להא דאריסין והחכירים דלעיל כפירש"י ז"ל דאי כפי' הראב"ד ז"ל והרמב"ן ז"ל הא מבואר להדיא דאריסות שדה גם באבל מותר והראב"ד ז"ל כ' באמת דהכא מיירי בקיבולת בנין וכמש"כ הרא"ש ז"ל וכבר האריכו בזה התוס' בע"ז סוף פ"ק והביאו ראי' מהירושלמי דקבולת במחובר לקרקע אסור בין בשבת בין באבל וכדתניא באבל רבתי לענין אבל הכי תניא התם בירושלמי לענין שבת והדברים ברורים כן הם דלא התירו אלא אריסות שדה בין בשבת בין באבל אבל שאר קיבולת במחובר לקרקע אסור תוך התחום וחוץ לתחום מותר בשניהם ומה שמבואר

בירושלמי דבעיר אחרת מותר אפילו מחובר לא משמע בש"ס דילן כדאמרן לא אמרן אלא דליכא מתא כו' ומהירושלמי הזה נראה דבין כך ובין כך דעיר אחרת לא קאי אשכיר יום והא דלא כמש"כ לעיל בפירושא דברייתא דאבל רבתי ועל עיקר סברת ר"ת דבאבל החמירו יותר משבת לסברת הרא"ש ז"ל דהטעם שהחמירו באבל הוא משום דאפשר ע"י אחרים א"כ הכא ליכא למימר הכי ועוד מצינו לענין שותפות דשבת חמור מאבל דבאבל מותר השותף לעשות בצינעה וכעובדא דבר מריין ובשבת כל שותפות אסור וכן שכירות בהמה אסור בשבת ובאבל מותר כדתניא ואם היו מוחכרים אלא דזה אין ראי' דשביתת בהמה בשבת מה"ת הוא ואדרבה קצת יש לדקדק מאי רבותא דמושכרת ביד אחרים לענין ספינה הא גם בשבת אינו מצווה על שביתת כלים וי"ל דספינה שאני דשם בעלים עליו ודו"ק היטב בכל הנ"ל. עוד צריך לבאר בזה מש"כ הרמב"ן ז"ל בת"ה דמקרין לו את הפירצה כדרכ' וחשיב לה התם בכלל דבר האבד וצ"ע דאי הוי דבר האבד גם במועד לא הי' צריך שינוי אלא ודאי לאו דבר האבד הוא והוא כמו תפירת בגדים דצריך שינוי משום דהיתירו הוא מחמת צורך המועד וא"כ מנ"ל דהותר כדרכו באבל וא"ל דלא קפדינן אשינוי באבל כי היכא דלא קפדינן אטירחא כמש"כ הרמב"ן ז"ל שם משום דהמלאכה נעשה ע"י אחרים ז"א דהא הוא ז"ל הביא ברייתא דאבל רבתי דר"י ור"י פליגי נמי בשינוי גבי אבל ועוד כיון דלאו דבר האבד הוא אמאי הותר כלל לאבל ע"י אחרים הא כתב הרמב"ן ז"ל שם דכל שהותר משום צורך המועד אסור באבל אפילו ע"י אחרים וכדמשמע מברייתא דאלו דברים העושין כו' זיתיו הפוכים כו' משמע דווקא דבר האבד וכן משמע מהא דהיתה מלאכתו ביד אחרים דלא הותר אלא בבית ובקיבולת אבל שכיר יום לא הותר כלל וכמש"כ לעיל אלא די"ל דמיירי במלאכה שאין צורך בה בימי אבלו ובזה הוא דהותר דווקא בדבר האבד או בקבלנות ע"י אחרים בביתם אבל מה שהוא לצרכו בימי אבלו עדיין לא נודע לי מקום מוצאו לאיסור היכן הוא ועוד דהא לרב אשי דאמר דמועד חמור מימי אבלו מסתברא דכל שהותר במועד כש"כ שהותר בימי אבלו ואפילו לרב שישא הא כתב הרא"ש ז"ל דימי אבל אינן חמורין אלא מחמת שאפשר ע"י אחרים וא"כ מנ"ל לאסור ע"י אחרים דברים שהם לצרכו כיון דאפילו במועד אבל באמת ז"א דוודאי גם רב אשי מודה דאיכא מילי דאבל חמור ממועד וכדמוכח לקמן דאפילו אין לו מה יאכל אסור לעשות מלאכה בעצמו כדתנא אפילו עני המתפרנס מן הצדקה אבל אכתי י"ל כסברתו של הרא"ש ז"ל דע"כ לא החמירו באבל אלא לענין לעשות בעצמו משום דאפשר שיתפרנס ע"י אחרים אבל איסור ע"י אחרים בדבר שהוא צורך לו זה לא שמעינן ועל מה אני מסתפק כגון להעמיד לו תנור או רחים לצורך או לעשות לו

מעקה ולשון הסדקים דהותר במועד ע"י שינוי ומדב' התוס' ז"ל דמוקמי להא דשמואל מקבלי קיבולת כרב שישא משמע דס"ל דלרב אשי אין חילוק בע"י אחרים בין מועד לאבל דאל"כ אפילו כרב אשי מצי אתיא וכל שאינו דבר האבד לא הותר אפילו ע"י אחרים ואפילו בקיבולת אבל אחר העיון נראה עיקר כדעת הראשונים ז"ל דכל שלא הותר ע"י עצמו לא הותר ג"כ ע"י אחרים ודין זה הוא בחוה"מ ג"כ דאפילו לעכו"ם אסור לומר והכי תניא בהדיא באבל רבתי אבל כל שבעה אסור במלאכה הוא ובניו ובנותיו עבדו ושפחתו וכשם שהוא והם אסורים כך אחרים אסורין לעשות לו מלאכה ומש"ה כל שאסור ע"י עצמו אסור גם ע"י אחרים ואין בזה צד חומר בו יותר ממועד דבמועד נמי דינא הכי כל שהוא אסור. אסור אפילו לומר לנכרי לעשות וכן באבל אפילו ע"י נכרי אסור כדמוכח מהא דלא אמרן אלא בשבתות וי"ט וכ"ת אמאי אסרו ע"י נכרי הא מיבעי לן בב"מ פרק השוכר אי אמרינן אמירה לכותי שבות גבי שאר איסורין כבר עמדו שם התוס' ע"ז מחוה"מ דאמירה לכותי אסור בו וכתבו דשבת וי"ט חדא מילתא ובאבל צ"ל כיון דאסרו ע"י אחרים ישראל ה"ה דאסור ג"כ ע"י כותי והי' נראה לי טעמא דמילתא כיון דהטעם שנאסר במלאכה במועד הוא כדי שיהי' פנוי לשמחת י"ט ובאבל הוא להיפך ע"כ אסרו אפילו ע"י אחרים דאל"ה יעשה כל מלאכתו ע"י אחרים ומה הועילו בתקנתן ודו"ק אך ד' הרמב"ן ז"ל במקרין עדיין לא נתיישבו אצלי אם לא שנאמר דקאי על כותל הגוהה לרה"ר דגם במועד הותר כדרכו אם בכותל חצר ועיין בש"ג שכתב כתב סמ"ג דחוה"מ ואבל משפט אחד להם ולדידי' חוץ לתחום מותר בחוה"מ וסמ"ג ומיימוני פסקו כרבינו ולא הבנתי דמשמע מדבריו דבאבל נמי מותר חוץ לתחום והא ליכא למ"ד ואיזה ט"ס יש בדבריו ז"ל:

שם גמרא רב חמא שרא להו לאבינגרי דבי ריש גלותא כו' שרשוי' הוא דקא משרשי לי' ומלשון רש"י ז"ל נראה דגרס שרשוי' הוא דקמשרשי להו היינו דאין להם אלא ריוח בעלמא דקא אכלי בהדייהו ומש"כ ולא חשיב מלאכה נראה מדבריו דאי הוי נטלי אגרא הרי מלאכה חשובה היא שנוטלין שכר עבורה והוי אסור אבל כיון דלא שקלי אגרא אין זה חשיב מלאכה ושרי להו למיעבד אבל הרא"ש ז"ל כ' דמלאכה זו הוי מלאכה המותרת לצורך המועד אלא דאסור ליטול שכר אפילו בשביל מלאכה המותרת ולא שרי להו אלא משום דלא שקלי אגרא והביא ראי' לזה ממתני' דפ"ג דכותב תפילין לאחרים בטובה והיינו משום דבשכר מיחזי כעובדא דחול שעושה כדי להרויח וכבר הערתי בזה לעיל בריש מכילתין גבי יוצאין על הכלאים דסתמא אמרינן התם דפועלים הוי נטלי אגרא ועיין תוס' שם אבל הריטב"א ז"ל כ' דהיכא אסור לעשות בשכר אלא היכא דהי'

אפשר לעשות מלאכת ריש גלותא ע"י אחרים שלא בשכר אבל אם אי אפשר לעשות אלא בשכר מותרין ליטול שכר ממש ועיין בב"י סי' תקמ"א שכ' בשם הכלבו דמותר לאחרים לתפור בשכר וכתב עליו דטעות הוא ולא ידענא מאי טעותא דהא להריטב"א ז"ל ג"כ מותר ליטול שכר אבל באמת לפ"ז בהא דרב אמי מה ענין הלכה זו לכאן דאירי הש"ס בקיבולת בתחילה ובסוף ע"כ נראה עיקר פי' הנימ"י דהכא איירי בקיבולת שקיבלו עכו"ם בריש גלותא בגוונא דהיתירא היינו לעשות מלאכתן או אריסות שדה אחר המועד אלא דהני בינגרי הם הממונים על הפועלים והיו מסייעים להם להמציא להם הצריך למלאכתן ואע"פ שבשביל זה מתרבה שכר הפועלים כי המלאכה נגמרת מהר בשביל זה כיון דאין זה אלא סיוע בעלמא מותר ולפ"ז לא שמעינן מינה דין קיבול שכר במלאכה המותרת וכ"כ רבינו ירוחם גם לפי' הזה דנכרים שבבית ריש גלותא מותר להם לסייע לאריסין בחנם והריטב"א ז"ל פי' עוד בע"א דהני אבינגרי הם עכו"ם שהיו חייבים לריש גלותא ליתן לו מעות ידועים או לעשות לו מלאכה כנגדן ומנכה להו כל יומא ויומא והוי ס"ד דהוי כמו שכירי יום קמ"ל כיון דבנכייתא עבדי הוי כקיבולת ושרי והוא לשיטתי' אזיל דס"ל דקיבולת קרקע שרי אפילו בהאי גוונא דנותנין להם בשכרן מעות ודו"ק והרמ"א ז"ל בסי' תקמ"ב כתב בשם הכלבו דבדבר האבד מותר ליטול שכר ולענ"ד דעת הכלבו דבכל דבר מותר ליטול שכר כמש"כ לעיל וכן מסתבר דאטו אם נצרך לאחד אינו מלאכה לצורך המועד והוא אין יכול לעשותה מחויב אחר לעשות לו בחנם וצריך לעיין בכלבו ואיננו ת"י וראיתי בביאור הגאון ר"א מווילנא ז"ל שהביא ראי' דדבר האבד מותר בשכר מאבל דתניא אלו דברים שעושין לו ומשמע דאפי' בשכר ואבל חמיר ובעיני יפלא הוא עיקר טעם איסור בשכר הוא מצד הפועל כיון דהוא עושה בשכר מיחזי כעובדא דחול וזה לא שייך באחרים אצל אבל וצ"ע בכל בו בפנים:

שם גמרא מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד עיין בנימוק"י שכ' דאם העכו"ם עושה במועד אינו צריך למחות בידו כדאמרינן בספינה ופוסק עמו ע"מ לשבות כו' וכן פסק הרמ"א ז"ל בש"ע אבל הריטב"א ז"ל לא כתב כן דלא הותר אלא היכא דקצץ קודם השבת אבל אם קצץ עמו בזמן איסור ודאי צריך למחות בידו וכן מסתבר דהרי עושה שליחותו בי"ט ודווקא היכא דהקיבולת הוי קודם י"ט דתחילת השליחות הי' בשעת היתר אז שרי משום דמה שעושה אח"כ בדבר שאינו מפורסם אדעתי' דנפשי' קא עביד ולאו שלוחו הוא אבל היכא דתחילת הקיבולת נעשה בי"ט הרי הוא עושה בשליחותו מלאכה בי"ט וצריך למחות בידו ובסי' רמ"ד כתב רמ"א ז"ל גם לענין קיבולת בדבר מפורסם דא"צ למחות בידו וכבר עמד המ"א ז"ל ע"ז ומה שחילק המ"א ז"ל בין אם הוא

עושה לטובת ישראל או לטובת עצמו צ"ע קצת דהא האיסור הוא מפני הרואין שיאמרו שכיר יום ומי יודע כוונתו:

שם גמרא רבי אומר בשבת בטובה כו' אמר רב יוסף הלכתא כרבי וצריך לפרש במאי פליגי רבי ות"ק ומלשון רש"י ז"ל בגמ' נראה דפליגי בשומר של שכיר שבת וחודש דמותר למסור לו שומר ע"ז אמר רבי דלא הותר ליתן שומר בשבת רק בטובה בחנם ובי"ט במזונות ובמועד בשכר ולפ"ז י"ל דלא פליגי ת"ק ורבי אלא ת"ק אתי לאשמעינן דמותר ליתן שומר ורבי קמ"ל באיזה אופן הוא ההיתר של השומר ואפ"ל ג"כ דהשומר הוא ישראל כיון דאינו עושה שום מלאכה אלא שמירה לבד וכן משמע ממה שהתירו אפי' לסייע אותן אבל אם לא היו שכיר שבת אסור ליתן להם שומר ואסור לסייע אותן אפילו באו מאליהם וכש"כ דאסור לומר להם לדייר בין בשבת בין בי"ט בין בחוה"מ וכן נראה פי' זה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' י"ט וכמש"כ המ"מ שם ומה שדקדק המ"מ שם על הרמב"ם ז"ל למה לא כ' דין שבת וי"ט ודאי תמה הוא נהי דהא לא אצטריך לאשמעינן דבשבת לא יתן שכר להשומר דפשיטא הוא משום דשכר שבת הוא אבל אמאי לא כתב התירא דלסייע אותן וליתן להם שומר ונראה דגירסתו הוא כס"א אם הי' שכיר שבת עושה עכו"ם בשבת וי"ט ומסייעין במועד ומוסרין להם שומר ומפרש דהתירא דסייע וליתן להם שומר אין זה אלא במועד אבל בשבת וי"ט אסור הכל וכמו שיבואר לקמן הנוסחא זו היתה ג"כ לפני פסקי הרא"ש ז"ל ומש"ה לא כתב שום היתר בשבת וי"ט והתירא דשכיר שבת לא הוצרך לכתוב דכל קיבולת שדה מותר וכי תימא הא רבי ע"כ מתיר ליתן שומר אפילו בשבת וי"ט ורב יוסף אמר הלכתא כרבי י"ל דלא פסק הלכה כרבי אלא להתיר במועד בשכיר אבל לא לענין שבת וי"ט ומש"ה איתמר האי הלכתא במכילתין אבל מלשון רש"י ז"ל בריש"ף ומדברי הנימוק"י נראה דמפרשי להא דרבי דקאי אהא דאם באו מאליהם מותר להניחן ואמר רבי בשבת בטובה דאינו מותר להניחו אלא אם דעתו לעשות בחנם אבל אם דעתו לשכר צריך למחות בי"ט במזונות מותר ליתן לו מזונות לאחר י"ט כיון דלאו מלאכה גמורה היא במועד בשכר מותר להניחו אפילו אם דעת כותי לשכר מותר להניחו וליתן לו שכר אחר המועד אבל לומר לכתחילה לכותי לדייר ודאי אסור ויש להקשות לשיטה זו דרבי אינו מתיר בשבת אלא בטובה אבל אם הנכרי עושה ע"מ ליטול שכר צריך למחות א"כ הא דתנן נכרי שבא לכבות אין אומר לו אל תכבה וכתבו רש"י ותוס' התם משום דאדעתא דנפשי' קעביד שיטול שכר והא רבי אוסר בשכר אפילו בדיור שדה דלאו מלאכה גמורה היא וצ"ע ועיין מ"א ז"ל סי' תקל"ז. ולשני הפירושים האלו לא הבנתי דעת הרא"ש ז"ל בשם הראב"ד ז"ל שכתב בי"ט

במזונות פי' אחר י"ט יתן לו מזונות אבל בי"ט עצמו אסור לזמן את הכותי והשתא אי מפרש לה דקאי אשומר כפי' הרמב"ם ז"ל לענ"ד אפילו ישראל מותר לשמור ואי מפרש לה היכא דבאו מאליהם וכפי' הנימוק"י א"כ צריך לפרש דנותן להם מזונות אחר הי"ט דבי"ט בלא"ה אסור ליתן לו מזונות וכמבואר בד' הנימוק"י ונראה דהראב"ד ז"ל מפרש לה לדייר לכתחילה דת"ק אוסר ורבי מתיר בשבת בטובה ובי"ט במזונות ובמועד אפילו בשכר כיון דלאו מלאכה הוא ומש"ה כתב דאסור ליתן מזונות בי"ט לנכרי מטעם דאסור לזמן ובאמת מלשון הירושלמי בשביעית משמע להדיא דלדייר לכתחילה פליגי ות"ק אמר התם אין מדיירין לא בשבת וי"ט ולא במועד אפילו בטובה ואין מסייעין אותן ואין מוסרין להם שומר שכיר לשבתות ולחדש מסייעין אותן ומוסרין להם שומר תני רשב"ג אומר מדיירין בשבת בטובה ובי"ט במזונות ובמועד בשכר משמע להדיא דרשב"ג מתיר לכתחילה לדייר כל חד כדיניי ונראה דזה הוא דעת הכלבו שכ' בשם י"א דמותר לדייר לכתחילה במועד ועתה תראה פלאות בדב' הכ"מ ז"ל ובדברי הב"י דבכ"מ כתב נראה מדבריו דבח"ה שוכרין אותו כו' ולאפוקי ממש"כ הנימוק"י והוא תמוה דהרמב"ם ז"ל לא התיר אלא לשכור שומר אבל לדייר בשכר כתב להדיא דאסור וכמש"כ הנימוק"י ובב"י כתב על דבריו אלו וכן כ' הכלבו בשם הרי"ף דמותר לדייר לכתחילה בשכר ומאי וכן הלא לא קרב שיטה זו אל שיטת הרמב"ם ז"ל דלשיטת הרמב"ם ז"ל ודאי אסור לדייר בשכר וכמבואר בדבריו ז"ל והנה הטור ז"ל בחיבורו ובפסקיו כ' כפי' הנימוק"י דאאם באו מאליהם קאי רבו אלא דמשמע מדבריו דמותר ליתן לו שכר מזונות אפילו בי"ט עצמו וכן שכר במועד אבל מדברי הנימוק"י ורבינו ירוחם משמע להדיא דאסור ליתן שכר במועד וכן נראה כיון דנותן לו שכרו הרי הוא כמדייר לכתחילה ובשכיר שבת שכיר חדש כתב דמסייעין אותן במועד ומוסרין להם שומר בשבת ולא נודע מאין יצא לו ז"ל חילוק זה דלסייע לא הותר אלא במועד ולמסור שומר הותר אפילו בשבת ונראה דגירסתו הוא כגירסת ספרים אחרים ועושה עכו"ם בשבת וי"ט ומסייעין במועד מזה משמע דלא הותר סיוע אלא במועד אבל הא דתני בתר הכי ומוסרין להם שומר קאי בין אשבת וי"ט בין אחוה"מ וזה ברור אבל מלשון הש"ע נראה דגם מסירת שומר לא הותר אלא במועד אבל לא בשבת וי"ט וכמש"כ המ"א ז"ל ולכאורה הוא תמוה למה כ' נגד דעת הטור ז"ל אבל לפמש"כ לעיל בדעת הרמב"ם ז"ל ניחא דבש"ע פסק כדעת הרמב"ם ז"ל ועיין בביאורי הגאון ר"א ז"ל שכתב ג"כ דשיטת הרמב"ם ז"ל הוא דלא כנימוקי יוסף ואני לא אבין וי"ל כוונתו דפי' בשכר אינן שוין דהרמב"ם ז"ל מפרש לה דשוכרין לכתחילה ולהנמ"י הפי' ליתן לו שכר אח"כ אבל לענין דינא יכול להיות דליכא

ביניהו והרמב"ם ז"ל ודאי מודה להנימוק"י דלומר לדייר אסור וגם הנמ"י אפשר דמודה להרמב"ם ז"ל דמותר לשכור שומר כיון דאינו עושה מלאכה כלל אלא שומר לבד ודו"ק היטב ועיין בפ"מ סי' תקל"ז שנסתפק בי"ט לדעת המחבר אי מותר למסור להם שומר ולפמש"כ שורש הדברים בדעת המחבר ז"ל הוא מילתא דפשיטא די"ט דיני' כשבת לענין זה וכגירסת הס"א ולא ידענא מאי מספקא לי':

שם גמרא מ"ת שינוי במועד בדה"א דלא כר' יוסי כבר כתבתי לעיל באריכות דר' יוסי לא מצריך שינוי בדבר האבד אפילו אם ע"י השינוי לא יהי' שום פסידא אלא דמהא דפריך הש"ס על רב נחמן אימור דאמר ר' יוסי בחמרא בשיכרא מי אמר משמע דטעמא דר"י משום פסידא הוא וליכא למימר דהמקשן בעי למימר דבשיכרא ליכא פסידא כלל אפילו אם החבית בלא מגופה דא"כ מאי קמיבעי לי' כיון דלאו דבר האבד הוא וכן לרב נחמן ליכא למימר דבלא מסייע הוי פסידא מרובה דא"כ מ"ק הלכה כר"י אפילו לר' יהודה לישתרי כיון דדבר האבד הוא אלא ע"כ הכי קמיבעי' לי' מהו למישע פי' דלגוף במגופה ודאי שרי פסידא גמורה אלא למישע המגופה היינו למרח היטב שלא יפגם אפילו פורתא מהו ואמר להו דהלכה כר' יוסי דגוף כדרכו ופריך אימור דאמר ר"י בחמרא דנפיש פסידא אי לא יגוף כדרכו אבל בשיכרא מי אמר דבשיכרא ליכא פסידא כלל אם לא ימרח ובהא לא התיר לגוף כדרכו ומסיק דבשיכרא נמי איכא פסידא עכ"פ משמע מכאן דר' יוסי לא התיר אלא היכא דאיכא פסידא ע"י השינוי ונראה לומר דפלוגתא דאמוראי היא בטעמא דר' יוסי והיינו אמוראי דלעיל רב חסדא דמתרץ למתניתין דהציר והצינור עם הא דיוחנן כה"ג כו' הא במגלי הא בחציני ופי' הריטב"א ז"ל דהיינו ע"י שינוי ותיקשי עליו אטו ס"ל דהלכה כר' יהודה דבעי שינוי בדבר האבד אלא ודאי ס"ל דע"כ לא בעי ר' יוסי שינוי בדבר האבד אלא אם ע"י השינוי יהי' פסידא אבל התם לא יהי' פסידא ע"י השינוי כ"ע מודים דבעי שינוי ורב אשי דקאמר הא ר' יוסי ס"ל אליבא דר"י דכל שעיקר הדבר דבר האבד הוא לא בעינן לשנויי בי' אפילו אם ע"י השינוי לא יהי' פסידא ובהכי ניחא מה שיש לדקדק לעיל דאמר רב חסדא כותל חצר בונה כדרכו וע"כ הטעם משום דהוי דבר האבד ואין צריך שינוי וכמש"כ הה"מ בפ"ב וא"כ כי פריך הש"ס עלה מברייתא דכותל הגוהה לרשות הרבים כו' מפני הסכנה אין כו' אמאי לא משני דברייתא אתיא כר' יהודה דבעי שינוי בדבר האבד ורב חסדא ס"ל כר' יוסי דלא בעי שינוי ולפי הנ"ל דע"כ רב חסדא לאו מטעם דאין צריך שינוי שרי לה דהא איהו ס"ל היכא דליכא פסידא ע"י שינוי לכ"ע צריך שינוי אלא ע"כ ס"ל לרב חסדא דאם לא יבנה כדרכו לא הוי שמירה כלל מפני הגנבים ולהכי פריך שפיר מברייתא ועפ"ז נתיישב לי מה שפסקו

הראשונים ז"ל דזיפתן כוזתא וחביתא והקשה המ"א ז"ל הא לא אמרינן בכה"ג בשל סופרים הלך אחר המיקל ולפי הנ"ל ניחא דשמואל ורב דימי דפליגי בחביתא ע"כ ליכא למימר דבלא זפיתא איכא פסידא דא"כ מ"ט דשמואל הא קיי"ל הלכה כר"י אלא ודאי ליכא פסידא בלא זפיתה ושמואל ס"ל דהיכא דליכא פסידא ע"י שינוי צריך לשנוי' ורב דימי ס"ל דדבר האבד אליבא דר' יוסי הותר כדרכו בחול ומותר לזופתו אפילו אי איכא טירחא והשתא א"ש דאנן פסקינן בכניתא כשמואל ובחביתא קיי"ל כרב אשי דר"י לא בעי שינוי כלל והלכתא כוותיה ומאי דקאמר הש"ס חייש לפסידא היינו דבעיקר הדבר יש בחביתא הפסד גדול ומש"ה הותר אפילו לזופתו ומר חייש לטירחא היינו שמואל חייש לטירחא בזפיתא כיון דליכא פסידא אם לא יזפות. אבל אי הוי פסידא בלא זפיתה ודאי ליכא מאן דחייש לטירחא בדבר האבד וכן מוכח מד' הריטב"א ז"ל שהקשה דהכא משמע דבדבר האבד הותר שלא ע"י שינוי ובריש מכילתין אסרינן טירחא יתירא אפילו בבית השלחין דהוי דבר האבד ותי' דהתם הוי ספק פסידא דשמא לא יבא ולא יצמח אבל היכא דאיכא ודאי פסידא לא חיישינן לטירחא אליבא דר' יוסי. ויש ליישב קושיית המ"א ז"ל בדרך פשוט אפי' אי נימא דאיכא פסידא קצת בלא זפיתא משום דשמואל ע"כ ס"ל כר' יהודה דבעי שינוי ומש"ה חייש לטירחא ואנן לא קיי"ל כוותי' בהא אלא כר' יוסי עכ"פ נראה כמש"כ דפלוגתא דאמוראי היא בהא דר' יוסי אלא דקשה לפ"ז מאי פריך לקמן ארב הונא דמוקי לה לברייתא כר' יוסי אמאי לא ידוש בפרות הא ר' יוסי לא בעי שינוי ואמאי לא משני דרב הונא ס"ל דע"כ לא אמר ר"י לא בעי שינוי אלא היכא דע"י שינוי איכא הפסד אבל התם ליכא פסידא אפילו לא ידוש בפרות. וראיתי בב"י סי' תקל"ז ובכ"מ פ"ז שכ' על דברי הרמב"ם ז"ל שכתב טעמא דלא ידוש בפרות משום שינוי והקשה ע"ז הא בגמר' מסקינן דלאו משום שינוי הוא ותי' דהרמב"ם ז"ל מפרש הא דקאמר הש"ס ה"נ כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי היינו דלא פסיד אם לא ידוש בפרות לאו שינוי הוא אין זה בכלל דבר האבד דלא בעי שינוי דע"כ לא בעינן שינוי אלא היכא דאיכא הפסד ע"י השינוי. והפי' הזה בדברי הש"ס דחוק הוא אבל לענ"ד דברי הרמב"ם ז"ל נכונים וברורים דיש לדקדק לקמן מאי פריך הש"ס לקמן אי ר' יוסי ידוש בפרות מנ"ל דהוי דבר האבד אם לא ידוש כלל ואי משום דמשמע לי' דקאי אריש אבל מחובר לקרקע אפילו כולו אבוד אסור וע"ז קאמר ואם אין לו מה יאכל קיצור כו' משמע דהכל מיירי בדבר האבד ז"א דאי מיירי באבד אם לא יעמר וידוש א"כ מאי אירי' אין לו מה יאכל הא בתלוש בלא"ה מותר משום דבר האבד אלא ע"כ עיקר האבידה אם יניחנו במחובר ולר"י אסור במחובר אפילו בדבר האבד להכי קאמר ואם אין לו

מה יאכל שרי בין במחובר בדבר האבד בין בתלוש שאינו אבוד וא"כ מאי פריך לר"י ידוש בפרות ונראה לומר דלר"י פריך שפיר כיון דס"ל לר"י דלצורך שאין לו מה יאכל התירו יותר מלצורך דבר האבד א"כ פריך הכי כיון דאמר ר' יוסי דבדבר האבד לא בעי שינוי כש"כ לצורך שאין לו מה יאכל דלא בעי שינוי דהא עדיף מדבר האבד שהתירו בו אפילו במחובר ומשני דאם לא ידוש בפרות לאו שינוי הוא וטירחא יתירא הוא וכ"ז לר"י אבל לדידן דקיי"ל דדבר האבד מותר אפילו במחובר א"כ שפיר מצינן למימר דדבר האבד עדיף מצורך שאין לו מה יאכל ובדבר האבד אין צריך שינוי אבל לצורך שאין לו מה יאכל צריך שינוי ואיכא איסור לדוש בפחות משום שינוי אפילו במקום דכל יומא דיישי בפרות וזש"כ הרמב"ם ז"ל שכל דבר שאין בו הפסד צריך לשנות היינו דבעיקר הדבר אין כאן הפסד אבל כל שיש בעיקר הפסד א"צ לשנות כלל אלא עושה הוא כדרכו ואכתי יש לדקדק הא לדידן נמי אין לו מה יאכל עדיף מדבר האבד דבדבר האבד אם כוון מלאכתו אסור ובאין לו מה יאכל התירו אפילו כיון מלאכתו כמש"כ הרא"ש ז"ל וא"כ אמאי בדבר האבד אין צריך שינוי ולצורך מי שאין לו מה יאכל צריך שינוי וכן התירו כל מלאכת אומן לצורך אוכל נפש ולצורך שאין לו מה יאכל וצ"ע ובאמת כבר אמרו הלכות מועד כהלכות כותי לומר שאין למידן זו מזו ובסברא כל דהו מחלקינן בינייהו ולא נמסרו הדברים אלא לחכמים הראשונים וע"פ רוח חכמתם ממרום שקלי ענינים במאזני שכלם ועיין במרדכי שכ' בהדיא דלצורך אוכל נפש במועד לא בעי שינוי וצ"ע:

שם גמרא אמר אביי הלכות מועד כהלכות שבת יש מהם פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחילה עיין פירש"י ז"ל בגמרא וקשה קצת מאי קמ"ל אביי דקאמר נקטינן משמע דקבלה אתי לאשמעינן ואי קמ"ל דליכא חיובא במלאכת מועד וכמו שפירש הנימוק"י לענין מאי מדמי להו לשבת דאדרבה בשבת טעמא דפטור אבל אסור הוא גזירה משום חיוב מה"ת והכא ליכא אלא פטור לחוד ונר' דמילתי' דאביי שייכא להו דלעיל דאמר דהלכות מועד לא ילפינן מהדדי ואם יקשה לך אמאי לא ילפי' מהדדי לזה אמר אביי דהלכות מועד כהלכו' שבת כו' וקמ"ל דאין בהם אלא שני חלוקות מותר לכתחלה ואיסורי דרבנן וחלוקה הג' איסור תורה אין בו ולאפוקי מדעת הרמב"ן ז"ל שכ' דאיכא בי' דברים שאסור מה"ת ובשל תורה ודאי מצינן למילף מהדדי לזה קמ"ל דאין בו אלא איסור דרבנן ובדרבנן לא מצינן למילף מהדדי ומכאן נראה ראי' ברורה דאין שום מלאכה באיסור מה"ת בחוה"מ ואין זה סותר למש"כ בריש מכילתין דעיקר מלאכת חוה"מ מה"ת הוא דהתם נמי הכי כתיבנא דאין שום מלאכה פרטית שאסורה

אלא עיקר מה שאמרה תורה הוא להפנות ממלאכה ונמסר הדבר לחכמים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת וזה ברור ועיין ברש"י ברי"ף עוד פי' אחר בד' אבייי:

דף יב:

שם גמרא בד"א בתלוש מן הקרקע אבל במחובר אפילו כולו אבוד אסור עיין ברש"י ברי"ף ובנימוק"י שם שכתבו דהאי תנא פליג אמתניתין דריש פירקא קמא משקין בית השלחין ולדידי קשיא לי ע"ז דא"כ מאי פריך רבה בר רב הונא לרב הונא מברייתא כיון דסתמא דמתני' דלא כוותה וגם למה לי' לרב הונא למימר יחידאה היא ולא ס"ל כוותי' אפילו אי לאו יחידאה היא הלכה כסתמא דמתני' ועוד דלמאי דס"ד ברייתא אתיא כוותי' דר' יהודה דבעי שינוי בדבר האבד וע"כ צ"ל לרבה בר רב הונא דר' יהודה ס"ל במחובר אסור ור' יהודה ס"ל בריש מכילתין בהדיא דמשקין בית השלחין וכן אמר לעיל גבי אבל דזורעין לו שדה ניר ושדה העומדת לפשתן ועוד למסקנא דר' יוסי הוא דס"ל במחובר אסור א"כ היאך בעינן למימר בירושלמי שכ' לעיל דאמרו לו אם לא תזרע בבכור כו' היינו ר' יוסי הא לר' יוסי בלא"ה מחובר אסור אפילו כולו אסור ואבל חמור ממועד ולזה י"ל דירושלמי לא ס"ל הכי אליבא דר' יוסי דמחובר אסור כדמשמע מהא דאמרינן בירושלמי אמתניתין דמי שהי' יינו בתוך הבור כו' הא בתחילה לבצור וליתנו לבור אסור במה אנן קיימין אי בשהגיע זמנו לבצור קודם המועד הוא חטא אנפשי' ופשיטא דאסור אי בשלא הגיע זמנו לבצור די יכיל קאים עד לאחר המועד וג"כ פשיטא דאסור אלא כינן קיימין בשהגיע זמנו לבצור הוי סבר די יכיל קאים ולא קם ובהא קמ"ל דבתחילה אסור והשתא אי נימא דר' יוסי אוסר במחובר אכתי מאי קמ"ל בהאי דיוקא דבתחילה אסור פשיטא דאסור דהא מתני' ר' יוסי היא ומש"ה תני מי שהי' יינו בתוך הבור אבל לבצור מן המחובר ודאי אסור לר' יוסי והרא"ש ז"ל הביא ראי' מירושלמי הזה להתיר היכא שהי' סבור שיכול להמתין אחר המועד ואירע דבר שאם ימתין יפסיד ותמה הק"ע הא מוכח מירושלמי איפכא דאפילו כה"ג אסור בתחילה ונראה דהרא"ש ז"ל מפרש לה הכי הא בתחילה אסור ליתנו בתוך הבור דלא הוי דבר האבד ופריך במה אנן קיימין אי בשהגיע זמנו לבצור ולא בצר הוא חטא אנפשי' ואפילו הוי דבר האבד אסור בשלא הגיע זמנו לבצור יכיל הוי קאים ואסור לבוצרו ופשיטא לא יתנו לתוך הבור כיון דאסור לבוצרו ומסיק כינן קיימין בשהי' סבור יכול קאים ולא קם דלבוצרו מותר דהוי דבר האבד אבל לתוך הבור לא יתנו דלאו דבר האבד הוא ועיין בביאורי הגאון ר"א ז"ל וא"כ לפ"ז פשיטא דמוכח דלא ס"ל להירושלמי אליבא דר' יוסי דמלאכת מחובר אסור אבל

למאי דס"ד דברייתא ר' יהודה היא ודאי תיקשי דר' יהודה אדר"י מריש מכילתין ועוד קשיא לי דמשמע הכא דרשב"ג נמי ס"ל בהא כר' יוסי דמחובר אסור א"כ אמאי שרי רשב"ג לעיל בפ"ק להחריב חורי הנמלים להביא עפר מחור זה וליתן בחור זה הא זה נמי מלאכת מחובר הוא ועוד לעיל דפריך לרב חסדא שהתיר לבנות כותל חצר כדרכו משום דהוי דבר האבד ופריך עלי' מברייתא דכותל הגוהה כו' מפני הסכנה אין שלא מפני הסכנה לא לישני דברייתא ר' יוסי היא דאוסר מלאכת מחובר משום דבר האבד ובנין מלאכת מחובר הוא ע"כ נראה לי דר' יוסי לא אסר אלא קצירה לבד וכדומה לה משום דמלאכה גדולה ומפורסמת היא וגם אתה נותן תורת כל אחד בידו לזה אבוד ולזה אינו אבוד ומש"ה אסרו הכל ולפ"ז לא פליג ר' יוסי אכל הני סתמא דפירקא קמא ועדיין צ"ע וממה שאמרו בירושלמי כהדא דר' ינאי דקטפי' לכרמא בחולא דמועדא כמו שפי' ד' הירושלמי לדעת הרא"ש ז"ל ודו"ק:

שם גמרא ורמינהו מטילין שכר כו' תנאי היא דתניא אין מערימין בכך רבי בר"י אומר מערימין ופסק הרמב"ם ז"ל דמותר להערים ולשתות מן החדש ופשוט הוא דסמך אסוגיא דפ' תולין בשבת דפריך סתמא דהש"ס מהאי ברייתא דמטילין שכר ארב אשי שם דאמר והוא דתלי בה רמונים אלא דלפ"ז מה שכ' הריטב"א ז"ל בשם התוס' ז"ל על הא דאמר רב חננאל קוצץ אדם דקל אע"פ שאין צריך אלא לנסורת שלו מיירי ע"י הערמה דאל"ה מאי אתי לאשמעינן הא תני בברייתא אם קצץ והותיר מותר א"כ משמע דס"ל לרב אשי נמי דמותר להערים מדאזל למיקצי' בחוה"מ ומש"ה פריך עלי' מברייתא דמטילין שכר אלא דהב"י ז"ל כתב בסי' תקל"ג דרב אשי הדר בי' ונראה דמפרש שבקי' והדר אתיא היינו אחר המועד אבל יש לפרש דהדר איתא במועד גופא ושבקי' באותו השעה משום דעבר אלטותא דאביי וכן פי' הריטב"א ז"ל ולא הדר בי' רב אשי ולפ"ז לדברי התוס' ודאי הלכה דמותר להערים כיון דרב אשי ס"ל הכי אלא דאין דברי התוס' מוכרחים נרחים כמש"כ הריטב"א ז"ל דרב חננאל מיירי בלא הערמה וקמ"ל דאפילו אין צריך אלא לדבר מועט מותר לקצוץ וא"כ אדרבה נראה מזה איפכא דדווקא אם צריך לנסורת מותר לקצוץ אבל הערמה אסור ומשמע דרב אשי נמי הכי ס"ל דאי ס"ל דאפי' הערמה מותר א"כ אמאי הדר בי' מפני לטותא דאביי כיון דס"ל כריבר"י דאפילו הערמה מותר והשתא תיקשי איפכא מאי פריך הש"ס בפ' תולין מברייתא דמטילין שכר לרב אשי הא רב אשי לא ס"ל כריבר"י בהערמה ע"כ נראה לענ"ד לחלק בין הערמה להערמה דלהערים לקצוץ הרבה בכוונה כדי שישתייר אחר המועד ודאי אסור דהא קעביד איסורא בשעה שקוצץ יותר מצורך המועד כיון דכוונתו על אחר המועד אבל להטיל שכר חדש והוא שותה ממנו

אע"פ שכוונתו נמי שישתייר אחר המועד כיון דהוא שותה ממנו במועד לא עביד איסורא ואין זה אלא הערמה בעלמא ובזה קאמר הש"ס תנאי היא וסתמא דברייתא כריבר"י דמערימין ולפ"ז לא פליג ברייתא דמטילין שכר אהא דתניא באידך ברייתא ובלבד שלא יערים דהערמה זו לעשות הרבה יותר מצורך המועד הוי הערמה הניכרת דהכל יודעים דלצורך המועד אין צריך כ"כ ולהכי אפילו בהטלת שכר שנעשה הכל בבת אחת אסור וכש"כ בקציצת עצים דבכוונה קוצץ לצורך אחר המועד וזה נכון וצריך ליישב לישנא דרב אשי דאזל למיקצי' לאבא דמשמע דרצה לקצוץ כל היער והרבה ודאי אסור וצ"ל דאזל למיקציי' מקצתו והרי"ף והרא"ש ז"ל השמיטו הא דרב חננאל והיינו משום דלייט עלה אביי וכמש"כ הב"י ז"ל:

שם גמרא אמר רב יהודה שרי למיעקר כיתנא משום דחזי לחפיפה עיין פירש"י ז"ל ובנימוק"י פי' לחפיפת הנשים ולרחוץ פניהם ומשמע מזה דכל צורך המועד קצת הותר מלאכת מחובר ג"כ וצ"ל דהא דלא התירו לעיל לקצור ולעמר כו' אלא באין לו מה יאכל היינו משום דלעיל עושה מלאכות הרבה לא הותר לו אלא באין לו מה יאכל ובצמצום וכ"כ הריטב"א ז"ל:

אבל מל' הרמב"ם ז"ל נראה דאין חילוק בין מלאכות הרבה למלאכה אחת וכל שהוא נצרך לעצמו לצורך המועד מותר לעשות כל המלאכות ככל הצורך לו ע"ש ונראה דמטעם זה השמיטו הא דאמרינן לחד תירוצא אדם חשוב שאני דכל לצורך המועד אין לחלק והכל מותר ועיין בב"י סי' תקל"ז והנה בש"ע סי' תקל"ג כתב צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד שהרי אפשר שיאכל מהם במועד ע"ש וכתב הנימוק"י הביאו המ"א ז"ל שם דיכול לצוד אפילו יותר מכדי צרכו כיון דראויין לאכול וכתב המ"א ז"ל לחלק בין טחינת קמח שלא הותר אלא לצורך המועד והכא הותר אפילו יותר מהצורך היינו משום דכל פעם י"ל שימצא דג משובח ע"ש וצ"ע דא"כ גבי צייד חיות ועופות נמי נאמר כן ויותר לו לצוד כמה שירצה ואלמה תנן במתני' לקמן עושין בצינעה לצורך המועד ולזה י"ל דאתי לאפוקי אם תחילת כוונתו שלא לצורך המועד ודאי אסור אלא צריך שיצוד ע"מ לאכול במועד אבל אין שיעור לדבר ויכול לצוד הרבה אבל בסי' תקל"ז במ"א ס"ק ח' משמע דאין צריך שיהי' כוונתו לאכול במועד אלא אפילו אינו רוצה לאכול מהם כל שראוים לאכול מותר והוא תמוה ממתניתין וכן מבואר בביאורי הגאון ז"ל מווילנא שם בסי' תקל"ז דבעינן לצורך אכילה וגם הוא נגד דבריו ז"ל בעצמו בסי' תקל"ד שכ' שם דהתירו יותר מהצורך מפני שעל כל אחד יכול לומר אולי דג זה יפה יותר אבל מ"מ בעינן שדעתו יהי' לאכול במועד ועיין בפמ"ג שעמד קצת על דברי המ"א ז"ל ודו"ק:

נשמט מלעיל
אין מרביעין בחוה"מ כיוצא בו אין מרביעין בבכור ובפסהמ"ק עיין בפמ"ג שעמד על לשון כיוצא בו האמור בברייתא ע"ש מש"כ בזה אבל מצינו כעין זה בבכורות ובתמורה אין מרגילין בי"ט כיוצא בו אין מרגילין בבכור ובפסהמ"ק ואיכא דמפרשי התם טעמא דפה"מ משום שמא יגדל עדרים אלמא אע"ג דהאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד תני כיוצא בו והתם והכא נראה דהכל מדרבנן דנראה כעובד עבודה בקדשים ועיין משנל"מ בה' מעילה ובפמ"ג שם ודו"ק ועיין נימוק"י שכ' בשם יש מפרשים דהכא נמי טעמא משום שמא יגדל מהן עדרים:
שם גמרא ובלבד שלא יערים. עיין מ"א סי' תקל"ג שכ' דאם הערים מותר בדיעבד ולכאורה לא משמע כן מהא דתניא ואם טחן והותר הרי זה מותר משמע דווקא כה"ג מותר אבל ע"י הערמה אסור בדיעבד ועיין בביצה דף י"ז ע"ב ודו"ק:
שם תוס' בד"ה מכניס אדם פירותיו מפני הגנבים כו' דבאסיפת פירות איכא מלאכה והביא ראי' מפ' אין דורשין ואיני יודע מה מלאכה עכ"ל. הנה מה שהביאו מפרק אין דורשין אינו מוכרח דאמרי' בר"ה מאי אסיף קציר אבל באסיפה בעלמא ודאי ליכא מלאכה ועיין ברמב"ם ז"ל בהל' שבת אבל מ"מ מתניתין אתיא שפיר דטירחא בלא מלאכה נמי אסור כדמוכח מדברי הירושלמי פרקמטיא אבודה שרי מטלטלא במועדא וכמבואר בש"ע:
שם גמרא ובלבד שיכניסם בצינעה וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבו דלא בעינן צינעה אלא בדבר האבד מחמת ד"א כמו גנבים אבל דבר שגופו אבד לא הצריכו צינעה ולא שום דבר פן יבא לידי עצלות וצ"ל היינו היכא דאפשר לעשות בצינעה דהא בציר וצינור דהוי דבר האבד מחמת גנבי ואפ"ה התירו בו להכות בפטיש ולהשמיע קול:
שם תוס' בד"ה את"ל צרם אזן בכור ע"ש שכתבו דא"צ להגיה דאורייתא אלא הכא עביד איסורא ובכוון מלאכתו לא עביד איסורא וקשה למה לי' להש"ס למימר גבי עבד משום דמפקע לי' ממצות אמאי לא קאמר נמי דהתם קעביד איסורא כמו בצורם אזן בכור וכמ"ש התוס' ז"ל בעצמן דבמוכר עבדו עביד איסורא ע"כ נראה דגרסי' דאוריי' והא דלא מחלק הש"ס באמת בתרווייהו משום דקעביד איסורא היינו דמחמת האי סברא לחוד לא פשיטא לי' כ"כ למיקנס בנו אחריו להכי קאמר משום דאית בכל חד סברא לחומרא דהכא קעביד איסורא דאורייתא והכא מפקע לי' ממצות ומטעמי' אלו מסתבר לקנוס בנו אחריו אבל בלא זה אפילו עביד איסורא דרבנן מספקא לי' ולהכי בגיטין דקאמר את"ל כוון מלאכתו לא קנסו התם לא קעביד איסורא היינו משום דאיכא סברא לקולא מסתבר

לומר דלא קנסו דכל את"ל כעין פשיטותא היא והני ג' מיני בעי ר' ירמי' מר' זירא בצורם אזן בכור ובמוכר עבדו ובכוון מלאכתו ובכולם קאמר דליכא למיפשט חד מחברי' אפילו את"ל דמסתבר בצורם לאסור התם משום דקעביד איסורא דאורייתא וכן במוכר עבדו משום דקמפקע ממצות אבל בכוון מלאכתו מיבעי ובגיטין ובכורות קאמר איפכא אפילו אם מסתבר דבכוון מלאכתו לא קנסו משום דלא עביד איסורא בהני מאי ובהכי ניחא מה שדקדקו התוס' בגיטין ובבכורות אמאי לא קאמר איפכא וכן אמאי לא קאמר הכא חד טעמא בתרווייהו ולפי הנ"ל ניחא דר' ירמי' מאי דמסתבר לי' קאמר ור' זירא פשיט לי' הכל לקולא ממתני' דשביעית דאמר ריב"ב דלא קנסו בנו אחריו ור' זירא לא ס"ל לחלק כסברת ר' ירמי' וילפינן מינה לכל קנסי דלדידי' קנסו ולברי' לא קנסו ועיין תוס' ד"ה נטייבה מה שהקשו ולפמש"כ ניחא. והנה הרמב"ם ז"ל כ' לפרש יאבדו דמתניתין דאם עבר ועשאה בד' מאבדין אותה ממנו ולדידי צ"ע דמבואר בהדיא בירושלמי שביעית דאם עבר וזרעה מותר והשתא ק"ו הדברים מה שביעית דאיסורה חמור כמש"כ התוס' לא קנסינן לי' אלא לכתחילה כש"כ בכוון מלאכתו דלא קנסינן לי' בדיעבד וכתב עוד הנמ"י ורבינו ירוחם ז"ל דאם עשה דבר שאינו אבד במועד אסור אפילו לבנו וכ' רבינו ירוחם דנ"ל דזה למד מלאכת חוה"מ מה"ת אסור וכדאמרי' בצורם אזן בכור דקנסו בנו משום דעביד איסורא דאורייתא והוא דבר תימא דהא למסקנא גם בצורם אזן בכור לא קנסו בנו אחריו שוב ראיתי בב"י ז"ל שהקשה עליו ז"ל ובאמת חולק עליו ומתיר אם עשה דבר שאינו אבוד לבנו והמ"א ז"ל כתב דדמי למעשה שבת דאסור לו וה"ה לבנו וצריך להבין דבריו ז"ל מש"כ וה"ה לבנו לענין שבת היכן מצינו זאת דלבנו נמי אסור לעולם אם אינו סמוך ע"ש ולא נעשה לצורכו ועוד במאי קמיירי אי לאסור עליו מה שעשה לעולם א"כ מאי ענין זה להא דמיבעי לן הכא אי קנסו בנו אחריו ועוד דעיקר הדבר לאסור מעשה חוה"מ לא מצינו אלא דמשמע כן קצת מהא דתניא בברייתא דלעיל ואם טחן והותיר מותר לאחר המועד משמע דאם עשה במזיד בשביל לאחר המועד הרי זה אסור ועל ד' רבינו ירוחם ז"ל קשה לי עוד כיון דכתב דלא שייך לאסור בדיעבד אלא למ"ד מלאכת חוה"מ מה"ת וא"כ אמאי כתב דאם עבר ועשה דבר האבד אחר שכוון מלאכתו מאבדין אותה ממנו הא זה ודאי לא הוי אלא מדרבנן כמש"כ הראשונים ז"ל בריש מכילתין ועל כולם קשיא לי טובא מירושלמי דשביעית דלא קנסוהו אם עבר וזרע וצ"ע:

דף יג.

תוס' בד"ה נטייבה כו' אבל גבי שביעית לא בעינן מלאכת מחשבת עכ"ל אין זה מוכרח דבשביעית נמי בעינן שיתכוין לעבודת הארץ ולהכי התירו כמה דברים בתוך של חבירו וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בה' שמיטה פ"ב לענין נטילת גדר של אבנים דבכוונתו תליא מילתא אם הוא מכוין לתקן הארץ אסור ואם לאו מותר ע"ש וגם מה שמחלקים דין תלושין למחוברים יש לפקפק בזה דהא בריש מכילתין מסקינן דכולהו מדרבנן בעלמא וע' בתוס' בגיטין ובבכורות ודו"ק:

שם גמרא אמר אביי נקטינן טימא טהרותיו ומת לא קנסו בנו אחריו עיין בריטב"א ז"ל שכ' דאביי קמ"ל אפי' אי נימא דבצורם אזן בכור קנסו הכא לא קנסו משמע מדבריו ז"ל דמסתבר טפי לקנסו בהני דלעיל מבטימא טהרותיו ולענ"ד נראה דאדרבה אביי רבותא קמ"ל דהכא מסתבר טפי לקנוס את בנו משום דכבר נתחייב אביו מדרבנן לשלומי' לחברי' ונכסוהי דבר נש אינון ערבין בי' וה"א דבנו נמי חייב לשלומי קמ"ל ועיין בח"מ סי' שפ"ה דדעת הסמ"ע ז"ל דלא קנסו בנו אחריו אפילו עמד בדין וחייבוהו ב"ד וא"כ מצינו דיורשים עדיפי מלקוחות לענין זה דמלקוחות כשעמד בדין ודאי גובה דלקוחות ודאי קנסוהו וכדאיתא נמי בירושלמי בשביעית שם דאם מכרה לאחר קנסוהו גם את הלוקח ומיורשין אינו גובה והוא דבר תימה דבכל מקום קיי"ל דלקוחות עדיפי מיורשין וצ"ל הטעם דהכא עדיפי יורשין מלקוחות משום דבלקוחות אם לא נקנוס אותם לאו קנסא הוא גם לדידי' דימכור אותם אבל יורש לאו בדידי' תליא מילתא להכי לא קנסוהו אבל הש"ך חולק שם על הסמ"ע וכ' דאם עמד בדין גם היורש חייב לשלם ולפ"ז אין חילוק בין יורשין ללקוחות אבל העיקר נראה כהסמ"ע ז"ל דאפילו עמד בדין לא קנסו בנו אחריו וכ"כ התומים בסי' ק"ח ע"ש והי' נראה לומר דהיכא דשבק אביו קרקעות ה"נ דחל החיוב על הקרקעות וגובה אפי' בקנסא אלא דקי"ל דאפילו הניח מטלטלין מצוה על הבנים לשלם חוב אביהם בזה קאמר אביי דבקנסא לא קנסו בנו אחריו ולא רמי' עלי' לשלומי אבל כל הראשונים כתבו דלא גבו כלל מן היורשים והטעם הוא דגברא קנסוהו ממוני' לא קנסוהו ומש"ה לא קנסו היורש דהא ליכא גברא אבל הלקוחות דגברא איכא החיוב מוטל גם על ממוני' ודו"ק:

שם גמרא לצורך המוכר שאין לו מה יאכל לאתויי מאי לאו לאתויי שכר פעולה שאין לו מה יאכל פירש"י ז"ל אי למוכר הא תני לי' לצורך המועד יש לדקדק דילמא לצורך המועד היינו לצורך עצמו כגון בתים לדור בו עבדים לשמשו כו' וכמו שפי' בירושלמי אבנים לכותל הגוהה וי"ל דאפ"ה מרישא שמעינן לה כי היכא דשרי לקנות לצורך המועד ה"נ

שרי למכור לצורך המועד ומש"כ בד"ה פרושי קמפרש לצורך המועד כיצד כגון שאין למוכר מה יאכל הוא לאו דווקא אבל הנימו"י פי' דדווקא הוא מדנקט שאין לו מה יאכל והא תו ל"ל הא קתני לצורך המוכר אלא לאתויי שכר פעולה ומשני פרושי קמפרש שאין לו מה יאכל הוא פירושא דלצורך המוכר ונראה דלרש"י ז"ל לא ניחא לי' לפרש כן משום דלשיטתו לקמן גבי כותב ומוכר כדי פרנסתו פי' דאין לו מה יאכל היינו שאין לו כלל מה יאכל אבל להרווחה אסור וא"כ צריך התנא לפרש לצורך המוכר שאין לו מה יאכל דאי הוי תני סתמא לצורך המוכר ה"א דלהרווחה נמי מותר ומש"ה פי' דמרישא דלצורך המועד שמעינן לה ונהי דאצטריך לאשמעינן דלא התירו אלא באין לו מה יאכל מ"מ מיתורא דמתני' דהתירא אתי לאשמעינן ולא איסורא אלא דהנימוק"י כתב ג"כ גבי כדי פרנסתו כשיטת רש"י ז"ל דתפילין התירו אפילו בהרווחה אבל בשאר מלאכות אסור להרווחה וא"כ קשה טובא על פי' מאי קאמר הש"ס לאתויי מאי הא איצטריך לגופי' דדווקא כדי חייו והריטב"א ז"ל פי' ג"כ כפי' הנימוק"י ולדידי' ניחא דהוא ז"ל כ' באמת דפי' אין לו מה יאכל היינו אפילו להרווחה כמו למישתי' קונדיטין דהירושלמי וא"כ אפילו הוי תני לצורך המוכר לחוד נמי ליכא למיטעי דבאמת הותר לכל צרכיו אך נראה שם מדבריו ז"ל דבשכר פעולה ג"כ התירו לכל צרכיו וקשה לי' דידי' אדידי' דגבי כותב תפילין כדי פרנסתו כתב ג"כ היינו שיש לו מה יאכל אלא שרוצה להוציא יותר לשמחת י"ט דבשאין לו מה יאכל כל מלאכות התירו מדבריו אלו משמע דבשאר מלאכות לא התירו אלא כדי חייו ואין לו מה יאכל וקשיא דידי' אדידי' דהכא כתב דהותר אפילו להרווחה למישתי קונדיטין וצ"ל לד' הריטב"א דהתם בתפילין הותר אפילו להרווחה יתירא שכמעט אין לכל אדם צורך בהם מ"מ אם רוצה להרבות בשמחת י"ט מותר אבל בכל מלאכה הותר לו הרווחה הצריכה לו ולכל אדם ולא יותר והנה המ"מ כתב בדעת הרמב"ם ז"ל בפ"י מה' י"ט דתפילין לא יצאו מכלל שאר מלאכות ובכולם לא התירו אלא באין לו מה יאכל וכתב המ"א ז"ל בדעתו דכל שיש לו לחם ומים יש לו מה יאכל קרינן בי' וכבר כתבתי לעיל בדעת הרמב"ם ז"ל דאין לו מה יאכל היינו כדי צורך כל אדם ולא על הלחם לבדו יחי' האדם וכל מקום שמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל אין לו מה יאכל כן הוא כוונתו להתיר לו כל צרכו וראיתי בס' נשמת אדם שכ' להכריח דהא דמיבעי לן שכר פעולה שאין לו מה יאכל לכל צרכו דאי אין לו אפילו לחם ומים מאי קמיבעי לי' פשיטא דהותר לו לעשות לו מלאכה כדי חייו ולענ"ד לא נראה כן דא"כ מאי קמותיב רב ששת לאביי הא לדידי' נמי תיקשי כל מלאכה לישתרי דהותר במועד באין לו מה יאכל כלל ואין לומר דזה לא חשיב היתר מה שהותר לו כדי חייו דא"כ מאי פריך מכותל

הגוהה נימא נמי שאני התם דהותר מפני הסכנה אלא ודאי אין לחלק וש"מ דאפילו אין לו מה יאכל ממש קשיא לי' לרב ששת גם מה שכ' דלא מיבעי' לי' אלא אבעה"ב אי מותר ליתן לו מלאכה לפועל אבל פועל עצמו ודאי מותר לעשות מלאכה אפילו לצורך בשר ויין זה ג"כ לא נראה לי דא"כ מצינו היתר לכ"ע בכל מלאכה במועד כיון דהפועל מותר לעשות אפילו לרב ששת ולא ס"ד לאסור אלא הבעה"ב ליתן לו א"כ יכול הפועל לעשות מלאכה לנכרי אפילו לרב ששת אלא וודאי ברור דאפילו אין לו מה יאכל ממש מיבעי לי' וגם על הפועל גופא מיבעי לי' כמש"כ הנימוק"י והרי מצינו באבל דנאסר לו מלאכה אפילו אין לו מה יאכל ממש ובמועד מיבעי לי' והצד לאיסור הוא משום דא"כ יותר כל מלאכות במועד ואולי לא התירו משום שכר פעולה ויתפרנס משל אחרים אם אין לו או ימכור איזה חפץ ואל יעשה מלאכה והנה מדברי רבינו ירוחם ז"ל שכתב דלא התירו באין לו מה יאכל אלא אם אין לו שום דבר למכור משלו נראה דמפרש אין לו מה יאכל כפשטי' דעני גמור הוא ואין לו אפילו לחם ומים וגם זה לא התירו אלא דאין לו גם למכור שום דבר אלא דבס' הנ"ל הביא ראי' מדברי רבינו ירוחם ז"ל גבי תפילין דכותב ומוכר כדי פרנסתו שהביא הב"י בסי' תקמ"ה וז"ל שם כותב ומוכר כדי פרנסתו ואפילו אם יש לו מה יאכל ואפילו בהרווחה כותב ומוכר כלומר שיהי' לו יותר בריוח לקנות בשר ויין ופי' דבריו בס' הנ"ל דאפילו אם יש לו בהרווחה אפ"ה כותב ומוכר כדי להרויח יותר וזה כמו שכ' בדעת הריטב"א ז"ל אבל בדברי רבינו נראה דאין לפרש כן דא"כ לא יתיישב מש"כ שם וכ"כ בה"ג דמיירי שאין לו מה יאכל מאי וכן הא הוא כתב תחילה דמיירי ביש לו מה יאכל אפי' בהרווחה ע"כ נראה לפרש דברי רבינו ירוחם דהני ב' תיבות ואפילו קאי אדלמטה דאפילו אם יש לו מה יאכל ואין לו בהרווחה כותב ומוכר לצורך הרווחה וכלשון הרא"ש רבו ז"ל וזש"כ ואפילו בהרווחה כותב ומוכר כלומר שיהי' לו יותר בריוח לקנות בשר ויין אבל אם יש לו בהרווחה לא התירו וזש"כ וכן פי' בה"ג דבאין לו מה יאכל מיירי היינו שאין לו בהרווחה וי"מ דאפילו יש לו מוכר כדי פרנסתו ובלבד שלא יעשה חבילה ועדיין צ"ע בדברי רבינו ירוחם ז"ל כי אינם מיושבין היטב ודו"ק היטב:

שם גמרא אלא מעתה בנין לישתרי שכן כותל הגוהה לרה"ר כו' הא דלא קאמר רב פפא שכן כותל חצר בונה כדרכו משום דהטעם הוא משום דבר האבד וא"כ מאי אירי' בנין הא כל מלאכות הותרו לצורך דבר האבד ומאי דלא פריך באמת מחמת דבר כל מלאכות לישתרי כתב הריטב"א ז"ל בשם התוספות דאיכא מ"ד דבדבר האבד בעי שינוי ובמשנה לא התירו אלא דבר שיש לו היתר כדרכו במועד אלא דכבר כתבתי לעיל דבכותל חצר

לכ"ע לא בעי שינוי וצ"ל דנקט מילתא דפשיטא דכותל חצר רב חסדא הוא דקאמר לה והש"ס קמותיב עלי' ויש לדקדק לדברי הריטב"א ז"ל מאי פריך רבינא מלבלר שכן כותבין קידושי נשים גיטין כו' דהא טעמא דכולהו משום דדבר האבד הוא וא"כ לר' יהודה בעי בהו שינוי אלא דלא מצינו מי שיאמר שם דבעי שינוי ובתוספתא תניא דר' יהודה מתיר בשטרות אריסות וקבלנות שמא יקדמנו אחר ולא הזכיר שינוי כלל ולשיטת הרמב"ם ז"ל דהטעם הוא משום דצרכי רבים הם ניחא יותר וק"ל:

שם גמרא אלא אמר רב אשי מועד אי"ד קרמית מועד משום טירחא היא ומשום פסידא שרו רבנן י"ד משום צורך י"ט הוא ולא שרו אלא מידי דצורך י"ט וע' בריטב"א ז"ל שביאר לשון הגמרא הכי מאי קרמית כיון דמצינו היתר במועד בכל מלאכות לישתרי בי"ד היתר גמור ז"א דמועד טעמא לחוד וי"ד טעמא לחוד דבמועד משום טירחא הוא ומש"ה התירו כל מלאכות משום פסידא אבל למילף מינה לי"ד להתיר כל מלאכות לא ילפינן דלא התירו בי"ד אלא לצורך י"ט ושלא לצורך לא התירו וכתב עוד דלפ"ז מה שאמרו שכן הדיוט תופר אין זה אלא סניף בעלמא אבל עיקר הטעם הוא משום דצורך י"ט הוא וקשה לי דא"כ אמאי פליגי רבנן עלי' דר' יוסי בר' יהודה ברצענים משום דלא מצינו היתר בחוה"מ בתחילתו כיון דאין זה עיקר הטעם אלא עיקר הטעם הוא משום דהם צורך י"ט ורצענים נמי צורך י"ט ע"כ נראה דוודאי עיקר הטעם הוא משום דמצינו היתר בחוה"מ אבל דבר שלא מצינו היתר בחוה"מ לא התירו בי"ד אפילו אם הוא צורך יו"ט ומש"ה פליגי רבנן ברצענין אלא דלא ילפינן ממה שהותר בחוה"מ אלא אם הותר בחוה"מ מפני צורך י"ט ילפינן מזה להתיר בכל גוונא בי"ד לצורך י"ט אבל אם הותר בחוה"מ מחמת פסידא אין ללמוד מזה להתיר בי"ד בכל גווני אפילו אם הוא לצורך י"ט ומש"ה פליגי רבנן ברצענים אע"פ שמצינו לו היתר בחוה"מ באין לו מה יאכל משום דהאי התירא אינו בכלל צורך י"ט כיון דגוף המלאכה אינו נצרך בי"ט ובאלו הג' מלאכות אע"ג שיש להם היתר בחוה"מ מפני צורך י"ט לא הותר בי"ד אפילו שלא לצורך המועד משום דלא התירו אלא צורך י"ט ואי"ה לקמן יבואר דין י"ד אחר חצות אי דינו כחוה"מ או קל ממנו ועיין בש"ג שכ' כאן להדיא דשכר פעולה המותרת מותר ליקח אפילו יש לו מה יאכל ועיין פ"י בהא דאבינגרי בדרך אחר מכל הפירושים שהבאתי לעיל:

שם גמרא אמר אביי סיפא אתאן לבית שבחצר עיין בתוספות שהביאו דברי הירושלמי וע' במ"מ שכ' בדעת הרמב"ם ז"ל דמש"ס דילן לא משמע כן ע"ש:

שם גמרא כאן בי"ד כאן בחוה"מ ועיין במ"מ שנוסחא הנכונה בדברי הרמב"ם ז"ל דאפילו אחר חצות מותר להוליך ולהביא שמעינן מהא די"ד אחר חצות קיל מחוה"מ

וכמש"כ הרמב"ם ז"ל וא"כ פשיטא דכל הדברים המותרים בחוה"מ מחמת דבר האבד כש"כ דמותרין בי"ד אחר חצות ומכאן יש לדקדק על דברי התוס' ז"ל בריש פרק מקום שנהגו שכ' שם דמלאכת י"ד אחר חצות מה"ת הוא וכבר הארכתי בזה בחידושי למס' תענית:

דף יג:

גמרא פליגי בה כו' וח"א מעבין עושה אותו כמין כרי כו' ופירש"י ז"ל מכנסין אותן כדי שיהי' נוחין לכסות מפירושו משמע דלהאי לישנא נמי ר' יהודה מיקל ושרי לכסות וגם לעשות כמין כרי והיינו משום דגריס במתני' ר"י אומר אף מעבין וכש"כ מחפין אבל בירושלמי איתא דלא גרסינן אף בדר"י ור"י לחומרא ולטעמי' דמחמיר לעיל בדבר האבד והשתא ר' יהודה לא שרי לכסות כלל אלא לעבות לעשותו כמין כרי ולפ"ז מצינן לפרושי דבש"ס דילן נמי בהא פליגי חד אמר מעבין אסמוכי ור' יהודא לקולא וח"א מעבין עושה כמין כרי ור' יהודה לחומרא וכן נראה מדברי הריטב"א ז"ל דלא גרס אף ומפרש דר' יהודה לחומרא אלא דלמסקנת הירושלמי דלא אסר ר' יהודה לחפות אלא לקציר מן המחובר ולחפות אבל בקש תלוש מודה דמותר לחפות מכש"כ שהותר בשבת לפרוס מחצלת ע"ג לבנים לפ"ז נראה דהש"ס דילן לא ס"ל כן דאי בהא פליגי להאי לישנא דר"י מעבין ממש קאמר הוי לי' להש"ס לפרושי בד' ת"ק דלקצור מן המחובר נמי שרי אלא נראה כמו שפירש"י ז"ל דלכולהו ר"י לקולא ודב' הריטב"א ז"ל צריך עיון:

שם משנה מוכרי פירות כו' מוכרים בצינעה כו' פירש"י ז"ל שמא יאמר זה לוקח שלא לצורך המועד ומה שלא פי' משום שלא לזלזל במועד כמו בהכנסת פירות לעיל משום דבגמרא משמע דהטעם הוא משום שמא יאמרו כו' מדמחלקינן בין פרי לתבלין וע"כ היינו טעמא משום דבתבלין ניכר שלוקח לצורך המועד ובפרי יאמרו שהוא לוקח שלא לצורך המועד ויש להסתפק בציידין ודשושות דתני בהו נמי עושין בצינעה אי טעמא נמי משום דבפרהסיא ואמרי דעושה שלא לצורך המועד אי טעמא הוא משום שלא לזלזל במועד ונ"מ לענין דבר שניכר דלצורך המועד הוא והמרדכי ז"ל השוה דין ציידין למוכרי פירות ומש"ה התיר לצוד דגים דהוי כמו תבלין אבל הרמב"ם ז"ל כ' דדווקא מוכרי פירות בתמידות כמו בעלי החנויות והציידין האומנין צריכין לעשות בצינעה והטעם מפני שעושין הרבה ונראה כעושה לצורך חול אבל שאין דרך אומנתו בכך מותר בפרהסיא ועיין בסוף סי' תקל"ג במ"א ס"ק יו"ד שהשיג על הרמ"א ז"ל שכ' להתיר צידת דגים בפרהסיא גם לדעת הרמב"ם ז"ל דמיירי באומנין וכ' הוא ז"ל דלדברי הרמב"ם דאומן

אסור משום שעושה הרבה א"כ אף דגים אסור ול"נ דלמאי דמדמי לה המרדכי ציידי דגים למכירת תבלין א"כ אפי' באומן מותר כי היכי דמכירת תבלין מותר אפילו למי שאומנתן בכך כיון שניכר דלצורך המועד הוא וה"נ צידת דגים דהא עיקר טעמא דבעי' צינעה במוכרי פירות לדברי הרמב"ם ז"ל היינו משום דאומנתן בכך ואפ"ה מותר למכור תבלין כיון שניכר שהוא לצורך המועד ה"נ לצוד דגים שניכרין שהם לצורך המועד שרי אפילו באומן וי"ל כוונת המ"א ז"ל כיון דלדברי הרמב"ם ז"ל אין הוכחה לזה מהא דשרי רבא למיזל ולמיצד א"כ אין לנו להתיר מסברא ודו"ק:

שם גמרא איתבי' רב כהנא חיות פתוחה כו' קצת קשה אמאי לא פריך לרב הונא ממתני' דתנן מוכרי פירות מוכרין בצינעה והי' נראה לומר דלהכי לא פריך ממתני' משום דרב הונא אפשר מפרש דר' יוסי דקאמר הן החמירו על עצמן היינו לעשות בצינעה אבל היכא דלא נהגו מותר אפילו בפרהסיא וס"ל כר' יוסי אלא דא"כ דילמא ברייתא אתיא כרבנן:

הדרן עלך פרק מי שהפך

ובעז"ה נתחיל פרק ואלו מגלחין פ"ג

רש"י בד"ה מטומאתו לטהרתו נזיר טמא כשעלה מטומאתו לטהרתו ושוב אינו משמר נזרו עכ"ל ואין זה מובן דאמאי אינו משמר נזרו אדרבה הא מחוייב לשמור נזירות טהרה ועיין ברי"ף שכ' דהעולה מטומאתו לטהרתו קאי אמצורע לחוד אבל נזיר יפורש כפשוטו דכלו ימי נזירותו במועד ולא הי' יכול לגלח קודם לכן וגירסת הרמב"ם ז"ל הוא הנזיר והמצורע והעולה מטומאתו לטהרתו אפילו בשאר טומאות כגון טומאת מת שכלו בתוך המועד מותר לגלח וע"כ הטעם הוא משום דאין דרך לגלח בטומאתו אבל מהא דגרסינן גבי כיבוס הזבין כו' וכל העולין מטומאתן לטהרתן משמע דהעולה מטומאתו לטהרתו קאי אמצורע דאל"ה הוי לי' למיתני כדנקט בסיפא או ליתני בסיפא בקצרה כמו ברישא ועוד לגירסא זו ודאי תיקשי מאי קמ"ל דמצורע מותר לגלח מילתא דפשיטא ומכש"כ משאר העולין מטומאה לטהרה אלא דבלא"ה הקשו התוס' לקמן בד"ה ומנודה מאי קמ"ל בנזיר ומצורע כיון דתגלחתן מצוה ותירצו דקמ"ל דלא גזרינן שלא ישהו קרבנותיהם ואי מיירי דווקא בשלא הי' להם פנאי קמ"ל דווקא שעולין עתה ונראה מד' דמה שכתבו תחילה דקמ"ל דלא גזרינן שמא ישהה קרבנותיו היינו אי נימא דאפילו הי' לו פנאי מגלח וא"כ קשה אמאי לא כתבו דקמ"ל דאפילו היה לו פנאי מגלח וי"ל דלישנא דמתני' לא משמע כן דאתי לאשמעינן אפילו הי' לו פנאי דהא תני העולין כו' משמע שעולין בי"ט אלא דהש"ס קאמר הכי מסברא דאפילו הי' לו פנאי מגלח שמא ישהה קרבנותיו ועיין בנימוק"י שכתב ג"כ דקמ"ל דלא גזרינן שמא ישהה קרבנותיו

ועיין במשל"מ בפי' שהאריך בזה ע"ש מש"כ ויפלא בעיני שלא הביא דברי התוס' הנ"ל ומוכרח כמש"כ ע"ש ודו"ק:

דף יד.

תוס' בד"ה ומנודה בירושלמי מקשה כו' וכן מי שנשאל לחכם מוקי לה כשבא במועד אי נמי לפני המועד לא מצאו לו פתח עכ"ל עיין מהרש"א ז"ל שכתב לפרש תירוץ קמא היינו שבא זמן היתר בחוה"מ כגון שנדר שלא לגלח מהיום אם אוכל פירות במועד ודבריו ז"ל צ"ע חדא דהא איכא מ"ד בנדרים דבתנאה מזדהר איניש ומותר לגלח קודם המועד ועוד דאיכא מ"ד דבשאלה יכול להתיר אפילו קודם חלות הנדר כדאיתא בנדרים דף צ' והיותר קשה דבירושלמי לא הוזכר מזה שום רמז ע"כ נראה דחסר תיבה א' בדברי התוס' וצ"ל כשבא חכם במועד אי נמי שלא מצאו פתח קודם המועד ושני התירוצים נרמז בדברי הירושלמי למעיין שם והנה לשיטת הירושלמי דבעי דווקא שלא הי' יכול לשאול קודם הרגל א"כ גבי נזיר שהשלים נזירותיו במועד אמאי יגלח הא הי' יכול לשאול על נזירותו ולגלח קודם המועד אבל מדברי הרמב"ם ז"ל בהלכותיו נראה דפסק דלא כהירושלמי ואפילו הי' יכול להתיר נדרו קודם המועד מגלח ועיין במ"מ שם אבל בפי' המשניות כתב גבי נשאל לחכם כגון שלא נזדמן לו חכם אלא בתוך המועד וכדברי הירושלמי ועיין במרדכי דבעי למידק מדברי הירושלמי דמוקי לה בשהתירו לו ניידויו קודם הרגל ושלשים יום כלו ברגל ש"מ דאין מתירין נידוי ברגל וק"ק א"כ הא דמוקי שישאל על נדרו קודם הרגל ה"נ דמוקי לה הכי משום דאין נשאלין לנדרים ברגל וזה ודאי אינו וי"ל דגבי נדרים צריך לאוקמי שנשאל קודם הרגל דאל"ה לא הוי אנוס דאם הי' נשאל קודם הרגל שמא ימצאו לו פתח אבל גבי נידוי כיון דלא שלמו שלשים עד הרגל לא הי' צריך לילך ולהתיר לו קודם הרגל כיון דלא מועיל התרה זו וע"כ צ"ל דמוקי לה הכי משום דאין מתירין נידוי ברגל והמ"א ז"ל כ' בשם הב"ח דהכא נמי בעינן דווקא שיבקש להתיר לו קודם הרגל אע"פ שלא יועיל ההיתר קודם הרגל וכן משמע מלשון הרא"ש ז"ל אבל טעמא דמילתא לא ברירא לי כיון דאין מועיל ההתרה מאי נ"מ אם ישאל קודם הרגל אם לא ועיין בב"ח שיבאר הטעם וכתב ליישב בזה קושיית הב"י וכתב בשם המרדכי ג"כ לפרש דברי הירושלמי ע"ז הדרך דצריך שיבקש קודם הרגל להתיר לו ומד' המרדכי שהבאתי לעיל לא משמע כן דא"כ לא הוי דייק מינה דאין מתירין נידוי ברגל ועיין בד"מ סי' תקל"א שכתב בשם המרדכי דמתירין נדרים אפילו שלא לצורך המועד ואני לא מצאתי זאת במרדכי ולדעתי מילתא דפשיטא הוא ולא אצטריך לאשמעינן:

שם בא"ד ושמא לא קאי טעמא בגמ' כו' אבל גילוח של ראשו אסור משום מלאכה וכן בד"ה ושאר כל אדם לצדד דגילוח הראש אסור אפילו במקום אונס משום מלאכה וטירחא ובעיני יפלא דמ"ש מכיבוס דשרי מחמת אונס אע"ג דאיכא טירחא ולקמן יבואר יותר:

שם גמרא ושאר כל אדם מ"ט אסורים וכתבו התוס' אע"פ שהוא מלאכה הי' לנו להתירה לצורך המועד ועיין רש"י בריש"ף שכ' כיון דשמחה היא לו ודאי מותר ולפ"ז צריך לדקדק למה התירו לגלח את הקטן הא ליכא שמחה לקטן ואמאי התירו לגדול לעשות מלאכה אבל העיקר דזה צורך המועד הוא ולא גרע מבנין שהיא לצורך המועד וזה קרוב יותר לאוכל נפש כי היכא דחשיב עינוי נפש לענין נדר ופשיטא דאין חילוק בין גילוח של יופי לגילוח הראש ובאמת לא הובא בשום פוסק סברת התוס' לאסור גילוח הראש לאונס ומש"ה מצד הדין לא הי' אסור בזה אפילו כוון מלאכתו במועד כיון דחשיב כאוכל נפש ואין בזה שום איסור מלאכה רק כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולים:

שם גמרא מתני' דלא כר"י דתניא ר"י אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות ומסיק דביוצא להרווחה פליגי וכתב הרא"ש ז"ל בשם הראב"ד ז"ל דמיירי ביוצא מארץ לח"ל והביא ראי' לזה מהירושלמי דמשמע התם דמטעם איסור יציאה מארץ לח"ל אתינן עלה עיין בדברי הרא"ש ז"ל והנימוק"י ז"ל ולכאורה תמוה דבירושלמי משמע דליכא איסור בישראל היוצא לח"ל והכי איתא התם ר"י כדעתי' דאמר אסור לפרוש לים הגדול והיינו דקאמר שיצא שלא ברשות דאיכא איסורא ביציאתו ומש"ה קנסינן לי' וקאמר עוד מעתה כהן שיצא לח"ל אסור לו לגלח דלכהן איכא איסורא ליל לארץ העמים משום טומאה ומייתי התם עובדא דאחד כהן שרצה לילך לייבם אשת אחיו ואתא לקמי' דר' חנינא ואמר אחיו של זה כו' וכן מייתי עובדא דשמעון בר בא היינו רב שמן בר אבא דכהן הי' כדאיתא בכתובות פ"ב ורצה לילך לפרנסתו לח"ל ולא הניחו ר' חנינא מכ"ז משמע דבישראל ליכא איסורא אבל אחר העיון דברי הרא"ש ז"ל נכונים דעיקר ראייתו מדברי הירושלמי הוא לפרש לישנא דשלא ברשות היינו היכא שיצא באיסור אבל בעיקר ההלכה שיטת הירושלמי ושיטת הש"ס דילן אינן שוין דבירושלמי לא מחלקינן בין לשוט או להרווחה ולמזונות ולר"י בכל גוונא אסור אפילו יצא למזונות והיינו משום דר"י כדעתי' דאמר אסור לילך בים הגדול אפי' למזונות ויליף מינה לכהן שיצא לח"ל אפילו לרבנן אסור לגלח אפילו יצא למזונות וכדמשמע מעובדא דשמעון בר בא אבל הש"ס דילן לא ס"ל הא דר"י אוסר לפרש לים הגדול ואין כאן אלא איסור יציאת ח"ל לבד ובזה יש חילוק בין יוצא למזונות או להרווחה ולשוט דלמזונות ודאי מותר

לישראל לצאת לח"ל כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בה' מלכים ומש"ה כ"ע מודו בזה דמותר ולשוט לכ"ע אסור אפילו לישראל ומש"ה אפי' לרבנן אסור לגלח כ"פ בהרווחה לר"י אסור לצאת לח"ל גם להרווחה ולרבנן מותר אלא דקשה הדבר לומר דר"י אוסר לצאת להרווחה אטו פליג אדרשא דלישיבה אי אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא והובאה דרשא זו ברי"ף סוף סנהדרין וי"ל דמה"ת ודאי לא מצינו איסור מפורש ליציאת ח"ל ולא נאסר אלא ישיבת מצרים ויציאת ח"ל רבנן הוא דאסרוה ואסרו אפילו יציאה ע"ד לחזור אם אין הדבר הכרחי כמו לשוט לכ"ע ולר"י אסור אפילו להרווחה ולפ"ז האי עובדא דהירו' דחד כהן רצה לילך לייבם מיירי נמי בדעתו לחזור ומש"ה לא אסר אלא בכהן ובסוף כתובות דמייתי הש"ס האי עובדא סתמא ומשמע אפילו בישראל היינו באין דעתו לחזור) ומש"ה לא אסר אלא בכהן ובסוף כתובות דמייתי הש"ס האי עובדא סתמא ומשמע אפילו בישראל היינו באין דעתו לחזור וזה אסור אפילו בישראל ולא פליגי אהדדי והנה לפי דברי הירושלמי דכהן אסור לילך ולייבם אפילו בדעתו לחזור ע"כ צריך לחלק בין לישא אשה דהותר לצאת לח"ל אפילו לכהן כדתניא בברייתא דע"ז דף י"ג ובין לצאת ולייבם דהתם יכולה היא שתבא אצלו וא"כ אין לנו ראי' לאסור לצאת לישא אשה וללמוד תורה באין דעתו לחזור דראיית הכ"מ שם בפ"ה מה' מלכים אין ראי' לפי הנ"ל דהתם היא תבא אצלו אבל בשאר מצוה מנ"ל דאסור לצאת לעולם וי"ל דבאמת כל זמן שהוא צריך להיות בשביל המצוה בח"ל מותר להיות שם אבל אח"כ אסור לשבת שם ומש"ה אחר נשואי האשה שפיר יכול לכופה לילך לא"י כדתנן בסוף כתובות וכן אחר שכבר למד תורה צריך ג"כ לחזור לא"י ועיין בתוס' בע"ז שדקדקו הא דמותר לילך לישא אשה אהא דכתובות ותירצו דהתם אין דעתו לחזור הוי וכבר הוכחתי מדברי הירושלמי דיש חילוק בין לישא אשה ובין לחלוץ או לייבם אפילו בדעתו לחזור אלא דהוצרכו לזה בשביל אחיו הראשון דקאמר עלי' ברוך המקום שהרגו ואמאי הא מותר לילך לישא אשה אלא ע"כ צ"ל דלהשתקע אסור אפי' לישא אשה וא"כ ראיית הכ"מ מוכרחת ויש לדקדק בלשון הרמב"ם ז"ל שכ' אסור לצאת מא"י לח"ל אלא לישא אשה וללמוד תורה ומנ"ל הא דילמא אפילו לשאר מצות נמי וגבי כהן הוא דאיתמר הכי דלא הותר לו אלא לישא אשה אבל בישראל מנ"ל וי"ל דס"ל כדברי השאלתות שהביאו התוס' בע"ז דהני קילי וכש"כ שאר מצות וע"כ צ"ל הכי דאפי' לשאר מצות מותר כיון דאפילו לסחורה הותר כש"כ לדבר מצוה שוב ראיתי בביאורי הגאון ר"א ז"ל מווילנא שעמד ע"ז דמהירושלמי משמע להיפך ונראה מדבריו קצת דפליגי הש"ס דילן והירושלמי ולמש"כ לא פליגי וזה ברור ועיין בלשון התוספתא דאמר רבי נראין דברי ר"י בשלא נטל רשות

ודברי חכמים בשנטל רשות משמע קצת כשיטת הראב"ד ז"ל ומש"ה בעי נטילת רשות להתיר לו יציאת ח"ל אבל לשיטת רש"י ז"ל מאי נטילת רשות איכא הכא ודו"ק אלא דלפ"ז צ"ל דהא דר"י אוסר בבא ממדינת הים היינו מטעם איסור יציאת ח"ל ולא מטעם סכנה כשיטת הירושלמי מדמחלקינן אליבי' בין יוצא למזונות או להרווחה וקשה קצת ע"ז הא ר"י ס"ל בגיטין דים הגדול שהוא במערבה של א"י הרי הוא כא"י ואמאי אסור לצאת בו וע' תוס' שם ויש ליישב ואילולי דמיסתפינא הייתי אומר דגם לשיטת הש"ס דילן האי שלא ברשות דר"י הוא מחמת סכנת הים ובזה מחלק הש"ס דלמזונות ניתן לו רשות לפרש בים כמש"נ הנותן בים דרך כו' אבל לשוט איסורא איכא להעמיד עצמו במקום סכנה וא"כ אין חילוק בין א"י לח"ל בזה ואפילו יוצא מח"ל לח"ל דרך הים לשוט הרי זה אסור לגלח לכ"ע ולפ"ז ג"כ א"ש לשון התוספתא שלא נטל רשות כדאשכחן במדרש ובירושלמי דקודם פרישתן לים היו הולכים אצל חכם שיתפלל עליהם:

שם גמרא מתיב רב פינחס כו' הא אסור במועד אסור בימי אבלו ולל"ב מסייע לי' לשמואל מהאי ברייתא מכאן נמי מוכח דאפילו גילוח הראש מותר דאל"כ לל"ב נמי תיקשי הא אסור במועד היינו גילוח הראש אסור בימי אבלו א"כ מצינו אבילות לקטן אלא ש"מ דהכל מותר ואין בו משום מלאכה כיון דלצורך המועד הוא וליכא איסורא בזה אלא משום שלא יכנס ברגל כשהוא מנוול ובקטן לא שייך גזירה זו לל"ב ומותר לגלחו בכל גווני. ויש לדקדק מאי דייק הש"ס הא אסור במועד אסור בימי אבלו וא"כ מצינו אבילות לקטן הא איסורא דמועד לאו משום דקטן אסור לגלח אלא משום דאסור לגדול לגלחו אבל על הקטן עצמו אין כאן איסור דומיא דאבילות דלא נהיגי בי' וא"כ מאי ס"ד לאסור גילוח הקטן בימי אבל וי"ל דע"כ אין איסור בגילוח משום מלאכה כדכתיבנא לעיל והא דאסרי' לקטן לאו משום מלאכה היא אלא משום דכל מה שאסור לגדול אסור נמי לעשות לקטן משום גזירה קטן אטו גדול וא"כ בימי אבל נמי יהי' אסור לקטן כל שאסור לגדול וא"כ מצינו אבילות לקטן ושפיר דייק מינה דליכא איסורא בקטן כלל והנה התוס' בד"ה שאין לו אלא חלוק אחד הביא דברי הירושלמי דבגדי קטנים מותר לכבסן במועד משום דמלוכלכים הם וניכרים שהם קטנים ולכאורה למה לי האי טעמא הא בלא"ה מותר לכבס בגדי קטנים כי היכא דמותר לגלח את הקטן ובתוספתא נמי תני לענין כיבוס כל שמותר לכבס במועד מותר לכבס בימי אבלו ואיכא למידק מינה דבגדי קטן מותר לכבסן במועד דאל"כ בימי אבלו נמי אסור ומצינו אבילות לקטן וכדדייק הש"ס לענין גילוח וי"ל דבאמת טעמא דלא יכנסו כשהן מנוולים לא שייך בקטן אלא דמ"מ הי' לן לאסור משום דיאמרו דבגדי גדול הם להכי איצטריך לטעמא דניכרין שהם

מלוכלכים ושל קטנים הם ולפ"ז כל שניכרין שהם של קטנים מותר לכבס את כולם דהא אין בו איסור כדי שלא יכנסו כו' ועיין בהג"א ובב"י סי' תקל"ד והנה מפשט לשון הפוסקים משמע דלא התירו אלא בגדי קטנים גמורים שדרכן להיות בגדיהם מלוכלכים וצריכים לאמן אבל קטן שהגיע לשנים קצת אע"פ שלא הגיע לשני גדלות אסור לכבסן וא"כ אכתי תיקשי האי דיוקא הא כל שאסור במועד אסור כו' וצ"ל דכל שלא הגיע לגדלות קטן מיקרי לענין זה ואחר כל הנ"ל נראה לי דהירושלמי דתני התירא דבגדי קטנים משום דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד ס"ל כלישנא קמא דשמואל דאסור בגילוח אם נולד קודם המועד אבל לדידן דקי"ל כל"ב דלא גזרו על גילוח קטנים ה"ה דלא גזרו על כיבוסן של בגדי קטנים ובלא"ה מותר לכבסן ודו"ק ועיין בתה"א להרמב"ן ז"ל שהביא בשם הרי"ץ גיאות בקטן שהגיע לחינוך צריך לחנכו בקריעה ע"ש:

(**נשמט** מלעיל) בעי ר"ז אבדה לו אבידה כו' רב אשי מתני הכי כו' הרי"ף והרמב"ם ז"ל השמיטו בעיות אלו וכ' הב"י דלחומרא אזלינן והב"ח ז"ל בסי' תקל"ד דעתו ז"ל דאדרבה סמכו על הא דכ' מי שאין לו אלא חלוק א' דמותר לכבסו והשמיטו והא דאיזורו מוכח עליו אלמא דלא בעינן מוכחא מילתא וא"כ ה"ה באבדה לו אבידה וקשה הדבר לומר כן חדא כיון דרב אשי מתני דבעינן מוכחא מילתא א"כ ודאי הכי קי"ל ועוד דלפי מאי דקי"ל דביוצא לשוט אסור לגלח ולר"י אפילו יוצא להרווחה אלמא כל שאין באונסו קצת מצוה לא חשיב אונס א"כ ה"ה אבדה לו אבידה אבל זה אינו דהא ביוצא מבית האסורים ומנודה ליכא מצוה ואפ"ה חשיב אונס והנה הש"ס פריך לקמן על ר"י דאמר מי שאין לו אלא חלוק אחד כו' ממתני' הני אין מי שאין לו אלא חלוק אחד לא ע"ש ואמאי לא פריך הש"ס הכי על בעיא דר' זירא מדיוקא דמתניתין הני אין כו' וי"ל דמצד אונסו אבדה לו אבידה חשיב אונס יותר מהני דמתני' דהא בבית האסורים הי' יכול לגלח אלא שאין ערב לו לגלח וכן במנודה ונשאל לחכם הי' יכול להתירו קודם כמש"כ לעיל בשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וא"כ אי לא בעינן מוכחא מילתא לא תיקשי אמאי לא חשיב לה במתניתין משום דכש"כ הוא מהני ולענין אומן שאבדה לו אבידה נראה מפירש"י דאאומן מספקא לי' אבל בני העיר פשיטא דאסורים וכן כתבו התוס' ז"ל ולדידי מספקא לי' הא גם הם אנוסים ומוכחא מילתא ולשיטת רש"י ז"ל מאי אירי' אומן חנוני נמי הכל הולכין אליו ויודעין שאבדה לו אבידה וי"ל שצריכין שידעו דווקא שלא הי' יכול לגלח ערב הרגל. שוב ראיתי לקמן דף י"ז ע"ב בתוס' ד"ה ותנא דידן כו' שכ' דלהכי לא פריך ממתני' על הא דאבדה לו אבידה משום דאיכא למימר תני ושייר והא דפריך על ר"י דמי שאין לו אלא חלוק אחד יש לחלק ועיין בתוס' דמספקא להו בחלה ונתרפא ולכאורה מאי בין

זה לאבל ששלמה אבילתו ברגל וצריך עיון גדול לשקול במאזנים ולחלק ביניהם עוד נשאר לבאר בהלכה זו מש"כ המרדכי ז"ל דכל אלו שהותרו לגלח היינו דווקא בצינעא ומוצא דבר זה הוא ממה ששנינו בתוספתא אע"פ שהתירו לו כו' ע"ש ומסוגיין דבעינן מוכחא מילתא משמע דלא בעי צינעא וכן בדין כיון דמטעם אין איסור בזה אלא משום כדי שלא יכנסו לרגל וכיון דהכל מכירין באונסו לא בעינן צינעא בזה ובאבל מסתבר יותר לי בעי צינעא דהתספורת עצמה אסור בו ונהי דהתירו לו מחמת אונס לא התירו לו אלא בצינעא ועיין בב"י ובד"מ מש"כ בזה ובדברי האחרונים ז"ל ודו"ק:

דף יד:

תוס' בד"ה אתי עשה כו' כבר כתבתי לעיל בסוגיא דאין רואין את הנגעים מה שנ"ל בזה אך מה שכתבו התוס' דשמחת הרגל נמי דרבנן קשה מהא דמיבעי לן לקמן מצורע מהו שינהוג צרעתו ברגל ופירש"י ז"ל לבא אל תוך המחנה ואי שמחת י"ט דרבנן היאך אתי עשה דרבנן ודחי ל"ת דאורייתא בקום ועשה לבא אל תוך המחנה אבל למש"כ לעיל ניחא כיון דשמחת י"ט מה"ת שמעינן לה י"ל דאתי עשה דרבים ודחי ל"ת ועשה דמצורע ולקמן יבואר עוד:

שם תוס' בד"ה מהו שינהוג נידויו כו' והקשה הרב הא ליכא אלא עשה ואין עשה דוחה עשה כוונתם ז"ל די"ט עשה דרבים היא ואין כח בעשה דיחיד לעמוד בפני עשה דרבים ופשיטא דאינו נוהג נידוייו אבל א"א לפרש ד' ז"ל כפשטן דא"כ אדרבה ודאי צריך לנהוג נידוי דלא אתי עשה די"ט ודחי עשה דמנודה אלא ע"כ כוונתם כמש"כ וע"ז תירצו דמנודה נמי עשה דרבים הוא ושפיר מיבעי לן ועיין מהרש"א ז"ל והדבר ברור כמש"כ אלא דלפ"ז אכתי תיקשי אהא דפשיט דמשמתינן לי' ברגל והתם טעמא מאי הא עשה דרגל קדים ולמה יבא עשה דנידוי וידחה עשה דרגל וע"כ הא גופא מיבעי לי' הי עשה עדיף כיון דתרווייהו עשה דרבים הם ועיין בריטב"א ז"ל שכתב בשם התוס' דנידוי דרבנן הוא והעיקר נראה דכעין דאורייתא הוא וכמש"כ לענין אבל לעיל דאין הדברים אמורים בפירוש בלשון צווי אלא כמה מקראות נאמרו ע"ז ואבי' ירק ירק כו' וגבי יהודה וחטאתי וידוע משד"ר ז"ל ע"פ שמע ה' קול יהודה:

שם גמרא מנין לסנהדרין שהרגו כו' שאין טועמין כל אותו היום שנא' לא תאכלו על הדם כו' עיין ריטב"א ז"ל שכתב דמדרבנן הוא דאל"כ למה לי קרא דלא תבערו ביום השבת למעט דאין דנין בשבת תיפוק לי' משום דאסור להתענות בשבת ובסנהדרין לא משמע כן דאמרינן התם על כולן אין לוקים משום דהוי לאו שבכללות משמע דמדאורייתא הם

כל הני דרשות אלא דאין לוקין עליהם וקושייתו מקרא דלא תבערו אינו מוכרח חדא דאפשר לעשות כמבואר בסוגיין אתי בצפרא ומעייני בדיני' כו' ועוד כיון דס"ד דעשה דוהומת ידחה ל"ת שיש בו כרת מלאכת שבת כש"כ שידחה מצות אכילה וק"ל:

שם גמרא ת"ש מנודה שהתירו לו חכמים כו' עיין בריטב"א ז"ל שהקשה לקמן אהא דדייק לא מיבעי בימי טומאתו דלא נהיג ומגלח ברגל ואמאי לא יגלח ערב הרגל כיון דצרעתו נדחה מפני הרגל מידי דהוי באבל דיכול לגלח ערב הרגל ותי' ב' תירוצים הא' דאה"נ אלא כיון דאין לו היתר אלא בערב הרגל והוא טרוד מותר לגלח ברגל ודברים יפלאו בעיני הא אמרינן בהדיא לקמן גבי אבל שמגלח ברגל ואמאי איבעי לי' לגלוחי ערב הרגל אלמא דאם הי' יכול לגלח ערב הרגל לאו אנוס הוא עוד תי' וכתב והוא הנכון כיון דרגל לא דחי לגמרי במצורע דאחר הרגל יחזור לצרעתו אינו דוחה עד שיחול עליו הרגל ממש ולפ"ז קשה לי היאך פשיט אביי ממתני' דמנודה שהתירו לו חכמים דאינו נוהג נידוי ברגל א"כ יגלח ערב הרגל ולמה התירו לו לגלח ברגל דהא מנודה ודאי דומיא דאבילות הוא דהנידוי בטל לגמרי כמו דבטלה האבילות וי"ל דמנודה נמי כ"ז דלא פייסי' לבע"ד אחר הרגל חל עליו כל דיני נידוי ודווקא אבילות הוא דבטלין לגמרי כיון דפסקא אבילותו ע"י הרגל תו לא הדרא אבל בנידוי אין הרגל מפסיק אלא ימות הרגל לבד ואח"כ חוזר וחל עליו ובאמת לא ראיתי כעת טעם ברור אמאי בטלו אבילות לגמרי ע"י הרגל דמטעמא דאתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד לא שמעי' אלא דבימות הרגל לא ינהוג אבילות אבל אחר הרגל לא שמעינן ודברים אלו יתבארו אי"ה לקמן ועיין לקמן דף י"ט גבי אבל שחל יום שלישי שלו ערב הרגל שאסור לרחוץ עד הערב עיין מה שנחלקו הראשונים ז"ל בזה. עוד ראיתי להעיר בסוגיא זו הא דמשמע כאן דמסתבר יותר שהרגל ידחה אבילות דהשתא מאבילות דמעיקרא וא"כ סייעתא מכאן לדברי הרמב"ם ז"ל דברגל אינו נוהג אבילות כלל אפילו דברים של צינעא דכיון דדחי אבילות דמעיקרא לגמרי כש"כ שידחה אבילות דהשתא לגמרי וגם זה יתבאר אי"ה יותר במקומו:

שם גמרא מצורע מהו שינהוג צרעתו בחוה"מ קצת קשה אמאי לא פשיט ממתני' דלעיל אין רואין את הנגעים להחמיר לר"מ ולא להקל ולהחמיר לר"י והשתא אי נימא דמצורע אינו נוהג צרעתו ברגל מאי נ"מ בראייתו ברגל כיון דאין מצורע נוהג ברגל מאי לטמאו ולטהרו אחר הרגל זה לא מסתבר וגם לא שייך כלל הא דאמרינן לעיל צוותא דעלמא או צוותא דאשתו עדיף לי' כיון דהכל הותר ברגל לבא אל תוך המחנה וגם תשה"מ ועוד קשיא לי מאי ס"ד דעשה דשמחת י"ט ידחה עשה ול"ת דשילוח חוץ למחנה ולזה י"ל דמספקא לי' אליבא דהאי תנא בפסחים פרק אלו דברים דס"ל דליכא אלא עשה במצורע

חוץ למחיצתו ע"ש אבל קושיא ראשונה במקומה עומדת ועוד יש לדקדק מהא דמייתי ראי' לעיל דימי חלוטו מותר בתשהמ"ט מיותם דלא הי' לו לעוזיהו אלא בימי חלוטו ואי הותר ברגל אין ראי' משם והי' נראה לומר דלא מיבעי לי' אלא אדברים שהמצורע עושה מחמת אבל כמו התספורת ועטיפת הראש ושארי דברים של אבל וע"ז מיבעי לי' דילמא אתי עשה דושמחת ודחי להני עשה אבל דבר שנאסר שלא מחמת אבל אלא מחמת טומאה כמו שילוח חוץ למחנה ודאי לא הותר ברגל וכן תשמיש המטה שנאסר לו בימי ספורו ג"כ לא מחמת אבל נאסר לו למ"ד דלא נאסר אלא בימי ספירו ואפילו למ"ד דנאסר גם בימי חלוטו כיון דנאסר גם בימי ספירו לאו מחמת אבל הוא דנאסר וע"ז לא מיבעי לי' ולא קמיבעי לי' אלא אדברים שנאמרו בקרא דהצרוע אשר בו כו' בגדיו יהיו פרומים ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא דכ"ז לאו מחמת טומאה אלא מחמת אבל וע"ז מיבעי לי' אי נוהג ברגל ועיין בד' הרמב"ם ז"ל בפ"י מה' טומא' צרעת דמשמע כמו שכתבתי ולקמן יבואר עוד אי"ה:

שם גמרא הא בימי טומאתו נהוג עיין במל"מ פ"ז מה' י"ט שהאריך בזה:

שם גמרא אמר רבא ת"ש והצרוע אשר בו הנגע כו' והא כהן גדול כו' יש לדקדק לפי מש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה' אבל דכ"ג נוהג כל דיני אבילות ואינו אסור אלא בפריעה ופרימה לבד א"כ מאי קאמר והא כ"ג דכל השנה כרגל לכ"ע דמי הא רגל עדיף דאינו נוהג בו אבילות כלל וא"כ מצורע נמי אפשר אינו נוהג ברגל וי"ל דה"ק הא כהן גדול כל השנה לענין פריעה ופרימה כרגל לכ"ע דהא בפירוש נאסר בפריעה ופרימה שנא' את ראשו לא יפרע כו' ואפ"ה אתי עשה דמצורע ודחי ה"נ דדוחה עשה דרגל אבל לענין שאר דברי אבל ודאי כ"ג לא דמי לרגל ובזה מיושב קושיית התוס' הא דלא פשיט לענין מנודה מכ"ג דדנין אותו ולפי הנ"ל ניחא דוודאי נוהג דיני נידוי כמו שאר דיני אבל ועיין ריטב"א ז"ל שכ' כן אלא דאכתי יש לדקדק מאי קפשיט מכה"ג בכה"ג שפיר אתי עשה דבגדיו יהיו פרומים ודחי ל"ת דראשו לא כו' אבל רגל דעשה דרבים הוא דילמא אינו נדחית בפני עשה דמצורע דהוי של יחיד וי"ל דמש"נ בכה"ג בפירוש ראשו לא יפרע עדיף מעשה דרגל דלא נאמרה בפי' אלא מושמחת נפקא ויש לדקדק על לשון הרמב"ם ז"ל שכ' הטעם דאתי עשה ודחי ל"ת תיפוק לי' מקרא דוהמצורע ובפירוש אמרה תורה ומדבריו אלו נמי נראה דקריעה ש"מ לאו דאורייתא היא דאל"ה ליתי עשה ולידחי ל"ת ומדכתב רחמנא ראשיכם אל תפרעו אלמא דאין עשה דוחה ל"ת בזה ומנ"ל דעשה דמצורע דוחה ל"ת אלא ש"מ דמדרבנן היא ודו"ק:

שם גמרא מדקאמר רחמנא לבני אהרן ראשיכם כו' ע' ריטב"א ז"ל שהקשה הא בני אהרן כהנים הדיוטים הם וכה"ד פורע ופורם ע"מ ועיין בת"ה פ' שמיני דאמרינן התם מכאן אמרו הרוגי ב"ד אין מתאבלין עליהם ובלא"ה עיקר הציווי הוא על שעת עבודה כמש"כ הרא"ש ז"ל ולא ילפינן מיני' אלא דמנהגא הכי הוי באבל וכן בכל הני מילי דמיבעי להו להש"ס לקמן אין בהן מה"ת ולא מד"ס אלא מנהג חשוב מימי קדמונים וכעין דאורייתא הוא כמו שכתבתי לעיל לבד הדברים האמורים במצורע מקרא דוהצרוע אלו הן מצות עשה מה"ת:

דף טו.

תוס' בד"ה מצורע מהו בעטיפת הראש ולא נראו לו דברי רב פפא דמוקי אכומתא וסודרא ולא הבנתי ד' ז"ל וכי רב פפא פליג על עטיפת הראש באבל הא לא דריש אלא שיהיה פרוע מכומתא וסודרא היינו בגד של חשיבות אבל מודה שיחוף ראשו כאבל ואולי כוונתם ז"ל דהיינו עטיפת הראש דאבל כיון דמסיר הכובע ממנו ממילא צריך לחוף ראשו וא"כ שמעינן לה לעטיפת הראש מראשו יהי' פרוע אליבא דרב פפא:

שם גמרא שיהי' שפתותיו מדובקות שיהא כמנודה ואבל וכן אמר הכי לקמן גבי וישב מחוץ לאהלו ומפרש לה למילי אחרנייתא וצ"ע לענין מאי מדמי לי' למנודה ואבל אי לענין תספורת וקריעה בהדיא כתיב בי' וכל שאר דברים חוץ מאלו מספקא לן אי נהיגי במצורע וי"ל דדחוי' הוא דמדחי לי' מהא לא תפשוט דאיכא למימר דקאי אשאר מילי אלא דלפי מאי דפסק הרמב"ם ז"ל במצורע לקולא בכל הני מילי דמיבעי לן וכן במנודה השמיט כל הני מילי ומשמע דפסק לקולא וא"כ איך יפרש ברייתות אלו דקתני בהו שיהא כמנודה ואבל ובלא"ה יקשה לקמן גבי וישב מחוץ לאהלו דמשני התם נמי למילי אחרנייתא וכי איזה מילי אחרנייתא איכא התם דהא קרא דוישב מחוץ לאהלו מיירי בימי ספירו ואז מותר בכולן כמבואר בלשון הרמב"ם ז"ל דכל דיני מצורע אינן אלא בימי חלוטו עיין בדבריו ז"ל בפ"י מה' ט"צ וצ"ע:

והנה המפרשים כתבו דמש"ה פסק לקולא בכל הני דסליק בתיקו משום דמילי דדרבנן הם א"כ מאי קפשיט לקמן לענין תשמיש המטה מקרא דוישב מחוץ לאהלו דמיירי בימי ספירו אכתי לא נודע לנו בימי חלוטו מאי דינו דילמא מדרבנן אסור גם בימי חלוטו ע"כ הי' נראה דהרמב"ם ז"ל לאו מספיקא פסק לקולא אלא משום דפליגי תנאי לעיל בימי חלוטו אי אסור בתשה"מ ש"מ דכל דיני אבל לא נהגי במצורע חוץ ממה שאמרה תורה בפירוש ועיין בכ"מ שם שדקדק למה השמיט הרמב"ם ז"ל עשיית מלאכה ונראה

דלא כתבינהו לכולהו אלא אגב שהוצרך לכתוב התירא דתשה"מ שלא נילף בק"ו מימי ספירו ואגב זה כתב נמי הנאת רחיצה אבל עשיית מלאכה לא הוצרך לכתוב להתירא וממילא שמעינן כיון דלא הוזכר לאיסור וכן גבי מנודה לא כתב לכולן להתיר אלא השמיטן וממילא שמעינן להיתירא לבד זה ראיתי בדבריו ז"ל בפ"ו מה' ביאת מקדש שכתב דמנודה לענין שילוח קרבנותיו ספיקא הוי לפיכך לא ישלח לכתחלה ואם זרק הורצה וצריך לדקדק מדוע פסק בבעי' זו לחומרא יותר מכל הני מילי שנשארו בתיקו ופסק בהו לקולא ועוד כיון דהשמיט עטיפת הראש ואיסור שאילת שלום משמע דלא נהיגי במנודה וע"כ צ"ל דמנודה לשמים חמור וא"כ שפיר שמעינן נמי דבמנודה משלח קרבנותיו מק"ו דכל ישראל מנודין היו ושלחו קרבנותיהם וי"ל דה"פ אביי מספקא לי' וזיל הכא כו' היינו דמספקא לי' במנודה לשמים בכמה דברים י"ל דקיל ממנודה בב"ד ובכמה דברים יש לומר דחמור וליכא למילף מיני' לא לקולא ולא לחומרא ומש"ה בשאר מילי פסק לקולא דהוי כספיקא דרבנן כיון דאין בהם דבר מפורש מה"ת אבל לענין שילוח קרבנות לא פסק לקולא משום דמשמע לי' דהש"ס קמיבעי לי' מה"ת דמדרבנן לא מסתבר לאסור לשלח קרבנותיו ועוד דומיא דאבל ומצורע דמה"ת אינו משלח ואפילו אם זרק לא הורצה כמבואר בדבריו ז"ל שם וה"נ קמיבעי לי' במנודה מש"ה פסק בזה לחומרא דלכתחילה לא ישלח ואם זרק הורצה כיון דספיקא הוא אין לחייבו מספק קרבן אחר והכ"מ ז"ל כ' שם דמש"ה אם זרק הורצה כיון דבמנודה לשמים ישלח לכתחילה ע"ש ולא הבנתי למה הוצרך לזה וי"ל דאזיל בשיטת הריטב"א ז"ל שכ' דהא דאסור לשלח היינו בנדר ונדבה דווקא אבל לא במחוסר כפרה וא"כ א"א לומר דמשום ספק אם זרק הורצה דהא אפשר להביא אחר אבל נראה דאין חילוק ואפילו חטאת אינו משלח וכן מוכח מדברי התוספתא בזבחים ומנחות שפי' הא דישראל שלחו קרבנותיהם היינו תמידים אלמא דבקרבן חובה מיירי ויש לי לדקדק על התוס' ז"ל דהא אמרינן בחגיגה דשבטו של לוי לא עבדו ע"ז הם הקריבו תמידים משלהם וכן איתא בספרי פ' בהעלותך אלא נראה דשלחו קרבנותיהם אשלמים קאי והדבר מוכרח ששלחו קרבנותיהם דבשר תאוה נאסר להם במדבר וע"כ הביאו שלמים עכ"פ העיקר דאין חילוק בין קרבן חובה וכן באבל אין חילוק ועיין בתוס' שם שכ' פי' מחודש דקפשיט הכא להתירא מד' ר"ש דדווקא עשירית האיפה לא יביא אבל שאר קרבנות יביא והוא פי' תמוה מנ"ל הא גם מה שלא חילקו בין שאר טמאים למצורע ג"כ קשה אלא ודאי שאר טמאים פשיטא לן דמשלחין ולא מיבעי לן אלא במצורע דאיננו שלם וכאבל יחשב ושפיר פשיט דמצורע לא יביא וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל ואין כאן מקומו להאריך בדברים אלו. והנה עוד

יש לדקדק במאי דמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל דאבל אם זרקו עליו לא הורצה וקשה לי מש"כ דכל שבעה אינו משלח וכדאיתא בתוספתא ומשמע דבכל ז' אם זרק לא הורצה ואמאי הא הוא ז"ל כתב דז' ימים של אבל מדרבנן הוא ומשה תיקן להם לישראל ואמאי לא הורצה וצריך עיון:

דף טו:

גמרא דכתיב וינחם דוד את בת שבע כו' והק' הריטב"א ז"ל מהא דכתיב אחר מיתת הילד וירחץ ויסך ותי' דזה הי' קודם קבורה ואכתי תיקשי לשיטת הרמב"ן ז"ל דאונן נמי אסור ברחיצה וסיכה וראיתי בתה"א שכתב ליישב דהרחיצה וסיכה הי' להעביר ממנו זוהמת העפר ששכב עליו א"נ מלך מותר ברחיצה משום מלך ביפיו כו' ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל פ"א:

שם גמרא מה חג אסור במלאכה כו' עיין לעיל דף י"ד בתוס' שכ' דאסמכתא הוא וכן נראה דהא לא דמי איסור מלאכה דאבל לאיסור מלאכה דמועד ולרב אשי דקי"ל כוותיה אבל חמור ממועד אלא כל דברים אלו לחכמים נמסרו:

דף טז.

גמרא ומנ"ל דמפקרינן נכסי' דכתיב וכל אשר לא יביא כו' עיין ביבמות ובגיטין דמייתי מכאן ומקרא דאלה ראשי האבות דהפקר ב"ד הפקר ונראה דמהאי קרא לחוד לא משמע דהא במסרב שאני אלא דיש לדקדק הכא מאי ראי' מייתי מב"ד הגדול שבכל ישראל לכל ב"ד שבעיר ועיין בזה בח"מ סי' ב' ובב"י ורמ"א ז"ל שם:

שם גמרא אבל לאפקרותא עד דחיילא עלי' תלתין יומין ק"ק הא לקמן מסיק רב חסדא דנידוי של בבל אינו אלא ז' ימים והאי עובדא בבבל הוי. וראיתי בהגהת מיימוני פ"ז מהל' ת"ת שכתב דהא דאמר רב חסדא דנידוי של בבל ז' ימים היינו במילתא דעלמא דנקט לי' חכם בדעתי' אבל לאפקרותא בכל מקום הוי תלתין יומין ופשיט' דרב חסדא לא משמע כן ועוד דא"כ ברייתא דאין נידוי פחות משלשים יום מיירי אפילו בממונא מדקאמר עלה רב חסדא ונידוי שלנו ז' ימים דמיירי בממונא והשתא תיקשי לרב תחליפא דאמר טיט אסור כו' מברייתא דקתני דאין נידוי פחות מל' יום וצריך ליישב כמו לשיטת הרי"ף ז"ל דפסק דלא כאביי אלא אפילו באפקרותא מתירין לו מיד אם שב או פייס לבעל דינו כמבואר בדברי הרא"ש והקשה הרא"ש ז"ל בשם הראב"ד ז"ל מברייתא דאין נידוי פחות משלשים יום ותי' דלכתחילה מנדין אותו לשלשים יום ואומרים יהא בנידוי

ל' יום ואם פייס לבע"ד מתירין לו מיד א"נ אפילו לא פייס לבע"ד מתירין לו אחר ל' יום אם בא לב"ד להתיר לו וה"נ נאמר בממונא לשיטת הגה"מ או אפ"ל דג' חילוקים בדבר אפקרותא אפילו פייס לבע"ד אין מתירין לו אלא עד אחר ל' יום ואין חילוק בין בח"ל לא"י ובמילתא בעלמא דנקט לי' חכם בדעתי' מחלק רב חסדא בין בבל לא"י וגם בזה אין מתירין לו אלא אחר ל' כדתניא בברייתא ובממונא מתירין לו לאלתר ועדיין צ"ע והנה הרא"ש ז"ל עמד על דברי הירושלמי דאמרינן התם ביומא דר' זירא הוי מרחקין ומקרבין ומשמע מזה דהיו מקרבין תיכף אפי' לא חזר בו וע"ז קשה מברייתא דאין נידוי כו' דלכל הפחות מיירי בלא חזר בו ותי' דבסתם נידוי ודאי לא הוי פחות מל' יום אבל ביד ב"ד למעט בתחילה ולנדותו על פחות מזה ונמצא לפ"ז הרבה חילוקים בדבר דסתם נידוי לא הוי פחות מל' יום ואם פייס לבע"ד מתירין לו מיד ואם לא פייס אין מתירין לו אלא עד אחר ל' יום אם בא לב"ד להתיר לו ובתחילה יכולין לנדות גם ע"פ מל' יום ולפי זה יקשה על מה שכתב הרא"ש ז"ל בריש פיסקא דמנודה שהתירו לו חכמים מיירי שהתירו לו קודם הרגל ולא שלמו הל' יום עד הרגל דאל"ה לאו אנוס הוא שהי' יכול לפייס בע"ד קודם הרגל ולדבריו כאן אכתי לאו אנוס הוא דהא אי פייס לבע"ד מתירין לו מיד וכבר הקשה כן הב"י ז"ל בסי' תקל"א והאריך בזה ומסקנתו בד' הרא"ש ז"ל דהא דמתירין לו מיד היינו דמתירין לו מיד לכשישלמו תלתין יומין ודבריו ז"ל נפלאו ממני דהא מבואר בהדיא דמיד ממש מותר כעובדא דר"ל ורב הונא וכן מוכח אבל ד' הרא"ש ז"ל והב"ח ז"ל תי' דמיירי בלא פייס לבע"ד ומ"מ צריך לבקש מב"ד תוך ל' שיתירו לו ובזה מיירי דברי הירושלמי וגם בזה צ"ע היכן מצינו זאת דצריך שיבקש מב"ד תוך ל' יום דהרא"ש ז"ל לא קאמר אלא דלאחר ל' יום אין מתירין לו עד שיבקש התרה ועוד דהא בהדיא אמרינן לעיל דמיירי ע"י פיוס כדאמר רבא לעיל דאזיל ופייס לבע"ד ואתי קמי' דרבנן ושרו לי' אבל כבר דקדקתי לעיל על דברי הירושלמי גופא למה הצריך שהתירו לו קודם הרגל כיון דאין הנידוי מותר עד הרגל וכתבתי שם דברי המרדכי והוכיח מזה דס"ל להירושלמי דאין מתירין חרמות במועד אבל י"ל דאין צריך לזה אלא בין בנידוי בין בנדר צריך שיבקש לו היתר קודם הרגל אבל בלא"ה פושע הוא ולא חשיב אנוס כיון דלא רצה למצוא תקנה קודם הרגל והוא דחוק וצ"ע:

וראיתי בנימוק"י ז"ל שכ' ג"כ כדעת הרי"ף ז"ל דלית הלכתא כאביי אלא ע"י תשובה ופיוס מתירין לאלתר ולא הבנתי מש"כ שם עוד על הא דאמרינן ונידוי שלנו ז' ימים ואי קשיא לך מהא דאמרינן בנדרים השומע אזכרה כו' ומפר לו מיד וי"ל דהתם אין הנידוי חמיר כ"כ אבל לאפקרותא בעינן והוא שלא כדעת הרי"ף ז"ל אלא כמש"כ לעיל בשם

הגה"מ לחלק וכן הריטב"א ז"ל כתב דיש חולקים ע"ד הרי"ף ז"ל וכן נראה מדברי התוס' בנדרים שם:

שוב ראיתי בט"ז בי"ד סי' של"ד שהאריך בזה והשיג על הב"י והב"ח ז"ל כמש"כ ע"ש מה שתי' הוא ז"ל וגם לדבריו ז"ל אין הדברים מיושבים היטב:

שם גמרא ואין נזיפה פחות מז' ימים וזכר לדבר ואביה ירק ירק כו' הלא תכלם ומסיק דנזיפות נשיא הוי ל' יום וקשיא לי מהא דאיתא באבות דר' נתן פ"ט אמר הקב"ה אלו מלך נזף בה אלו אביה נזף בה הלא תכלם ז' ימים אני שאני מלך מלכי המלכים ק"ו שתכלם י"ד ימים אבל למענך אני מוחל לה הרי מפורש דאפילו נזיפות מלך אינה אלא ז' ימים ונראה דהא דאמרינן נזיפות נשיא שאני אינה אלא חומרא בעלמא ולפ"ז א"ש נמי הא דאמרינן בעלמא ק"ו לשכינה י"ד יום ועיין מהרש"א ז"ל בח"א ומד' הרמב"ם ז"ל נראה דכל דין נזיפה לאו דינא הוא אלא חומרא בעלמא ומש"ה השמיט דין נזיפה בחיבורו וכן יש לפרש לשון הברייתא אע"פ שאין ראי' לדבר משום דבאמת לא מצינו בתורה אלא נזיפת האב דחשוב הוא אבל נזיפה בעלמא לא מצינו ואין זה אלא חומרא ובהא דנידוי של בבל קיל מא"י לא נתברר טעמו של דבר והנה למאן דלא ציית דינא י"ל כיון דדייני ח"ל לאו סמוכין הם לא חמיר כל כך אבל באפקרותא למה יוקל נידוי חכמי ח"ל וכי גריעי הם מאמתא דבי רבי ולמש"כ לעיל בשם הגה"מ ניחא קצת:

דף טז:

גמרא אמר ר' תנחום אמר רב תלמיד שנידה כו' עיין בד' הראשונים ז"ל שהביאו ד' הירושלמי זקן שנידה לצורך עצמו ואפי' כהלכה אין נידוי' נידוי ומה שפי' בו דהיינו שיתן לו ממון בעד התרתו הוא פי' תמוה והגה"מ פי' שלא בזהו אלא שלא עשה לו קימה והידור ובשביל זה נידוהו וגם ע"ז קשה מהא דשאל רב נחמן להההיא איתתא דקמניפא חולשא מי שמעת שמתא מפומי' משמע דאי שמעא שמתא הי' חל עלי' הנידוי וי"ל דהתם חציפותא הוי כדאמר כמה חציפא כו' אבל לפי מה דאיתא בירושלמי בהאי מימרא הני אמוראי דאיתמרו בש"ס דילן בשינוי קצת הי' נראה כפשוטו דלכבודו אין נידוייו נידוי ומפרש לברייתא מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב היינו אפילו במילי דשמיא כדמשמע התם קצת כן דקאמר עלה עד כדין חכם שנידה ואפילו חבר שנידה נשמעינא מן הדא כו' ע"ש מזה משמע דלא מיירי בנידה לצורך עצמו או י"ל דקאי אהא דנמנו באושא שלא לנדור זקן וקאמר נמנו דזקן לצורך עצמו אין נידויו נידוי וצ"ע:

דף יז.

תוס' בד"ה נידוי כו' ובשם ר"ת שמעתי כו' ובירושל' מוכח דאפילו נתכוין לגזול אינו חייב נידוי ע"ש:

דף יז:

תוס' בד"ה כשחל שמיני בשבת ערב הרגל וכגון ששמע שמיעה בשבת דשבת נמי עולה ליום ראשון ועיין בטור י"ד סי' כ"ב דכתב בשם הר"ר יחיאל דשבת אינו עולה לו והדבר תמוה דכן מבואר בירושלמי במכילתין האי אוקימתא נמי דשמע שמיעה בשבת וכבר עמד ע"ז הק"ע ואי"ה לקמן יבואר יותר:

שם תוס' בד"ה ותנא דידן ואין להקשות כו' ע"כ צריך לפרש דברי התוס' כמש"כ המהרש"א ז"ל דקושייתם לאבא שאול היא כי היכי דלרבנן אם חל שמיני בשבת מותר לגלח בשביעי ה"נ לא"ש אם חל שביעי בשבת יהי' מותר לגלח בששי ע"ש אף דלשונם ז"ל דחוק לפרש כן במש"כ דהתם נשלם האבילות קודם י"ט דהא לא"ש נמי נשלם האבילות קודם י"ט ועיקר החילוק היא זו דלרבנן י"ל מקצת היום ככולו ולא"ש ליכא למימר הכי ודו"ק:

שם גמרא ותנא דידן סבר לה כרבנן כו' עיין בתוס' לקמן דף י"ח ד"ה אע"ג דאית לי' כו' שדקדקו אכתי לא תני אבל בבבא דאלו מכבסין במועד והי' אפ"ל דהתירא דכיבוס דמתני' מיירי אפילו בגיהוץ ובזה לא מצי למיתני אבל דגיהוץ אסור כלל והוי כמו תגלחת ועוד י"ל דאיידי דלא מצי למיתני אבל גבי אלו מגלחין לא תני לה נמי גבי אלו מכבסין ולמש"כ התוס' דהא דאמרינן תנא דידן סבר כרבנן היינו משום דאשכחנא פלוגתא בזה אבל בלא"ה הוי אמינא תנא ושייר י"ל גבי אלו מכבסין נמי תני ושייר אלא דראיתי בריטב"א ז"ל לקמן שכ' דבבא דאלו מכבסין דווקא הוא ולא אמרינן בה תנא ושייר וכדפריך לקמן על ר' יוחנן דאמר מי שאין לו אלא חלוק וטעמו של דבר משום דמסיים בהאי בבא הרי אלו מותרים ושאר כל אדם אסורין משמע דדווקא הני מותרים ולא הבנתי דא"כ אמאי לא פשיט באבדה לו אבידה מבבא דאלו מכבסין דוודאי לענין כיבוס נמי מיבעי' לי' דמ"ש אבל כבר כתבתי לעיל בריש פירקין לחלק בין הא דפריך לר' יוחנן ולא פשיט לאבדה לו אבידה ע"ש ואין חילוק בין הני תרי בבא ודו"ק:

רש"י בד"ה שלא ישהו קרבנותיהן כו' ואינן קריבין ביום השמיני בזמנן עכ"ל עיין במשל"מ פ"ז מה' י"ט שעמד על לשונו ז"ל כי אינו מדוקדק הוא:

שם רש"י בד"ה סבר כרבנן כו' ולא הוי אנוס כו' ג"ז אינו מדוקדק קצת דעיקר הטעם הוא דאינו יכול לגלח משום דלא בטלו ממנו גזירת שלשים וק"ל:

שם גמרא אי דשלים משמרתו ערב הרגל אי איבעי לי' לגלוחי ערב הרגל ופי' רש"י ז"ל דשלים משמרתו בשבת ערב הרגל ועיין בריטב"א ז"ל שיש מפרשים דשלום ערב הרגל היינו ד"א בשבת הוא ערב הרגל ולישנא דאיבעי לי' לגלוחי ערב הרגל אתיא כפשוטו לפ"ז ושלים משמרתו ברגל היינו דרגל הוא בא' בשבת ואי תיקשי הא איבעי לי' לגלוחי בה' בשבת י"ל דלא ניכר שמגלח לכבוד הרגל אם יקדים כ"כ ולזה נתכוונו בפסקי התוס' פסק ע"ז ע"ש אבל רש"י ז"ל לא ניחא לי' בזה משום דב"ו נמי מצי לגלח וכמש"כ הריטב"א ז"ל ומש"ה פי' דשלים משמרתו ברגל ממש דרגל חל ביום חמישי אלא דגם לזה קשה איבעי הא לתנא דידן נמי יכול לגלח במועד ביום ו' שהוא א' דחוה"מ ומותר לגלח בו לכבוד שבת ותי' הריטב"א ז"ל ע"ז דמשום יום א' ניחא לי' למיתני התירא והוא קצת דחוק והי' נראה לומר דלא התירו לגלח בחמישי אלא במשמר כל השנה דבשבת שלים משמרתו אבל הכא ברגל לתנא דידן בלא שלים משמרתו בשבת אלא כל הרגל הוא על משמרתו עדיין לא התירו לו לגלח בשביל כבוד שבת כי היכי דלא התירו לו לכבוד הרגל. ויש לדקדק לתנא דידן דלא תני לכהן ששלמה משמרתו משום דעדיין על משמרתו הוא עומד אכתי מאי לא תני דאנשי מעמד ששלמו מעמדם ברגל דהא הם נמי אסורים לספר ולכבס ובאנשי מעמד לא שייך לומר דאכתי לא שלים מעמדן וצ"ע:

שם גמרא והתניא אסורים כו' משמע קצת דהכי מיתניי' כל אלו שאמרו מותרין בחוה"מ אסורין בימי אבלן וקשה ע"ז הא נזיר ומצורע נמי תנן במתני' אטו גם הם יאסרו לגלח בימי אבלן זה ודאי לא מסתבר דהא תגלחתן מצוה ודחי אפי' לאו דלא תקיפו וצ"ל דלא קאי אלא אאינך דתנן במתני' וק"ל:

שם גמרא כי תניא ההיא בשתכפוהו אביליו ולא רצה הש"ס לחלק בין תוך ז' לתוך ל' אלא דלא הותרו כל אלו אלא היכא דתכפוהו אביליו אח"כ והותר אז אפילו במספרים ואפילו תוך ז' כדמוכח מהא דמכבס כסותו במים כמבואר בדברי הראשונים ז"ל והנה מהך ברייתא גופא דתכפוהו אביליו מוכח דאפילו תוך ל' של אבל לא הותרו כל אלו אם אירעו לו בתחילה מדלא התיר בתכפוהו אלא להקל בתער ומשמע דאפילו תוך ל' לא הותר לגלח כדרכו והשתא אי נימא דכל אלו הותרו אפילו תוך ל' של אבל אחת א"כ אמאי לא הותר נמי בתכפוהו אביליו דהא אבל נמי בכלל אלו האנוסין וכדתניא בברייתא האבל והכהן והנה מבואר בד' הראשונים ז"ל דבכל אלו בלא תכפוהו אביליו אסור אפילו להקל בתער ולפ"ז בתכפוהו אביליו הקילו יותר מאלו הי' לו איזה אונס

ואח"כ אירעו אבל ולפ"ז בברייתא דתני אסור ע"כ אין אבל בכלל דבתכפוהו אביליו מותר להקל בתער וא"כ הי' נראה דאם אירעו ח"ו ג' זא"ז מותר בשלישי לגלח כדרכו ולא מצאתי זאת בד' הראשונים ז"ל אבל בירושלמי נראה בזה אנפי אחריתי דרמי נמי התם ברייתות אהדדי ומשני רב חסדא הא דתני מותר היינו גם שיש שם רגל ומפני כבוד הרגל הותר והא דתני אסור היינו בשאין שם רגל ומביא ראי' לרב חסדא דבלא רגל אסור מברייתא דתכפוהו אביליו דלא הותר לגלח כדרכו ואי אמרת מותר יעשה אבל הראשון אצל השני כמו שהוא אנוס הרי לא איתאמרת אלא מפני כבוד הרגל ר"ש בר רב יצחק בעי ניחא בתוך ז' דמוכח מהא דתכפוהו אביליו דבתוך ז' אסור כדרכו בתוך ל' מנ"ל התיב ר' חנניא הא תני אלו דברים שהאבל אסור בהם כל ז' וחשיב תספורת והשתא אם כל ל' אסור כל ז' לא כש"כ הא לא איתאמרית אלא בתכפוהו אביליו דבז' לא הותר אלא להקל בתער ובתוך ל' מותר לגמרי הדא אמרה שהוא מותר אמר ר' מתני' מ"ד אסור כדרכו במספרים ופירש הק"ע דבא ליישב דלא תיקשי למ"ד אסור משום דמוקי לברייתא דתכפוהו בתוך ל' ובתוך ז' אפילו להקל בתער אסור ופי' זה אינו מובן דהיאך אפשר לאוקמא בתוך ל' דהא תני כיבוס אם לא שנ' דקאי אגיהוץ וכלישנא דהתוספתא ונראה יותר דמילתא באנפי נפשא הוא וקמ"ל דמ"ד אסור מודה דמותר שלא כדרכו כמו בתכפוהו אביליו. והשתא העול' מדברי הירושלמי דבכל אלו אם אירעו אבל אח"כ וגם יש רגל לכ"ע מותר לגלח כדרכו ובימי אבלו לחוד יש חילוק בין תוך ז' לתוך ל' דבתוך ז' לא הותר אלא להקל ובתוך ל' הותר לגמרי ודין אלו האונסין בימי אבלו עם תכפוהו אביליו דין אחד להם ומ"ד אסור מודה דמותר שלא כדרכו והנה בזה חולק הש"ס דידן וס"ל דבלא תכפוהו אביליו אסור אפילו תוך ל' אבל מנ"ל דפליג נמי בהא למישרי שלא כדרכו אלא להקל לחוד אפילו בלא תכפוהו אביליו וצ"ע:

שם תוס' בד"ה זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת וא"ת פשיטא כו' וי"ל עיין מהרש"א ז"ל מה שהקשה על דבריהם ז"ל אבל עיקר קושייתם תמוה הוא מאי ענין תכבוסת לאיסור מלאכה דתכבוס' כצורך אוכל נפש והוא הותר לאבל וכן משמע לעיל בכמה דוכתי:

שם גמרא כשם שאסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים כו' וכשם שאסרו לגלח באבל כו' נראה דטעם פלוגתייהו הוא משום דר' יהודה חשיב לי' נטילת צפרנים לקישוט כמו גילוח ומש"ה אוסר במועד מפני הטעם שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול ובאבל נמי הרי זו בכלל איסור גילוח שנאסר כדי שלא יתקשט ור' יוסי ס"ל דנטילת צפרנים לא חשיב קישוט כ"כ ומש"ה לא גזרו בו במועד דלאו נוול הוא כ"כ וכן באבל לא גזרו עליו ולפ"ז בשפה המעכבת האכילה י"ל דר' יהודה נמי מודה דמותר דהא אינו מתכוין

לקישוט ושאינו מעכבת ר' יוסי נמי מודה דאסור דעשיית שפמו בכלל גילוח הוא וכן מבואר באבל רבתי אסור בנטילת שער אחד ראשו ואחד שפמו ואחד זקנו כו' אך למאי דס"ד לקמן דיד אין דרגל לא ע"כ הוי ס"ד דטעמי' דר' יוסי הוא משום דמאיס התירו לו וא"כ י"ל דלמסקנא נמי טעמא הכי הוא ואיידי דהתירו דיד התירו נמי דרגל וא"כ נטילת שפה נמי שייכי בפלוגתא דר"י ור' יוסי לר' יוסי שרי משום מיאוס ולר"י אסור כי היכא דאסור בנטילת צפרנים אע"ג דמאיס והריטב"א ז"ל כתב דבאבל רבתי משמע דפליגי ר' יהודה ור"י בקרא דועשתה את צפרני' אי גידול הוא או העברה ואני לא מצאתי רמז מזה דמאי דמייתי התם אחר תספורת ל' יום פלוגתייהו דר"ע ור"א דועשתה את צפרניה מילתא אחריתי היא דקחשיב הרבה דברים שזמנן ל' יום והנה בין אם נאמר דר' יוסי מתיר משום דלאו קישוט הוא ובין אי טעמא דר' יוסי משום מיאוס נראה דבמועד אליבי' מותר בלי שום שינוי דלמה נצריך שינוי בזה כיון דמשום מלאכה ליכא איסורא בזה כדאיתא לעיל לענין גילוח משום דצורך הגוף וליכא איסורא בזה אלא משום גזירה שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול וכיון דלא גזרו בצפרנים ממילא מותר אפילו בלא שינוי ולר' יהודה דס"ל דגזרו בצפרנים כמו בגילוח נראה דאסור אפילו ע"י שינוי דגם זה בכלל גזירה שלא יכנס ולקמן בשמעתין יבואר יותר ע"פ ד' הראשוני' ז"ל:

דף יח.

תוס' בד"ה ואסתייע מילתא תימא כו' וי"ל דפתיחת פיו לשטן לא שייך בהא דרב פינחס דלא אמר אלא בלשון אי בדידי' הוי ועיין מהרש"א ז"ל בח"א:

שם גמרא אמר רב חייא ב"א אמר רב ובגנוסטרי אסור. הנה רבו בזה השיטות כאשר אבאר אי"ה ותחילה נאמר בביאור דברי התוס' ז"ל כי ד' ז"ל צריכין ביאור:

הנה מתחילה כתבו דמהא דאמרינן בגנוסטרי אסור משמע דווקא גנוסטרי אבל בשאר כלי כמו תער ומספריים מותר וע"ז הקשו מהא דר' יוחנן שקלינהו בשיני' ואמאי הא במועד ודאי הלכה כר' יוסי וא"כ אפי' בתער ומספרים מותר וכתב דשמא ר' יוחנן סבר הלכה כר' יהודה במועד וס"ל דמועד חמיר דלא כרב שישא ודבריו ז"ל בזה נפלאו ממני דאיך אפשר לומר דר"י כר' יהודה ס"ל א"כ מאי קאמר הש"ס ש"מ מותר ליטול צפרנים אדרבה הוי לי' למימר ש"מ אסור ליטול צפרנים כר' יהודה וכלישנא דברייתא ועוד אי בשיני' אפי' ר' יהודה מתיר א"כ אמאי הניח רב פנחס לטופרי' דהוי נפישן הא בשיני' לכ"ע מותר גם מש"כ לר' יוחנן דמועד חמירא לי' לא מסתבר לו כן וכמו שכתבתי לעיל אלא צ"ל לשיטה זו דשיני' דר' יוחנן ל"ד דה"ה דמותר בתער ומספרים והיינו כר' יוסי

אבל בגנוסטרי אסור אפי' לר' יוסי ואין חילוק בזה בין אבל למועד אבל לדעת התוס' מועד חמור וכר' יוחנן ולא הותר במועד אלא בשיניו דווקא וכתבו ע"ז בשם ר"ת ז"ל להתיר גם ליטול של זו בזו דזה חשיב שינוי:

וכתבו ז"ל עוד ושמעתי בשם הרשב"א להתיר נטילת צפרנים לנשים וצ"ל שדעתו להתיר אפילו בכלי דאי בשיניים או ביד אפילו לאנשים מותר והביאו עוד דעת בה"ג להקל בנטילת שער לאשה באבילות אחר שבעה וכל דבריהם אלו הולכים ע"ד שיטה זו דתער ומספרים מותר ודווקא גנוסטרי אסורים ומחמת זה מוכרח לומר דר' יוחנן ס"ל במועד כר' יהודה ובשיניו אפילו לר' יהודה מותר אך מש"כ וגם בשם ר' חיים שמעתי שהי' מתיר נטילת צפרנים במועד דבריהם בזה סתומים במאי קמיירי אי בשיניו הא ליכא מאן דאסר ואי בכלי מה גם הא לשיטתם לעיל אסור במועד בכלי וע"כ צ"ל דמיירי בנטילת צפרנים לאשה אפילו בכלי אח"כ הביאו דברי בה"ג לחלק בין תוך שבעה לתוך ל' דבתוך ז' בגנוסטרי אסורי בשיניו מותר ולאחר שבעה אף בגנוסטרי מותר. והנה דעת בה"ג ז"ל דלא כמש"כ לעיל להתיר בתער ומספרים אלא דאין הותר אפילו באבל אלא בשיניו אבל בכלי אסור ול"ד גנוסטרי ותמהו ע"ד ז"ל אי סבר כר' יוסי יתירו לגמרי היינו משום דיש לפרש הא דאמרינן בגנוסטרי אסור אמועד קאי כעובדא דר' יוחנן דשקלינהו בשיניו ותי' דמסתבר לי' דבאבל נמי לא התיר אלא בשיניו כמו במועד ומיושב בזה קושיית מהרש"א ז"ל שהק' מהיכא פשיטא להו במועד יותר ע"ש. והנה לשיטה זו ליכא היתירא אלא בשיניו בין במועד בין באבל לבד אחר שבעה מותר אפי' בכלי ולהכי כתבו לקמן גבי היתר שפה דמיירי באבל לשיטתן וכפירש"י ז"ל צ"ל דהתיר להם ע"י שינוי או מיירי לאחר שבעה ואפשר מכאן הוציא הבה"ג ז"ל לחלק בין תוך ז' לאחר ז'. אבל הרי"ף ז"ל כתב בזה עוד שיטה אחרת דהא דאמר ר' חייא ב"א אמר רב בגנוסטרי אסור היינו דווקא לענין אבל. אבל בחוה"מ שרי בכל גוונא והביא ראיה לזה מהא דלא קאמר ש"מ מדר' יוחנן דאסור ליטול בכלי ועיין בבעה"מ ז"ל מש"כ על ראי' זו דאינה מוכרחת אבל הרמב"ן ז"ל במלחמות הביא עוד ראי' לדברי הרי"ף ז"ל מהא דהתירו שפה ופירשוה במועד וכי היכי דשפה ע"כ במספרים ה"נ בנטילת צפרנים אבל כבר הקשה הריטב"א ז"ל איך אפשר לחלק בלשון ברייתא בדברי ר' יוסי דאמר מותר בזה ע"י שינוי ובזה אפילו שלא ע"י שינוי ועוד דבירושלמי משמע דעובדא דהאי זוגא מחמתן הוי באבל וכפירש"י והתוס' ז"ל ואביא לך סוגיית הירושלמי שפה ונטילת צפרנים אית תנוי תני ברגל מותר ובאבל אסור ואית תנוי ברגל אסור ובאבל מותר מאן דתני באבל מותר בשיש שם רגל היינו גם לכבוד הרגל ומ"ד באבל אסור בשאין שם רגל מ"ד ברגל מותר בשאין

שם הערמה היינו שלא הערים לכוין מלאכתו במועד ומ"ד ברגל אסור בשיש הערמה ולפ"ז באבל לחוד אסור וברגל לא שרי אלא אם אין שם הערמה ר' חייא בר אשי אמר רב הלכה כדברי המיקל כאן וכאן היינו דבין באבל ובין ברגל מותר בכל גוונא רב שמן בר אבא בשם ריב"ל הלכה כדברי המיקל באבל משמע דלא פסק לקולא אלא באבל אבל לא במועד ואהא קאמר האי עובדא דזוג בא מחמתן והתיר להם ר' שפה ונטילת צפרנים היינו דהקיל באבל ומייתי עלה בהדא דרב שמואל דמבת אחתי' והוי מצמי טופרי' אלמא דהאי עובדא דזוג בא מחמתן מיירי באבל וכשיטת התוס' ז"ל וא"כ אין ראי' מכאן לחלק בין מועד לאבל ומה שכתב הרמב"ן ז"ל בשלמא באבל שייך לאסור בגנוסטרי כדי שלא יתקשט אבל במועד אין טעם לאסור בגנוסטרי יותר משיניו נראה לי דע"פ שיטת הירושלמי ניחא דהא איכא מ"ד התם דברגל אסור משום הערמה ור' חייא בר אשי מיקל כאן וכאן לגמרי ולא חיישׁ להערמה והיינו דקאמר בש"ס דילן לאסור בגנוסטרי ומש"ה תו לא חיישינן להערמה כיון דאסור כדרכו והשתא בתרווייהו גנוסטרי אסור במועד כדי שלא יערים ובאבל כדי שלא יתקשט אבל בשפה דלא הותר אלא המעכבת האכילה לא שייך בזה לא הערמה ולא קישוט ולהכי מותר אפילו במספרים בין באבל בין במועד אלא דהערמה זו שאמרו בירושלמי לא ברירא לי דלכאורה מותר בזה אפי' כוון מלאכתו כיון דהוי כאוכל נפש וכמש"כ לעיל לענין גילוח וי"ל דמ"מ לכתחילה אסור לכוין מלאכתו בכה"ג. אך אכתי קשה הא דמשמע בירושלמי דבשפה נמי שייך הערמה כדאיתא התם שפה ונטילת צפרנים אית תנוי תני כו' אבל נראה דלא גרסינן שפה ברישא אלא נטילת צפרנים ורב הוא דחידש ואמר שפה כנטילת צפרנים לכל דבר. ועתה נשוב לבאר בקצרה כל השיטות בזה שיטת התוספו' בראשית דבריהם ז"ל דבגנוסטרי אסור בין באבל בין במועד אבל בשאר כלי באבל מותר ובמועד אסור מהא דר' יוחנן דשקלינהו בשיניו:

אח"כ הביאו דברי הבה"ג ז"ל ונאדו בזה מתחילת דבריהם להתיר שאר כלים אלא ליכא התירא בין באבל בין במועד אלא בשיניו או זו בזו אבל כל הכלים בגנוסטרי הם ואסור והא דהתירו שפה היינו נמי ע"י שינוי או לאחר שבעה כשיטת בה"ג ז"ל. וד' הרי"ף ז"ל דבמועד מותר אפילו בכלי או בגנוסטרי והא דאמר ר' חייא בר אשי בגנוסטרי אסור היינו באבל ולפ"ז שפה לא התירו באבל כלל כיון דא"א אלא ע"י כלי:

ולפי מה שהעליתי בגנוסטרי אסור בתרווייהו ושפה מותר בתרווייהו אפילו ע"י כלי. שוב מצאתי בתה"א להרמב"ן ז"ל שהביא בשם הראב"ד ז"ל לאסור שפה באבל ונחלקו עליו ומסיק כמש"כ דאפי' באבל מותר אפילו במספרים וע"כ צ"ל כמש"כ דשפה המעכבת לכ"ע שרי אפילו כדרכו אבל מדברי הרמב"ם ז"ל נראה גם כן כשיטת הראב"ד

ז"ל דבאבל אסור ליטול שפה ובמועד התיר ליטול שפה ועיין במ"מ ובכ"מ שם ובלח"מ ה' אבל ובאמת דבריו ז"ל צ"ע מה שהתיר שפה בסתמא ולא כתב דווקא המעכבת וכן אמרו בירושלמי ובלבד בנוטות. וראיתי בביאורי הגאון ר"א ז"ל מווילנא שכ' ליישב ע"פ פי' הערוך בערך זוית ע"ש וגם זה לא הבנתי א"כ מאי קאמר רנב"י ולדידי כשפה המעכבת דמילי הא ר' אמי התיר לגמרי ועוד דלא ראיתי גירסא זו בדברי ר' אמי שפה כ"ש מעכבת אלא א' ר' אמי ובשפה המעכבת ע"כ נראה דס"ל דרנב"י פליג ואמר לדידי הכל כשפה המעכבת והכל מותר. והנה לפי הנ"ל א"ש מה שהחמיר הרמ"א ז"ל בנטילת צפרנים לאסור בכלי וכשיטת התוס' ובשפה התיר סתמא וזה הוא כמש"כ לעיל וכמבואר בתה"א דבשפה לכ"ע מותר אפי' בכלי ועיין בסי' תקנ"א לענין שבוע שחל ט' באב בתוכו ובמ"א שם ועיין בתה"א שמביא גירסת הירושלמי כמו שהיא כתובה לפנינו ולא כמו שהבאתי לעיל ולגירסא זו צריך לפרש דמר אית לי' דברגל מותר מפני הכבוד הרגל ובאבל אסור דאין שם רגל ומר אית לי' ברגל אסור משום דאיכא למיחש להערמה ובאבל מותר דאין כאן הערמה ונטילת צפרנים לצורך טבילת מצוה הי' נראה דלכ"ע מותר דהא לא שייך הערמה בזה וכש"כ לדעת הרמב"ם ז"ל דכל העולין מטומאה לטהרה מותרין אפילו בגילוח משום דאין דרך להתקשט בימי טומאה א"כ ודאי מותר גם בנטילת צפרנים אלא דיש מהראשונים שהחמירו גם בזה ועיין במרדכי שהביא נוסחא אחת כשם שאסור לגלח במועד כך אסור לגלח בימי אבלו דברי ר' יהודה ור' יוסי מתיר ונוסחא זו לא מצאתי וגם פלאי הוא:

תוס' בד"ה אע"ג דאית לי' תרי כו' ואפינו לתנא דידן כו' דבריהם ז"ל אינן מדוקדקים קצת וכוונתם לפירש"י ז"ל לקמן דלא אמרינן מקצת היום ככולו ברחיצה אם חל שלישי ערב הרגל וה"ה אם חל שביעי ערב הרגל אסור בכיבוס ורחיצה עד הערב והוי אנוס ומותר לגלח ברגל לאפוקי לתוס' הרי"ט שהביאו ז"ל לקמן הי' יכול לכבס ערב הרגל ואסור לכבס ברגל ובמקום ומיהו צ"ל וה"ה ועיין מהרש"א ז"ל ולקמן יבואר יותר אי"ה אבל באמת אפילו לתוס' הרי"ט ז"ל הוי מצי למיתני היתר בכיבוס אם חל שביעי בשבת ערב הרגל וכבר כתבתי לעיל בזה:

שם גמרא הני אין מי שאין לו אלא חלוק אחד לא כבר כתבנו לעיל מאי דלא אמרינן בזה תנא ושייר וכבר כתבתי דברי הריטב"א ז"ל בזה ונראה עוד דס"ד דמתני' ע"כ מיירי באין לו אלא חלוק א' דאל"ה לא הותר לכבס אפילו להני דמתני' כיון דיש לו להחליף ור' יעקב משני לי' דמתני' מיירי דאית לי' תרי ומנופי ובזה בלא אונס לא התירו דהוי לי' לכבס קודם הרגל אבל באין לו אלא אחד אפילו פשע ולא כיבס קודם הרגל מותר לכבס

ברגל וכמש"כ התוס' ז"ל ובירושלמי איתא אמר ר' יוסי בר בון ובלחוד תרי דיהא שלח חד ולבש חד ולא ידעתי פירושו אמאי קאי והא נראה קצת דצ"ל ד' ריבר"ב בתר הא דבגדי קטנים דפשיט לי' דכמו שאין לו אלא חלוק א' דמי ע"ז קאמר דלא הותר אלא תרי דיהא שלח דוד ולבש חד וצ"ע ובעל ק"ע לא פי' בזה כלל ועיין בטור וש"ע סי' תקל"ד:

דף יח:

תוס' בד"ה הספרים פי' להסתפר ובמסתפר לכל אותן שהתירו חכמים אבל רש"י בריש"ף כ' דלא באלו המסתפרי' בחוה"מ מיירי אלא אע"פ שכבסה קודם המועד צריך לכבסה במועד ואין זה מובן דלמאי צריך לכבסן במועד כיון דאין צורך להשתמש בהן:

שם בא"ד וי"ג הספרים ומטפחת הספגנין עיין מהרש"א ז"ל מה שפי' במטפחת הספגנין ונראה כוונתו ז"ל דאם נפרש מטפחות הספגנין היינו להסתפג לא מסתבר לפרש מטפחות הספרים על כתבי הקדש אלא דומיא דמטפחות הספג דתני להו בכל דוכתי בהדי הדדי ועיין בלשון הטור ותראה שהוא מפרש כפשוטו ע"ש:

שם גמרא מאן לימא לן דברצון חכמים עיין במרדכי ז"ל שכ' מטעם זה להחמיר בב"פ והרא"ש ז"ל ג"כ כ' והאידנא נהוג בה איסור ופשיט דלא קאי אלא אכלי פשתן וכמש"כ המרדכי ומלשון פסקי הרא"ש והטור ז"ל נראה דקאי נמי אבגדי קטן וכן כ' הש"ג בהדיא אבל אין טעם לזה ועיין בב"ח:

תוס' בד"ה העולה מטומאה לטהרה במצורע איירי כו' ומסופק אם נאמר כן בטומאת מת ונבילה כו' מדבריהם נראה דחוץ מטומאת מת ונבילה ליכא לפרושי העולה מטומאה לטהרה אלא אמצורע ומש"ה הקשו ליפשוט מינה דמצורע נוהג צרעתו אבל דבריהם ז"ל צ"ע דא"כ האי כל העולין מיותר הוא דשמעינן לה במכש"כ מזבין וזבות ונדות ויולדות דאין להם איסור לכבס בימי טומאתן ואפ"ה מותרים לכבס ברגל כש"כ מצורע וכל העולין משמע דאתי לרבוי והמרדכי ז"ל כתב בשם הראב"ד ז"ל דאתי לרבויי בעל קרי ובעלת כתם גם מדבריו ז"ל משמע דווקא בעלת כתם ובעל קרי אבל טומאת מת ונבילה לא אבל לא ידעתי לחלק ביניהם בין זבין וזבות לטומאת מת והרמב"ם ז"ל לפי גירסתו גבי ואלו מגלחין כתב בהדיא בפי' המשניות דאפי' טמא מת מותר לגלח ונהי דבזה נחלקו עליו כמו שכתב הרב המגיד ז"ל היינו לענין גילוח דיכול הי' לגלח בימי טומאתו אבל לענין כיבוס דבכולהו נאמר כיבוס בגדים לבסוף אין חילוק בין זבין לזבות לטמא מת. והב"י ז"ל בסי' תקל"ד הביא דברי הראב"ד ז"ל דאתי לאתויי אם אירע לו קרי במועד או שמצאה כתם במועד וכתב הד"מ ע"ז דזהו דעת הרמב"ם ז"ל אבל רש"י

ומפרשים אחרים סוברים דאם היו יכולין לגלח או לכבס תוך טומאתן אסור ולא אבין דבריו ז"ל דע"כ לא נחלקו עליו אלא לענין גילוח אבל לענין כיבוס הא תנן בהדיא דזבין וזבות מותרין לכבס ביום טהרתן אלמא דלא שייך כיבוס בימי טומאה גם מש"כ על דברי הב"י ז"ל וכ"כ רבינו ירוחם ז"ל לא מצאתי כעת בדברי רבינו ירוחם שלא כתב אלא לשון המשנה דזבין וזבות מותרים לכבס ובש"ע לא כתב אלא בעלת הכתם שנמצאת במועד ולא ידעתי מפני מה לא כתב גם דין דזבין וזבות ונדות ויולדות. ונהי דלא שייכי זבין וזבות בזהמ"ז נדות ויולדות אמאי לא כתב ואין לומר לך דלא שייך כיבוס בגדים האידנא לענין בעלה דא"כ בעלת הכתם מפני מה התירו ומש"כ המרדכי ז"ל בעלת הכתם שנמצא במועד קשה לי מאי מהני הכיבוס במועד כיון שלא תטהר עד אחר המועד וי"ל דלצורך ימי ליבונה הוא דשרינן לה לכבס ואכתי מי שראה קרי במועד למה הותר לו כיבוס בזמן הזה וצ"ל דלא לדינא השתא כתבו לבע"ק אלא לפרש המשנה כתבו כן והיינו בזמן שהיו נוהגים טומאה וטהרה ומש"ה לא כתב בש"ע הא דבע"ק ויש ליישב נמי הא דלא כ' נדות ויולדות דשמעינן לה מכל שכן דבעלת הכתם ודו"ק:

שם גמרא אמר שמואל מותר לארס אשה שמא יקדימנו אחר. לעיל בסוגיא דאין נושאין נשים במועד הקשיתי למה לי' לשמואל טעמא דשמא יקדמנו אחר בלא"ה ליכא איסורא בזה דהא ליכא שמחה באירוסין ע"ש מש"כ בזה ועוד הי' נראה דאי לאו טעמא דשמא יקדימנו הי' אסור לארס מטעם דהוי דומיא דמקח וממכר ומצוה לא עביד באירוסין וכן משמע מלשון הנימוק"י שכ' דלהכי שרי לכתוב קידושי נשים משום דהוי דבר האבד אבל בלא"ה הי' אסור ובאמת איכא פלוגתא בזה בתוספתא ת"ק אוסר לארס ור' יהודה מתיר מהאי טעמא דשמא יקדימנו אחר וטעמא דת"ק נמי משום דהוי קנין והא דמותר לגרש ולחלוץ ולמאן היינו משום דהם חשיבא דבר האבד יותר מאירוסין אבל כ"ז אינו אלא לשיטת התוספות דטעמא דכולהו דמתניתין הוא משום דבר האבד אבל לפמש"כ הרמב"ם ז"ל הטעם בכולהו משום דהוי כצרכי רבים הדק"ל אפילו בלא שמא יקדימנו אחר לישתרי לארס כמו שהותר לגרש וצ"ל כמש"כ לעיל ומהא דתנן לקמן אין כותבין שט"ח במועד ואם אינו מאמינו כו' נראה קצת כד' הרמב"ם ז"ל דהני דמתני' לאו מטעם דבר האבד הוא דאל"כ מה בין שט"ח לכל הני דמתני' ומ"ש דבכל הני שרי בכל גוונא כיון דשכיחי בהו דבר האבד וגבי שט"ח לא שרי אלא אם אינו מאמינו אלא ודאי טעמא דהני לאו משום דבר האבד ולהכי שרי בכל גוונא ולענין שטר מכירה כתבו התוס' דלצורך המועד פשיטא דשרי אלא אפילו מכר קודם המועד ג"כ שרי דהוי דבר האבד ובתוספתא פליגי ר' יהודה וחכמים לענין שטרי אריסות וקבלנות ר' יהודה מתיר וחכמים אוסרין

ופירש הרמב"ן ז"ל בתה"א דמיירי שקיבל האריסות קודם המועד וא"כ משמע דה"ה בשטר מכר אם מכר קודם המועד אסור לכתוב שטר וי"ל דשאני שטר מכר דמסתמא נתן מעות קודם המועד והוי דבר האבד אבל בשטר אריסות אין חשש אלא שמא יקדימנו אחר זה לא חשיב דבר האבד לרבנן ועיין מ"א ז"ל בסי' תקמ"ה שכ' דבשטר מכירה נמי אם מכר קודם המועד אסור לכתוב שטר כמו בשטר אריסות ולא חשיב דבר האבד והוא דלא כדברי התוס' ולמש"כ א"ש דברי התוס' ולא דמי שטר מכר לשטר אריסות והט"ז שם כתב ג"כ כדברי התוס' ופי' דהא דכתב רמ"א ז"ל דשטרי אריסות אין כותבין היינו היכא דהי' יכול לכתוב קודם המועד וגם בזה קשה דא"כ מאי טעמא דר' יהודה דמתיר שמא יקדמנו אחר הא כיון מלאכתו במועד אסור בדבר האבד אלא ודאי כמש"כ דבשטר אריסות שלא הי' יכול לכתוב קודם מיירי ואפ"ה לא חשיב דבר האבד לרבנן כיון דלא יהי' לו הפסד מזה אבל בשטר מכר יהי' לו הפסד אם כבר נתן לו מעות ומה שכתבו התוס' בפשיטות דאם הי' יכול לכתוב קודם המועד אסור לכתוב מספקא לי מהא דאיתא בירושלמי פלוגתא דאמוראי באין לו מה יאכל ור' יוסי ס"ל דאסור דא"כ נמצאת מתיר את האומנות במועד ומפרש למתני' דאם אינו מאמינו היינו למלוה שעברה או שאין לו מה יאכל היינו מלוה הבאה דללוות לו במועד לא שרי אלא באין לו מה יאכל ללוה דאם אינו צריך ללוות אלא להרווחה אסור ללוות לו ולבא לידי כתיבה ורישא אם אינו מאמינו מיירי שכבר לוה לו קודם הרגל והשתא אינו מאמינו מותר לכתוב אלמא דאפילו הי' יכול לכתוב קודם מותר לכתוב במועד אע"פ שמתחילה לוה לו באמנה עכשיו אינו רוצה להאמינו ועיין במ"א סי' הנ"ל שכתב על הא דאין כותבין שט"ח דאם כבר נתן לו מעות מותר שמא ימותו עדים כמו במתנה משמע מד' ז"ל דמתני' מיירי דווקא ברוצה ללוות לו עתה ובירושלמי שהבאתי מבואר להדיא דאפילו אם כבר לוה לו אין כותבין אם לא באינו מאמינו וע' עוד שם במ"א ז"ל מש"כ על דברי רמ"א ז"ל שכ' והלוה צריך למעות אי דווקא באין לו מה יאכל או אפילו להרווחה ע"ש ומירושלמי הנ"ל מוכח דבעינן דווקא אין לו מה יאכל אלא דס"ל מדלא אמרינן הכי בש"ס דילן לפרש מתני' הכי אלא דייקינן מינה לשכר פעולה שאין לו מה יאכל ש"מ דס"ל דמלוה שעברה בלא"ה מותר לכתוב וכמש"כ המ"א ז"ל וע"כ אם אינו מאמינו קאי על מלוה הבאה ושאין לו מה יאכל לאתויי מאי ש"מ לאתויי שכר פעולה והשתא לשיטת הש"ס דילן לא הוזכר במתני' שהלוה אין לו מה יאכל אלא אפי' להרווחה מותר ללוות לו ולכתוב שט"ח ועדיין צ"ע ומה שפי' הרמב"ן ז"ל הא דאין כותבין שטרי אריסות בשקיבל עליו קודם המועד

היינו משום דאל"ה לא הוי שרי ר"י ולדידי צ"ע כיון דמותר לקבל במועד א"כ מותר נמי לכתוב דחשיב דבר האבד שמא יקדמנו אחר:

שם במשנה גיטין בירושלמי פריך הלא מיצר הוא ואמאי שרינן לגרש במועד כיון דיש לו צער ומשני כיון שנתן דעתו לגרשה לאו מיצר הוא ולפ"ז לכופו לגרש אסור במועד אלא די"ל כיון דמחמת מצוה הוא דכייפינן לי' לא חיישינן לצערו וק"ל:

שם במשנה שטרי חליצה לכאורה אי נימא דליבם אסור מה"ת במועד מושמחת בחגך א"כ אמאי לא נימא כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה וי"ל דבדבר התלוי בזמן לא אמרינן הכי וכבר כתבתי לעיל דביבום לכ"ע לא הוי אלא מדרבנן ע"ש:

דף יט.

גמרא ת"ר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו כו' התוס' ז"ל כתבו ב' שיטות בזה ראשונה היא דר"מ מתיר לעצמו משום דצריך להם במועד דזמן תפילין הוא ולאחרים אינו מותר אלא בחנם אבל לא בשכר ולא דמי צורך מצוה לצורך אוכל נפש דמותר לאחרים בשכר אבל בצורך מצוה לא הותר אלא בחנם ור' יהודה א' דשרי לאחרים ע"י הערמה וכתבו התוספ' דר' יהודה מחמיר אבל אינו מוכרח ואדרבה ר"י מיקל הוא דשרי ליטול שכר ע"י הערמה ור' יוסי מיקל יותר ומתיר למכור כדי פרנסתו ברווח והכל מפני שצורך המועד הוא ואכתי לא דמי לצורך אוכל נפש דשרי למכור ככל הצורך לעם אבל בזה לא שרינן אלא כדי פרנסתו ולשיטה זו מתני' דתנן אין כותבין תפילין ומזוזות דלא כמאן מהני תנאי דברייתא דכולהו שרו לעצמו וגם לאחרים כ"א לשיטתו וכתבו התוס' בשם הר"ר יונה דמצי אתיא כר"מ והא דתנן אין כותבין היינו כדי למוכרן לאחרים דר"מ לא שרי אלא בטובה ולעצמו ג"כ אסור להניחם לאחר המועד אבל לצורך המועד לתנא דמתני' נמי שרי ולפ"ז צריך לומר ר' יהודה דפליג במתניתין ואומר כותב אדם תפילין לעצמו היינו אפילו כדי להניחם לאחר המועד וכ"כ המהרש"א ז"ל וט"ס שם בדבריו ובמקום ר' יוסי צ"ל ר' יהודה וי"ל עוד דר"י לאו לאיפלוגי אתי וכן מצינו בכמה מקומות דלא מסתבר לו לומר דר' יהודה מתיר אפילו להניח לאחר המועד דלא עדיף מאוכל נפש דלא שרי לאחר המועד ועוד כיון דע"כ יש לו תפילין כיון דזמן תפילין הוא וא"כ למה נתיר לו לכתוב עוד לצורך אחר המועד כיון דיש לו. ודבריהם ז"ל כאן הוא דלא כמש"כ בד"ה ר' יהודה דר' יהודה מחמיר יותר מר"מ דא"כ מתני' מצי אתיא כר' יהודה דאין כותבין לצורך אחרים אלא ע"י הערמה אבל לא בחנם אם לא מדסיפא ר"י הוא רישא לאו ר"י ואיפסיק הלכתא כר' יוסי דמוכר לאחרים כדי פרנסתו כדרכו בלא הערמה כיון

דצורך המועד הוא ולשיט' זו שמעינן מכל הני תנאי ואמוראי דחוה"מ זמן תפילין הוא מדהתירו לכתוב ולמכור כדרכו כדי פרנסתו. וכתבו התוס' עוד שיטה אחריתי דר' יוסי מחמיר מכולהו ולא הותר אלא כדי פרנסתו היינו אין לו מה יאכל ור"מ ור"י התירו עוד לעצמו ולאחרים למר בטובה ולמר ע"י הערמה אבל ר' יוסי אינו מתיר אלא באין לו מה יאכל אבל לא לעצמו ולפ"ז מתניתין דאין כותבין אתיא כוותי' דבאין לו מה יאכל לא אצטריך לאשמעינן והקשו ע"ז דא"כ הו"ל למימר אין כותב אלא כדי פרנסתו אלא דזה יקשה נמי לר' יהודה לשיטתם דר' יהודה מחמיר יותר מר"מ ולדידי קשיא טובא לשיטה זו מאי כדרכו דקאמר ר' יוסי בשלמא אי נימא דר' יוסי לקולא א"ש דקמ"ל דאין צריך להערים אלא כותב כדרכו כדי פרנסתו אבל אי ר' יוסי לחומרא מאי כדרכו דקאמר וכי מאן פליג עלי' למיבעי הערמה בזה ועוד לפ"ז לא הוי להו לרב ולרבה בב"ח ולשמואל ור' יוחנן לפסוק הלכה כר' יוסי הו"ל למימר הלכה כסתם מתני' דאין כותבין והתירא דאין לו מה יאכל כבר שמעינן לה ממתניתין דלעיל ועוד מה טעם יש בדבר לאסור כתיבת תפילין ומזוזה לצורך המועד וכי גריעי הם משאר צרכיו שהתירו אפילו אינן אוכל נפש ונהי דאתפילין י"ל דס"ל חוה"מ לאו זמן תפילין הוא אבל מזוזה מאי איכא למימר ע"כ נראה עיקר כשיטה קמייתא דר' יוסי לקולא ומתני' אתיא כר"מ כמש"כ התוס' והתירא דלעצמו לא אצטריך לאשמעינן דפשיטא דשרי אלא קמ"ל דלאחרים אין כותבין ואתי ר' יהודה למימר כותב אדם תפילין לעצמו וקמ"ל דע"י הערמה זו יכול לכתוב גם לאחרים וכדאמר בברייתא ור"י מתיר למכור כדרכו כדי פרנסתו ואיפסקא הלכתא כוותי' ומוכח מכולהו תנאי ואמוראי דחוה"מ זמן תפילין הם. והתוס' ז"ל כתבו דאין להביא ראיה מכאן דחוה"מ זמן תפילין משום דר"י ור"י ס"ל שבת זמן תפילין והדיחוי הזה לא אתי שפיר אלא אם נאמר דר' לחומרא ולא התיר אלא באין לו מה יאכל אבל אפילו לעצמו לא א"כ לא שמעינן מר' יוסי דחוה"מ זמן תפילין אלא מר"מ ור"י לחוד הוא דשמעינן לה וע"ז שפיר כתבו דר"מ ור"י לטעמייהו אבל אי נימא דר' יוסי לקולא ומתיר אפילו למכור כדי פרנסתו בריוח א"כ כש"כ דשרי לעצמו ומוכח נמי מדברי ר' יוסי דחוה"מ זמן תפילין ותו ליכא למדחי כמש"כ התוס' ולפ"ז לא הבנתי מש"כ עוד לרב ורבב"ח נמי מצי סברי דשבת זמן תפילין וע"כ לא איצטריך למימר הכי אלא אם נפרש דכותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו קולא היא וא"כ מה יועיל אי נימא דרב ורבב"ח הכי סברי הא אכתי מוכח מר' יוסי דחוה"מ זמן תפילין וכי נאמר דגם הוא ס"ל שבת זמן תפילין ועוד הא שמואל ור' יוחנן נמי אמרי הלכה כותב ומוכר כו' ור' יוחנן אית לי' בהדיא במנחות דלילה לאו זמן תפילין וה"ה שבת וי"ט כדמוכח בעירובין ומנחות דמאן דאית לי' לילה לאו זמן תפילין

שבת וי"ט נמי לאו זמן תפילין. וראיתי בנימוק"י שכ' לפרש דר"מ ור"י לטעמייהו דס"ל דשבת זמן תפילין ומש"ה התירו לכתוב לעצמו ור' יוסי ס"ל דלאו זמן תפילין ומש"ה לא הותר אלא כדי פרנסתו אבל לא לעצמו ודבריו נפלאו תינח תפילין מזוזה מא"ל ואמאי אסור לכתוב לעצמו כיון דצורך המועד הוא וכן קשיא לי הא גופא לשיטת התוס' ז"ל דר' יוסי לחומרא ולא שרי אלא באין לו מה יאכל אבל לא לעצמו ואתיא מתני' כוותי' דאין היתר לכתוב תפילין ומזוזות אפילו לצורך המועד וא"כ תכלת לציצתו נמי אסור דמ"ש והשתא הלכתא דר' יוחנן סתרי אהדדי דאמר הלכה בין באבן בין בפלך לענין ציצית ולענין תפילין ומזוזות פסק כר' יוסי דאינו כותב אלא כדי פרנסתו והיינו אין לו מה יאכל אלא ודאי מודה ר' יוסי דלעצמו מותר והיאך כ' ז"ל דמתניתין אתיא כר' יוסי ועפ"ז נתיישבו לי דברי הרמב"ם ז"ל שנראה מדבריו ז"ל דמפרש דר' יוסי לחומרא ולא התיר אלא באין לו מה יאכל וכמש"כ הה"מ שם דלא הותר בזה יותר משאר מלאכות וא"כ ק' למה פסק דמותר לכתוב לעצמו מנ"ל הוא ואמאי לא פ' כסתם מתני' כותבין כלל וכמ"ש התוס' ז"ל דמתני' אתיא כר' יוסי ולפמ"ש ניחא מדאיפסיק הלכתא גבי ציצית בין באבן בין בפלך ש"מ דר' יוסי נמי מודה דלעצמו מותר ולפ"ז מוכח נמי מדברי הרמב"ם ז"ל דחוה"מ זמן תפילין דאל"כ לא מצינן למילף תפילין מציצית דציצית לצורך המועד הוא ותפילין לאו לצורך המועד ומר' יהודה דמתני' אין ראי' דר' יהודה לטעמי' דס"ל שבת זמן תפילין אלא ודאי נראה מד' הרמב"ם ז"ל דחוה"מ זמן תפילין ויפלא בעיני על הכ"מ ז"ל שכ' דמש"ה לא התיר הרמב"ם ז"ל אלא באין לו מה יאכל כשאר מלאכות משום דס"ל דחוה"מ לאו זמן תפילין אכתי תיקשי מ"ט דמזוזה ויש ליישב דבריו ז"ל דכוונתו לומר דמחמת זה נראה להרמב"ם ז"ל לפרש דר' יוסי מחמיר הוא משום דבשלמא ר"מ ור"י לטעמייהו דשבת זמן תפילין ומש"ה הקילו לר"מ לאחרים בטובה ולר' יהודה ע"י הערמה אבל ר' יוסי מסתמא ס"ל כהלכתא דשבת לאו זמן תפילין וא"כ אין לפרש דכדי פרנסתו היינו אפילו בהרווחה כיון דלאו זמן תפילין הוא ואין בהן צורך המועד אלא ש"מ דכדי פרנסתו היינו אין לו מה יאכל ולחומרא וכיון דמוכרחים אנו לומר כן לענין תפילין ממילא גם במזוזה לא הותר לאחרים אלא באין לו מה יאכל כן צריך לפרש דבריו ז"ל אבל לענ"ד נראה כמש"כ דאדרבה דברי הרמב"ם ז"ל דחוה"מ זמן תפילין הוא דאל"ה מנ"ל להתיר תפילין לעצמו וזה ברור ואמת ועתה תראה כי פסקי הש"ע הם סתרי אהדדי דבה' תפילין פסק דחוה"מ לאו זמן תפילין ולענין כתיבה בחוה"מ התיר לכתוב לעצמן וכיון דהוא אזיל בשיטת הרמב"ם ז"ל דר' יוסי לא התיר אלא באין לו מה יאכל א"כ אין לנו שום ראי' להתיר כתיבת תפילין לעצמו דמר"מ ור"י אין ראי' דלטעמייהו אזלי דשבת זמן

תפילין ומציצית נמי אין ראי' דצורך המועד הוא ועפ"ז לא הבנתי נמי דברי הש"ג שכתב בדברי הרי"ף ז"ל דה"ה שאר ספרים שרי לכתוב כדי פרנסתו דהא תפילין נמי לאו לצורך המועד הוא והשתא ממ"נ אם נפרש דעת הרי"ף דכדי פרנסתו היינו אין לו מה יאכל א"כ למה לי' למילף מתפילין הא מילתא דפשיטא היא בכל מלאכות ואם נאמר בדעת הרי"ף ז"ל דכדי פרנסתו היינו אפילו בהרווחה א"כ ע"כ ס"ל דחוה"מ זמן תפילין הוא דאל"ה אמאי התירו בתפילין יותר משאר מלאכות וצ"ל דאפי' אם נאמר דר' יוסי התיר כדי פרנסתו בהרווחה אפ"ה אינו מוכרח לו' דזמן תפלין הוא אלא כיון דצורך מצוה הוא התירו לו כדי פרנסתו וכ"כ הנימוק"י דכדי פרנסתו היינו בהרווחה ואפ"ה לעצמו אסור משום דלאו זמן תפילין הוא הן אמת דכבר כ' דד' הנימוק"י צ"ע. עוד יש לדקדק דלפי ד' ז"ל ר' יוסי בהא דכותב ומוכר כדי פרנסתו מיקל יותר מר"מ ור"י דהם לא שרו אלא ע"י הערמה או בטובה ור' יוסי שרי למכור כדרכו כדי פרנסתו בהרווחה ולענין לכתוב לעצמו ר' יוסי מחמיר אתמהה אם לא שנא' דר' יהודה מתיר ע"י הערמה כמה שירצה ור' יוסי מחמיר הוא דלא שרי אלא כדי פרנסתו בהרווחה ועיין בתוס' מנחות שהביאו גם בדב' ר' יהודה ומוכר כדי פרנסתו ע"ש אבל בדעת הש"ג יש לומר דבאמת ר"י מיקל ומתיר נמי לכתוב לעצמו וכמש"כ לעיל בדעת התוס' לשיטה קמייתא ומ"מ אינו מוכרח דס"ל לר' יוסי דחוה"מ זמן תפילין אלא משום דלצורך מצוה התירו אפילו לצורך אחר המועד ומזה יליף נמי לשאר ספרים דמותר למכור כדי פרנסתו אע"פ שאין לצורך המועד אבל לא משמע כן מהא דהשמיטו בברייתא ספרים ולא הזכירו אלא תפילין ומזוזות ש"מ דכל מחלוקתן הוא בתפילין ומזוזות לבד מפני שהם לצורך המועד. והנה יפלא בעיני על מאור עיני הגולה הגאון ר"א ז"ל בש"ע שכתב דאין לדיעה זו דחוה"מ זמן תפילין עיקר כלל ע"ש ואני בעניי אומר כי אדרבה דעה זו דלאו זמן תפילין אינה מתיישבת כלל לפי סוגיא דשמעתין כיון דהוא ז"ל מודה בזה מדשרינן לעצמו ש"מ דזמן תפילין הוא א"כ לפי שיטה זו דר' יוסי לקולא ומתיר למכור כדרכו לאחרים ודאי כ"ש דמתיר נמי לעצמו ומוכח נמי מדברי ר' יוסי דהלכתא כוותי' דחוה"מ זמן תפילין ולדברי הרמב"ם ז"ל דמפרש דר' יוסי לחומרא ג"כ כבר הוכחתי דס"ל דחוה"מ זמן תפילין מדהתיר לכתוב לעצמו ועל עיקר שיטה זו דר' יוסי לחומרא כבר הקשיתי לעיל ע"ז קושיות חמורות ופשטא דשמעתין ודאי לא משמע כן וא"א לקיים דיעה זו דחוה"מ לאו זמן תפילין אלא אי כדעת הנימוק"י דלמכור לאחרים שרי אפילו בהרווחה ור"י ומ"מ לעצמו אסור וכן מבואר בדברי רבינו ירוחם וכבר כתבתי מה שיש לדקדק על דברי הנימוק"י ומדכייל ר' יוסי לתפילין ומזוזות בחד דינא ודאי משמע דבתרווייהו שרי לכתוב לעצמו. או שנאמר

לדיעה זו דהא דשרי לכתוב לעצמו לאו משום דצריך להו במועד אלא משום דצורך מצוה הוא תיכף לאחר המועד וכמש"כ בדעת הש"ג וא"כ אין אנו צריכין לכל הדחויין ולמימר דר"מ ור"י לטעמייהו דהא בלא"ה אין ראי' מכאן דזמן תפילין אם זה הדרך קשה מאוד למימר דר' יוסי מיקל בתפילין דאין בהם צורך המועד אליבי' יותר מר"מ ור"י דלדידהו יש בהן צורך המועד אבל אי נימא דלכ"ע זמן תפילין הוא אתיא שמעתא כפשטי' בלי שום פקפוק וכל חד מהני תנאי מיקל אחברי' ר"מ לא שרי לאחרים אלא בטובה ור"י לא שרי אלא ע"י הערמה ור' יוסי מתיר אפילו כדרכו בלא הערמה כדי פרנסתו אבל לעצמו שרי לכולהו כיון דלצורך המועד הם וסתמא דמתני' כר"מ וכמש"כ דוודאי אי אפשר לפרש כפשטי' דת"ק דמתני' אוסר הכל ואפילו לעצמו משום דלא גרע זה מתיקון מלבוש שהתירו במועד לצורך וראיתי בטור ז"ל שכ' דבציצית אסור לאחרים ומשמע אפי' פרנסתו ולא ידעתי מאי איכא בין ציצית לתפילין ומזוזות שהותר לצורך אחרים למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' ועתה נבא אל ד' הירושלמי שהביאו התוס' ז"ל חד בר נש אביד תפילוי ואמר לו רבה בב"ח לעשות ע"י הערמה ורב הורה לרב חננאל לכתוב לי' להדיא בלא הערמה ופריך עלי' ממתני' דכותב לעצמו אין אבל לאחר לא ומשני רב פתר לה בכותב להניח ופי' בו כל הראשונים דלעצמו שרי אפי' להניח לאחר המועד כדי שיהי' מזומנים לו לאחר המועד מיד וכבר כתבתי לעיל דקשה להתיר בשביל אחר המועד כיון שיש לו תפילין ואין צריך להם עתה מוכח מהאי עובדא נמי דלצורך המועד מותר אפילו לאחר וש"מ דזמן תפילין הוא וכתב הגאון ר"א ז"ל לדחות גם זה דהירושלמי קאי אליבא דר' יהודה דאמר כותב אדם לעצמו ור"י לטעמי' דשבת זמן תפילין וכבר כתבתי ע"ז בחי' בעירובין פ' המוצא תפילין דלשיטת הירושלמי שם אינו מוכרח לומר דר' יהודה ס"ל דשבת זמן תפילין ובלא"ה ג"כ לאו דיחוי הוא דלפ"ז צ"ל דרב ורבה בב"ח נמי הכי ס"ל דשבת זמן תפילין והוא דלא כהלכתא ועיין תוס' מנחות אבל האמת נראה דעובדא דהירושלמי היינו הך עובדא דאורי לי' רב לרב חננאל דסוגיין וכי היכי דעובדא דהירושלמי מיירי לצורך המועד ה"נ מיירי בסוגיין ורבה בב"ח בעי למימר התם דלאחר לא שרי אליבא דר"י אלא ע"י הערמה וכדתניא אליבי' הכא בש"ס דילן ורב ס"ל דאליבא דר"י נמי שרי אפילו בלא הערמה לצורך המועד ולעצמו שרי אפילו להניח וכיון דשמעינן מינה דלאחר לא שרי אלא לצורך המועד א"כ שמואל ור' יוחנן נמי הכי ס"ל דזמן תפילין הוא מהא דשרי לכתוב לאחר ואי לאו דמסתפינא הייתי מפרש הא דאסור לאחר בכותב להניח היינו יותר מכדי פרנסתו ולכתוב כמה שירצה ולהניח אולי מצטרך למי והיינו הך דאורי לי' רב לרב חננאל בש"ס דילן וע' בב"י סי' תקמ"ה מה שפי' בדברי הירושלמי

למ"ד לאו זמן תפילין הוא דלהניח היינו להניחן לאחר זמן בקרן זוית בהא הוא דשרי דוקא לעצמו ולא לאחרים אבל אם הוא צריך להם תיכף אחר המועד שרי אפילו לאחרים וגם זה קשה דלאחר זמן מה לי לעצמו מה לי לאחרים כיון דאין צריך להם ומהאי עובדא דהירושלמי מוכח נמי דהוראת רב לרב חננאל הי' לקולא להתיר אפילו שלא ע"י הערמה ומוכח מינה דר' יוסי דאמר מוכר כדרכו כו' היא לקולא וכמש"כ לעיל דהיא השיטה הנכונה דמסתמא לא פליגי בזה תלמודין אהדדי וכי היכא דבעובדא שהביאו בירושלמי פסק רב לקולא ה"נ בהא דאורי לי' רב לרב חננאל בש"ס דילן דחד הנראה היא ועל מה שעמדתי לעיל על דברי הטור ז"ל שכ' דבציצית לאחרים אסור והקשיתי דמ"ש מתפילין ועיינתי בירושלמי ואיתא התם להדיא כמש"כ דבציצית נמי שרי בין לעצמו בין לאחרים ורב אמר הכי ופריך עלי' נמי ממתני' דטווה אדם תכלת לציצתו אבל לאחר לא ומשני כמו גבי תפילין רב פתר למתני' בטווה להניח וכיון דבתפילין קמ"ל כרב ה"נ בציצית והדבר ברור ולשון אדונינו הטור ז"ל צ"ע ולענין מש"כ הראשונים דהאי מילתא דחוה"מ אי זמן תפילין אי לא תליא בהך מחלוקת אי מלאכת חה"מ דאורייתא אי לא לפמש"כ בריש מכילתין דליכא שום מלאכה פרטיות האסורה בחוה"מ ועיקר אזהרת התורה לא היתה אלא להפנות ולשמוח במועד ומסרן הכתוב לחכמים איזו לאסור ואיזו להתיר א"כ מחמת זה לא יקרא חוה"מ בשם אות כיון דבאמת לא מיתסרי המלאכה בו ועיין בחידושי בעירובין פ' המוצא שהקשיתי על מה שדחו התוס' דר"מ ור"י לטעמייהו דא"כ מאי דחיק הש"ס התם בעירובין למצוא מקום להוכיח דר"מ ור"י ס"ל שבת זמן תפילין ואמאי לא מייתי הש"ס מכאן דמשנה ובריית מפורשת הוא אליבא דר"מ ור"י ס"ל שבת וי"ט זמן תפילין הוא אלא ש"מ דחוה"מ לאו בכלל י"ט ולכ"ע זמן תפילין הוא אלא ש"מ דחוה"מ לאו בכלל י"ט ולכ"ע זמן תפילין הוא ועיין בספר יד המלך מש"כ להוכיח כשיטת רש"י בכדי פרנסתו ולא עיין בד' התוס' ז"ל וכל דבריו דחויים הם ומאי דמשמע מתחילת דברי התוס' דאפי' בכדי פרנסתו לחוד הוא מיקל בכולהו כוונתם למה שפי' בסוף דבכדי פרנסתו היינו בהרווחה דבאין לו מה יאכל ליכא מאן דפליג כדמוכח לעיל בפ' מי שהפך דליכא מחלוקת בזה ונראה עוד דאפילו יש לו בהרווחה צורך י"ט מ"מ התירו לכתוב כדי פרנסתו כיון דהוא לצורך המועד וכדי פרנסתו לא הוי אלא שיעור שלא ירבה בכתיבה יותר מדאי ועיין ברבינו ירוחם שכ' כן כשם י"א. ולענין מה שהקשיתי לעיל על דברי התוס' דדייקי מרב ורבב"ח ולא דייקי משמואל ור' יוחנן הי' נראה לי דמש"כ ורב ורבב"ח כו' אין כאן מקומו וכוונתם על הא דהביאו ראי' מן הירושלמי ומשם מוכח דרב ורבב"ח

ס"ל דזמן תפילין ע"ז כתבו דאפשר ס"ל נמי דשבת זמן תפילין ועיין תוס' מנחות ודו"ק היטב בכל הנ"ל כי דברים ברורים הם בעזר ה':

גמרא הקובר את מתו ג' ימים כו' כבר הערתי לעיל בפרקין גבי הא דאבל אינו נוהג אבילותו ברגל דע"כ יש חילוק בין שבת לרגל לענין אבילות ומשמע משם דברגל אין אבילות כלל וכדעת הרמב"ם ז"ל אלא דמהא דאתי עשה דרבים ודחי לא שמעי' אלא דאינו נוהג אבילות ברגל אבל לבטל לגמרי לענין שאינו צריך להשלים אחר הרגל לא שמעינן מסברא דאתי עשה אלא חכמים אמרו בזה כל שכבר התחיל באבילות קודם הרגל ונהג עיקר אבילות דהיינו ג' יום קודם הרגל בטלו ושאר הימים לגמרי כיון דהרגל מפסיקן לגמרי ואינו נוהג בו אבילות כלל אבל ב' ימים קודם הרגל דלא נהג עדיין עיקר האבילות ס"ל לתנא דמתני' דצריך להשלים אחר הרגל אבל שבת עולה למנין ואינו מפסיק לגמרי מפני שנוהג בו דברים שבצינעה וא"ש לפ"ז לישנא דמתני' מפני שאמרו דנתינת טעם הוא דשבת עולה מפני שאינו מפסיק האבילות בו ורגלים מפסיקין האבילות לגמרי מש"ה אינן עולין וכיון דאינן עולין תו לא חייבוהו להשלים אחר הרגל בשלשה ימים קודם הרגל לענין ז' ובח' ימים לענין שלשים וכענין זה מבואר בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל וכ"כ הרע"ב ז"ל בפי' המשנה וכן משמע מלשון הנימוק"י דהאי מפני שאמרו הוא טעם לרישא דמתני' אלא דלא יתיישב האי טעמא על הא דח' ימים לפני הרגל בטלה ממנו גזירת ל' ואמאי הא רגל עולה למנין ל' משום דנהגה מצות שלשים ברגל וכדמסיק הש"ס ומאי טעמא אם נהג יום א' משלשים לפני הרגל בטל הכל ועוד הא פליגי לקמן בגמרא אי יש אבילות בשבת אי לא ולמ"ד אין אבילות בשבת מאי איכא בין שבת לרגלים ועוד לפ"ז מאי טעמא דר"א דאמר משחרב בהמ"ק עצרת כשבת הא ודאי פשיטא דאיכא עשה דרגל אפילו אחר החורבן ואינו נוהג אבילות כלל ואמאי לא יפסיק והנימוק"י כתב דטעמא דר"א הוא דהא דאין עולין הוא דווקא ברגל של ז' ימים שאם אתה אומר יעלו הפסיקו הכל ומש"ה בעצרת דווקא בזמן שיש לו תשלומין וקצת צ"ע היכן מצינו דאבל אינו נוהג אבילותו בז' ימי תשלומין ובחגיגה פ' אין דורשין לא מצינו אלא דיום טבוח אסור בהספד ותענית אם חל עצרת בחול והיינו דיש להם דין י"ט הכתובים במגילת תענית אבל היכן מצינו דאבילות נדחה בהם דאטו בחנוכה ופורים דלא בטלה מגילת תענית גם עתה אבל לא ינהוג אבילותו בהם זה לא שמענו הן אמת דהטור ז"ל כתב בשם השאלתות דפורים דינו כרגלים לענין אבילות והובא בדברי הרא"ש ז"ל בפירקין אבל כבר נחלקו עליו הראשונים ז"ל גם לענין פורים וגם הוא ז"ל מודה בחנוכה דנוהג אבילות וכן בכל י"ט הכתובים במ"ת ומש"כ ז"ל די"ד וט"ו שניהם

שוין לענין אבילות לענ"ד צ"ע דט"ו לפרזים וי"ד למוקפים אינן אלא ככל י"ט הכתובים במ"ת וכדאמרינן לא נצרכה אלא לאסור את של זה בזה ואין שום חילוק בין ר"ח וחנוכה לפורים יום ט"ו לפרזים וי"ד למוקפין כולן אין בהם אלא דין י"ט הכתוב במגילת תענית ולמה נחלק ביניהם לענין אבילות עכ"פ בז' ימי תשלומין ודאי נמי אין להם אלא דין ר"ח וחנוכה והשתא עצרת אפילו בזמן המקדש אמאי לא יעלה וצ"ל דמ"מ כיון דבזמן המקדש משבא עצרת כל ז' שוינהו רבנן כרגלים של פסח וסוכות. ויש לדקדק עוד לשיטת הרמב"ם ז"ל מ"ט דר"ג דאמר ר"ה ויה"כ כרגלים הא ר"ה ויה"כ לא עדיפי משבת דבהו ג"כ לא כתיב שמחה ואם בשבת דברים שבצינעה נוהג גם בר"ה מן הדין שינהוג ואמאי אינו עולה ומיוה"כ קשה יותר אמאי אינו עולה הא הרבה מצות ז' נוהגות בו וצ"ל כיון דאיתקיש כולהו מועדות אהדדי כולהו חד דינא אית להו וחכמים ס"ל דעצרת דכתיב בהו שמחה כרגלים ור"ה ויה"כ בשבת ועיין רש"י בד"ה ר"ה כשבת הואיל ואינו אלא יום אחד ואין זה מדוקדק דהא עצרת נמי יום א' הוא אלא כמש"כ אבל דעת רוב ראשונים דאין חילוק לענין דברים שבצינעה בין שבת לרגלים והטעם דשבת עולה ורגל אינו עולה אמרו בירושלמי משום דא"א לז' בלא שבת ואם לא יעלה לא יהי' ז' רצופים לעולם ולקמן יתבאר יותר בזה אי"ה:

רש"י בד"ה ואין עולין כו' אבל בהעתק מצאתי כו' ואני אומר כי ט"ס הוא דמה שנזכר ג' ימים ל"ד עכ"ל ודברים אלו נפלאו ממני הא משמע בהדיא בגמרא דתנא דידן דווקא קתני ג' ימים ולולי דמסתפינא אמרתי ע"ז שטעות סופר הוא ועיין רש"י ז"ל ברי"ף ז"ל:

שם גמרא גזירת בטלו ימים לא בטלו למאי נ"מ שאם לא גילח ערב הרגל לא יגלח אחר הרגל מדברי התוס' נראה דקנסא הוא מפני שלא גילח ערב הרגל ולפ"ז למ"ד דמותר לרחוץ ולכבס ערב הרגל בג' ימים לפני הרגל ה"נ אם לא רחץ ולא כיבס ערה"ר לא יכבס אחר הרגל והקשו ע"ז מהא דאמר אבא שאול כשם שמצות ג' מבטלות משמע דבז' פשיטא דאפילו ימים בטלו ומסקי דכיבוס לא קנסינן לי' וגם זה לא נראה להו אלא ודאי משמע דבשבעה ימים נמי בטלו וקשיא להו גבי שבעה אמאי נקיט גזירת דמשמע אבל לא ימים ע"ש ולענ"ד נראה דרב ורב הונא לא דייקי כלל מדקתני גזירת ולא ימים אלא בסברא בעלמא הוא דפליגי דבשלמא גבי שבעה כיון דנהג ג' ימים קודם לרגל שפיר בטל ממנו גזירת שבעה ולא ישארו עוד ימים אחר הרגל דכבר שלמו בימי הרגל אבל לענין שלשים דלא שלמו בימות הרגל ורוב הימים נמשכים אחר הרגל זה לא שמעינן ממתני' דהימים שאחר הרגל יבטלו אלא הגזירה לחוד יבטל לענין שיכול לגלח ערב הרגל אבל הימים שאחר הרגל באיסורן קיימי ואם לא גילח ערב הרגל לא יגלח אחר הרגל אלא

דהתינח בג' רגלים דז' ימים הם וז' ימי אבל נשלם בהם אבל ר"ה ויוה"כ או עצרת לאחר החורבן דאין אלא יום אחד ונשאר עוד מימי אבל גם אחר הרגל אטו נאמר בזה ימים לא בטלו ע"כ נראה דבלא"ה ניחא דבשלמא מהא דקתני בטלו ממנו גזירת שבעה שפיר שמעינן דבטלו לגמרי אפילו אם לא רחץ מערב י"ט כיון דתו אין צריך כל דיני אבילות לא מסתבר שינהוג איסור רחיצה וכיבוס לבד אחר הרגל אבל לענין שלשים שפיר מצינן למימר דימים לא בטלו ולא הותרו אלא ערב הרגל אבל אם לא גילח ערב הרגל הימים במקומן עומדים וחל האיסור עליו ואין אנו צריכין לטעמא דקנסא כמש"כ התוס' אלא דינא הכי הוא דלא הותרו אלא לצורך הרגל אבל לא בטלו לגמרי ועיין רש"י ברי"ף ז"ל שפי' דימים לא בטלו היינו שתלוים ועומדים אם גילח ערב הרגל בטלו לגמרי ומותר לגלח אחר הרגל אבל אם לא גילח ערב הרגל באיסורין קיימי מדבריו ז"ל נמי משמע דדינא קתני ולא קנסא והנה בש"ס דילן אינו מבואר בפי' דאם גילח ערב הרגל דמותר לגלח ברגל דיש לפרש שאם לא גילח ערב הרגל כו' היינו שלא הותר אלא לגלח ערב הרגל. אבל לא לאחר הרגל אבל בירושלמי איתא להדיא דאם גילח ערב הרגל (כו' היינו) מותר לגלח גם אחר הרגל ודו"ק:

שם בא"ד והשתא תימא לי כו' דבריהם ז"ל מגומגמים בזה וביותר מש"כ ועוד נראה לי כו' הא ב' ימים בטלו גזירת ימים לא בטלו לענין דברים שבצינעה ואין הבנה לדבריהם אלו דהא בב' ימים גזירת נמי לא בטלו ועיין מהרש"א ז"ל:

דף יט:

תוס' בד"ה והתניא כו' א"כ לא ס"ל הברייתא כרב ששת דרב ששת דייק מלשון בטלו דמשמע בכולו עכ"ל ויש לדבריהם ז"ל לעיל דרב הונא דייק מדתני גזירת בטלו אבל ימים לא בטלי תיקשי עלי' מאבא שאול דנקט נמי לשון גזירת שלשים ולדידי' ימים נמי בטלו אבל למש"כ לעיל דבסברא פליגי א"ש דרבנן סברי דמצות שבעה בטלה לגמרי אבל מצות שלשים לא בטלו אלא גזירת אבל לא ימים וא"ש אומר כשם שמצות שבעה בטלה לגמרי כך מצות ל' בטלו לגמרי ומה שהקשו התוס' ז"ל אמאי לא קא' כתנאי נראה דוהתניא קאי אמאי שפי' בגמ' דימים לא בטלו היינו אם לא גילח בערב הרגל אבל אם גילח בערב הרגל מותר לגלח גם לאחר הרגל ואהא מייתי סייעתא מברייי' שלא נאמר ימים לא בטלו כלל ואפי' אם גילח ערב הרגל אסור לגלח ברגל ובהא מייתי שפיר סייעתא מברייתא דתני בה אם לא גילח ערב הרגל. ונראה לומר עוד דרבנן לטעמייהו בזה ואבא שאול לטעמי' דרבנן ס"ל דלא בטלו לגמרי מש"ה ס"ל דלא אמרינן מקצת

היום ככולו בחל ז' ערב הרגל אבל בחל שמיני בשבת ערב הרגל מודו דאמרינן בז' מקצת היום ככולו כיון דעכ"פ נשלמו ימי אבילות במקצת וכמש"כ התוס' ז"ל לעיל ואבא שאול דס"ל דלגמרי בטלו מצות שלשים מש"ה ס"ל דאמרינן מקצת היום ככולו אפילו אם חל ז' ערב הרגל ובזה א"ש נמי הא דלא קאמר כתנאי דהא רב הונא ורב ששת אליבא דרבנן פליגי דבעינן דווקא שמונה ימים קודם הרגל ואהא מייתי סייעתא דלרבנן ימים לא בטלו אלא דלפ"ז לא שמעינן לאבא שאול דאמרינן מקצת היום ככולו אלא משום כבוד הרגל ולקמן משמע דאבא שאול ס"ל בכל ז' מקצת היום ככולו ולפ"ז א"ש דלכאורה קשיא דרב אדרב דלעיל אמר רב גזירת בטלו ימים לא בטלו והיינו כרבנן ולקמן אמר רב כיון שעמדו מנחמין כו' והיינו כאבא שאול ולפי הנ"ל ניחא דלעיל אליבא דת"ק פליגי אבל להלכה ס"ל לרב כאבא שאול ולשיטת התוס' דרב כת"ק ס"ל ולדינא פליגי צ"ל דבהא דימים לא בטלו ס"ל כת"ק ובהא דמקצת היום ככולו ס"ל כאבא שאול ודו"ק:

שם גמרא ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו בשבת ערב הרגל דמותר לגלח בע"ש מכאן פשיטא לי מה שיש להסתפק הא דאמרי רבנן לעיל אם לא גילח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל אי מיירי אפילו נאנס ולא גילח ערב הרגל כיון דלא בטלה ממנו הגזירה קודם הרגל תו לא בטלה גם אחר הרגל או דילמא דווקא היכא דלא גילח שלא ע"י אונס ולדברי התוס' שכ' דמשום קנסא הוא לא מספקא לי לפי מש"כ דדינא הוא וכן כתבו הנימוק"י והריטב"א ז"ל ומכאן משמע דאם נאנס ולא גילח בטלה ממנו גם לאחר הרגל דאל"כ מאי קמ"ל רב חסדא הא שמעינן לה ממתני' דאמרי רבנן סתמא ח' ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת ל' ומשמע אפילו השמיני הוא שבת וש"מ דמותר לגלח ע"ש אלא ודאי אפילו אי נימא דאסור לגלח בע"ש אפ"ה בטלה ממנו גזירת ל' כיון דע"י אונס לא גילח וכן מוכח מהא דאמרינן לעיל גבי הא דאבל מותר לגלח ברגל ובעי לאוקמא כרבנן וחל שמיני בשבת ערב הרגל ופריך עלי' מרב חסדא דאמר מודים חכמים כו' משמע דאי לאו דרב חסדא הוי א"ש ומותר לגלח ברגל משום דבטלה ממנו גזירת שלשים אע"פ שלא גילח ערב הרגל ומדברי התוס' לעיל נראה דל"ד בתגלחת ערב הרגל תליא מילתא אלא ה"ה בדבר שלא הותר אלא ברגל ג"כ קאמרי חכמים נהג היתר ברגל מותר גם לאחר הרגל ואם לא נהג היתר אסור לאחר הרגל אבל כ"ז לשיטתם דקנסא הוא אבל לפמש"כ דדינא הוא דלא בטלו גזירת ל' לגמרי אלא אם כבר בטלו בערב הרגל ודאי נראה דבערב הרגל תליא מילתא דכל שלא בטל קודם הרגל הוי כמו חל ז' ערב הרגל דלא הי' לו שעת היתר כלל דתו לא בטלו כלל וה"נ אם לא גילח ערב הרגל תו לא בטלו כלל ועיין לעיל בסוגיא דמנודה מהו שינהוג נידויו ברגל מה שהקשיתי שם על הריטב"א

ז"ל שכתב שם כיון דלא הותר אלא בערב הרגל והוא טרוד בשמחת הרגל חשוב אונס ומותר לגלח ברגל מהא דאמרינן לעיל לרבנן איבעי לי' לגלוחי ערב הרגל אלמא דלא חשיב אונס כל שהוא יכול לגלח ערב הרגל ולפום סוגיין לאו קושיא היא דהכי קאמרינן איבעי לי' לגלוחי ערב הרגל וכל שלא גילח ערב הרגל אסור לגלח גם ברגל כיון דלא בטלו גזירות קודם הרגל ועוד יתבאר בזה לקמן:

שם גמרא כיון שעמדו מנחמין מאצלו כו' וכתב הריטב"א ז"ל דדווקא אם עמדו מנחמין אבל אם לא היו לו מנחמין אסור כל היום וכשחל יום ז' בשבת אסור כל היום דבשבת ליכא מנחמין וכן כשחל שביעי בערב הרגל ולא באו מנחמין אסור לגלח כל היום והרגל מפסיקו ומותר לגלח ברגל וקשה לי על דבריו ז"ל דא"כ למה לא מוקי הש"ס לעיל הא דאבל מותר לגלח ברגל היינו אפילו כשחל ז' בערב הרגל של חול ולא באו מנחמין דלא הי' יכול לגלח ערב הרגל ועוד כשחל ז' בשבת ערב הרגל אפילו לאבא שאול אמאי הותר לגלח ברגל הא לא שייך בזה מקצת היום ככולו כיון דא"א שיבאו מנחמין בשבת ע"כ נראה דאדרבה אם לא באו מנחמים כלל כמו בשבת ודאי מותר תיכף אחר מקצת היום ורב עמרם הא קמ"ל דכ"ז שהמנחמים יושבין אסור ברחיצה וכן אמרו לקמן בבא ממקום קרוב ביום השביעי לר"ש דמונ' עמהם והוא שמצא מנחמין אצלו וזה ברור:

שם גמרא אמר אביי הלכה כאבא שאול ביום שבעה ומודים חכמים לאבא שאול ביום שלשים ורבא אמר הלכה כאבא שאול ביום ל' אבל רבנן פליגי עליו ואין הלכה כא"ש ביום ז' נראה דאביי ורבא פליגי בסברת הירושלמי שהביאו התוס' ז"ל בד"ה הלכה אביי ס"ל כי היכא דאמרי רבנן מקצת היום ככולו בשמיני ערב הרגל היינו משום דבימי שלשים מודים דאמרינן מקצת היום ככולו וא"כ ה"ה ביום שלשים וכן איתא בירו' בהדיא לחד מ"ד ורבא ס"ל דרבנן פליגי נמי ביום שלשים ולית להו מקצת היום ככולו ושמיני ערב הרגל שאני דמשום כבוד הרגל היא דאמרי מקצת היום ככולו וכאידך מ"ד בירושלמי וכמש"כ התוס' ז"ל תדע דבשמיני בשבת ערב הרגל מותר לגלח בז' ערב שבת משום כבוד הרגל דבז' ודאי לא ס"ל מקצת היום ככולו אבל א"ש לכ"ע ס"ל דבז' נמי אמרינן מקצת היום ככולו דליכא למימר דמשום כבוד הרגל הוא דאמר הכי משום דלא מסתבר למימר הכי דמשום כבוד הרגל לחוד יחשב למקצת ז' ולמקצת ל' אלא אי קשיא לי הא קשיא לי מנ"ל דרבנן לא ס"ל בז' מקצת היום ככולו ביום ז' דילמא טעמייהו דרבנן משום דלא אמרינן יום ז' עולה לכאן ולכאן דהא דייקינן מהא דאבא שאול בנזיר ד' ט"ו דס"ל דיום א' עולה לכאן ולכאן וא"כ דילמא רבנן לא ס"ל הכי אבל בעלמא לענין דין ז' מודו דמקצת היום ככולו וי"ל דאי הוי ס"ל לחכמים ביום ז' מקצת היום ככולו משום

כבוד הרגל הוי לן למימר דעולה לכאן ולכאן כי היכי דמודו בשביעי בערב שבת של ערב הרגל דאמרינן מקצת היום ככולו והא דדחי הש"ס בנזיר אהא דאבא שאול משום דאבילות דרבנן שאני ה"ה דהוי מצי למידחי דמשום כבוד הרגל שאני ובעיקר טעם פלוגתייהו בדין מקצת היום ככולו הי' נראה דרבנן ילפי לאבילות ז' מקרא דוהפכתי חגיכם כו' וכמו דבחג ז' ימים שלימים ה"נ ז' ימים שלימים וכן למאן דיליף בירושלמי מקרא דופתח אהל מועד תשבו ז' ימים יומם ולילה נמי לא אמרינן מקצת היום ככולו אבל למאן דיליף מקרא דאל נא תהי' כמת הוי מקצת יום ז' ככולו כמו במצורע דהוי מקצת היום ככולו אלא דבש"ס דילן לא הוזכר אלא דרשא דאיתקיש לחג ואפ"ה הלכה כאבא שאול דמקצת היום ככולו וצ"ל כיון דאבילות דרבנן הקילו ומהא דמשמע מכאן דביום שלשים מסתבר יותר למימר מקצת היום ככולו מיום ז' נראה מזה דלא כד' הראב"ד ז"ל דדין שלשים דאורייתא הוא דלדבריו ז"ל ביום ז' דמדרבנן הוא לא אמרינן מקצת היום ככולו וביום שלשים דמה"ת הוא אמרי' מקצת היום ככולו זה לא מסתבר אלא דיש לומר כיון דדין ל' ילפי' מנזיר ובנזיר אמרינן מקצת היום ככולו לכ"ע כדתנן אם גילח יום ל' יצא ונהי דהתם לא יצא אלא בדיעבד אבל לכתחילה לא יגלח עד יום ל"א מ"מ שמעינן דשיעור פריעה לא הוי שלשים יום שלימים וכן מבואר בירושלמי לחד מ"ד ובהכי ניחא מאי דקשיא לכאורה דרבי ס"ל לעיל בשלשים יום של נידוי דלא אמרינן מקצת היום ככולו ולקמן גבי מי שבא ממקום קרוב אמר רבי והוא שמצא מנחמין אצלו משמע דס"ל דמקצת היום ככולו אפילו ביום ז' ולפי הנ"ל ניחא בשלשים יום דאבל הוא דקילי מיום ז' משום דילפינן לי' מנזיר אבל שלשים יום דנידוי דילפינן מעד חדש ימים בעינן שלשים שלימים אבל הרמב"ם ז"ל כתב דשלשים יום דאבל נמי ילפינן מקרא דובכתה את אביה כו' ירח ימים וא"כ הדק"ל מ"ש דבשלשים של אבל אמרינן לכ"ע מקצת היום ככולו ובשלשים של נידוי ס"ל לרבי דלא אמרינן מקצת היום ככולו והנה הראשונים נחלקו לענין מקצת היום ככולו אי בעי' דווקא מקצת היום או אפילו מקצת ליל ז' או ליל ל' ככולו ומהא דלעיל ביום תלתין שלח לי' רבי לר' חייא תא משמע קצת דמקצת היום בעינן ועוד נראה דקודם מתן תורה שנא' ויעש לאביו אבל ז' ימים וודאי נמשכה האבל על יום השביעי דלילה אינה נקראת יום וא"כ נהי דאין למידין מקודם מתן תורה מ"מ כי תיקון משה ודאי תיקון כמו שהי' המנהג קודם מתן תורה ובעינן דווקא מקצת יום וכן בשלשים לדעת הרמב"ם ז"ל דיליף מירח ימים ודאי נראה דימים ולא לילות ומהא דאמרינן בנזירות מקצת יום ככולו אין ראי' דבעינן דווקא מקצת יום משום דהתם בעינן יום שיהי' ראוי להקרבת קרבן נזירות וכן לענין מצורע בהסגירו ודאי

בעינן מקצת יום השביעי משום דאין רואין את הנגעים בלילה ועדיין צ"ע יותר בזה והנה התוס' הביאו כאן בשם הרי"ט לומר דיכול לגלח ביום כ"ט משום דיום ז' נחשב לב' ימים ודיעה זו נפלאה היא בעיני כיון דמנזיר ילפינן דפרע לא הוי פחות מל' יום א"כ כי מגלח ביום כ"ט עדיין לא קיים כדי שיעור פרע ובירושלמי נמי לא אמרי דיכול לגלח ביום שלשים אלא משום דילפינן מנזיר אם גילח ביום שלשים יצא וגם לשון הגמרא דאמרי' ומודים חכמים לא"ש ביום שלשים לפי שיטת הרי"ט אינו דומה שלשים דרבנן לשלשים דאבא שאול דלרבנן הוא יום שלשים ממש ולא"ש הוא יום כ"ט ורבא דאמר הלכה כאבא שאול ביום שלשים הוא ג"כ דווקא יום שלשים כיון דאין הלכה כמותו ביום ז' ועיין בד"מ סי' ש"צ שכתב דכד' הריטב"א משמע בנזיר ולא ידענא משמעותא ואולי כיון לשיטת התוס' התם בהא דרב דיום שבעים עולה לכאן ולכאן וכבר כתבתי שם דאפילו לשיטת התוס' ז"ל לא אמרינן הכי בשלשים ע"ש בחי' באורך ודוק ותשכח. ומטעם זה תראה ג"כ שמש"כ האחרונים ז"ל להקל בחל יום שלשים בשבת לגלח ביום כ"ט שהוא ע"ש חדא מטעם כבוד שבת ועוד מטעם סברת הרי"ף ולענ"ד הדבר תמוה דמטעם כבוד שבת אמרו בהדיא בירושלמי דאסור לגלח בע"ש וכמו שכ' התוס' בד"ה הלכה כאבא שאול ושיטת הרי"ט ז"ל כבר כתבתי דנפלאה הוא ע"כ אין להקל:

שם גמרא הכל מודים אם חל ג' בערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב בהלכה זו רבו הדיעות כאשר אבאר. רש"י ז"ל פי' דאסור עד הערב ממש ונראה מלשונו ז"ל דל"ד רחיצה אלא ה"ה כיבוס מדכתב או ימתין עד חולו של מועד וגם לענין כיבוס יכול להמתין עד חה"מ ומותר לכבס משום דאנוס הוא והתוס' ז"ל הקשו ע"ז מ"ש דלא אמרינן מקצת היום ככולו בשלישי כמו בשביעי לרבנן ובשביעית לא"ש דאמרינן מקצת היום ככולו והי' נ"ל להגיה בדבריהם ז"ל ובשמיני לרבנן והכי קשיא להו כי היכי דחזינן בשמיני לרבנן ובשביעי לא"ש דמקצת היום ככולו מפני כבוד הרגל כיון דנשלם האבילות ברגל ה"נ נימא לענין דין ז' כיון שנשלם האבילות ז' ברגל מפני כבוד הרגל נימא מקצת היום ככולו ולא הבנתי בזה קושיית מהרש"א ז"ל שהקשה על קושיית התוס' משביעי לרבנן וע"כ היינו כשחל ז' בע"ש של ערב הרגל והתם נשלם האבילות ברגל משא"כ בשלישי ולפמש"כ ניחא דהכא נמי נשלם אבילות שבעה ומ"מ נראה כמה שהגהתי בשמיני לרבנן דמ"ש שחל בע"ש לא קשיא כמש"כ התוס' לעיל דמצינו בז' מקצת היום ככולו אלא עיקר קושייתם הוא מהא דאמרינן בשמיני מקצת היום ככולו מפני כבוד הרגל וכן לא"ש בשביעי ג"כ מפני כבוד הרגל הוא דאמרינן כן כמש"כ לעיל ואמאי לא נימא הכי לענין דין ז' ורצו לחלק בין רחיצה לכיבוס אבל לא ניחא להו ומסקנתם נמי כשיטת רש"י

דבשבעה החמירו לאסור עד הערב ממש בכל הדברים וכתבו עוד בשם הרי"ט ז"ל דהא דאסור ברחיצה עד הערב היינו עד סמוך לערב לאפוקי בבקר דלא יצרוך לומר דהרי"ט ז"ל מסברא בעלמא כתב כן דהא לדידי' נמי צ"ל דשבעה חמור ולא אמרינן בי' מקצת היום ככולו כמו בשלשים דשרי לגלח אפי' בבקר והרא"ש ז"ל כתב בשם הראב"ד ז"ל לחלק בין רחיצה לכיבוס ולכבס מותר בערב י"ט והסכים הוא ז"ל לדברי הראב"ד ז"ל וכ"כ הרמב"ן ז"ל וט"ס הוא בדברי הרא"ש והרמב"ם וצ"ל הרמב"ן ז"ל ולשיטתם ז"ל מותר לכבס אפילו בבקר אבל שיטה זו צ"ע דא"כ מאי הכל מודים דקאמר הא רבנן וא"ש לא פליגי בזה דלכבס לרבנן נמי שרי כיון דלא ניחא להו לחלק בין דין ז' לדין שלשים וכי היכא דאית להו לרבנן מקצת יום ככולו בשמיני לענין ל' ה"נ אית להו ג' בלענין ז' ורחיצה טעם אחר הוא משום דיכול לרחוץ בי"ט אלא דמלשון תה"א "א להרמב"ן ז"ל נראה דבאמת כל דין ז' נוהג עד הערב ממש וכיבוס לבד הוא דהותר כדי לזקוף המטה דזוקפה מבע"י ומסתבר דלא שרי נמי אלא סמוך לערב כיון דלא אמרינן בזה מקצת היום ככולו אבל מלשון הרא"ש ז"ל נראה דכיבוס שרי מטעם מקצת היום ככולו ע"ש והאחרונים הביאו בשם תרומת הדשן אם מת לו מת בערב שבת של ערב הרגל מותר לרחוץ בע"ש ויש לדקדק מהא דלא"ש אם חל ז' בשבת ערב הרגל אסור לגלח וכמש"כ התוס' לעיל וה"נ ל"ש ויש לחלק ובהג"א כתב בשם ראבי' דאפילו חל ח' או ט' בערב הרגל לא שרי אלא סמוך לערב ומהא דמדמי בירושלמי יום ח' ליום שלשים ויליף מינה דיום שלשים מקצת היום ככולו משמע דשרי תיכף בבקר כמו ביום שלשים אלא די"ל דלמאי דמסיק דמשמיני לא התירו אלא מפני כבוד הרגל א"כ י"ל דלא הותר אלא סמוך לערב ועיין בזה בטור וב"י בא"ח וביו"ד ובדברי האחרונים ז"ל:

שם גמרא קברו ברגל עולה למנין ל' או אין עולה למנין ז' לא קמיבעי לי' כו' נראה דהא דלא קמיבעי לי' אלא בקברו ברגל אבל ב' ימים קודם לרגל וכש"כ ג' ימים קודם לרגל לא קמיבעי לי' ופשיטא לי' דוודאי רגל עולה למנין שלשים היינו משום דכל שהתחיל למנות שלשים קודם לרגל ודאי תו אין הרגל מפסיקן כיון דנהגא מצות ל' ברגל כי קמיבעי לי' בקברו ברגל כיון דלא חלה עליו אבילות כלל אימא מדאבילות ז' לא חייל עליו ומונה אחר הרגל ה"נ שלשים לא יתחיל למנות אלא אחר הרגל דלא מצינו שיהי' מנין שלשים קודם למנין ז' או דילמא ז' הוא דאין הרגל עולה כיון דלא נהיג מצות ז' ברגל אבל שלשים דקא נהגא מצות שלשים ברגל שפיר עולין לו וקפשיט לי' אינו עולה אע"ג דנהיג מצות ל' ברגל ולשיטת הרמב"ן ז"ל נוהג בו משום אבל אפ"ה אינו עולה מהאי טעמא דלא מצינו מצות שלשים קודמין למצות שבעה ובהכי א"ש הא דקאמר למצות ז' לא קמיבעי

לי' ומאי קמ"ל בזה הא מתני' היא וכמש"כ התוס' ז"ל אלא דקאמר הכי ליתן טעם לחלק בין שבעה לשלשים כדי שלא יקשה לומר דמנין שלשים יוקדם למנין ז' ועיין ריטב"א ז"ל. והנה בהא דקאמר הש"ס דנהגא מצות שלשים ברגל נחלקו בזה הראשונים כמבואר בטור ז' דעת הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות ובתה"א דכל דיני שלשים נוהגים ברגל משום דרוב דיני שלשים נאסרים בלא"ה מטעם רגל כמו לגהץ ולספר מש"ה אפילו אם יאסר בשאר דברים המותרים מחמת הרגל מפני האבל אין זו אבילות מפורסמת ועוד דכל מצות ל' בשב ואל תעשה הוא ואין לזה פירסום ולא ניחא לי' לפרש דאמקצת דיני ל' האסורים מחמת הרגל קאי דהא מקצת דיני שבעה נמי נוהג כמו לכבס כסותו במים ורבים מתעסקים בו לנחמו ודעת הרא"ש ז"ל דלא נאסר אלא בדברים שאסור מחמת הרגל וגם בזה לא מטעם אבילות נאסר משום דדברים של פרהסיא הם אלא דממילא נאסר ברוב דיני שלשים מחמת הרגל מש"ה עולין למנין שלשים ויש לדקדק לדעת הרא"ש ז"ל היכא דמותר לגלח מחמת הרגל כגון דיצא מבית האסורים אטו בזה לא יעלה לו למנין שלשים כיון דאין נוהג מצות ל' ויותר קשה לי דהא בנקבר ששה ימים קודם הרגל מותר לגלח מחמת הרגל משום דאנוס הי' קודם הרגל ואם נאמר דמחמת אבל לא נאסר א"כ אמאי אסור לגלח ברגל כדאמרינן לעיל לרבנן בקברו ז' קודם לרגל וה"ה לא"ש בו' ימים לפני הרגל אלא ודאי חיילי כל דיני ל' אפילו אם הוא מותר מחמת הרגל מ"מ אסור הוא מחמת האבל ומזה נראה דהא דאמרינן דנהגא מצות שלשים ברגל הוא כפשוטו דאין הרגל מבטל דין ל' כלל כיון דכל דיניו הוא בשב ואל תעשה ואין נוגעין כ"כ לשמחת הרגל אלא דלפ"ז צ"ע שיטת הראב"ד ז"ל שפי' הא דאמרינן לעיל אי אבילות דמעיקרא כו' ואי אבילות דהשתא כו' היינו לענין דין ל' וא"כ היאך קאמר הש"ס דאבילות דהשתא אתי רגל ודחי לי' ולפי הנ"ל אין דין שלשים נדחה בפני הרגל כלל וכמו שהוכחתי והי' בדעתי לומר דאפי' הרמב"ם ז"ל דס"ל דאין נוהג אבילות ברגל כלל אפילו דברים שבצינעא מודה לענין דין שלשים דנוהג ברגל והיינו דחילק בין חתן לרגל דברגל עולין לימי שלשים ובחתן אין עולין והיינו משום דברגל נוהג מצות שלשים ובחתן אינו נוהג מצות ל' ומש"ה אין עולין לו אבל אחרי העיון בדברי הרמב"ם ז"ל נראה דגם דין ל' אינו נוהג ברגל וז"ל בפ"י מה' אבל הלכה ח' הקובר את מתו בתוך הרגל לא חלה עליו אבילות כלל ואינו נוהג אבילות ברגל אלא לאחר הרגל מתחיל למנות ז' ונוהג בהן כל דברי אבילות ומונה ל' מיום הקבורה ונוהג בשאר השלשים בכל גזירות ל' עכ"ל מזה משמע דבשאר השלשים נוהג כל דין ל' אבל לא ברגל וכן משמע מלשונו ז"ל שכתב ולא חל עליו אבילות כלל והשתא ע"כ צריך לפרש אליבי' דנהגא מצות שלשים

ברגל היינו מחמת הרגל ולא מחמת אבילות וא"כ קשיא לדידי' בקברו בששי ערב הרגל אמאי לא יגלח במועד דהא ליכא איסורא לא מחמת אבל ולא מחמת הרגל ומהא דחתן גופא נראה לדברי הרמב"ם ז"ל דברגל לא חל עליו אבל גם לענין מצות שלשים דהא לענין דברים שבצינעא רגל עדיף מחתן דבחתן נוהג דברים שבצינעא וברגל אינו נוהג כלל ואיך אפשר לומר דלענין מצות שלשים חתן עדיף מרגל אלא ודאי גם שלשים לא נהגא ברגל וקשיא כנ"ל. והנה באמת יש נוסחא ישנה בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' י"ט דאבל שחל שביעי שלו בי"ט מותר לגלח ועיין בכ"מ בשם מהרי"ק ז"ל שהביא בשם ספר בית מועד ליישב דבריו ז"ל כנ"ל ומהרי"ק ז"ל כתב לי' לרבינו משה לומר כן דהוא נגד הש"ס והה"מ כתב להוכיח מדברי הרמב"ם ז"ל פ"י מה' אבל שכ' בחל ששי ערב הרגל כו' ואינו מותר לרחוץ ולסוך עד שיכנס י"ט ולאחר י"ט משלים שלשים מיום המיתה ואסור בהן בכל חמשה דברים ובכלל החמשה דברים הוא התספורת ולא הבנתי הוכחה זו דאסור בכל חמשה דברים אלאחר י"ט קאי ובאמת ד' הנוסחא הישנה היו נכונים בטעמן לולי דברי הש"ס לעיל בסוגיא דהכהן והאבל דלא אמרה כן וכן יקשה על דברי הרא"ש ז"ל במה שכ' ליישב מה ששמיני עצרת אינו מבטלת גזירת שלשים לגמרי כיון דרגל בפ"ע הוא וכ' משום דלא נהיג מצות שלשים כלל אע"ג דגיהוץ ותספורת אסורים במועד מ"מ מטעם אבילות מיהא לא נאסר ומכאן כ' הטור ז"ל בדעתו דבאמת מותר בדברים שמותרים מחמת הרגל כגון ללבוש בגדים מגוהצים והשתא אמאי נאסר בגיהוץ ותספורת מחמת המועד הא אנוס היא כיון דקבר את מתו קודם הרגל ולולי דברי הטור ז"ל הי' נראה לומר בדברי הרא"ש ז"ל שהוא מסכים לדעת הרמב"ן ז"ל ומש"כ דמטעם אבילות לא נאסר היינו דאי לאו דרוב דברים אסורין מחמת הרגל לא היו אסורין מחמת אבל ולא נאסרו מחמת אבל אלא משום דרוב דברים אסורין בלא"ה משום רגל ומש"ה נאסרו בכולן משום אבל וכמש"כ הרמב"ן ז"ל אלא דגם על דבריו ז"ל יש לדקדק דהא בנקבר קודם הרגל אין שום דבר שיאסר מחמת הרגל כיון דאנוס הוא וא"כ אמאי אסרוהו משום אבל ע"כ הנכון בזה כמש"כ לעיל דדין שלשים אין נדחה מפני הרגל אלא דיקשה לפ"ז קושיית הרא"ש ז"ל אמאי לא יבטל שמיני גזירת ל' לגמרי ונראה ליישב דנהי דרגל בפ"ע הוא מ"מ לא עדיף הוא מרגל שלפניו היינו סוכות וכיון דגזירת שלשים לא נדחה מפני סוכות תו לא נדחית גם מפני שמיני של חג כיון דלא נתחדש עליו דבר דשמחת הרגל הי' עליו גם בסוכות וימות החול לא הפסיקו בינתיים ולקמן יבואר עוד אי"ה אבל בדעת הרמב"ם ז"ל עדיין אני נבוך דקשה לומר דלענין דברים שבצינעא רגל עדיף ולענין מצות שלשים חתן עדיף אם לא שנאמר דעיקר שמחת חתן הם דיני שלשים כמו לשמוח

עם ריעיו ולהסתפר ולגהץ כמש"נ מלך ביפיו כו' וכמש"כ הרמב"ן ז"ל ומש"ה לא נאסר בהם ואין עולין למנין ל' והיכא דנוהג תחילה ימי אבילות ואח"כ ז' ימי המשתה יש להסתפק אי עולין לו ז' ימי המשתה למנין ל' או לא כיון דלא נהיג בהו מצות שלשים ולא מצאתי דין זה כעת מבואר בפוסקים ומהא דאין ימי המשתה מבטלין גזירת ל' לגמרי ג"כ קצת ראי' דרגל עדיף וכדברי הרמב"ם ז"ל ועיין בט"ז בסי' שצ"ט מש"כ שם בשם תשובות מ"ב היכא דאירעו לו שמחת חתן עם שמחת הרגל יחד ומה שהשיג עליו ודו"ק ועיין בתה"א להרמב"ן ז"ל שהק' ג"כ קושיית הרא"ש ז"ל דשמיני יבטל גזירת ל' ותי' כמש"כ הרא"ש ז"ל וצריך לפרש דבריו ז"ל כמש"כ לעיל ועיין בט"ז סי' הנ"ל ובלח"מ ז"ל:

דף כ.

תוס' בד"ה ג' ימים אחרונים כו' פי' בתוס' דה"ה דמלאכתו נעשית ע"י אחרים עכ"ל מדבריהם אלו נראה דהא דמלאכתו נעשית ע"י אחרים קולא היא כיון דכבר נהיג קצת ז' ברגל והוא נגד דבריהם לעיל בד"ה ומלאכתו נעשית שהקשו מהא דתניא לעיל בתוך ביתו אסור ותי' דמיירי הכא בדבר האבד אלמא דלא שני להו בין אלו הז' שהוא נוהג אחר הרגל לכל ז' אבל הריטב"א ז"ל כ' דנעשית ע"י אחרים אפילו אינו דבר האבד וכן נראה דאל"ה אלא דווקא דבר האבד מאי איריא דתני לה הכא בקברו ברגל בכל ז' נמי דינא הכי דדבר האבד מותר לעשות ע"י אחרים אלא ודאי מיירי אפילו בדבר שאינו אבד ומשמע דאפילו בביתו מותר דאי בבתיהם בלא"ה מותר וכדתניא בברייתא היתה מלאכתו ביד אחרים בבתיהם מותר אבל הב"י כתב בשם רבינו ירוחם ז"ל דנעשית ע"י אחרים דווקא בבתיהם וכ"כ בש"ע ומשמע דבביתו אסורין לעשות וצ"ל דהא דתניא לעיל בבתיהם מותר היינו דווקא אם קבלו המלאכה קודם האבל אבל לתת להם בתוך האבל אסור והכא מותר ליתן להם מלאכתו אפילו בימי אבלו שיעשו אותה בבתיהם אבל בביתו לא אבל צ"ע הא ודאי אחרים לא גריעי מעבדיו ושפחותיו דעושין בצינעא בתוך ביתו ואמאי יאסרו אחרים לעשות בתוך ביתו וכן כתב רבינו ירוחם ז"ל אפי' דעבדיו ושפחותיו לא נאסרו כלל א"כ כש"כ אחרים עוד כתב ר"י דבדבר האבד הוא עצמו מותר וגם זה לא ידענא מנ"ל ובתוספתא ובירושלמי איתא עבדיו ושפחותיו עושין בבית אחר ובעיקר דברי התוס' מאי דאצטריך לאשמעינן דה"ה לענין מלאכתו נעשית ע"י אחרים היינו משום דלא תני בברייתא קמייתא דמלאכתו נעשית ע"י אחרים אלא בקברו ב' ימים קודם הרגל וה"א דדוקא בכה"ג שנהג קצת אבילות קודם הרגל הוא דקילא ימי השלמה שמשלים אחר הרגל לענין מלאכתו נעשית ע"י אחרים אבל בקברו ברגל דלא נהג אבילות

כלל אימא דכל דין ז' נוהג אחר הרגל להכי כתבו דגם בזה הקילו להעשות מלאכתו ע"י אחרים אבל אכתי מאי קמ"ל הא באידך ברייתא תנא בהדיא דאפילו קברו ברגל כי מונה ז' אחר הרגל מלאכתו נעשית ע"י אחרים וי"ל דבקברו שלשה ימים סוף הרגל ה"א כיון דד' ימים הראשונים חמירא שלא להעשות מלאכתו ע"י אחרים ה"נ ג' ימים האחרונים שלא נחלק ביניהם להכי אתא לאשמעינן דה"ה הכא בג' ימים האחרונים כיון דהשלמה בעלמא הוא מלאכתו נעשית ע"י אחרים אבל בריטב"א ז"ל ראיתי שכ' בשם י"א דלא הקילו בזה אלא דווקא בקבר ב' ימים קודם הרגל אבל לא בקברו ברגל ונראה מדבריו דלא הוי גריס הא דמלאכתו נעשית ע"י אחרים באידך ברייתא דמיירי בקברו ברגל ועפ"ז יש ליישב מה שהשמיטו הרי"ף והרמב"ם ז"ל הא דמלאכתו נעשית ע"י אחרים משום דס"ל נמי דלא הקילו אלא בקברו קודם הרגל וא"כ לדידן דקי"ל דאפילו שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה תו ליכא נ"מ בהאי דינא והא דלא כתבו דרבים מתעסקים עמו לנחמו ברגל נראה דמפרשי דעסק רבים לאו בתנחומין מיירי אלא שכבר נתעסקו בו רבים בשמחת י"ט וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל דאין שום אבילות ברגל ודו"ק היטב:

שם גמרא קיים כפיית המטה כו' עיין בדברי הרא"ש ז"ל שכ' בשם הראב"ד ז"ל להוכיח מזה דאם הזיד או שגג ולא נהג אבילות כלל קודם הרגל אין הרגל מפסיקו מדנקט דווקא קיים כפיית המטה וכ' הרמב"ן ז"ל בתה"א דמדמי לה לנזיר שעבר על נזירותו דנוהג איסור כימים שנהג בהן היתר וכן איפסיק הלכה בש"ע ויש לדקדק דבסי' ר"ח בי"ד פסק דהעובר על דיני נידוי ולא נהג בהן לא קנסינן לי' לנהוג איסור כימים כו' משום דנידוי דרבנן והוי כמו ד' נדרים דלא קנסינן לי' והוא מדברי הריב"ש ז"ל שהביא ב"י בסי' הנ"ל וא"כ באבילות אמאי קנסינן לי' הא אבילות נמי דרבנן ואבל ומנודה דין אחד להם ונראה דטעמו של הרא"ש ז"ל לאו משום דמדמינן לנזיר שעבר על נזירות מדכתב הטור ז"ל בשמו דדווקא אם לא נהג כלל אבילות מחוייב לנהוג אחרים תחתיהם אבל אם נהג במקצת אין מחוייב להשלים ואי מדמי לה לנזיר שעבר על נזירותו אמאי לא ישלים הימים שלא נהג בהם אלא ש"מ דטעמא אחריתא הוא וכן נראה מהא דכתב דאפילו שגג ולא נהג אבילות אין עולין לו ובשוגג ליכא קנסא אלא דבתה"א ז"ל כתב נמי דאפי' אם בשוגג לא נהג לא עלו לו והוא ז"ל כ' דמדמי לה לנזיר שעבר על נזירותו ועיין בלח"מ ובמשל"מ פ"ד מה' נזירות ובד"מ סי' ר"ח ודו"ק ועיין בש"ך סי' ר"ח:

שם גמרא יחידאה היא ולא ס"ל כוותי' דתניא מעשה בר' צדוק כו' וכשמת בנו של רב אחי' בגולה ישב עליו ז' ושלשי' ק"ק מאי מייתי מהאי ברייתא הא איהו ס"ל כחכמים דבכל הקרובים צריך לנהוג ז' ושלשים אפילו בשמועה רחוקה ובריייתא דבד"א ע"כ לא

אתיא כוותי' ונראה ליישב דבירושלמי ובאבל רבתי איכא פלוגתא בשמועה רחוקה אי היא לאחר ל' או לאחר י"ב חודש וא"כ י"ל דהאי ברייתא ס"ל בשאר קרובים שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום א' אבל דווקא לאחר י"ב חודש ובנו של רב אחי' נודע לו בתוך י"ב חודש ולאחר ל' כדי הליכה מן הגולה לא"י אבל עובדא דר' צדוק שהי' לאחר ג' שנים ע"כ צ"ל דס"ל דעל אב ואם אין דין שמועה רחוקה כלל והיינו דדייק הש"ס ונקט והודיעוהו לאחר שלש שנים דאשמעינן בזה דבאביו ואמו אפילו רחוקה כמה צריך לנהוג ז' ושלשים ומה שדקדקו התוס' ז"ל בהא דתני לעיל וחכ"א בלשון רבים אינו מובן דבהא מילתא לחלק בין חמשה מתי מצוה לאב ואם קאמרינן דיחידאה היא וק"ל. עיין באבל רבתי דלא גרס התם ובא ושאל לאלישע בן אבוי' וד' זקנים אלא ינהוג בעצמו ז' ושלשים ולפ"ז א"ש טפי הא דאמרינן יחידאה היא ובלא"ה לא יתכן לומר דר' צדוק שהי' בימי ר' יוחנן בן זכאי ובימי ר"ג ושאל לאלישע בן אבוי' שהי' מתלמידיו של אם לא שנ' דר' צדוק אחר הוא ובנזיר איתא מעשה בר' צדוק הכהן כו' ובא ושאל לר' יהושע בן אלישע ע"ש:

דף כ:

גמרא ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל הרמב"ן ז"ל בתה"א דקדק מאי קמ"ל בזה פשיטא אלא במאי ינהוג יום ומפני זה הוכיח דאין צריך לנהוג כל דיני אבילות אלא לעשות איזה מעשה הניכר לשם אבל ולענ"ד נראה דהא דקאמר ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל לאו אשמועה רחוקה קאי אלא אפילו אשמועה קרובה וכי היכא דאמר רב חסדא לעיל אברייתא דתכפוהו אביליו זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת. ועיין תוס' שם והיינו משום דדיני אבל אינם מפורשים במשנה והא דתנא לקמן אלו דברים שהאבל אסור בהן איכא תנאי דפליגי אהא כמו רחיצה כדאיתא בירושלמי דאיכא תנא דמתיר ברחיצה כמו אכילה ושתי' ועיין בדברי ק"ע שם ומשום הכי קאמר הכא ש"מ דאסור בנעילת הסנדל ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה דאסור שעה א' בכל דיניו:

שם גמרא שמע שמועה קרובה ברגל כו' תני רב אדא כו' שמע שמועה קרובה בשבת כו' אינו נוהג אלא יום אחד נראה דרב אדא רבותא קמ"ל דאפילו שבת דעולה לימי אבל אפילו בתחילתו כגון שמע שמועה קרובה בשבת וכמש"כ לעיל אפ"ה לא אמרינן הכא דיעלה ליום ראשון של אבל אלא כיון דאינו נוהג אבילות בשבת אינו עולה ולמוצאי שבת נעשית שמועה רחוקה ובירושלמי איתא הא דרב אדא דמן קפרי בשם ר' יוחנן בשמע שמועה קרובה בשבת למחר קורע ומתאבל והיינו משום דשבת לא דמי לרגל כיון

דעולה לימי אבל אבל ליכא למימר משום דנוהג דברים שבצינעא בשבת חדא דהא ברגל נמי נוהג דברים שבצינעא לשיטת הירושלמי ועוד דר' יוחנן ס"ל שם דגם בשבת אינו נוהג דברים שבצינעא וכמו שהביאו התוס' לקמן אלא ע"כ הטעם לחלק משום דשבת עולה ורגל אינו עולה:

שם גמרא קורע או אינו קורע כו' הנה הרי"ף ז"ל פי' דמיבעי לי' בשמועה רחוקה אי חייב בקריעה ור' חנינא אומר קורע ור' מני אמר אינו קורע משום דלא מצינו קריעה בלא שבעה ופריך לר' מני מהא דר' זירא דעל אביו ואמו קורע אפילו לאחר ז' ומשני כי תניא ההיא לכבוד אביו ואמו וכתב הרא"ש ז"ל שמעינן מהא דעל אביו ואמו קורע אפילו בשמועה רחוקה והראב"ד ז"ל פי' דלא פליגי אלא בשמועה רחוקה דאב ואם ובהא נמי אמר ר' מני דליכא קריעה בלא ז' וכי תנא ההיא לכבוד אביו ואמו פי' דווקא התם קורע משום כבוד אביו והביא ראי' לזה מהא דר' חייא לא קרע לפי' ר"ח דאביו ואמו של ר' חייא הי' וכבר הקשה הרמב"ן ז"ל על דבריו ז"ל דמסתמא דהש"ס ודאי משמע דפליגי בכל מתי מצוה אבל גם על פי' הרי"ף ז"ל יש לדקדק מאי קא' ר' מני קריעה בלא ז' מי איכא הא מצינו יום ליקוט עצמות דליכא ז' ואפ"ה קורע כדתניא באבל רבתי וכן פסקו כל הראשונים ז"ל אלא דלשיטת הרמב"ן ז"ל שכ' לעיל דבשמועה רחוקה אין צריך לנהוג כל דיני אבילות א"ש קצת די"ל דהא דקאמר מי איכא קריעה בלא ז' לאו דווקא אלא מי איכא קריעה בלא אבל והשתא לא תיקשי מליקוט עצמות דביום ליקוט נוהג כל דיני אבל כל היום ומש"ה שייך בי' קריעה אבל בשמועה רחוקה דליכא אבל לא שייך בי' נמי קריעה ובזה מיושב נמי מה שלא אמר הש"ס ש"מ מדר"ח דאינו קורע משום דהא בכלל הא דאמרינן ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל דהכוונה לפי' הרמב"ן ז"ל דאין צריך אלא נעילת הסנדל לחוד וממילא שמעינן נמי דאינו קורע אבל לפמש"נ מד' הרמב"ם ז"ל דבשמועה רחוקה נוהג כל דיני אבל ודאי קשה מאי קאמר קריעה בלא ז' מי איכא הא מצינו בליקוט עצמות דקורע אע"ג דליכא שבעה ע"כ נראה כשיטת התוס' ז"ל דבשמועה רחוקה לכ"ע אינו קורע וכי פליגי בהא דרב אדא בשמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה בהא ס"ל לר' חנינא דקורע כיון דהשמועה היתה קרובה ונהי דלענין אבל נעשית רחוקה ואינו נוהג אלא יום א' מ"מ בקריעה מחייב ור' מני ס"ל כיון דלענין אבל נעשית רחוקה ה"ה לענין קריעה והיינו דקאמר קריעה בלא שבעה מי איכא דלא מצינו קריעה אלא בשעת אבל והכא כיון דנדחה האבל נדחה נמי חיוב הקריעה ור' חנינא השיב לו מנזדמן לו חלוק לאחר ז' דקורע על אביו ואמו אע"ג דכבר עבר האבל וה"נ אע"ג דלענין אבל נעשית שמועה רחוקה מ"מ בקריעה מחייב

ואמר לי' ר' מני כי תניא לכבוד אביו אבל לחייבו הכא בקריעה היכא דליכא אבל לא שמעינן וכי היכא דליכא קריעה בשמועה רחוקה אפילו על אביו ואמו ה"נ אין קריעה היכא דנעשית שמועה רחוקה ולא הבנתי מה שדקדקו התוס' ז"ל אמאי לא קאמר הש"ס ש"מ מדר"ח דאינו קורע ומאי קושיא לשיטתם הא ליכא מ"ד בשמועה רחוקה דליבעי קריעה ולא איצטריך לאשמעינן כלל וכשיטה זו נראה מדברי הירושלמי שהבאתי לעיל דר' יהודה אמר קורע ומתאבל ור' חנינא אמר אינו מתאבל אבל בקריעה חייב ואמר לי' ר' מנא ויש קריעה בלא איבול והשיב לו ר' חנינא שכן על אביו ואמו קורע לאחר כמה ימים הרי מפורש דמחלקותן הוא כשיטת התוס' אלא דבזה מחולקין דלשיטת הש"ס ירושלמי ר' מנא לחומרא וכר' יוחנן ס"ל דקורע ומתאבל ולשיטת הש"ס דילן ר' מנא לקולא ואינו קורע ואינו מתאבל עכ"פ שמעי' דלאו בשמועה רחוק' נחלקו ויפלא בעיני על אדונינו רמב"ן ז"ל בתה"א שהביא מדברי הירושלמי מה שאמרו שם שכן על אביו ואמו קורע אפילו לאחר כמה ימים לראי' דעל אביו ואמו קורעין אפילו שמועה רחוקה ולא זכיתי להבין ראי' זו ואדרבה מד' הירושלמי נראה דבשמועה רחוקה ודאי אינו קורע והא דאמרינן אפילו לאחר כמה ימים היינו במי שנזדמן לו חלוק דכבר נתחייב בקריעה אלא דלא הי' לו חלוק והשתא לפ"מ שהוכחתי דבשמע שמועה קרובה בשבת פליגי א"כ מדלא פליגי נמי בשמע שמועה ברגל משמע קצת כדברי הרמב"ן ז"ל דברגל בשעת שמועה צריך לקרוע ודלא כתשובת הגאונים שכתבו דאין לקרוע כיון דליכא שבעה ושלשים ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל ובלח"מ שם ועיין משל"מ פי"א מה' אלו ודו"ק:

ולענין מש"כ הרא"ש ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל אם שמע שמועה רחוקה ברגל צריך לנהוג שעה אחת אחר הרגל אילולי דמסתפינא יש לי לדון בזה ומידי דהוי אליקוט עצמות דהתיר ר"מ ללקט במועד מפני ששמחה היא לו דאין האבל חל עליו כמש"כ לעיל בשם הנימוק"י ומשמע דאין צריך להתאבל אחר המועד וה"ה בשמועה רחוקה מנ"ל דמחוייב להשלים אחר הרגל והרמב"ן ז"ל בעצמו פסק כר"מ דמלקטין עצמות ברגל ולא כתב דצריך לנהוג אחר הרגל עוד נראה ללמוד מהא דמלקטין עצמות לר"מ מפני ששמחה הוא לו דאין אבילות זו ברגל ומשמע דאין צריך לקרוע ג"כ וא"כ ה"ה לשמועה רחוקה על אביו ואמו אפילו למאי דפסקינן דצריך לקרוע אבל במועד אין לקרוע ודו"ק:

שם גמרא כל האומר בפרשת כהנים כו' אבל מתאבל עליהן ואלו הן אשתו ואביו כו' הוסיפו עליהם אחיו ואחותו הבתולה מאמו ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו כו' מכאן סעד לשיטת הגאונים ז"ל דיום ראשון דאבילות מה"ת הוא וכמבואר בד' הרמב"ם ז"ל וילפינן לה מקרא דואכלת חטאת היום דמש"ה אסור בקדשים משום דאנינות

ואבילות עליו והיינו דאמרינן בברייתא על כל האמור בפ' כהנים כו' מתאבל עליהם מה"ת הוסיפו עליהם אחיו ואחותו מאמו דבאלו ליכא אבילות מה"ת וה"ה דליכא אנינות בהו מה"ת לענין אכילות קדשים ומדרבנן הוסיפו להתאבל גם עליהם אבל אי נימא דליכא אבילות מה"ת כלל א"כ מאי הוסיפו עליהם הא כל אבילו' מדרבנן הוא אלא די"ל דהוסיפו עליהם קאי אאנינות דזה ג"כ בכלל מתאבל עליהן ומדרבנן הוסיפו גם אלו לענין אנינות ואבילות אבל באלו האסורים בפ' לכ"ע אנינות דידהו מה"ת וכן איתא באבל רבתי דאפי' על שניים שלהם אונן ומתאבל אלא דיש לדקדק לדעת הרמב"ם ז"ל דעיקר האנינות והאבילות הוא באלו שהותר לכהן ליטמא לו והרי כה"ג דאסור ליטמא לקרוביו ואפ"ה יש לו דין אונן מה"ת לענין אכילת קדשים וכדתנן כה"ג מקריב ואינו אוכל ולזה י"ל דהא דאין כה"ג מטמא לקרוביו היינו משום קדושה יתירה דאית בי' אבל לענין אנינות ואבילות הרי הוא ככל אדם אבל אכתי קשה לפי מאי דכתב הרמב"ם ז"ל דהא דהותר ליטמא לאשתו לאו משום קורבא הוא אלא משום דעשאוהו כמת מצוה וא"כ אבילות ואנינות דידה לאו מה"ת הוא ובפ' הי' קורא לא משמע כן גבי הא דר"ג רחץ בלילה הראשונה שמתה אשתו ואמרינן בגמרא משום דקסבר אנינות לילה דרבנן ותיפוק לי' דבלא"ה אנינות אשתו מדרבנן הוא וכ"כ הרמב"ם ז"ל להדיא דאבילות זו מדבריה' היא והנה כבר עמדו נושאי כליו ז"ל על דבריו בזה שכ' דטומאת אשתו היא מדברי סופרים והוא נגד דרשא דכי אם לשארו הקרוב אליו שאמרו זו אשתו והכ"מ ז"ל כ' דהא דכ' הרמב"ם ז"ל מד"ס היינו כשיטתו בכמה מקומות דכל שאינו מפורש בתורה נקראין ד"ס וכן הא דכתב דאבילות מדבריהם היינו נמי מד"ס אבל של תורה הם ולא משמע כן ממה שכ' אחר זה וכן על אחיו ואחותו מאמו וכי היכי דהני מדבריהם ממש ה"נ אשה על בעלה או בעל על אשתו מדבריהם ממש ועיין בלח"מ ז"ל מש"כ על דברי הרמב"ם ז"ל והוא ז"ל בעצמו כתב על דבריו שדחוקים המה והקרבן אהרן ז"ל בפ' אמור האריך לקיים שיטת הכ"מ דאבילות וטומאה ד"ת הם אלא שאינן מפורשין בתורה וכבר כתבתי דלא משמע כן ע"כ הי' נראה דהרמב"ם ז"ל הוציא דבריו מהא דאמרינן ביבמות פרק האשה רבה דמטמא הוא לאשתו קטנה משום דהוי כמת מצוה ולא מסתבר לי' לומר דמדרבנן הוא דאיך נתנו ב"ד לעקור דבר מה"ת בקום ועשה ועיין תוס' שם ומש"ה מפרש לה דהכי קאמרינן דהא דהתירה התורה ליטמא לאשתו לאו משום קורבה אלא משום דהוי כמת מצוה וא"כ ה"ה קטנה והא דממעטינן אשתו פסולה היינו משום דבעמוד והוציא קאי ולפ"ז לענין אנינות ואבילות לא שמעינן לה מה"ת אלא מדרבנן בעלמא הוא ומהא דברכות עיין תוס' שם וע"פ דבריהם יש ליישב קצת אלא דאכתי תיקשי הא דרמינן

בזבחים מהא דיוסף הכהן שמתה אשתו בע"פ שטמאוהו בע"כ אהא דדרשינן קרא דלאחותו הוא דאינו מטמא במי שהלך לשחוט את פסחו אלמא דאסור ליטמא לקרוביו להבטל מעשיית פסח ולדברי הרמב"ם ז"ל מאי קושיא אשתו שאני דכמת מצוה היא ולמת מצוה שרי לטמויי אפילו הולך לשחוט את פסחו וי"ל דקושטא הוא דמשני דאחיו שטמאוהו בע"כ ס"ל דלכל הקרובים חובה הוא כדאיתא באבל רבתי אמרו לו אינה רשות אלא חובה אלא דאכתי אינו מיושב מאי דקאמר הא ר"ע קתני לה דילמא בקרובים אפילו לר"ע אין עשה דידהו דוחה פסח אבל באשתו כמעשה דיוסף הכהן שפיר טמאוהו משום דהוי כמת מצוה ועדיין צ"ע ליישב דבריו ז"ל על בוריין אבל עכ"פ הא אמינא מילתא דמסתברא דלשיטת הרמב"ם ז"ל האנינות והאבילות על אשתו אינן אלא מדרבנן וצריך עוד לדקדק עוד באחותו אנוסה ומפותה דאינו מיטמא לה מה דינה לענין אנינות ואבילות. ולכאורה נראה דגם אנינות ואבילות אין לה ד"ת וכמו אחותו הנשואה דהיא מהנך דהוסיפו עליהם וכ"כ הנימוק"י ז"ל דאנוסה ומפותה בכלל ההוספה היא אבל קצת יש לדון בזה דאין ילפינן אנינות מטומאה דכל אלו שהתירה התורה לכהן לטמאות לו מפני הקורבה באלו שייך ג"כ אנינות ואבילות והשתא נהי דגזירת הכתוב הוא לענין אחותו אנוסה ומפותה או ארוסה ונשואה דאין אחי' מטמא לה אבל מ"מ הקורבה לענין אנינות לא נתפרדה ונוהג עלי' אנינות ואבילות מה"ת כמו בכה"ג דאינו מטמא לקרוביו ואפ"ה הוא אונן ומתאבל עליהם וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דאחותו נשואה מאביו מתאבל עלי' ד"ת ותמה עליו הרמב"ן ז"ל בתה"א ולפי הנ"ל מילתא דמסתבר הוא ולפ"ז צ"ל דמהנך דהוסיפו עליהם איכא נמי של תורה ובאשתו פסולה פסק בטור וש"ע דאין מתאבל עלי' ובאבל רבתי תניא אלמנה לכה"ג אונן ומתאבל ולא מיטמא אלמא דאיכא אבילות באשתו פסולה ועיין בב"י בבדה"ב שהביא בשם א"ח דדווקא באמרו לה מת בעלך הוא דאין מטמא ואינו מתאבל אבל אם נשא אשה פסולה מתאבל ומטמא והוא תמוה דלענין טומאה ודאי אין חילוק כיון דפסולה היא לו אינו מטמא לה כדכתיב לא יטמא בעל בעמיו אבל לענין אבילות אפשר לחלק כדברי הא"ח וא"ש הא דאבל רבתי והא דתני אינו מטמא גבי אלמנה לכה"ג משום טומאה לא איצטריך דהא כה"ג אינו מטמא לקרובים אלא אגב גרושה וחלוצה לכהן הדיוט תני לה הן אמת דלפי מש"נ מדברי הרמב"ם דהיתר טומאת אשתו הוא משום דעשאוהו כמת מצוה וא"כ הי' מקום לומר דגם לכה"ג הותרה אבל חלילה לומר כן כי שיטה זו צ"ע גדול ומהא דילפינן מקראי דיחזקאל כמה דיני אבל ג"כ לא משמע כשיטה זו דאבילות אשתו אינה אלא מדרבנן וגם על עיקר הדברים שכ' דכיון דהותר טומאתה הוא משום דעשאוהו כמת מצוה זה

לא שייך אלא לענין טומאה אבל לא לענין אנינות יש להשיב ע"ז מהא שכ' הרמב"ם ז"ל לענין נשיא שמת הכל מטמאין לו אפילו כהנים משום דעשאוהו כמת מצוה וכן הכל אוננין עליו אלמא דמטעם זה דעשאוהו כמת מצוה נוהג גם אנינות וה"נ לענין אשתו אלא די"ל דאנינות דנשיא ג"כ מדרבנן הוא וכן כתב המשל"מ ז"ל בפ"ג מה' אבל ודעת הרמב"ן ז"ל בתה"א דליכא אנינות ואבילות כלל בנשיא וכן כ' הטור והיינו מהאי טעמא דלענין טומאה עשאוהו כמת מצוה אבל לא לענין אנינות ואבילות וצ"ע ליישב לדבריהם הא דאמרינן בירושלמי חגיגה דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין. ובפסחים אמרינן בפ' אלו דברים גבי סכין שנמצא בי"ד דשוחט בה מיד וקופיץ מטבילה דמיירי כגון שהי' נשיא גוסס בי"ג דסכין הוא מטביל בי"ג משום דחד ספיקא הוא שמא ימות ויעשה בטומאה או שמא לא ימות לחד ספיקא לא חייש ומטבילה והשתא אי נימא דכל ישראל אוננין עליו הא בסכין נמי איכא תרי ספיקי שמא ימות נשיא קודם חצות וידחו כולם לפסח שני כדין אונן קודם חצות וי"ל דכולהו חד ספיקא הוא שמא ימות הנשיא ולא יצטרך להטביל ועוד דלפי מש"כ דאנינות זו דרבנן הוא בפסח לא העמידו דבריהם והנה אחר כל הנ"ל בשיטת הרמב"ם ז"ל יש לדקדק עוד מ"ש דאבילות יום ראשון דהוא מה"ת שמחת הרגל דוחה אותה ודין אנינות לענין אכילת קדשים ומעשר אינה נדחית בפני הרגל כדמוכח בכמה דוכתי גבי הא דאונן טובל ואוכל פסחו לערב משום דאנינות לילה דרבנן אבל אי הוי דאורייתא הי' אסור באכילת פסחים ועיין במשל"מ ז"ל שם שכ' להוכיח דאנינות דאכילת קדשים נוהגת אפילו בשבת ורגל ואמאי לא נימא נמי האי סברא גופא דאתי עשה דרבים כמו מצות פסח וידחה עשה דיחיד היינו האנינות כדאמרינן לענין אבילות וי"ל דלא דחי עשה דרבים אלא אבילות ואין צריך לנהוג אבל מפני שמחת י"ט אבל לענין אנינות באכילת קדשים או לשלוח קרבנו דבעינן שמחת הלב כדדרשינן בזמן שהוא שלם זה אינו נדחה מפני הרגל ועיין בתה"א בענין אנינות מה שכתב בזה. והראשונים ז"ל הביאו ראי' דאבילות דרבנן מהא דאמרינן בבכורות הכל מודים לענין אבילות דיום ל' כיום שלפניו דמי וספק נפל הוא ואין מתאבל עליו אלמא דספיקא לקולא משום דבדרבנן הקילו ולפ"ז לענין אנינות אזלינן לחומרא ואסור באכילת קדשים כיון דמה"ת ולפ"ז קשה קצת מה שהקשו התוס' בכמה מקומות מהא דתנא באבל רבתי הספיקות אוננין ומתאבלין עליהם אלמא דספיקא לחומרא ותי' דהתם מיירי בספק בן ט' לראשון ובן ז' לאחרון דאחד מהן וודאי אביו הוא ולפי הנ"ל קשה לומר כן כיון דאוננין ומתאבלין מיתניי' בהדי הדדי משמע דדמיין להדדי וכי היכא דבאנינות בכל ספיקות אזלינן לחומרא ה"נ לענין אבילות הן אמת דבמשנה פ' נושאין

על האנוסה לא תנן אלא הן אוננין עליו והוא אונן עליהם אבל אבילות לא קתני משמע דבאבילות ספיקי לקולא אלא דיקשה מהא דאבל רבתי ולכל הפחות מיירי בבן ט' כו' ולפ"ז מש"כ הב"י בשם הי"א דגם בזה אין צריך להתאבל אלא האחרון משום דבביתו נולד א"ש דמש"ה תנן במתני' אנינות דווקא אבל הרמב"ן ז"ל כתב לסייע לדברי הגאונים ז"ל דיום ראשון דאורייתא מהא דאבל רבתי הספיקות כו' והא דבכורות דמת ביום ל' אין מתאבל עליהם לאו משום דספיקא לקולא אלא דכל שלא הוברר הדבר שהוא בן קיימא אין לבו דוה עליו והביא ראי' לזה מהא דממעטינן בת"כ נפלים מטומאת כהנים והיינו נמי למימר דלא אזלינן בזה בתר רובא כלל ומה אביו ואמו ודאי בני קיימא כו' ע"ש ולפי דבריו ז"ל אין בזה אנינות ג"כ לענין אכילת קדשים כיון דלאו מטעם ספיקא הוא ולשיטתו בשאר ספיקות אזלינן לחומרא באבילות וכברייתא דאבל רבתי הספיקות וא"כ קשה קצת על הש"ע שכ' בסי' שצ"ח דאבילות יום ראשון דאורייתא ודעת התוס' והרא"ש לא כתב אלא כשם יש אומרים וא"כ אמאי כתב בסי' שצ"ז דשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת אינו מתאבל הא לדעת הגאונים דאבילות דאורייתא אזלינן בספק לחומרא והמרדכי יליף הא דשנים אומרים כו' מהא דבכורות דמקילינן בספיקא ולפי דברי הרמב"ן ז"ל לאו מטעם ספיקא הוא דמקילינן התם אלא בס' אזלי' לחומרא והתם משום דבעינן בן קיימא ודאי וכן ק' הא דכ' בסי' שע"ד ס' בן ט' לראשון ס' בן ז' לאחרון מתאבל עליו משמע דוקא בכה"ג אבל לא בשאר ס' ולשיטת הגאונים ז"ל בכל ס' אזלינן לחומרא וי"ל כיון דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל מש"ה הקיל בזה לענין ספק אבל בעיקר סברת הרמב"ן ז"ל שכתב דגזיה"כ הוא בין לענין טומאה בין לענין אבילות דלא אזלינן בתר רובא בנפל ובעינן דווקא שידע בבירור שהוא בן קיימא לענ"ד לא משמע כן מהא דאמרי' בשבת פ' ר"א דמילה לא ס"ל הא דאמר רב יהודה הלכה כרשב"ג משמע דלרבנן חייב להתאבל אפילו לא קים לי' שכלו לו חדשיו משום דאזלינן בתר רובא ובן קיימא נולד ולסברת הרמב"ן ז"ל מנ"ל דרבנן ורשב"ג פליגי בהא דילמא לכ"ע אינו מתאבל משום דלא אזלי' בתר רובא לענין זה דאין לבו דוה עליו וכן משמע בנדה פרק יוצא דופן דלרבנן לא בעינן קים לי' שכלו לו חדשיו וכש"כ לפמש"כ במ"א דהא דאמר רשב"ג לא שהה ל' יום ספיקא הוי אין זה אלא מדרבנן אבל מה"ת אזלינן בתר רובא וכיון דלרשב"ג לא אזלינן בתר רובא ה"ה לרבנן לא ניזל בתר רובא אלא וודאי ברור דמטעם ספק הוא דמקילינן לרשב"ג והשתא לרבנן ליכא ספיקא כיון דאזלינן בתר רובא. והנה אחר כל הנ"ל בדברי הרמב"ם ז"ל מה שנראה מדבריו ז"ל דבין אונן לאכילת קדשים אינו נוהג אלא באלו שחייב להתאבל עליהם כמש"כ בה' מע"ש

ובאלו כהן מטמא להם אבל אלו שאין כהן מטמא להם אין בו אנינות ואבילות מה"ת כמו שמבואר לעיל באורך א"כ קשה לי מדוע יצא מן הכלל הרוגי ב"ד דאין מתאבלין עליהם אבל אוננין כדתנן בפ' נגמר הדין. והנה לפי לשון המשנה שאין אנינות אלא בלב הי' נראה לומר דמש"ה אין מתאבלין שלא יהי' נראה כאלו הקרובים מתרעמים על הב"ד על הריגתם ומש"ה אנינות שאינה אלא בלב ואינו ניכר חייבים לנהוג אנינות אבל שם בגמרא משמע דמש"ה אין מתאבלין משום דלא הוי להו כפרה עד דחזי צערא דקיברא פורתא ואבילות מתחלי בשעת סתימות הגולל וכיון דאידחי אידחי אלמא דהטעם הוא משום דהוי בכלל אין עושין מעשה עמיו ואינו מטמא להם ואין מתאבלין עליהם וא"כ למה מתחייבו להתאונן עליהם והנימוק"י כ' בפ' נגמר הדין דמש"ה אין מתאבלין שיהא הבזיון כפרה להם אבל באנינות אינו ניכר הבזיון אבל לדעת הרמב"ן ז"ל דאבילות מה"ת ע"כ הא דאין מתאבלין משום דלאו עושין מעשה עמיו כמו לענין טומאה וה"ה דאנינות ליכא כמו בפורשין מדרכי הציבור ומאבד עצמו לדעת דאין בהן לא אנינות ולא אבילות אלא דיש לחלק בין פורש מדרכי צבור להרוגי ב"ד. ועיין בש"ך סי' שמ"ב. ומ"מ נראה דלדברי הרמב"ם ז"ל אנינות זו לאו דאורייתא הוא וכ"ז הארכתי לשיטת הגאונים ז"ל אבל כבר כתבתי מה שנלענ"ד בימים אלו של אבל וימים של משתה בסוגיא דאין מערבין שמחה בשמחה דכעין של תורה הם ולא מתורת מצוה אלא מתורת מנהג אשר נהגו בזה מעולם והיינו הך דאמרינן בירושלמי כתובות דמשה תיקן להם לישראל ז' ימי אבילות וז' ימי משתה ומימות משה נהגו כן והוא כעין של תורה ומש"ה הלכה כדברי המיקל באבל כיון דשרשו הוא מחמת מנהג לבד ודו"ק:

ועל שניים שלהם תניא באבל רבתי דמתאבל ואונן עליהם ויש ללמוד מכאן דלא כשיטת ר"ת ז"ל שכ' דכל שאינו מוטל עליו לקוברו אינו אסור בבשר ויין דהא שניים ודאי אין מוטל עליו ואפ"ה אונן עליהם וי"ל דכי היכא דנוהג אבילות עמו ה"נ נוהג עמו אנינות ואם נאמר דיש לשניים דין אונן גם לאכילת קדשים ומעשר שני קשה לכאורה על מה שכ' הראשונים ז"ל דהאבל יכול למחול וכמו שנהגו עכשיו דזה לא שייך לענין אכילת קדשים ואם אסור באכילת קדשים אלמא דלאו מפני כבודו של אבל הוא אלא די"ל דהא דתניא אנינות בשניים היינו לת"ק דאמר דמתאבל אפילו אין עמו בבית והיינו משום דחל אבילות גם עליו בכל מקום שהוא אבל למאי דקי"ל כחכמים דאינו נוהג אלא עמו בבית אין זה אלא משום כבודו של אבל ויכול למחול ונראה לפ"ז דהא דתניא לקמן לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו היינו לחכמים דאמרי דאינו נוהג אבילות אלא מפני כבודה אבל לת"ק דהוא עצמו מחוייב להתאבל אין חילוק בין חמיו וחמותו לשאר

שניים שלה והא דפריך הש"ס חכמים היינו ת"ק ולא משני דשאר שניים באשתו איכא בינייהו משום דאין זה במשמעות דברי חכמים דהם נמי אמרי כל שמתאבל עליו מתאבל עמו ולא מחלקינן לחכמים בין חמיו וחמותו לשאר שניים אלא לבתר דאמרינן דלחכמים אינו נוהג אבילות אלא מפני כבוד המתאבל ועוד נראה דכל הקולות שכ' הראשונים היינו בשניי' של קידושין או אחיו מאביו שמת אבל על אחיו מאמו שכ' דאינו נוהג אבילות עמו היינו דווקא לד' חכמים אבל לת"ק מתאבל בכולן אבל התוס' בד"ה על שניים שלהם כתבו נמי אליבי' דת"ק דיש להסתפק באחיהם ונשותיהם וכוונתם ג"כ על אחים שאין להם עמו שום קורבה וכנ"ל ועיין ריטב"א ז"ל משכ בזה:

דף כא.

גמרא אלא מעתה ועמד ואמר כו' עיין תוס' והרמב"ן ז"ל פי' דהיכא דכ' רחמנא ועמד לא בעינן עמידה אלא לכתחילה וגבי חליצה נמי בעינן עמידה לכתחילה מה"ת אבל היכא דכתיב ויעמוד משמע לעיכובא והא דאמר לי' רב אשי לאמימר קריעה מעומד מנ"ל היינו לעיכובא וקשה לי על פירושו ז"ל כיון דמצינו האי לישנא במילתא יתירא כדפריך הש"ס על קרא דאיוב וא"כ נהי דמקרא דדוד מוכח דבעינן קריעה מעומד דבלא הכרח לא אמרינן מילתא יתירא הוא דעמד מ"מ מנ"ל דמעכב ועוד צ"ע בזה לענין ישיבת הדיינים דילפינן מקרא דוישב משה ואפ"ה אפי' מעומד דינן דין כמבואר בדברי הרא"ש ז"ל בפ' שבועות העדות וכן לענין עדות עמידה לא מעכבא ואין כאן מקומו בזה ועיין בב"י סי' ש"מ שכ' בשם הרי"ף ז"ל שכ' דהא דתניא קורע על חמיו וחמותו היינו לכבוד אשתו אבל על שאר שניים אין צריך לקרוע ומש"ה השמיט עובדא דאמימר ולא מצאתי בדברי הרי"ף ז"ל האי לישנא וגם בברייתא לא נשנית האי לישנא לקרוע על חמיו וחמותו ואין לחלק ועיין לקמן ד' ק"ו ע"ב:

שם תוס' בד"ה ואסור לקרות בתורה כו' עיין מש"נ על דבריהם ז"ל בחי' סוף תענית. עיין בהג"ה המתחלת אסור לכבס בגדים תוך ז' כו' ועיין בב"י מש"נ על ד' הג"ה זו:

שם גמרא מ"ט דר"א דכתיב ויתמו ימי בכי וכתבו התוס' ז"ל דמקצת יום שלישי הוא מדרבנן דקרא לא כתיב אלא ב' ימים ומשמע קצת מד' דבב' ימים הראשונים מה"ת פטור מתפיליו וזה אינו דליכא למ"ד דב' ימי אבל מה"ת אלא מקרא מייתי דימי הבכי הם שני ימים ומינה ילפינן דאז הוא מעולל בעפר ע"כ פטרוהו חכמים מתפילין והא דאסרוהו במקצת יום שלישי היינו נמי משום דג' שלימים לבכי וכדאמרינן בירושלמי אלא כיון דלא מצינו יום שלישי בתורה לא פטרוהו מתפילין אלא מקצתו אבל ב' ימים הראשונים

דכתיבי בתורה פטור הוא בהם לגמרי ור' יהושע ס"ל דלא ילפינן ממשה לפוטרו כל היום דשאני אבלי' דמשה ומ"מ ילפינן מיני' לפוטרו במקצתו והנה מהא דפריך הש"ס מ"ט דר' יהושע נראה קצת דלא כשיטת הגאונים ז"ל דיום ראשון של אבל דאורייתא דא"כ מאי קבעי מ"ט דר' יהושע וכי לא ידע דיום ראשון חלוק הוא משאר ימים דהוא מה"ת ושאר ימים מדרבנן אלא די"ל כיון דפטורא דתפילין אפילו ביום א' אינה אלא מדרבנן משום דמעולל בעפר א"כ מ"ט לא יליף מימי בכי דמשה דמשמע דב' ימים הוא מעולל בעפר להכי קאמר דיליף מקרא דאחריתה כיום מר אלמא דליכא מרירות אלא חד יומא והרי"ף והרמב"ם ז"ל כתבו סתמא דאינו פטור מתפילין אלא יום ראשון וכדאיתא בש"ס בסוכה ועיין בדברי הרא"ש ז"ל וכתב עוד הרמב"ם ז"ל דביום ראשון לחוד צריך לישן על מטה כפוי' ותמהו עליו מנין לו לחלק כן לענין כפיית המטה והי' נראה לי למצוא סעד לדברי הרמב"ם ז"ל מהא דפריך הש"ס לקמן אהא דפסק רבא כר' יהושע דאינו אסור אלא יום ראשון מהא דאמר לעיל הלכה כתנא דידן לענין ג' ימים קודם לרגל וכי לא ידע דלכ"ע ג' ימים הראשונים חמורים משאר הימים לענין מלאכה ולענין שאילת שלום ואפילו ר' יהושע מודה בזה וע"כ עיקר הקושיא הוא מדפסק לענין כפיית המטה דפליגי בזה בברייתא לעיל דר"א אמר דווקא אם קיים כפיית המטה ג' ימים קודם הרגל אין צריך לכפותה אחר הרגל וחכ"א אפילו יום א' ושעה אחד והיינו דר"א לטעמי' הכא גבי תפילין דבעינן ג' ימים ורבנן היינו ר' יהושע לטעמייהו דפטורי דתפילין ג"כ אינו אלא יום א' ומש"ה פריך מ"ש דלענין תפילין פסק כר' יהושע ולענין כפיית המטה פסק כתנא דידן ומשני דרבא ס"ל מצוה שאני ואי לאו דמיסתפינא הייתי אומר דבר חדש דר"א דאמר קיים כפיית המטה ג' ימים אינו צריך לכפותה אחר הרגל ס"ל דאין הרגל מבטל אלא כפיית המטה לחוד אבל לא שאר גזירות ז' ובעי ג' ימים דווקא משום דלדידי' מצות כפיי' היינו לישן ע"ג הוא כל ג' ימים כמו לענין תפילין וחכמים אומרים אפילו יום א' אפי' שעה אחת היינו לענין כפיית המטה זו ביום אחד ושעה א' משום דס"ל דעיקר חיוב כפיי' היינו לישן ע"ג הוא ביום ראשון לחוד ומש"ה כיון שנהג עיקר גזירה זו קודם הרגל אתי הרגל ומבטל לה ותו אין צריך לכפותה אחר הרגל אבל לענין שאר גזירות מודים חכמים דבעי' ג' ימים. ויתיישב בזה קושיית התוס' לעיל מהא דאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ורבא אמר הלכה כתנא דידן דאמר שלשה וכיון דתנן סתמא משמע דאפילו לענין כפיית המטה בעינן ג' ימים ועיין בלשון הברייתא באבל רבתי אלא דא"כ לא שמעינן דלענין שאר גזירות שבעה סגי ביום אחד ושעה אחת דילמא לא פסק הש"ס הכי אלא לענין כפיית המטה עכ"פ זה נראה לומר דחילי' דהרמב"ם ז"ל מהא דברייתא

נקט כפיית המטה טפי משאר דברים והיינו משום דעיקר מצוה כפיית המטה הוא ביום ראשון ולהכי כיון שקיים מצוה זו קודם הרגל בטלה ממנו כל גזירות. ועיין בתה"א שכ' בשם הראב"ד ז"ל דלר"א יליף מקצת יום שלישי מויתמו ימי דמשמע שצריך שישלים עליהם יום השלישי ולר' יהושע יליף מכיום ולא כתיב יום משמע שיש עליו תוספת מן השני וצ"ל דאסמכתא הוא דאל"כ יקשה למ"ד אינות לילה דרבנן הא כתיב כיום מר דמשמע דהאינות נמשכת גם על יום השני ובזבחים פרק טבול יום אמרינן ומי איכא דלית לי' ואחריתה כיום מר או י"ל דר' יהושע ס"ל כמ"ד אינות לילה מד"ת מכיום מר דמשמע דבמקצת יום שני שייך ג"כ מרירות ובזה יש ליישב קצת דברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל שכתבו דאינו אסור אלא ביום ראשון לחוד והיינו משום דאין קי"ל דאינות לילה דרבנן וע"כ לא דרשינן כיום מר לתוספת יום שני וא"כ אין פטור מתפילין אלא יום ראשון לחוד וכדאמרינן בסוכה פרק הישן ואגב ראיתי לכתוב כאן מה שכ' הרי"ף והרמב"ם ז"ל ברייתא דאבל רבתי הי' מגלח ושמע שמת לו מת הרי זה יגמור וכתב המרדכי הטעם דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה והשתא לפי שיטת התוס' ז"ל דאפילו יום ראשון דרבנן א"ש דהוי לאו דלא תסור אבל לדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל דיום ראשון דאורייתא ומשמע מדברי הרמב"ם ז"ל דאסור ביום ראשון מה"ת ככל דיני אבל כמו התספורת והרחיצה וא"כ אמאי נדחית מפני כבוד הבריות הא לאו של תורה או אפילו עשה אינה נדחית בפני כבוד הבריות ובריית זו הובאה נמי בירושלמי פ"ק דשבת אבל מדברי הירושלמי אין ראי' דאיכא מ"ד בירושלמי כלאים פ"ט דכבוד הבריות דוחה ל"ת של תורה אבל למסקנת הש"ס דילן דל"ת של תורה אינה נדחית בפני כבוד הבריות קשה אמאי יגמור ודוחק לומר דמיירי ביום שמועה דרבנן ונראה דבאמת אין איסור בגוף התספורת דהא לצורך רפואה מותר ואינו אסור אלא במספר כדי להתקשט והכא כיון דהתחיל להתגלח קודם שמועה ה"ז מותר לגמור דגם בזה אינו מכוין להתקשט אלא דאם לא יגמור ניוול הוא לו ודו"ק והוי כמו רחיצה וסיכה להעביר את הזוהמא דשרי:

דף כא:

שם גמרא בשני חולץ כו' פי' דקמיבעי לי' כיון דבשני צריך לחלוץ לתרווייהו לר' יהושע צריך לחלוץ כל ז' ולר"א הא אסר בשני אפילו נתינה וא"כ נהי דפסק בחליצה כר"א היינו בשאר ימים אבל בשני דלר"א אסור בנתינה די אם נילך לקולא להתיר נתינה אבל חליצה ליכא מאן דאמר שלא יצטרך לחלוץ עכ"פ ומפני זה אמר עולא דחולץ בשני אפילו מאה פעמים ורבא אמר כיון שהניח שוב אינו חולץ אפילו בשני ולא חשיב תרי קולא דסתרן

אהדדי כיון דלא תליא הא בהא כלל ושפיר פסקינן בנתינה כר"י ובחליצה כר"א אפילו בשני והא דאמר תניא נמי הכי יהודה בן תימא אומר כו' צ"ל דמיירי נמי בשני אבל לא הבנתי מאי סייעתן הא עולא לא פסק כן דחולץ אלא משום דבין לר"א בין לר"י עכ"פ צריך לחלוץ אבל יהודה בן תימא ע"כ ס"ל כחד מהני תנאי והיינו כר' יהושע דאין אסור בנתינה אלא יום ראשון לחוד והא דאמר חולץ היינו משום דס"ל כר"י גם לענין דצריך לחלוץ בפנים חדשות וא"כ מאי סייעתא מייתי לעולא וצ"ל דיהודה בן תימא לא אמר דחולץ אלא בשני ולאו משום חומרא מטעם אלא ס"ל דיום שני חמור הוא לענין חליצה משאר ימים אלא דלפ"ז אפשר לפרש דגם ר' יהושע דאמר אם באו פ"ח חולץ לא קאי אשני ולא פליגי אר"א בחליצה כלל ועיין בירושלמי נוסחא אחריתי בזה ודו"ק:

דף כב.

גמרא הלך גדול הבית לבית הקברות מהו כו'. הנה בהלכה זו רבו הפירושים כאשר אבאר בקצרה בעז"ה רש"י ז"ל פי' דמיבעי להו בהא דאמרינן דגדול הבית אם בא ממקום קרוב מונה לעצמו אם הלך לביה"ק מי חשבינן לי' כמאן דהוי בביתו ומונה עמהם או מונה לעצמו כיון דהוא הגדול ופשטינן מהא דאמר ר"י אפילו הלך גדול הבית לביה"ק מונה עמהם והאי אפילו דקאמר היינו לא מיבעי קטן או בינוני מבני המשפחה דוודאי מונה עמהם אלא אפילו גדול שהלך ג"כ מונה עמהם ופריך והתניא מונה לעצמו ומשני הא דאתא בגו תלתא מונה עמהם והא דלא אתא בגו תלתא וכבר הק' התוס' ז"ל ע"ז הא ר' יוחנן פסק לקמן כר"ש דאין חילוק בין תוך ג' לאחר ג' אבל אין זו קושיא כ"כ די"ל דר"ש מודה בגדול הבית דאינו מונה עמהם אלא באתא תוך שלשה וכן פי' הריטב"א ז"ל בשם הראב"ד ז"ל וכן הביא בתה"א ז"ל דשיטת הראב"ד ז"ל כן הוא ולשיטה זו באחר שבא ממקום קרוב בעינן דווקא שיהי' גדול הבית שם:

והתוס' כתבו בשם ה"ג דהא דמחלק הש"ס בין אתא גו תלתא או לא היינו אפילו לר"ש ובמקום רחוק ומה שלא פי' דבגדול הבית מודה ר"ש וכשיטת רש"י והראב"ד ז"ל משום דאיהו ס"ל דהא דאמר ר' יוחנן והוא שיש גדול הבית היינו לרבנן אבל לר"ש מונה עמהם אפילו אין שם גדול הבית וכמש"כ התה"א בשמו ז"ל וא"כ ע"כ צריך לפרש הא דאמר ר' יוחנן אפילו הלך כו' מונה עמהם היינו במקום רחוק דאי במקום קרוב מאי קמ"ל הא בלא"ה קיי"ל כר"ש דבין גדול בין קטן מונה עמהם ואפילו בא בז' אבל במקום רחוק שפיר מיבעי לי' בהלך לביה"ק ובאמת מסתבר לומר דבהלך לביה"ק אין חילוק בין מקום קרוב למקום רחוק כיון דהי' עמהם בשעת התחלתן ובזה מחלק הש"ס בין אתא גו תלתא

או לא אפילו לר"ש ועיין בתה"א מה שהקשו על שיטה זו ועוד יש לדקדק למה נקט הש"ס הלך גדול כו' מהו אפילו בקטן נמי מיבעי לי' במקום רחוק אי מונה עמהם וצ"ל דלרבותא קאמר הכי וכן ר' יוחנן דקאמר אפילו גדול הבית רבותא קמ"ל. עוד קשה קצת לשיטה זו הא דאמר רב סתמא לבני הצלפיני דאתי בגו תלתא לימני בהדייכו כו' הא אי ביה"ק הוא במקום קרוב אפילו לא אתי גו תלתא מונים עמהם, וגם לשיטת רש"י ושיטת הראב"ד ז"ל שכתבו דחוק קצת לפרש הא דאמר להו רב כו' היינו דווקא בגדול הבית ע"כ פירשו בזה עוד שיטה אחרת והיא נחלקת לב' פנים הא' הוא מש"כ הרמב"ן ז"ל בתה"א בשם ר"ח והתוס' ז"ל דמיבעי לי' הכי הלך גדול הבית לביה"ק מהו דכי אמרינן אם אין גדול הבית מונה לעצמו היינו באין שם גדול בבית והכא ממקום קרוב הוא הגדול אבל היכא דגדול הולך לביה"ק כי בא אחר ממקום קרוב מונה עמהם כיון דהגדול שייך נמי באבילות וידע בה או דילמא גם זה חשיב אין גדול בבית ומסיק דכי אתא גדול הבית בגו תלתא מונה עמהם הגדול וגם האורח שבא ממקום קרוב ואי לא אתא הגדול גו תלתא גם האורח מונה לעצמו כיון דהגדול מונה לעצמו ולפ"ז הא דאמרינן הא דאתא בגו תלתא כו' קאי דווקא על גדול הבית דעל אחר הבא אין נ"מ אימת בא דאם בא הגדול לאחר ג' אפילו בא האחר בתוך ג' מונה לעצמו כיון דהגדול מונה לעצמו ואם בא הגדול תוך ג' אפילו בא האחר לאחר ג' מונה עמהם כיון דגם הגדול מונה עמהם והרי יש גדול הבית בבית וא"כ לכאורה גם לשיטה זו דחוק לפרש הא דאמר רב לבני הצלפוני דקאי אגדול הבית אלא דהרמב"ן ז"ל כתב שם לשיטה זו דלאו דווקא גדול הבית דאפילו קטן שהלך לביה"ק יש חילוק בין אתיא גו תלתא אי לא ואין חילוק בין בית הקברות רחוק או קרוב והוא דבר חידוש דלענין קטן הלך לביה"ק גריעותא היא דאינו מונה עמהם אלא באתא גו תלתא והיכא דבא ממקום קרוב סתם אפילו בז' מונה עמהם ומה שהכריחם לזה הוא לישנא דרב דאמר דאתא בגו תלתא לימנו בהדייכו משמע דכל דאתיא אפילו קטן ומה שהוצרכו לפרש דמיבעי לי' נמי על אחר שבא ממקום קרוב דאל"ה למה נקט הש"ס הלך גדול הבית לביה"ק כיון דקטן נמי דינא הכי אלא ע"כ מיבעי לי' לענין אחר שבא ממקום קרוב זו היא שיטת הרמב"ן ז"ל אבל הריטב"א ז"ל פי' בשם ריב"א ז"ל עוד באופן אחר דאגדול עצמו ואפילו קטן שהלך לביה"ק לא קמיבעי לי' כלל ופשיטא דמונים לעצמן כיון שהולך עם המת ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין וכי קמיבעי לי' על אחד מן הקטנים שבא ממקום קרוב ולא מצא הגדול בבית כי הלך לביה"ק מי אמרינן כיון שהי' הגדול בשעת מיתה הרי אלו שבכאן עיקר האבילות ומצטרף האחר למנות עמהם או דילמא כיון דהגדול אינו מונה עמהם אין האחר מצטרף עם אלו כיון דליכא

גדול הבית בהאי מנינא ומסיק אי אתא האחר בגו תלתא מונה עמהם דבתר שעת מיתה אזלינן ובשעת מיתה הי' גדול הבית ואי לא אתא בגו תלתא מונה לעצמו כיון דליכא גדול הבית ולפירושי קאי הא דאתי בגו תלתא מונה לעצמו על ביאת האחר ממקום קרוב והא דאמר להו רב כו' מיירי נמי בכה"ג שהלך גדול הבית לביה"ק ואחרים באו ממקום קרוב ושיטה זו מחודשת היא:

ועתה נבא לשיטת התוס' ז"ל כי דבריהם ז"ל מעורבבים קצת ונראה דשיטתם ז"ל כשיטת הרמב"ן ז"ל דעיקר הדבר תליא בביאת הגדול בגו תלתא או לאחר מכאן דהיכא דאתא הגדול בגו תלתא דהוא מונה עמהם גם האחר מונה עמהם אפילו אתא בז' לר"ש ואי לא אתא הגדול בגו תלתא ומונה לעצמו גם האחר מונה לעצמו אפילו אתא בגו תלתא כיון דליכא גדול הבית בהאי מנינא ולענין גדול הבית עצמו גם לר"ש אינו מונה עמהם אלא באתא גו תלתא ול"ד גדול הבית אלא כל החוזר וכשיטת הרמב"ן ז"ל והיינו מש"כ אבל החוזר כו' בין אם יש גדול הבית כו' וכי הא דאמר להו רב וכמש"כ לעיל דמחמת זה הוצרכו לומר כן שלא נצרך לומר דרב אגדול הבית דוקא קא' להו וזה ברור בד' התוס' ז"ל כי זולת זה אין ד' מובנים. ובשיטת הרא"ש ז"ל רואה אני עוד דרך אחר מחודש דהוא ז"ל פי' נמי דמיבעי לי' על אחר שבא ממקום קרוב ולא מצא גדול הבית בבית אלא הלך לביה"ק לעשות מצבה או בנין לקבר מי אמרינן דחשוב כאלו הוא בביתו כיון שהלך לצרכי המת ולא מיבעי לי' לענין גדול עצמו דהוא ודאי אינו מונה עמהם לשיטת הרא"ש ז"ל דאינו מונה עמהם אלא היכא דלא התחיל האבילות עד בואו עליהם והכא הגדול כבר התחיל האבילות אחר סתימת הגולל ונראה לי עוד לד' הרא"ש ז"ל דמיירי הכא דהגדול נמי התחיל עמהם האבילות אלא שהלך בתוך אבלו לעשות מצבה או בנין ובתוך כך בא האחר ומסיק דאם בא הגדול בגו תלתא חשיב כאלו הי' בבית והאחר מונה עמהם ואי לא אתא בגו תלתא הרי הוא כאלו אין גדול בבית ומונה לעצמו והיינו היכא שבא בשעה שאין הגדול בבית בזה יש חילוק אם שוהה הגדול ג' ימים אז הוא כאלו איננו בבית ומונה לעצמו אבל אם אינו שוהה ג' ימים הרי הוא כאלו לא הלך ומונה האחר עמהם אבל אם בא האחר אחר ביאת הגדול ודאי מונה עמהם כיון שמצא הגדול בבית ואפשר לפרש עוד בדברי הרא"ש ז"ל ע"ד שיטת הריטב"א ז"ל דהדבר תליא בביאת האחר אי אתא בגו תלתא משעת מיתה מונה עמהם אלא דלמה שכ' הרא"ש ז"ל דהגדול התחיל אבילתו עמהם א"כ אמאי לא ימנה עמהם אפילו לא אתא בגו תלתא דלשיטת הריטב"א ז"ל א"ש כיון דהגדול מונה לעצמו גם זה האחר מונה לעצמו אבל לשיטת הרא"ש ז"ל דהגדול מונה עמהם לא נראה לחלק בביאת האחר אלא העיקר הוא בשהיית הגדול שם

בביה"ק אם הוא שוהה שם ג' ימים הרי הוא כאלו אין גדול אבל אם לא שהה ג' ימים הרי זה כאלו הוא בבית. שוב ראיתי בש"ך סי' שע"ה שהאריך בזה בפי' דברי הרא"ש ז"ל וכתב בשם ר"י במפרש דברי הרא"ש ז"ל ע"ד שיטת הריטב"א ז"ל כמש"כ. אבל דברי רבינו ירוחם ז"ל נפלאו מה שכ' סתמא דאם הלך גדול הבית לביה"ק ובא אחר ממקום קרוב ולא מצאו שם הרי הוא כאלו הי' שם בבית ולא חילק בין אתא גו תלתא:

והנה מה שנראה מדברי התוס' ז"ל דאם אין גדול הבית בבית אלא הוא במקום אחר ולא ידע מן האבילות כלל כי בא אחר ממקום קרוב מונה לעצמו לא ידענא מנ"ל הא דהא דא"ר יוחנן והוא כו' היינו לאפוקי אם זה שבא הוא הגדול וכנוסחת הירושלמי אשר לפנינו והוא שאינו גדול המשפחה אבל אם הוא גדול המשפחה מונה לעצמו אבל אם הגדול איננו ולא ידע מן האבילות כלל מנ"ל דהאחר ימנה לעצמו ולא יצטרף עמהם:

והרי"ף והרמב"ם ז"ל לא כתבו כלל מהא דגדול שהלך לביה"ק ולא חילקו כלל אי אתא בגו תלתא וכתב הרמב"ן ז"ל בדעתם דהא דמיבעי לן היינו לאלו שהולכין לביה"ק אם מונין לעצמן מסתימת הגולל או שמונין עם היושבין בבית ומסיק דאי אתא בגו תלתא מונה עמהם ואי לא אתא בגו תלתא מונה לעצמו והיינו לרבנן אבל לר"ש אפילו אתא בשביעי מונה עמהם ועדיין קשה לפ"ז אמאי לא הזכירו דין גדול הבית שהלך לביה"ק שימנה עמהם גם מה שפי' דמיבעי לי' נמי דילמא אלו שבבית נגררין אחר גדול וגם הם יתחילו מסתימת הגולל קשה לי דא"כ הא דתניא מונה לעצמו דמשמע אבל אלו שבבית מונין לעצמן ואמאי לא יגררו אחר גדול הבית אלא ש"מ דהא פשיטא להו דאין אלו שבבית נגררין אחר אלו שהולכין לביה"ק אפילו הוא גדול הבית אלא דמלשון הרמב"ם ז"ל בפ"א שכ' מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת ואין יודעין מתי יקבר מתחילין להתאבל מעת שחזרו פניהם מזה נראה דאם יודעין מתי יקבר גם אלו שבבית מונין משנקבר וא"כ ע"כ ליכא לפרש בדברי הרמב"ן ז"ל דפשיטותא דהש"ס הוא דהגדול נגרר אחריהם וכולן מונין משיחזרו פניהם אלו שנשארו בבית דאדרבה אלו שבבית נגררין אחר אלו שהולכין לביה"ק ולענ"ד נראין דברי הב"י ז"ל בזה בדעת הרמב"ם ז"ל דהגדול ודאי אינו נגרר אחריהם אלא מונה משיסתם הגולל היינו שעת קבורה אלא דמש"כ דאלו שבבית מונין משיחזרו פניהם אפילו בא עליהם הגדול בתוך שלשה צ"ע דלפי הנראה מלשון הרמב"ם ז"ל גם אלו שבבית מונין משעת קבורה ועיין בש"ך שם שכתב ליישב דברי הש"ע מה שפסק כהירושלמי דאם גדול המשפחה הלך לביה"ק גם אלו שבכאן מונין משיקבר ובס' ח' שהעתיק דברי הרמב"ם ז"ל ע"כ צ"ל לד' דאלו שבבית מונין משיחזרו פניהם ע"ש מש"כ לחלק בין אם הגדול דר שם וכמש"כ המרדכי ולענ"ד

נראה כמש"כ דלדברי הרמב"ם ז"ל אם אלו שבבית יודעין מתי יקבר גם הם מונין משעת קבורה ואם הולכין למדינה אחרת ואין יודעין מתי יקבר הם מתחילין משיחזרו פניהם ואלו שהולכין משעת קבורה ואין חילוק אם גדול הבית כאן או שם וכדאמר להו רבא לבני מחוזא ולא הורה להם שום חילוק ובד' הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל נראה לי לפרש ע"ד שיטת הריטב"א ז"ל דמיבעי להו אם הולך הגדול לביה"ק דיש לו מנין לעצמו אם זה חשיב אין גדול בבית כיון דהוא מונה לעצמו ואמר ר"י דאפ"ה מונה מי שבא עמהם כיון דהגדול אינו שייך במנינם אינו מעכבו מלהצטרף עמהם ומחלק הש"ס בין אתא גו תלתא כו' והיינו כרבנן אבל לר"ש אפילו בא בשביעי מונה עמהם ולא אמעיט אלא אם הבא הוא הגדול. ומש"ה כתבו סתם אם מצאו מנחמין אצל הגדול היינו הגדול מאלו שיושבין בבית וממילא שמעינן דגדול שהלך לביה"ק אינו מעכבו מלהצטרף ואחר כל הנ"ל אין הלכה זו ברורה עד יבא המורה ויורה צדק. ועיין בפסקי התוס' ודבריהם צ"ע ויש בזה עוד ב' שיטות הא' מש"כ התוס' בסוף ד' דהלכה כר"ש בגדול הבית בבית וכרבנן באין גדול הבית בבית וכן מבואר במרדכי בשם השר מקוצי אבל מלישנא דהש"ס אמר מר ג' ימים הראשונים כו' אמר ר"י והוא שיש גדול הבית משמע דרבנן נמי לא אמרי אלא בגדול הבית בבית ועיין ש"ך שהביא שיטת ראב"ן ז"ל בהא דקאמר הש"ס הא דאתא גו תלתא היינו שיבא אל הקבר גו תלתא ואז כולן מונים משעת קבורה ולפ"ז קשה לישנא דמונה לעצמו דמשמע דהן מונין לעצמן והם מונין לעצמן ואין ס' הראב"ן בידי לעיין:

תוס' בד"ה הלך גדול כו' ולא ידענא כו' כבר תמה המהרש"א ז"ל על דבריהם ונראה ליישב דבריהם קצת דהא דאמר ר' יוחנן והוא שיש כו' היינו לאפוקי היכא דהגדול במקום אחר ולא ידע האבילות כלל אבל אם זה הבא ממקום קרוב הוא הגדול לא שמעינן והיינו דמספקא להו מי אמרינן דווקא גדול שהלך לביה"ק דידע מאבילות הוא דמונה עמהם אבל גדול שבא ממקום קרוב דלא ידע מן האבילות מונה לעצמו או להפך דהא דמספקא לך בהלך לביה"ק היינו משום דהלך עם המת וה"א דימנה לעצמו מסתימת הגולל אבל בא ממקום קרוב דלא משום המת הלך ודאי ימנה עמהם וחסר תיבת דלא משום כו' ומ"מ דבריהם ז"ל צ"ע:

שם גמרא והוא שבא ומצא מנחמין אצלו לעיל כתבתי דרבי ס"ל מקצת היום ככולו אבל לפי האמת נראה דאפילו אי לא אמרינן מקצת היום ככולו מ"מ לענין למנות עמהם בעינן דווקא שימצא מנחמין אצלו ועיין בתוס' לעיל ד"ה אפילו בא ממקום קרוב ובמהרש"א ז"ל ובתוס' חולין דף נ' ודו"ק. ועיין בירושלמי דאיתא התם בשלא הראו לו רוב פנים היינו של"ע מנחמין ועיין ק"ע:

שם גמרא על כל המתים כולן רצה ממעט בעסק כו' על אביו ואמו ממעט. מפשט ההלכ' נראה דמיירי תוך ז' דומיא דמדחה מטתו וחליצה וכ' בשם התוס' וכן פי' הנימוק"י דאפי' בדבר האבד קאמר ועיין בכ"מ שתמה ע"ז ומש"כ עוד הנימוק"י דלא אסרו אלא במשא ומתן לא הבנתי והרא"ש ז"ל פי' דקאי ג"כ על עסקא המותרת לו. והכ"מ פירש בדעת הרמב"ם ז"ל דקאי אתוך שלשים דצריך למעט במלאכה וא"כ אין מקום הלכה זו לכאן ולקמן גבי הלכות שאסורים כל ל' הו"ל למיתניי' אבל בירושלמי ובאבל רבתי הגירסא על אביו ואמו מרבה בעסקיו והכוונה להרבות בעסקי המת ולעשות לו כבוד והנוסחא הזו מיושבת מאוד כי זה הוא מענין אחד עם דחיית המטה ולקמן יבואר עוד בזה:

דף כב:

שם גמרא רשב"ג נשיא הוי וכ"ע מחייבי למחלץ קשיא ותיובתא לא הוי כדאיתא באבל רבתי דאם אין ראוי לחלוץ היינו שאין זה לפ"כ אין צריך לחלוץ אפילו על אביו ואמו ומביא התם מעשה בר"ע שמת אביו ולא חלץ ובדברי התוספות גירסת הברייתא דא"ר אינה מיושבת:

שם גמרא על כל המתים כולם כו' על אביו ואמו עד שיגערו בו חביריו וכ' התוס' דרגל אינו מבטל דבר זה כדאמרי' בירושלמי ר"ש ב"א מנה תלתין יומין כו' וכן פסקו כל הראשונים והנה לגירסת הירושלמי לענין גיהוץ נמי באביו ואמו כל י"ב י"ל כדברי התוס' אבל לפ"מ שפסקו הראשונים בגיהוץ עד שמגיע הרגל או יגערו בו חביריו וכדתנא בא"ר וא"כ מ"ש לענין גיהוץ הרגל מבטל ולענין תספורת אין הרגל מבטל ועוד דמלישנא דהירושלמי משמע דכל שאינו תלוי בז' ול' אין הרגל מפסיק הרי מוכח מזה דה"ה לענין גיהוץ ועוד נראה מדברי הירושלמי דגיהוץ חמיר מתספורת דלא נאמר שם בגיהוץ היתר דיגערו בו חביריו אלא כל י"ב חודש אבל הנוסחא בירושלמי לפנינו ר"ש מנה תמניא יומא כו' ולפ"ז י"ל דאחר ל' הרגל מבטל כמו בגיהוץ ועיין בנימוק"י שכתב כן בשם י"א דאחר שלשים הרגל מפסיק בתספורת. שוב ראיתי בדברי הטור ז"ל דבגיהוץ תרתי בעינן שיגיע הרגל ויגערו בו חביריו לך לבוש לכבוד הרגל וא"כ ה"ה לענין תספורת נמי אם גערו בו חביריו בשביל כבוד הרגל מותר וכן משמע מד' הרא"ש ז"ל ואדרבה בתספורת שייך גערת חביריו אף קודם הרגל אלא דאכתי קשה לי לשיטת הרא"ש ז"ל לעיל דמותר ללבוש כלים מגוהצים אפילו תוך ז' כשמת לו מת וא"כ אטו לאחר ל' באביו ואמו חמור הוא מתוך ז' בשאר מתים וא"כ אמאי יאסר להסתפר בחוה"מ נהי דאינו מפסיק אבל ברגל גופא אמאי ינהוג אבילות והא דהביאו ראי' מדאמרינן לענין שמחה באביו ואמו

עד י"ב חודש ויש בהם כמה רגלים אלמא דאין רגל מבטל ג"כ אינה מוכרחת לענין רגל עצמו ונהי דאינו מבטל לגמרי אבל ברגל גופא למה ינהוג אבילות וצ"ע והרמב"ם ז"ל לא חילק בגיהוץ בין אביו ואמו לשאר קרובים מדלא אמרו כן בש"ס דילן ולקמן יתבאר הטעם שכ' לחלק בהליכה לסחורה בין קרובים לאב ואם וסמך בזה על הירושלמי אע"פ דלא הוזכר בש"ס דילן:

שם גמרא אמר רבב"ח ולשמחת מריעים פירש"י אבל סעודה דשמחה לא יאסור גם לאחר ל' וקשה לי דלא מצינו שום חומרא בשאר קרובים לאחר שלשים ולענ"ד נראה לפרש איפכא דסעודת מריעות הוא דאסור כל שלשים אבל סעודה של שמחת מצוה מותר אפילו בתוך שלשים ופריך עלי' מברייתא דשמחה של מצוה נמי אסור כל ל' וללישנא דאמימר סעודת מריעות דפורענותא קיל ומותר אפילו תוך ל'. שוב ראיתי בריטב"א ז"ל שפי' כן ולפ"ז הי' נראה דהא דאמרינן בירושלמי אם היתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר היינו כלישנא קמא דרבב"ח דלצורך מצוה מותר אבל למאי דמותבינן עלי' מברייתא דלשמחה נמי אסור תוך ל' אסור בכל מיני שמחה אבל הראב"ד ז"ל כ' דהא דשרינן חבורת מצוה בירושלמי היינו לאחר שלשים באביו ואמו וכן נראה דהיינו מעין הא דאמרינן לענין סחורה עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לך עמנו דהכוונה דהא מעצמו לא ילך לסחורה אבל אם גערו בו חביריו ואמרו לו לך עמנו מותר לילך עמהם שלא גזרו עליו לישב בדד כל י"ב חדש וכן לענין שמחה לא ילך מעצמו אבל לחבורת מצוה מותר להמנות עמהם והשתא בכל אלו הדינים הכל תלוי בגערת חביריו אלא דלפ"ז יש לדקדק קצת מאי פריך הש"ס עלה דרבב"ח דאמר ולשמחת מריעות מברייתא דתני לשמחה ולמריעות ל' יום דילמא רבב"ח לא קאי אלא אלאחר שלשים באביו ואמו בזה קאמר דלא נאסר אלא בשמחת מריעות אבל בסעודת מצוה מותר אבל בתוך שלשים מודה דאסור אפילו בשמחת של מצוה ולפירש"י ז"ל ניחא אבל לפמש"כ וכפי' הריטב"א ז"ל אין שום הכרח לחלק בסעודת מצוה בין סעודת נישואין לסעודת קידוש החדש ולשון זה חבורת מצוה וקידוש החדש מצינו נמי גבי בן סורר ומורה והתם ודאי גם סעודת חתן בכלל חבורת מצוה ועיין בגמרא שם גבי הא דאמרינן לאתויי תנחומי אבלים ובפי' רש"י שם ודו"ק ודברי התוס' ז"ל בד"ה ולשמחת כו' אינן מדוקדקים קצת בלשונם מש"כ וי"מ ולשמחת מריעות כו' וק"ל:

שם גמרא רצה מבדיל קמי שפה רצה אינו מבדיל ונראה מפירש"י ז"ל דמבדיל קמי שפה הוא שקורע למטה מן השפה ולא בתוך השפה אבל מדברי הראשונים ז"ל נראה

להיפך דמבדיל קמי שפה היינו שקורע בתוך השפה וכן כתב רש"י ברי"ף ז"ל והכי נראה מסוגיא דהוריות דמבדיל קמי שפה היינו למעלה ואינו מבדיל היינו למטה:

שם גמרא לא השוו לאביו ולאמו אלא לאיחוי בלבד כו' הנה הרמב"ם ז"ל כל אלו הקרעים דתניא בברייתא לקמן לקרע של אביו ואמו לכל דבריהם עד שיגלה את לבו ולהבדיל קמי שפה וכבר תמה עליו הראב"ד ז"ל והרמב"ן ז"ל מהאי ברייתא דלא השוו אלא לאיחוי בלבד אבל מדברי הירושלמי נראה דצריך להבדיל בהן קמי שפה דהכי איתא התם הרואה את ירושלים מן הצפון חייב לקרוע אית תנוי תני ומוסיף על הקרע נראה דקאי אהא דתניא וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ופליגי התם כמה שיעור התוס' אבל בשיעור הקרע לא פליגי ולכ"ע בעי טפח וסגי בטפח ובעי התם מהו להבדיל קמי שפה ר"ח בשם רשב"ל ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ויחזק דוד בבגדיו אין אחיזה פחות מטפח ויקרעם מכאן שהוא צריך להבדיל קמי שפה אלמא דצריך להבדיל קמי שפה בכל אלו הקרעים דברייתא לקמן אבל סגי בטפח ונמצא דברי הרמב"ם ז"ל מסתייעין בחדא בהבדלה קמי שפה וקשין בחדא בהא דמצריך בהו עד שיגלה את לבו ואי תיקשי הא רבנן לא דרשו מקרא דצריך להבדיל ור' יהודה הוא דדריש הכי לקמן י"ל דר' יהודה יליף מקרא דאלישע דכל שאינו מבדיל לא מקרע קרע כלל מדכתיב לשניהם מיותר ומש"ה ס"ל דבכל קרובים צריך להבדיל אבל רבנן סברי דכל היכא דלא נאמר אלא קריעה לחוד אין צריך להבדיל ויצא ידי קריעה אבל באלו הקרעים השנוין בברייתא צריך להבדיל משום שנ' ויחזק ויקרעם והא דלא ילפי מיתורא דלשנים דאין זה קרע כלל משום דאיצטריך יתירא דלשנים שלא יתאחו לעולם וכדדרשי' לקמן וכ"ת ר"י מנ"ל דאין מתאחין י"ל דר"י דריש מלשנים דצריך להבדיל ומקרעים שיהי' קרועים ועומדין וכהא דגרסינן בפרק ד' מיתות ולפ"ז א"ש קושיית הלח"מ היכא יליף ר' יהודה דכל שאינו מבדיל לאו קרע מקרא דאלישע הא התם רבו הוי ולפמש"כ ניחא דלשנים מיותר הוא דאי הוי כתב ויאחז כו' ויקרעם נמי הוי שמעינן דצריך להבדיל ולשנים למה לי אלא לאשמעינן דלא הוי קרע כלל אפי' בעלמא ולענין לקרוע ביד ולא בכלי נראה נמי בדברי הרמב"ם ז"ל דלשון המקרא ויחזק בבגדיו משמע ביד מדילפינן מינה אחיזה טפח וכן משמע לישנא דבגדיו לשון רבים דצריך לקרוע את כולן אבל בכל קרובים סגי בעליון כדכתיב גבי איוב ויקרע את מעילו אלא דקרא דדוד קשה הא דכתיב גבי מיתת הילד ויקם ויקרע את בגדיו וי"ל דמילתא יתירתא עבוד בהא וא"כ הי' נראה דקריעה ביד וכל בגדיו ולהבדיל קמי שפה כל הני מילי מקרא ילפינן דגם באלו קרעים השנוים בברייתא צריך לעשות כן אבל לגלות את לבו לא ילפינן מקרא אלא סגי בטפח כדי אחיזה ובאביו

ואמו לחוד הוא דבעינן הכי מפני הטעם שאמרו בירושלמי שבטלה ממנו מצות כיבוד וכן לענין קריעה מבחוץ לא השוו לבר מנשיא דכולי עלמא צריכין לקרוע עליו ואצטריך לפרסומי מילתא אבל לכ"ז תיקשי ברייתא דלא השוו כו' אלא לאיחוי בלבד דמשמע בהדיא דלשארי דברים לא השוו אלא דצריך לדקדק מ"ש דלענין איחוי השוו ולשאר דברים לא השוו. וצ"ל דוודאי בעיקר מעשה הקריעה אב ואם חמור מכולן ואבילות יוכיח אבל לענין איחוי שפיר השוו דדווקא בשאר קרובים דיש זמן לאבלן ז' ושלשים התירו לחות אחר ל' אבל בכל אלו הקרעים אין זמן להם ואסור לאחותן לעולם דלא מסתבר להתיר לו איחוי תיכף אחר קריעה וכיון דלא הותר לו מיד לא הותר לו לעולם ויש לדקדק עוד על דברי הרמב"ם ז"ל שכ' דכל קרעים אלו עד שיגלה את לבו מהא דאמרינן העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה לרואה ס"ת שנשרף ובשעת יציאת נשמה כ' דאין צריך לקרוע אלא טפח משמע דבס"ת נמי כן הוא וי"ל דע"כ לא דמיין לגמרי דבס"ת אסור באיחוי לעולם והכא מותר לאחות ועיין במרדכי שפסק כר' יהודה לענין קמי שפה ונראה שטעמו משום דשמואל ס"ל הכי בהוריות אבל משמע התם דרב ס"ל כרבנן וא"כ הלכה כרב באיסורי:

ודרך אגב אדבר כאן קצת במש"כ הטור בסי' שע"ד דעל נשיא מותר לכהנים להטמא לו וכן כתבו כל הראשונים ז"ל והוא מדברי הירושלמי בפ' כה"ג כמו שהביאו הראשונים ז"ל ומבואר שם הטעם דזה הוי מת מצוה כיון דאין שיעור לכדי צרכו והכל מחוייבים בכבודו ומיבעי לי' התם מהו שיטמא לכבוד רבו אפילו אם יש לו שיעור וקשה לי מהא דאמרינן בנזיר דאינו מטמא לאביו אלא בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר ופריך התם אלא מעתה פסקי גנבי לרישי' דאבוה ה"נ דאין מטמא לו ומשני מת מצוה קאמרת ופריך איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין ומשני כיון דקאזיל באורחא כמי שאין לו קוברין דמי ואי כשיטת הירושלמי דלכבוד רבו נמי מיטמא וא"כ אטו כבוד אביו גרע מכבוד רבו ואמאי לא יטמא לו אפילו בזמן שהוא חסר מטעם מת מצוה כיון דמצוה הוא לעסוק בכבודו ועוד כה"ג ונזיר אמאי נאסרו לטמאות לקרובים הא בכלל מת מצוה הם ועוד אטו מה שנ' לאביו ולאמו לא יטמא מיירי דווקא באביו דלא מתני דאי מתני הא ליכא שיעורא והוי כמת מצוה ועל היתירא דנשיא יש לחלק דהתם דווקא הותר לכהנים לטמאות כיון דכל ישראל חייבים בכבודו הוי כמת מצוה ועדיף מיני' דכבוד המלך ונשיא י"ל דעדיף מכבוד הבריות משום דמצוה מה"ת לכבדו וכיון שהתירה תורה לצורך מת מצוה כש"כ לכבוד הנשיא אבל מאי דמיבעי להו מהו שיטמא לכבוד רבו והיינו משום דהוא מצוה לכבדו יחשב כמת מצוה א"כ אביו נמי מצווה לכבדו יחשב כמת

מצוה ועיין בב"י בסי' הנ"ל שכ' דדבר חידוש הוא לומר כן דכל שאין כדי צרכו יחשב מת מצוה אפילו אם הוא בעיר ועיין בלח"מ פ' שצידד לומר דלא התירו באין בו כדי צרכו אלא בנמצא בדרך אבל בעיר לא יטמאו לו אפילו אין לו כדי צרכו אבל הא דאיבעי לן בירושלמי כבוד רבו מהו ודאי משמע אפילו בעיר וכדמייתי התם עובדא דר' ינאי זעירא וי"ל דכבוד רבו עדיף מכבוד אביו כדתנן בפ' אלו מציאות. אבל ל"נ דהירושלמי לשיטתי' דס"ל דכהן מטמא לתלמוד תורה אפי' בטומאה דאורייתא כדאיתא בירושלמי פ' מי שמתו והובאו בתה"א להרמב"ן ז"ל בשער הוצאה א"כ כש"כ דמותר להטמאות למת שאין בו כדי צרכו דהא מבטלין ת"ת בשביל מת שאין בו כדי צרכו אבל לשיטת הש"ס דילן דאינו מטמא ללמוד תורה אלא בטומאה של דבריהם ה"ה דלמת שאין בו כדי צרכו אינו מטמא אלא בטומאה של דבריהם וראיתי בירושלמי פ' מי שמתו דהא דמיבעי להו מהו שיטמא לכבוד רבו לאו משום דהוי כמת מצוה אלא משום דהוי כקרובו דאיתא התם ר' יוסי נטמאו לו תלמידיו ואכלו בשר ושתו יין אמר להם ר' מנא חדא מן תרתי לא פלטי לכון אם אבילים אתם למה אכלתם בשר ואם אין אתם מתאבלין למה נטמאתם שמעינן מזה דמ"ד דמותר לטמאות לרבו היינו משום דאבילות עליו ולפ"ז ודאי מהראוי היה לטמאות לאביו אפילו הי' חסר כיון דמתאבל עליו וכיון דאמרינן בש"ס דילן דאינו מטמא לאביו כשהוא חסר כש"כ דאינו מטמא לרבו ותו מיבעי לן התם מהו שנטמא לת"ת ומייתי התם דפליגי אמוראי בזה ומייתי התם נמי ברייתא דמטמא כהן ויוצא ח"ל ללמוד תורה ולישא אשה ולמאן דשרי אפילו בטומאה דאורייתא כעובדא דר' יוסי צ"ל דח"ל לאו דווקא ומיבעי לי' עוד מהו שיטמא לנשיאת כפים משום דאיכא עשה לישא כפיו ודילמא אתי עשה ודחי ל"ת ומסיק התם דאסור ואמר ר' ינאי מטמא כהן לראות המלך משום דמצוה לראותן ובעי מהו שיטמא כהן לכבוד נשיא כד דמך ר' יודן נשיאה אכריז ר' ינאי למר אין כהונה היום כד דמכת נהוראי אחתי' דר' יודן נשיאה שלח ר' חנינא בתר ר' מנא ולא סלק א"ל אם בחייהון אינן מטמא להם מפני כבודן כ"ש במיתתן וס"ל לר' מנא דאין לטמאות להם מפני כבודן אמר ר' נסא במיתתן עשו אותן כמת מצוה ונהי דבחייהן אסור להטמאות מפני כבוד נשיא אבל במיתתן הרי הוא כמת מצוה ותו בעי מהו שיטמא כהן לכבוד אביו ואמו ומייתי עובדא דר' יוחנן שרי לר' יסא לצאת לבצרה לכבוד אביו ואמו ובעי תו מהו שיטמא כהן לכבוד רבים ופשיט מברייתא דאם היו באים בטמאה הולך עמהם בטמאה אלמא דמותר לטמאות מפני כבוד הרבים עד כדין בטומאה של דבריהם בטומאה שהוא מה"ת מהו מן מה דמר ר' זעירא גדול כבוד הרבים שדוחה ל"ת שבתורה הדא אמרה אפילו בטמאה שהוא מד"ת זו היא סוגיית

הירושלמי והנה מכל הני מילי דמיבעי להו שמעינן דשיטת הירושלמי דאפילו בטומאה של תורה י"ל דנדחית מפני כל הני מילי ומיבעי לי' ברישא כבוד רבו מהו שידחה טומאת כהן בשבילו ומסקנת ר' מנא דמפני הכבוד לחוד אינה נדחית אם לא מפני אבילות ובתר הכי קמיבעי לי' אם נדחית טומאת כהן מפני ת"ת וכן בשביל נשיאות כפים ולת"ת איכא פלוגתא ולנשיאת כפים המסקנא דאסור ולראות המלך פשיטא לי' דמותר משום דכבוד המלך עדיף ובתר הכי מיבעי לי' מפני כבוד הנשיא מהו דכבוד הנשיא לא חשיב כ"כ ככבוד המלך ופשט דאכרז ר' ינאי אין כהונה היום וס"ד דר' מנא דמשום כבודו הוא דשרי ולזה קאמר בחייהון אין מטמא להם במיתתן לא כ"ש ומשני ר' נסא דלאו משום כבודו הוא דשרי אלא בשעת מיתתו חשיב כמת מצוה ומיבעי לי' מהו שיטמא לכבוד אביו בחייו דהא דמטמא להם במותם לאו משום כבודם הוא אלא משום דהוא אונן ומתאבל עליהם ע"כ מטמא להם אבל בחייהון מהו שיטמא לכבודן ופשיט מעובדא דר' יוחנן שרי לר' נסא לצאת לבצרה ומשמע מזה דכבוד אביו עדיף מכבוד רבו דלכבוד רבו בחיים ודאי אסור לטמאות ק"ו מנשיא ומסיק תו לכבוד רבים נמי מותר לטמאות אפי' בטומאה של תורה. ונראה הטעם דמקילין בל"ת זו לכבודן של כל הני לשיטת הירושלמי משום דילפינן מהא דשרי רחמנא לטמאות למת מצוה והשתא כיון דבש"ס דילן לא ס"ל הכי ולהדיא אמרינן דאין לטמאות ללמוד תורה אלא בטומאה של דבריהם וכן לכבוד המלך ולכבוד רבים מסקינן בברכות דלא שרי אלא בטומאה של דבריהם ולכבוד אביו ואמו נמי לא שרו טומאה של תורה כדתניא בהדיא יכול אמר לי אביו היטמא או שאמר לי' אל תחזור יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו ונראה דלהכי נקט הני תרתי משום דמצינו בהם שהותרו מפני הכבוד טומאה מפני מת מצוה וחזרת אבידה בזקן ואינו לפי כבודו וה"א שיודחו מפני כבוד אביו קמ"ל ועיין בקידושין פ"ק דמייתי האי עובדא דלקראת אמא מהו ולענין לבא בטמאה נמי מסקינן בטומאה דרבנן וא"כ מנ"ל דאין הש"ס דילן חולק על התירא דכבוד נשיא כיון דאפילו לכבוד מלך לא הותר אלא בשל דבריהם והא דאמרינן דעשאוהו כמת מצוה היינו לענין זה דאף דמחיים אין מטמאין לכבודו אבל במותו מטמאין לכבודו אבל לא דדמי לגמרי למת מצוה וא"כ בשאר מתים אפילו אין בהם כדי צרכן אינן בכלל מת מצוה לשיטת הש"ס דילן ואסור לטמאות לו ולא הותר אלא במת שאין לו קוברין כלל ואפילו לשיטת הירושלמי נראה דלכה"ג לא הותר לטמאות לנשיא דלאו מת מצוה גמור הוא כי היכא דלא הותר לכה"ג לטמאות לאשתו לשיטת הרמב"ם ז"ל דטומאתה הוא משום דעשאוהו כמת מצוה וכן באשתו קטנה לכ"ע וא"ש הא דלא הותר לכה"ג לטמאות לאב ואם אפילו לשיטת הירושלמי

דמותר לטמאות לכבוד אלו המבוארים דכ"ז בכהן הדיוט אבל כה"ג לא הותר לאחת מאלו כיון דלא הותר אפי' לקרוביו והנה רש"י ז"ל בברכות הקשה אהא דמשני הש"ס בברכות שב ואל תעשה שאני ומש"ה לא ילפינן מהא דמת מצוה דוחה פסח ואמאי לא ילפינן מהא דהותר לכה"ג ונזיר לטמאות למת מצוה אלמא דכבוד הבריות דוחה ל"ת אפילו בקום ועשה ולא הקשה מטומאת כהן הדיוט לקרוביו משום דאין זה בכלל כבוד הבריות אלא מצוה שעליו מוטל להתאונן ולהתאבל ולעסוק בקבורתו אבל מת מצוה דלא הותר אלא מפני כבוד הבריות כיון שהוא מוטל בשדה ואין לו קוברין שפיר יקשה אמאי לא ילפינן מינה לכל כבוד הבריות ותי' רש"י ז"ל דלענין מת מצוה לא נאסר כלל להטמאות ואין זה דיחוי וביאר הרמב"ן ז"ל דבריו בס' תה"א דזה דומה למצות יבום דלא ילפינן מינה דרשה דוחה ל"ת שיש בו כרת משום דעיקר מצוה בכך וא"א לקיים מצות יבום בלא דחי' הל"ת דאשת אחיו וה"נ א"א לקיים קבורת מת מצוה אם לא שיטמא לו והיינו משום דס"ל להש"ס דילן דלא הותר אלא באין לו קוברין כלל והוי דבר שא"א להתקיים בלתי דחיית הל"ת א"כ ליכא למילף מינה לשאר כבוד הבריות אבל לשיטת הירושלמי דמת מצוה היינו כדי צרכו של כל או"א וע"כ משום כבודו של מת הותר לו להכי שפיר ילפינן מינה לכל הני דברים המבוארים בירושלמי דמותר לכהן לטמאות להם מפני כבודן. והי' אפשר ליישב קושיית רש"י בע"א דוודאי ליכא למילף כבוד הבריות ממת מצוה דבמת מצוה איכא עשה לעסוק בקבור' כמש"כ והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה וכיון דליכא אחר לקיימה אתי עשה ודחי ל"ת ונהי דאי לאו קרא לא דחיא העשה ל"ת ועשה דטומאת כהן מ"מ לבתר דגלי רחמנא דדחי ליכא למילף מינה לכבוד הבריות דעלמא דליכא מצוה כמו המוצא כלאים בבגדו אבל מפסח שפיר הוי בעי למילף דע"כ לא מטעם מצוה שעליו נדחית עשה דפסח דהוי עשה שיש בו כרת אלא עיקר הדחי' משום כבודו של מת שלא יהי' מוטל בבזיון אלמא דכבוד הבריות לחוד דוחה ל"ת של תורה ומשני שב ואל תעשה שאני אלא דהרמב"ם ז"ל קרי להו להני מצות ביקור חולים ותנחומי אבלים וכדומה להם עשה של דבריהם והדברים ארוכים בזה ואני באתי בקצרה ועי' בש"ע א"ח בסי' תרפ"ז בהגהת רמ"א ז"ל כדי צרכו ובד' האחרונים ז"ל שם על דברי הכלבו ז"ל:

עוד הערה אחת אכתוב כאן למאי דכתיבנא דעיקר הדחיי' הוא משום כבודו של מת מצוה שלא יהא מוטל בבזיון א"כ מה פריך הש"ס בסנהדרין ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו מעבודה דילמא עבודה שאני כיון דצריך להטמאות לו להביאו לעיר מש"ה מותר לעסוק בקבורתו כיון דכבר נטמא לו אבל בשבת למה ידחה קבורתו את

השבת הא אפשר להביאו לעיר ולא יהא מוטל בבזיון ויקברנו אחר השבת. ויש ליישב ואין כאן מקומו להאריך יותר ועיין באבל רבתי בדין מת מצוה ובלשון הרמב"ם ז"ל ודו"ק:

דף כג.

גמרא אבל שבת ראשונה כו' עיין ברא"ש ז"ל שהביא מחלוקת בזה יש שפירשו שבת היינו שבוע אבל בשבת עצמו מותר לילך לבהכ"נ אפילו שבת ראשונה ויש שפירשו שבת ממש ועיין בתה"א באורך בזה בביאור דברי הרי"ץ גיאות ז"ל ועיין ריטב"א ז"ל שביאר שם דדווקא הליכה לביה"כ נאסר אבל לשוק מותר לילך מיד אחר ז'. ונראה דבמושב זקנים בהתוועדם בעניני הציבור ג"כ אסור כדין הליכה לביהכ"נ אבל הלך בזה אחר המנהג כמש"כ הראשונים ז"ל:

שם גמרא ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר כו'. דעת הרמב"ם ז"ל דלאלתר ממש מותר ליכנס וכעובדא דיוסף הכהן דאמר לה בביה"ק וכן כ' דלארס מותר מיד לכ"ע והקשו עליו הראשונים ז"ל מהא דתנן ביבמות ר"י אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול ויפה כ' הלח"מ בזה ליישב דברי הרמב"ם ז"ל דפסק כר' יהודה דאין איסור לארס בימי אבל וכמש"כ התוס' שם ביבמות לחד תירוצא ומסייע לי' לישנא דברייתא כל שלשים יום לנשואין משמע אבל אירוסין מותר והא דשרי אפילו תוך ז' ע"כ צ"ל דילפי' מט"ב דמותר לארס בו ועיין בלח"מ ובאין לו בנים שרי אפי' נשואין לאלתר והכי משמע מעשה דיוסף הכהן בש"ס דילן ועובדא דר"ט בירושלמי ובאבל רבתי וכן נראה מלשון לאלתר אבל לבא עלי' אסור עד לאחר ל' יום ומש"כ התוס' דזו היא שמחה בע"פ ובטלה גזירת ז' א"א לומר כן לשיטת הרמב"ם ז"ל שכ' דאסור ברחיצה עד הערב ממש ועוד א"כ אמאי לא בא עלי' עד לאחר ל' יום הא ברגל אינו נוהג אפילו דברים שבצינעה לד' הרמב"ם ז"ל ולמה יאסר לו ברגל מצוה זו דאין אבילות ברגל כלל אלא די"ל דמצות שלשים לא בטלה ברגל וכמש"כ לעיל באריכות עכ"פ פשטי' דהאי עובדא ועובדא דר"ט ודאי נראה דכנסה מיד אלא דקצת קשה לי לשיטת הרמב"ם ז"ל בה' אישות דבעינן דווקא חופה הראויה לביאה אבל חופת נדה לאו חופה היא כלל והרי היא ארוסה אפילו אחר הכניסה והנשואין א"כ ה"נ הא לא חזיא לביאה עד אחר ל' וחופתה לאו חופה היא והרי היא ארוסה ומאי אירי' באין לו בנים אפילו יש לו בנים לישתרי לכנסה לביתו כיון דלא הוי נישואין ולארס מותר אפילו ביש לו בנים צ"ל דכיון דחזיא לביאה מדאורייתא חופתה חופה ונראה מכאן דלא כמש"כ השער המלך בקונטרס חופת חתנים סעיף ו'

בדעת הרמב"ם ז"ל דאפילו לא חזיא לביאה אלא מדרבנן לא הוי חופה ועיין בטעם המלך שם שדעתו ג"כ דלא הוי חופה והביא ראי' לזה מדברי הח"צ שכ' ראי' לדברי הרמב"ם ז"ל דבעינן חופה דחזיא לביאה מהא דאמרינן במי שהי' טבחו טבוח בועל בעילת מצוה ופורש ולמה התירו לו ביאה בשעת אנינות ולא די בחופה לחוד דתו לא יהי' פסידא אלא ש"מ דבעינן חופה הראוי' לביאה ע"ש בדבריו ואני לא הבנתי גם דברי הח"צ דהא לדעת הרמב"ם ז"ל אינו אסור בשעת אנינו' שום דבר שאסור באבילות וא"כ למה יאסר בבעילת מצוה ומהאי טעמא מותר ליכנס לחופה ולבעול בעילת מצוה אפילו בלא פסידא כמש"כ הרא"ש ז"ל לדעתו אבל מכאן ראי' ברורה להיפך דמחמת איסור דרבנן לא מיקרי חופה דלא חזיא לביאה הן אמת דיש שפירשו דיוסף הכהן חומרא בעלמא הוא דעביד מה שלא בא עלי' אבל מדברי הרמב"ם ז"ל נראה דאיסורא איכא ולענ"ד הי' אפ"ל דדווקא חופת נדה לא הוי חופה דחופה היינו יחוד ונדה הלא מרוחקת היא ממנו וגם אסורה להתייחד אבל בשאר איסורין לא אמרי' הכי וכדקי"ל יש חופה לפסולות אבל אין כאן מקומו בזה ועיין בשער המלך בזה באורך. נחזור לענין ההלכה. והנה באמת קשה לשיטת הרמב"ן ז"ל לומר דהותר לו לעשות נישואין בתוך ז' ימי האבל ובאין לו מי שישמשנו או שיש לו בנים קטנים י"ל דהתירו לו אבל אין לו בנים למה התירו לו כיון דאסור לבא עלי' ואי משום שמא יקדמנו אחר די אם נתיר לו לארס וגם מסוגיא דכתובות קשיא טובא דאמרינן התם דבמת אחר נוהג ז' ימי אבילות ואח"כ ימי המשתה ומסתמא איירי בבחור וכמו שהקשו התוס' והרא"ש ז"ל ע"כ הי' נראה לומר דבאמת לאו נשואין גמורים הם ולא הותר לו אלא לכנסה לביתו אבל בשיש לו בנים ומי שישמשנו לא הותר לו גם הכנסה לבית וגם בזה קשה באין לו בנים למה הותר לו להכניסה לבית וצ"ע. ודעת התוס' והרא"ש ז"ל דבתוך ז' ודאי לא הותר לו לא לארס ולא לישא בכל גווני והא דקתני בברייתא לאלתר היינו לאחר ז' וכתבו נמי הא דיוסף הכהן לא בא עלי' היינו דווקא באין לו מי שישמשנו אבל באין לו בנים מותר גם לבא עלי' לאחר ז' ולשיטתם ז"ל לא יתיישב הא דמייתי ברייתא ראי' מיוסף הכהן דאמר לכי ופרנסי את בני אחותך מה ראי' היא זו כיון דעכ"ז לא הוי אלא כעין שידוכין ומנ"ל דאחר ז' נשאה אם לא כמש"כ התוס' דערב פסח הי' אבל עובדא דר"ט בירושלמי לא משמע הכי. והרמב"ן ז"ל החמיר עוד וכתב דלא הותר אלא באשתו ולאחר ל' אבל בתוך ל' הכל אסור והביא ראי' לזה מאבל רבתי דתני התם אבל אין לו בנים מותר לישא לאחר ל' ולשיטה זו קשה יותר מאי מייתי הש"ס מעשה דיוסף הכהן ועוד מאי קמיבעי הש"ס מאי לזמן מרובה פשיטא דלא הוי תוך ל' דהא בתוך ל' אסור אפילו לארס ואי מספקא לי' דילמא לאחר ג' רגלים מהיכי

תיתי להחמיר כן ועוד מאי רבותא היא דקאמר אעפ"כ לא בא עלי' אלא לאחר ל' הא בברייתא נמי לא התירה אלא לאחר ל' אפילו אירוסין לחוד ועוד תיקשי לשיטה זו מהא דתניא לעיל מתה אשתו ונשא אחרת אסור ליכנס לביתו לדבר לו תנחומין ואי לאחר ל' הא בשאר מתים ג"כ [אין] לדבר עמו ואי אתי לאפוקי לדבר עמו מן הצד הוא ג"כ דחוק חדא דתיקשי למאי דס"ד דבשאר מתים אין מדבר עמו מן הצד מא"ל ועוד הא לא הותר לו לדבר עמו מן הצד אלא אם מצאו בשוק אבל לא ליכנס לביתו וא"כ מאי איריא אשתו. ולפנינו הנוסחא באבל רבתי אבל אם יש לו בנים מותר לישא תוך ל' יום אבל כל הראשונים ז"ל לא כתבו כן ועיין בפי"ד הגירסא לענין הא דתניא לעיל מתה אשתו ונשא אשה אחרת ועיין בפסקי תוס' שדבריהם שם צריכין תיקון ודו"ק:

תוס' בד"ה כל שלשים לגיהוץ כו' והא דתניא בתוספתא כל אלו שאמרו כו' אבל כל אלו שאמרו מותר לכבס במועד אסור לכבס בל' של אבל עכ"ל ובתוספתא לפנינו ליתא הכי אלא כמו שהובאה לעיל בש"ס דילן דגילוח וכיבוס שוין והם בעצמן כ' לקמן ד' הריב"א ז"ל דמפרש דהא דאמרינן ביבמות מקום שמותר לכבס היינו בהני שהתירו לגלח ולכבס הבא ממדה"י אלמא דלענין כיבוס נמי הותר בימי אבלו:

שם בא"ד מקום שהתירו לכבס היינו בהני דהתירו לגלח כו' ולא הבנתי פי' זה דא"כ היכי ילפינן ק"ו דמותר לארס בתוך ל' הא בתוך ל' לא הותר לספר ולכבוס אלא דווקא בתכפוהו אביליו זא"ז אבל כבר השיגו הראשונים ז"ל על כל אלו הפירושים שכתבו התוס' כאן ביבמות כמו שהאריך בזה הרמב"ן ז"ל בתורת האדם וגם לא ידענא למה הוצרך לפרש לשיטת הריב"א ז"ל הא דאמר רב חסדא לעיל דאבל אסור בתכבוסת כל ז' ותו לא דמיירי במים ואמאי לא פירש אפילו בנתר ואהל ובכלים שאינן יוצאין מתחת המכבש לת"ק ובכלים ישינים לרבי ובכלים צבועים לראב"ש וביתר דברי התוס' עיין בטור וב"י ובאחרונים ז"ל ועיין נימוק"י שדבריו סותרים כאן כ' דבפ' נמי יש בהם משום גיהוץ ולעיל גבי אבל אסור בתכבוסת כ' דבפ' אין בהם משום גיהוץ:

דף כג:

גמרא יש אבילות בשבת כו' התוס' ז"ל פי' דפליגי בדברים שבצינעא אבל בדברים של פרהסיא כ"ע מודים דאין אבילות וכן משמע מהא דקאמר לימא כתנאי ולפ"ז הוכרחו לפרש לקמן דר' יוחנן לא קיבל משמואל בהא דפשיט לי' דאין אבילות דהא ר' יוחנן אמר דברים שבצינעא נוהג אלא דמלישנא דר' יוחנן גופא משמע דבני יהודה מבני גליל פליגי בדברים של פרהסיא מדקאמר אע"פ שאמרו אין אבילות בשבת דברים שבצינעה

נוהג והיכן אמרו דאין אבילות ע"כ היינו פלוגתא דבני יהודה ובני גליל והלכה כמ"ד אין אבילות וכדפשיט לי' שמואל וכן פירש הרמב"ן ז"ל והנימוק"י דפליגי אפילו בדברים של פרהסיא ומ"ד יש אבילות ס"ל דאפילו בדברים של פרהסיא יש אבילות ומ"ד אין אבילות ס"ל דאפי' בדברים שבצינעא אין אבילות. וכדמוכח מהא דאמר שמואל נת"ר רשות אלמא דאפילו בדברים שבצינעא ליכא חיובא ור' יוחנן הוא דאמר דדברים שבצינעא נוהג ולפ"ז גם לשיטה זו א"ש הא דקאמר לימא כתנאי מהא דפליגי לענין תשמיש דהוי דברים שבצינעא כיון דלדידהו אין חילוק כלל בין דברים שבצינעה לדבר של פרהסיא אלא אי קשיא הא קשיא בין לשיטת התוס' בין לשיטת הרמב"ן ז"ל מאי קאמר הש"ס לימא כתנאי הא מ"ד אין אבילות מצי סבר כת"ק ות"ק ס"ל דרשות היא ור"ג אמר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן דאפילו חיובא איכא אבל כולהו ס"ל דאין אבילות בשבת וי"ל דמשמע לי' להש"ס דלת"ק איסורא נמי איכא וכמש"כ הר"ר יונה בפ' מי שמתו ממשמעות לשון הירושלמי. וראיתי בריטב"א ז"ל שכ' דהרמב"ן ז"ל אזיל לשיטתי' דכתב דברגל נמי נוהג דברים שבצינעא וא"כ ע"כ בדברים של פרהסיא פליגי דאל"ה מאי דייק דיש אבילות מדקתני עולה אכתי יקשה אמאי עולה הא ברגל נמי נוהג דברים שבצינעא ואפי' הכי אין עולה והתוס' ס"ל דברגל אינו נוהג אבילות כלל הכי מפרשי דבדברים שבצינעה פליגי ע"ש באורך ובאמת כן נראה מד' התוס' הכא דברגל אין אבילות כלל וגרסי בכתובות אע"פ שאמרו אין אבילות בשבת. אבל לעיל כתבו התוס' דברגל נמי נוהג דברים שבצינעא. ואני לא הבנתי דברי הריטב"א ז"ל דכבר כתיבנא דלבני יהודה מבני גליל אין חילוק כלל בין דברים של צינעא לשל פרהסיא ולמר יש אבילות בכולהו ולמר אין אבילות בכולהו וא"כ לדידהו ברגל ודאי אין אבילות כלל ור' יוחנן הוא דחדיש דאפילו למ"ד אין אבילות דברים שבצינעא נוהג ולדידי' שפיר מצינן למימר דברגל נמי נוהג דברים שבצינעא כיון דבשבת נמי אין אבילות ואפ"ה נוהג דברים שבצינעא ה"ה ברגל ע"כ נראה דלא מטעם זה פירשו כן אלא מטעם שכ' דמלישנא דר' יוחנן גופא משמע דבפלוגתא הוי אפילו בדברים של פרהסיא ולפי שיטת הרמב"ם ז"ל שפיר קיבל ר"י משמואל דאין אבילות אלא דפליג עלי' בדברים שבצינעא לשמואל רשות ולר' יוחנן חובה. ונראה דפי' ר' שמעון מרבו ג"כ אזיל בשיטת הרמב"ן ז"ל והיינו שכ' שינהוג בשבת מה שנהג אתמול ודייק מהא דעולה כמש"כ התוס' ומ"ד אין אבילות ס"ל איידי דתנא ברגל אין עולין תנא בשבת עולה ומיהו עולה דשבת אינו למנין דאבילות ועיין בהג"ה שהגיהו אינו אלא למנין אבילות ולא אתיא שפיר לפי הג"ה זו הא דמקשו התוס' אי הכי ליתני שבת אינו עולה דומיא דסיפא כיון דבאמת עולה למנין וצ"ל דהכי מקשה

כיון דתנא אינה מפסקת מינה שמעי' דעולה למנין ולענין הנהגת אבילות הוי למיתני אינו עולה ועיין בריטב"א ז"ל דיש מקום גם לגירסא זו הכתובה לפנינו. והנה הרמב"ן ז"ל בעצמו הקשה על שיטתו מהא דתניא לקמן דמחזיר קרעו לאחוריו בשבת וכן תנא זוקפין את המטות ע"ש מה שתי' ולדידי קשיא מהא דתני לעיל רב אדא דמן קסרי שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד ולמ"ד יש אבילות בשבת אפילו בדברים של פרהסיא אמאי נעשית שמועה רחוקה כיון דנוהג אבילות בשבת כמו בחול וי"ל דתחילת אבילות כ"ע מודים דאינה מתחלת בשבת וצ"ע. ומלשון הרא"ש ז"ל כאן שכתב על הא דאמר שמואל נת"ר רשות וכיון דרשות הוא הלכך חייב לנהוג אותן כמו בחול מזה נראה שדעתו ז"ל דשמואל נמי מודה בדברים שבצינעא וע"כ צריך לפרש לפ"ז הא דבעי מיני' ר"י משמואל היינו באבילות של פרהסיא וא"ש לפ"ז דלא תיקשי לשמואל מברייתא דכתובות דבועל בעילת מצוה ופורש כמו שהקשו התוס' שם אבל מדברי הרא"ש ז"ל שם בכתובות משמע להדיא דשמואל פליג אר' יוחנן בדברים שבצנעא וכמש"כ התוס' כאן בד"ה הכי אמר ר' יוחנן וצ"ל דמש"כ הרא"ש ז"ל הלכך חייב כו' לאו אליבא דשמואל כתב כן אלא לפי המסקנא ודו"ק היטב:

תוס' בד"ה יש אבילות כו' והכי משמע בירושלמי דפליגי ר"י וריב"ל אם אסור בשבת מתשה"מ עכ"ל ולפי הנראה בד' הירושלמי לא פליגי התם אלא ברגל דר' יוחנן ס"ל דמותר בתשה"מ ומש"ה אינו עולה וריב"ל ס"ל דגם ברגל אסור אבל בשבת נראה משם דלכ"ע אסור בתשהמ"ט ולפ"ז אין כאן מחלוקת בין הירושלמי לש"ס דילן למאי דגרסי התוס' בדברי ר' יוחנן בכתובות אע"פ שאמרו אין אבילות בשבת דבשבת מודה ר' יוחנן דאסור וכן פי' הרמב"ן ז"ל בתה"א דפליגי ברגל ע"ש:

שם בא"ד וקצת קשה לי כו' בשמעתין עיין מהרש"א ז"ל מה שפי' בכוונת קושייתם ול"נ דקשיא להו הכי דבשלמא אם נפרש דבין בצינעה ובין בפרהסיא פליגי א"ש דפריך לי' אביי ולא ס"ל למר אין אבילות בשבת כלל אפילו בצינעא ואמר לי' רב יוסף הכי אמר ר"י דברים שבצינעא נוהג אבל לפי התוס' דמ"ד אין אבילות בשבת היינו בדברים שבצינעא א"כ מאי קאמר לי' רב יוסף הכי אמר ר"י כו' הו"ל למימר דס"ל כמ"ד יש אבילות בשבת ותי' דאביי הי' סבור דהוי פרהסיא ולהכי קמתמה ולא ס"ל למר דאין אבילות כו' דהא בפרהסיא כ"ע מודים והשיב לו רב יוסף דזה חשיב צינעא ודוק:

תוס' בד"ה ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין כו' עיין בדבריהם ז"ל שכ' דדברים שהוא משום אבל מותרים באונן ולא נאסרו באונן אלא דברים שיוכל למשוך אחריהם וישכח קבורת מתו ותשה"מ ג"כ הוא משום שמא ימשך או שמא שמחה יתירא כו' ונראה

דלת"ק דס"ל דאפילו בשבת אסור דלא שייך שמא ימשך צ"ל דהטעם הוא משום שמחה יתירא ולר"ג דאמר בשבת מותר הטעם הוא משום שמא ימשך אלא דלפ"ז לא יתיישב הא דאמרינן דר"ג סבר אין אבילות בשבת מנ"ל דילמא דווקא האנינות דלא נאסר אלא מחמת שמא ימשך ובשבת ליכא למיחש להכי בהא התיר ר"ג אבל באבילות לא קאמר וי"ל דהיינו הך דקאמר הש"ס ע"כ לא קאמר ר"ג כו' ויש עוד נ"מ אם נאמר דהאיסור הוא משום שמא ימשך או משום שמחה יתירתא לענין נמסר לכתפים דמותר בבשר ויין כדאיתא בירושלמי והכי איפסיק בש"ע והשתא בתשה"מ אי טעמא משום שמא ימשך לאחר שנמסר לכתפים מותר אבל אם האיסור הוא מצד עצמו אפי' לאחר שנמסר לכתפים אסור והרא"ש ז"ל כ' דהורה ר"י ז"ל באחד שתפשו המושל ולא נתנו לקבורה דאין עליהם דין אוננין וכ' ואפילו למאן דאסר בתשה"מ בשבת הכא שרי אפילו בחול דהתם מוטל עליו לקוברו למחר משמע מדבריו להדיא דהאיסור בתשה"מ הוא ג"כ מפני שמוטל עליו לעסוק בקבורתו וא"כ בנמסר לכתפים או כהאי שתפסו המושל מותר גם בתשה"מ וא"כ אין שום דבר שיאסר באנינות מחמת שהוא אונן אלא כל מה שנאסר לא נאסר אלא מפני שמוטל עליו קבורת המת וקשה לי לפ"ז מאי ענין פלוגתא דר"ג ות"ק לפלוגתא דיש אבילות בשבת או אין אבילות דהא ברגל ודאי אין אבילות כדכתיבנא לעיל ואפ"ה הוא אסור בתשה"מ מחמת שיצטרך לעסוק למחר וכן בחוה"מ אסור באנינתו ובימי אבלו מותר אבל הרמב"ן ז"ל כתב בתה"א דכל הדברים שאסורין באבל כמו הרחיצה והסיכה והתספורת ותשה"מ כל אלו העידונין אסור מה"ת ביום ראשון בין קודם קבורה בין אחר קבורה ולפ"ז אין היתר בתשה"מ אפילו נמסר לכתפים כיון דהאיסור לאו משום צורך העסק בקבורת המת אלא האיסור מצד עצמו שלא יעשה עידונין לעצמו בעת אנינותו והוי כמו לענין קדשים ומעשר דהוי אונן אפילו לא חל עליו קבורת המת אלא דלפ"ז קשה קצת מאי קאמר הש"ס ע"כ לא קאמר ר"ג התם דאכתי לא חל עלי' אבילות ולשיטת הרמב"ן ז"ל חל עליו אבילות לדברים אלו תיכף משימות המת. ועוד קשה מ"ש דהותר בשבת לעדן עצמו ומ"ש לענין קדשים דנוהג אנינות בשבת וברגל כמש"כ לעיל וי"ל דקדושת שבת ורגל מהני שלא יאסר בעידונין כהא דילפינן מקרא דלא יוסיף עצב עמה אבל קדשים ומעשר דצריכין לאכול אותן בשמחה בזה אפילו בשבת אין שמחה לפניו ומש"ה אסור באכילת קדשים אפילו בשבת ועפ"ז קשה לי הא דגרסינן הכא בברייתא גבי שבת וחייב בק"ש ותפלה ובתפילין ונהי דנאמר דאתיא כמ"ד שבת זמן תפילין מ"מ אמאי חייב בהם הא תפילין הוי כמו קדשים דמיקרי פאר וצריך להניחם בשמחה וכיון דאונן הוא מעולל באפר קרנו ע"כ נראה דאשגרת לישנא הוא ובברכות

פ' מי שמתו לא גרסינן ובתפילין גבי שבת ובהכי ניחא לי מאי דהוי קשיא לי לדעת אלו שסוברין דאונן לא נאסר מצד עצמו בדיני אבל מהא דפריך בירושלמי בפירקין אם ביום שני אינו מניח תפילין איצטריך לאשמעינן מי שמתו מוטל לפניו ומשני איידי דתנא שאר מצות תנא הא ומאי קושיא ודאי דאיצטריך לאשמעינן דבאנינות פטור מתפילין כיון דשאר דברי אבילות לא נאסר בהם ולפי הנ"ל ניחא דלענין תפילין כ"ע מודו דאונן פטור דשערו גדול אז יותר מאחר קבורה והוי כמו קדשים אבל עוד קשיא לי לשיטת הרמב"ן ז"ל מאי קאמר רשב"ג מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן ומה ענין זל"ז איסור דבשר ויין ופטור מכל המצות דטעמא הוא משום דצריך לעסוק בקבורת המת ובזה שפיר יש להקל בשבת כיון דאין מוטל עליו בשבת אבל תשה"מ דאסור הוא מצד עצמו מחמת אנינותו מנ"ל להתיר אלא דבאמת האי מילתא גופא שכ' הראשונים ז"ל בטעם איסור בבשר ויין מפני שמוטל עליו לקוברו ומש"ה התירו בנמסר לכתפים ובמי שתפשו המושל לענ"ד צ"ע ואמאי לא נימא דנאסר בבשר ויין מפני אנינותו וכהא דאמרינן בירושלמי גופא לענין סעודה מפסקת של ט"ב דמש"ה אסור בבשר ויין משום דהוי כמו שמתו מוטל לפניו וכן הא דפטור ממצות ילפינן בירושלמי פ' מי שמתו מקרא דלמען תזכור כו' כל ימי חייך בשעה שאתה עוסק בחיים ולא בשעה שאתה עוסק במתים והא דאמרינן התם הטעם משום כבודו של מת או משום שאין לו מי שישא משאו היינו לענין דאינו רשאי להחמיר על עצמו אבל לענין פטור הוא פטור אפילו יש לו מי שישא משאו מקרא דלמען תזכור אלא דע"כ מאי פריך התם בירושלמי והתניא פטור מנטילת לולב ומתקיעת שופר ובי"ט לא צריך לישא משאו ומאי קושיא דילמא פטור הוא אבל רשאי להחמיר על עצמו אלא ש"מ דאם יש לו מי שישא משאו חייב בכל המצות ועיקר הפטור הוא משום דטריד בעסקי המת והוי כעוסק במצוה והנה לפי הנראה מדברי הירושלמי דלמ"ד דהטעם הוא מפני כבודו של מת ודאי דפטור גם בשבת וי"ט מן המצות א"כ י"ל דש"ס דילן נמי ס"ל האי טעמא וא"ש לפ"ז מתוך דקאמר ר"ג דכי היכא דאהני קדושת שבת שלא לחוש לכבודו של מת משום דלא יוסיף עצב עמה ה"נ מהני לענין ד' הרשות אלא דאדרבה א"כ לא יתיישב הא דקאמר דת"ק ס"ל יש אבילות בשבת ומנ"ל דהא לענין בשר ויין ולענין מצות ס"ל לת"ק נמי דאין אבילות ולשיטת הרמב"ן ז"ל לעיל ס"ל למ"ד דיש אבילות לכל מילי וא"כ לא מצי אתיא האי מ"ד כת"ק אלא ע"כ צ"ל לפי שיטה זו דאיסור בשר ויין לאו מטעם אבילות הוא וכן הא דפטור מן המצות וא"כ אין ראי' דס"ל לת"ק דאין אבילות מהא דמותר בבשר ויין וחייב בכל המצות ושיטת הירושלמי בזה הוא דלא כסוגיית הש"ס דילן דת"ק ור"ג פליגי בחשה"מ אלא נראה דפליגי בפטור מן המצות

דת"ק ס"ל דלא הותר אלא בבשר ויין אבל פטור הוא מן המצות או משום כבודו של מת או משום שצריך להחשיך על התחום ור"ג קאמר מתוך שנתחייב באלו חייבוהו בשאר כל המצות חיי שעה התרת לו חיי עולם לא כ"ש. וכבר כתבתי בחידושי ברכות כי יפלא בעיני על הראשונים ז"ל דרמו אהדדי הא דתניא בש"ס דילן בד' ת"ק וחייב בכל המצות אהא דתני התם פטור מתקיעת שופר ע"ש עכ"פ אחר כל האריכות הנ"ל נראה דפטור דאונן מן המצות לאו פטור מחמת עצמו הוא אלא מפני שהוא עוסק במצוה. ויש לי לדקדק לפ"ז על מה שכ' הרא"ש בסוף תענית לענין אונן במוצאי שבת דפטור בהבדלה אפילו לאחר קבורה ומדמי לה לחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני ולענ"ד לא דמי דהתם גברא לאו בר חיובא הוא אבל הכא גברא בר חיובא אלא דפטור הוא מחמת עסק מצוה אחרת ולא עדיף אם חל יום ראשון בשבת דצריך להשלים בשני ועי' בתוס' פסחים דף פ' ובתוספ' ריש חגיגה. אך ראה זה אינו מדוקדק קצת מאי דנקט פטורי דתפילין בכלל פטור מכל המצות ובאמת לא דמיין דמן התפילין הוא פטור מחמת אנינות ובכל גווני אפי' נמסר לכתפים כמו לענין קדשים ובשאר מצות הוא חייב אלא דכבר משני לה בירושלמי איידי דתנא הא תנא הא. נחזור לראשונות דלדברי הרמב"ן ז"ל כל דברי אבל כגון רחיצה סיכה ותשה"מ אסורין באונן מה"ת כמו באבל. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דאונן לא נאסר בשום דבר מד' אבל וע"כ צריך לפרש לשיטתו הא דאמרינן תשה"מ א"ב היינו דלת"ק רשות ולר"ג הוי חיוב וכמש"כ תר"י בשם יש מפרשים וכ"כ הלח"מ ולפ"ז הדק"ל מה שהקשיתי לעיל מאי קאמר מר סבר יש אבילות בשבת הא אפילו למ"ד אין אבילות בשבת מ"מ רשות הוא ואין בו חיוב דהא שמואל ס"ל אין אבילות בשבת ואפ"ה קאמר נת"ר רשות וצ"ל דהשתא ס"ד דלמ"ד אין אבילות בשבת אסור לעשות שום דבר מדברי אבל אפילו דברים שבצינעה. ושמואל אמר הכי נת"ר רשות ודו"ק:

וראיתי בהג"מ ז"ל פ"ה שמביא בשם סמ"ק דבחול המועד ג"כ אינו נוהג אנינות וצ"ל לדבריו ז"ל דדין אנינות לאו מטעם עוסק במצוה הוא דא"כ ודאי לא מסתבר לומר שלא ינהוג אנינות בחוה"מ כיון שהקבורה מוטלת עליו ומה שייך לענין זה אין אנינות בי"ט כיון דלאו מטעם אנינות הוא דפטור ולפ"ז שפיר מדמי לה התם לחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני ע"ש:

דף כד.

גמרא יתבו רבנן כו' אבל ששימש כו' חייב מיתה. לכאו' אין ענין הלכה זו לכאן וכש"כ הא דאמר רב פפא אסור איתמר ומשמע דר' יוחנן ומאי קמ"ל ר' יוחנן והלא ברייתא היא

לעיל דאבל אסור בתשהמ"ט. ונראה דרבנן קאמרי משמיה דשמואל חייב מיתה אתי למימר בזה דלא תקשי עלי' דשמואל מת"ק דאסר בתשהמ"ט להכי קאמרי דתשהמ"ט חמיר איסורא דחייב מיתה ומודה שמואל בזה דצריך להחמיר אף בשבת ור"פ לא ס"ל הכי להכי קאמר להו אסור איתמר ומשמיה דר' יוחנן ואתא ר"י לאשמעינן דאפילו בשבת אסור כדאמר ר"י דברים שבצינעא נוהג וע' בירושלמי דמייתי התם עובדא דחד תלמיד שמע משמואל הא דאמר נת"ר רשות ועשה כן הלכה למעשה ואיקפיד עליו שמואל ומית והיינו דמייתי הכא מימרא דשמואל וכמש"כ:

שם גמרא אמר שמואל פח"ז חובה נת"ר רשות ורב אמר אף פריעת הראש רשות כו'. ומשמע דרב מודה נמי בנעילת הסנדל דרשות היא ולא נשאר לחובה כ"א זקיפת המטה וחזרת קרע וא"כ אין נפקותא כלל בהני פירושא שכתב לעיל דמר מפרש דבדברים של פרהסיא פליגי ומר מפרש בדברים שבצינעא כמש"כ התוס' לעיל דהא חזינן הכא דבכל מילי פליגי ובחזקת קרע ובזקיפת המטה אפילו מ"ד יש אבילות בשבת מודה דבשבת מחזיר הקרע וזוקף המטה כמש"כ לעיל בשם הרמב"ן ז"ל דהכי תניא בבריי' והנימוק"י כתב גבי הא דפליגי אי יש אבילות אי לא דפליגי בדברים של פרהסיא כמו נעילת הסנדל ולא הבנתי אמאי קרי לה דברים של פרהסיא הא כ"ע ס"ל דנעילת הסנדל רשות וע"כ היינו משום דהוי דברים שבצינעא וי"ל דס"ל דדברים שבצינעא לא הוי אלא כמו תשמיש ורחיצה שדרכן תמיד בצינעא אבל פריעת הראש ונעילת הסנדל הוי כעין פרהסיא אלא דא"כ מאי קאמר ליה רב יוסף לאבייי מהא דאמר ר' יוחנן דברים שבצינעא נוהג דילמא דוקא בדברים שבצינעא ממש אמר דצריך לנהוג אבל בפריעת הראש ונעילת הסנדל מודה דאין אבילות וי"ל דהכי קאמר ליה כיון דאמר ר"י בדברים שבצינעא חייב לנהוג א"כ אפילו בפריעת הראש ונעילת הסנדל ג"כ יש לנהוג כן אע"פ שאינו חובה כ"כ ולפ"ז א"ש הא דקאמר ר"י אע"פ שאמרו אין אבילות בשבת. ולכאורה לענין מאי קאמר ר"י דאין אבילות על חזרת קרע וזקיפת סמטה הא לא איצטריך לאשמעינן דאפילו מ"ד יש אבילות מודה בהא כמש"כ לעיל בשם הרמב"ן ז"ל ובשארי דברים הא לר"י חייב לנהוג אבילות כיון דכולהו הוי דברים שבצינעא ודוחק לומר דקאי אפריעת הראש לחוד וכשמואל אבל לפי הנ"ל ניחא דר' יוחנן לא מחייב אלא בדברים שבצינעא ממש אבל בפריעת הראש ונעילת הסנדל מודה דרשות הוא ואין אבילות וא"ש נמי הא דאמר ר"י ל"ש אלא שאין לו מנעלין דמשמע מד' ר"י דרשות הוא ור"י הא אמר דדברים שבצינעא חיובא הוא וכן הקשה הריטב"א ז"ל וכתב דר' יוחנן לדבריו דשמואל קאמר ולפי' הנ"ל ניחא דבפריעת הראש ונעילת הסנדל מודה ר"י דרשות הוא וכן נראה קצת מדברי הירושלמי דאיתמר

משמיה דרב ח"ז חובה פריעת הראש ונעילת הסנדל רשות ואמאי שבק לתשמיש ורחיצה אלא ש"מ דתשמיש ורחיצה חובה לנהוג ותו מייתי התם בירושלמי תרי ביני דר' נפקין חד רישיה מגלי היינו בלא עטיפה ושל סנדלוי וחד רישיה מכסי ולבוש סנדלוי והיינו הא דאמר ר' יעקב אמר ר"י ל"ש דפריעת ראש חובה אלא היכא שאין לו מנעלין אבל יש לו מנעלין ברגליו מנעליו מוכיחין עליו ומותר לילך בעטיפה אבל הרמב"ם ז"ל כתב דלר' יוחנן מחויב הוא בעטיפת הראש כמו בשאר דברים שבצינעא ובנעילת סנדל כתב דחובה הוא לנעול את הסנדל דהוי דבר של פרהסיא ותמהו עלי' דאדרבה נעילת הסנדל מסתבר יותר דהוי רשות מפריעת הראש וצ"ל דמפרש דאמר ל"ש פליג אהא דאמר שמואל פריעת הראש חובה ואמר ר"י דל"ש אלא כשאין לו מנעלין ברגליו אבל אם יש לו מנעליו ברגליו כיון דמחוייב הוא לנועלן מנעליו מוכיחין עליו ויוכל לילך מעוטף אבל בירושלמי לא נראה כן דאיתא התם דחד נפק לבוש סנדלוי ואמרו ליה לא ילפינן מבר נש זעיר ע"ש ועיין בלח"מ ובריטב"א ז"ל ובתה"א ז"ל ודו"ק:

תוס' בד"ה לכל קרע כו' שמא דוקא כגון שקרע כבר כו'. נראה מדבריהם ז"ל דהתם מיירי שקרע כבר ואין זה מיושב כמ"ש המהרש"א ז"ל והעיקר בזה דהיכא שקרע כבר אין צריך לקרוע כשהוא מחליף על חמשה מתי מצוה והיכא שלא קרע בשעת חימום בזה י"ל דדוקא היכא דנאנס ולא קרע כגון שלא היה לו חלוק הוא דצריך לקרוע כשיזדמן לו חלוק או אפילו לא קרע במזיד חייב לקרוע אחר כך כיון דלא קיים מצות קריעה והא דפריך משמואל ור' יוחנן דקרעו תליסר איצטלי' היינו בזה אחר זה ומש"ה פריך דהא כבר קרעו בשעת חימום ואפ"ה קרעו אח"כ ומשני שאני רבנן דכל שעתא כשעת חימום דמי ויש לדקדק קצת על הא דפריך רבנן בר רב אדא מהא דתניא דמחליף וקורע והוי ס"ד דמיירי בחמשה מתי מצוה דא"כ תקשי ליה ברייתא דלעיל מי שנזדמן לו חלוק כו' ומאי איריא נזדמן אפילו בלא הזדמנות נמי חייב לקרוע בשעת חילוף והוי מצי לאתויי סייעתא מינה לשמואל וק"ל:

תוס' בד"ה הלכה כר"ג תימא כו'. ול"נ דשמואל לטעמיה דס"ל אין אבילות בשבת כלל וא"כ אין חילוק בין בשבת בין ברגל לענין דיני אבילות וע"כ צ"ל הא דרגל מפסיק היינו משום דאם נא' שיעלה לא יקיים אבילות כלל וכמש"כ הנימוק"י לעיל במתניתין א"כ ה"א דמסתבר טעמיה דר"א בעצרת בזמה"ז ור"ה ויוה"כ שזן לשבת כיון דיום אחד הם להכי איצטריך לומר הלכה כר"ג ועיין לעיל בנימוק"י שכתב דהלכה כר"ג משום דהלכה כמותו בערב וצידן וראי' אחריתא והוא פלאי דרשב"ג איתמר התם והכא נראה דגרסינן ר"ג דהוא בר פלוגתא דר"א בכל מקום וק"ל:

דף כד:

גמרא אדברי' רב פפא כו' ודרש יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד. כבר הקשו התוס' וכל הראשונים ז"ל מאי נ"מ בהאי מנינא הא יבא יוה"כ ויבטל גזירת ל' לגמרי וכתב הרא"ש ז"ל בשם הראב"ד ז"ל דר"ה ויוה"כ לא הוי כרגלים לגמרי ומש"ה לא אמרינן בהו תרתי דיבא ר"ה וידחה גזירת ז' ויוה"כ יבטל גזירת ל' אלא בכה"ג דר"ה בטל ממנו גזירת ז' תו לא מבטל ליה יוה"כ כלל וצריך למנות עד סוכות וכ' וכן כתב בעל הלכות כו' ע"ש ואין זה מדוקדק דבעל הלכות לא חילק כלל בין רגלים לר"ה ויוה"כ אלא בכל כה"ג דכבר פסק הרגל ממנו גזירת ז' תו לא אתי רגל אחר ומבטל ממנו גזירת ל' לגמרי אלא נחשב הוא לז' ימים והמותר צריך להשלים ועיין בלח"מ פ"י והרמב"ם ז"ל פסק דר"ה ויוה"כ אינן נחשבין לז' ימים וצריך למנות אחר ר"ה כ"ג יום ומשמע דס"ל כבעל הלכות דלא אתי סוכות ומבטל גזירת ל' אח"כ דתרי הפסקות לא אמרינן אלא דמש"כ דר"ה ויוה"כ אינו נחשב לז' ימים קשה דהא דרב פפא דרש דהרי הם י"ד וכבר הקשה הראב"ד ז"ל כן וע"כ צ"ל דמפרש הא דאמר רבינא מסתברא כר"ג אמינא היינו למעוטי דאינו נמנה לז' דלא אמינא אלא מסתברא כר"ג לענין הפסקה כיון דאין בו אבילות כלל אבל לענין שיחשב לז' ימים אין זה מסתבר דרגלים שאני דיש להם תשלומין וכן כתב הרמב"ן ז"ל אלא דהקשה עליו אמאי פסק דשמיני עצרת נחשב לז' הא לית ליה תשלומין ורבינא הוא דיליף לה מהא דפירש רב פפא לענין ר"ה כדאמר רבינא הילכך וכיון דלא פסק כרב פפא לא הוי ליה לפסוק כרבינא ג"כ ועיין בלח"מ ולא הבנתי דבריו ז"ל אבל בפי' המשנה כתב להלכה כרב פפא דר"ה ויוה"כ נמי נחשבים לז' ימים והי' נראה לי לומר דהא דאמר רבינא יום א' לפני החג כו' הרי כאן כ"א יום לאו מטעם דשמיני רגל בפ"ע הוא אלא מפני דיום ראשון של חג נחשב לז' הרי י"ד וז' ימי החג הרי כ"א כמו בעצרת דעצרת לעצמו נחשב לז' כיון דיש לו תשלומין ושוב עולין למנין גם ששה ימי תשלומין ונקיט בידי' ך' יום ה"נ בחג אלא דא"כ לא אתיא שפיר הא דאמר רבינא הילכך דמשמע דיליף לה מדרשא דרב פפא ועוד דא"כ לענין פסח נמי יהי' החשבון כן אלא וודאי אין ימי הפסח והחג נחשבין לשני מנינים כיון דהכל רגל אחד הוא ודוקא עצרת הוא דנחשב לעצמו והתשלומין לעצמו כיון דלאו רגל הם ודו"ק. ועיין בתה"א ז"ל ביאור דברי הראב"ד ז"ל שכ' הרא"ש ז"ל באורך ושם תראה כי אין ענין דברי הראב"ד ז"ל לדברי בעל הלכות ז"ל. ויש להקשות לשיטה זו דהיכא דהפסיק רגל אחד את גזירת ז' תו לא מפסיק רגל אחר לגזירת ל' א"כ משכחת לה הא דתניא לעיל דאבל מגלח ברגל לכ"ע כגון ביום א' לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד וצריך למנות עוד ט"ז יום ונשלמו בחוה"מ סוכות

והוא מותר לגלח במועד כיון דלא היה יכול לגלח קודם הרגל ולמה להו לאוקמיה לעיל דוקא כאבא שאול:

דף כה.

גמרא ואפילו חכם כו'. עיין בדברי הרא"ש ז"ל שהעלה להלכה דעל חכם הכל חייבים לקרוע אפילו ביום שמועה ועל אדם כשר אינו חייב לקרוע אלא בין מיתה לקבורה ומל' הרמב"ם ז"ל נראה דדוקא אם הוא עומד בפני המת בין מיתה לקבורה ומהו אדם כשר כתב הרא"ש ז"ל דכל דלא סני שומעני' ולא ביטל מצוה אחת אע"פ שאינו גדול בתורה ולפי מה שנראה מלשון הרמב"ן ז"ל דבעינן דוקא בפניו קשה לי מהא דפריך הש"ס בשבת פ' האורג אהא דתניא הקורע על מתו פטור ואמאי אי אדם כשר הוא חיובי מיחייב ומאי קושיא דילמא איירי שלא בפניו ולדברי הרא"ש ז"ל לא תקשי אמאי לא משני שלא היה בין מיתה לקבורה משום דסתם קריעה בשעת מיתה הוא אבל לדברי הרמב"ן ז"ל וודאי קשה וכן אינו מיושב הא דפריך הכא ואי אדם כשר הוא כו' והנה עיקר ההכרח שהוצרכו לחלק כן הוא משום דלשיטתם אדם כשר הוא מדריגה פחותה מחכם וא"כ ע"כ יש חילוק בין אדם כשר לחכם דאל"כ מאי קמ"ל הברייתא חכם כיון דאפילו על אדם כשר הכל קרוביו. אבל מלשון הנימוק"י נראה דאדם כשר היינו מי שמפורסם בחסידות וא"כ י"ל דעל אדם כשר נמי חייב אפילו ביום שמועה דמעלת חכם לחוד ומעלת כשר לחוד ובאמת לפי דברי הרא"ש ז"ל דכשר הוא כל דלא סני שומעני' א"כ הא דאמרינן לעיל דצריך לקרוע על שניים בפני האבל ומסתמא הוא בפני המת וא"כ בלא"ה צריך לקרוע וגם מסתמא בר ברי' דאמימר לא היה סני שומעני' אלא די"ל דקטן הי' ועיין ברי"ף ורא"ש ז"ל דגרסי בשבת כל המתעצל בהפסדו של אדם כשר ראוי לקוברו בחייו שנאמר ויקברו אותו בגבול נחלתו מצפון להר געש והיינו משום דיהושע הוא הי' המופלג בחכמה ובחסידות. והרא"ש והרמב"ן ז"ל הקשו ע"ז מהא דאמרינן בירושלמי באינון דהוינן גבי' ואנן לא הוינן גבי' ע"ש מה שתי' ובברייתא דאבל רבתי כתבו דשיבוש הוא ולענ"ד נראה דשיטת הירושלמי דבחכם לא מיחייבי אלא אינון דהוין גביה וכדמשמע התם דקאמר הרואה ת"ח שמת כרואה ס"ת שנשרף והיינו הך דאבל רבתי אבל מעובדא דרב ספרא בש"ס דילן לא נראה כן אלא דהכל חייבים בקריעה אבל מה שכתב הרא"ש ז"ל דאפילו בעיר אחרת קורעין לא ידענא הכרח לזה לדברי הרמב"ן ז"ל דבאדם כשר אין קורעין אלא בפניו. וכ' הרא"ש ז"ל עוד דברי הירושלמי כשם שקורעין על החכמים כך קורעין על תלמידיהם אבל מלשון הרמב"ם ז"ל נראה דליכא חיובא אלא

על חכם וכן כתב דבחכם בעינן עד שיגלה את לבו כמו על רבו והוא צ"ע מנ"ל הא ועי' בכ"מ ובלח"מ ול"נ דלמד כן מהאי דיוקא דמאי איריא חכם אפי' אדם כשר נמי אלא ש"מ דבחכם בעי עד שיגלה את לבו אלא דקשה לפ"ז מש"כ וכבר נהגו ת"ח לקרוע זא"ז טפח ומאי איריא מנהגו הא חיובא נמי איכא מחמת אדם כשר וכבר האריך בזה הרמב"ן ז"ל בתה"א ועיין בריטב"א ז"ל:

ודרך אגב ראיתי לדבר קצת בדברי הירושלמי שהביאו הראשונים ז"ל דפריך על הא דהקורע על מתו בשבת יצא ידי קריעה והא הוי מצוה הבאה בעבירה מידי דהוי אמצה גזולה ומשני תמן גופו עבירה היינו דאכילה היא הגזילה והיא העבירה אבל הקריעה בשבת אין בה איסור מצד עצמה אלא מצד שהוא אסור לקרוע בשבת אין זה מצוה הבאה בעבירה ולמדו מזה דהקורע בחלוק גדול לא יצא ידי קריעה וכן פסק בש"ע וקשה לי על הש"ע ז"ל כיון דפסק בסימן תרמ"ט בא"ח דלולב הגזול אינו פסול אלא ביום ראשון דהוי דאורייתא אבל ביום שני כיון דאינו אלא מדרבנן לא מיפסיל משום מצוה הבאה בעבירה א"כ קריעה נמי מצוה דרבנן ואמאי לא יצא ועוד דלפי מש"כ הב"י והכ"מ בדעת הרמב"ם ז"ל דהא דפסול ביום ראשון היינו משום דכתיב לכם ולא משום מצוה הב"ע א"כ לא חיישינן כלל למצוה הב"ע אלא דזה א"א לומר דהא כתב הרמב"ן ז"ל דמצה גזולה אין יוצאין בו משום מצוה הב"ע וע"כ צריך לחלק בין דאורייתא לדרבנן ודברים אלו כבר נתבארו בדברי הראשונים והאחרונים ז"ל ואני לא באתי אלא לפרש דברי הירושלמי עד שיפלא בעיני מהיכן למדו כן להאי דינא דקורע בחלוק גזול וז"ל הירושלמי אמתניתין דהקורע על מתו פטור משום מקלקל בעון קומי ר' בא היך מה דאת אמר השוחט חטאת בשבת כיפר ומביא אחרת ואמר אף הכא לא יצא ידי קרעו ופי' הק"ע דפריך על הא דתניא בש"ס דילן אע"פ שחילל את השבת יצא ידי קרעו ואמאי יצא ע"ש ופי' הזה תמוה חדא דלא מייתי בירושלמי כלל להאי ברייתא ולא תנן הכא אלא פטור ועוד דגבי חטאת תניא דכיפר וה"נ הי' לו לצאת ידי קריעה אלא בתר דהכא פריך אמאי פטור משום מקלקל הא כי היכא דהתם בשוחט בשבת כיפר ה"נ לא יצא ידי קרעו בתמיה אלא וודאי יצא ידי קרעו וא"כ לאו מקלקל הוא אלא כר"ש דר"ש אמר עד שיהא לו צורך לגופו של דבר והכי נמי אפילו יצא ידי קרעו מ"מ פטור הוא משום מלאכה שאצ"ל ועיין תוס' בפ' האורג שם כן אמרו בני הישיבה לפני ר' בא אמר לון תמן הוא גרם לעצמו ומש"ה כיפר אפילו בשבת הכא את גרמת לו דרבנן חייבוהו לקרוע וכיון דקרע באיסור בשבת לא קיים מצות חכמים ולא יצא ומש"ה פטור משום מקלקל אמר ר' יוסי תמן נמי את גרמת לו שהתורה אמרה לו שיביא חטאת ואפ"ה כיפר וה"נ יצא ידי קריעה הוי צריכא

מימר דר"ש היא וע"כ צ"ל דמתניתין אתיא כר"ש בעון קומי ר' יוסי לא כן אמר ר' יוחנן מצה גזולה אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח ופי' הרמב"ן ז"ל דפריך אמאי יצא ידי קריעה הא הוי מצוה הב"ע וגם על פי' זה קשיא לי טובא דמאי דפריך כיון דמוקמינן כר"ש דאמר מלאכה שאצ"ל פטור א"כ אין כאן עבירה כיון דפטור הוא ועוד דע"כ לא חיישינן למצוה הב"ע אלא במצות שבאין לרצות כמו קרבן שנאמר אני ה' שונא גז"ל בעולה וכהא דאמרינן בירושלמי סוכה סניגורו נעשה קטיגורו אבל קריעה דאפושי צערא הוא כל שקרע בגד שעליו בשעת חימום בין שהוא שלו בין שהוא של אחרים יצא ידי קריעה ע"כ נראה לי דפריך על הא דתניא בשוחט חטאת בשבת כיפר ע"ז פריך הא הוי מצוה הב"ע ששחט בשבת ומשני תמן גופא עבירה עיקר המצוה היינו אכילת מצה היתה בעבירה ובזה לא יצא הכא הוא עבר עבירה דעיקר הקרבן וכפרתו נעשה בהכשר אלא שעבר עבירה בשחיטתו שהוא הכשר מצוה אין כפרתו פסולה בזה כך אני אומר הוציא מצה מרה"י לרה"ר אינו יוצא בו ידי חובתו בתמי' והיינו משום דהעבירה לא היתה בעיקר המצוה אלא לצורכה משום זה אינו נקראת מהב"ע וה"נ לענין חטאת לא מיפסלי כפרתו משום דעשה איסור בשחיטתו ושמעתי בשם גאון אחד שפי' קרוב לזה גם על קריעה דלא הוי מצוה הב"ע משום דעיקר המצוה שיהיה בגדיו קרועים ואפילו אם הקריעה נעשית באיסור לא בטלה מצותה ולענ"ד לא נראה כן דעיקר המצוה היא הקריעה היכא דמצינו דחכם שמצוה לקרוע עליו ושרי לאחות לאלתר אלמא דהקריעה היא המצוה ומ"מ נראה לי ברור פי' דברי הירושלמי כמש"כ וא"כ לא שמעינן כלל דשייך מצוה הב"ע בקריעה ודין זה דהקורע בחלוק גדול לא יצא צ"ע והנה למה שפירשתי בשיטת הירושלמי שמעינן מינה דל"ד בגזל שייך דין מהב"ע אלא גם בשאר עבירות ואין כאן מקומו להאריך בזה:

שם גמרא מנין לחכם שכבודו במטה ראשונה שנאמר וירכיבו את ארון כו'. ופירש"י ז"ל דהיינו אותה עגלה ששיגרוהו פלשתים והקשו בספר יד המלך כי משמעות המקרא נראה שמזו העגלה של פלשתים עשו עצים להעלות קרבן ובאמת עמד שנים רבות בקרית יערים ע"ש מה שפי' בדברי הש"ס ול"נ לישב כפשוטו ע"פ פירש"י ז"ל בד"ה שכתב באמת למה הביאו דוד בעגלה ולא בכתף כמו שנאמר בתורה אלא כל עומת שבא מפלשתים בעגלה כן רצה להביאו אל מקומו בעגלה אלא דאין לשנות מתחלת הליכתו ונהי דעגלה של, פלשתים כבר שרפוהו מ"מ הוליכו כעין שהיתה תחלת הליכתו מינה שמעינן דאין לשנותו גם ממטה למטה היכא דאיתא למטה הראשונה ועדיין צ"ע:

תוס' בד"ה ור' חייא ריבץ תורה כו'. עיין בירושלמי סוף כלאים גופא דנראה כסותרין זא"ז דבתחלה מייתי הא דאמר ר' חייא לרבו על רב הונא ריש גלותא ארונו בא משמע דרב הונא נפטר קודם ר' חייא ובתר הכי מייתי האי עובדא דאמרו ניתביניה לרב הונא ריש גלותא אצל ר' חייא וכל עובדא דר' חייא וצ"ל דשנים היו:

דף כה:

גמרא כי מטו אגישרא כו' מר אמר מר ניעול ברישא כו' נראה דהאי גישרא הוא שבין בבל לא"י והכוונה כי ע"י ביאת גופן לא"י יבאו הנפשות למקור ישראל היא הארץ העליונה והני תרי צדוקי היו בחי' שני הנערים המעוררים את האהבה העליונה ע"כ חלקו כבוד זל"ז כי שניהם שקולים כאחד ומפני שרבה בר רב הונא היה מבחי' החסד ורב המנונא מבחי' הגבורה כמש"א האי ינוקא ועמו ספר מלחמות ע"כ אמר האי טייעא דינא דרבה בר רב הונא ליעול ברישא ופתח עלייהו האי ינוקא גזע ישישים עלה מבבל זה רבה בר רב הונא שהיה בן רב הונא שהוא היה בחי' צדק עילאה כמש"א ז"ל לעיל זה ריבץ תורה בישראל וזה ריבץ תורה בישראל והם עשו שלא תשתכח תורה מישראל כי הם בחי' ספר הזכרון ולזה אמרו בירושלמי שם גבי הא דעיילוהו לרב הונא לגבי ר' חייא ואין עוד יוסף בן ישראל אחריך ועמו ספר מלחמות זה רב המנונא קאת וקיפוד הוכפלו לראות בשוד ושבר כי בשביל העדר שני הצדיקים אלו נחרב העולם ונגלו קאת וקיפוד הזוג אשר ישכונו במדבר במקום שממה ובאו לראות בשוד ושבר כי נגלו ח"ו הבחורים השודדים בצהרים כי זלע"ז עשה אלהים קצף על עולמו וחמס ממנו נפשות ושמח בהם ככלה חדשה כי ידוע ששמחת מחזיר גרושתו איננה שמחה שלימה לזה אמר אף ע"פ שנפשות הצדיקים טרם יצירתן ג"כ היה השמחה והשעשוע בהם כנודע אח"כ הלכו בגירושין בעוה"ז ופן תאמר כי לא תגדל השמחה בהם בשובם אל מקור ישראל כי שם היו בתחלה לזה אמר ושמח בהם ככלה חדשה כי אינו דומה השמחה והשעשוע קודם היצירה לגודל השמחה והשעשוע אשר אחר שובן מהעוה"ז בנצחון המלחמה הגדולה והיא נקיה מכל חטא ועון ומש"ה אמר כאן לשון שמחה לחוד כי השמחה היא במקור ישראל רוכב ערבות שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק כי בא שני נפשות קודש אלו נקי זה רב המנונא וצדיק זה רבה בר רב הונא אז תגדל ע"י הששון והשמחה כנודע מדת הששון והשמחה ועיין בליקוטי ש"ס להאר"י ז"ל בסוכה על מאמר הש"ס שם הני תרי צדיקי:

כי נח נפשיה דרבינא פתרו עלי' ההוא ספדנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר דברים אלו נאמרים ע"ש] המקרא צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגא מעלת התמר שהיא עושה פירות ומעלת הארז ברוב גודלו וגם הוא קיים לעולם כי גזעו מחליף והנה רבינא ורב אשי הם היו מסדרי הש"ס ועשו ציצין ופרחים לתורה ורבינא היה תלמיד חבר לרב אשי וידוע שריבוי הציצין והפרחים הוא ע"י התלמיד כמש"א ר' חנינא ומתלמידיי יותר מכולן ע"כ פתח עלי' ההוא ספדנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר כי לא נשאר אחריו מי שיעשה פרח להגדיל התורה ולהאדירה כמשאז"ל אבינה לאחריתם נשים לילות כימים על משום לילות בימים כי כמו התמר גדל בין ביום בין בלילה כן היה רבינא משים לילות כימים להגדיל פרח ולהנ"ל נ"ל לתורה:

אמר ליה ר"א לבר קיפוק ההוא יומא מאי אמרת א"ל אמינא אם בארז נפלה שלהבת כו' המשיל רב אשי לארז כי הוא גדול בדורו ומעשה ידיו קיימים לעולם כי הוא חתם בחותמו הטוב תורה שבע"פ שלא להוסיף ושלא לגרוע וגם הוא עשה את הים הגדול המקיף את כל העולם הוא מעין חכמה של התלמוד והגמרא אשר בה הוא מקום חיותינו ונתן לנו בים דרך ובמים עזים נתיבה ע"כ המשילו עוד ללויתן אשר הוא ראש כל דגיהם ע"כ רצה לומר בהפסידו אם בארזים נפלה כו' מה יעשו איזובי קיר לויתן בחכה הועלה כו' וזה ההספד הוא על ההתפרדות ממקום חיות ושוב בא לקונן על המקום אשר נעדר ממנו ונשאר כמצולה שאין בה דגים וזש"א בנחל שוטף נפלה חכה מה יעשו מי גבים וא"ל בר אבין ח"ו דשלהבת וחכה בצדיקי אמינא כי טעה בר קיפוק לומר דח"ו יש חסרון לצדיקים ע"י העדרם מן העוה"ז וכאלו כאן בעוה"ז הוא עיקר גידולן אבל באמת לא כן הוא כי הצדיקים עיקר גידולן ושרשיהם הוא בעוה"ב אפילו בחיים חיותן וכמש"א ז"ל בקידושין למה הצדיקים דומין לאילן שעיקרו במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה כך הצדיקים עיקר חלקם בחיים בחיי העולם הבא במצות ומעשים טובים ומשכנם בעוה"ז הוא דרך עראי בעלמא ובהגיע עתם בהשלמת ימיהם בטוב הם בעצמן שבים אל מקומן להתענג בנועם העליון וא"כ לא נכון לומר שלהבת בצדיקי כי שלהבת מורה על כליון דבר שנאחז בו השלהבת אבל צדיקים ח"ו לומר כן כי בשרם ישכון לבטח ואפילו במיתתן קרוים חיים וכן אין לומר חכה בצדיקים שמורה על הפרידה נפש מן הגוף בלתי רצונם אלא בכפייה אבל אינו כן בצדיקים כי מיתתן הוא מיתת נשיקה אחרי השלמת ימיהם הם עולים למעלה בחשק ואהבה לקבל שכר פעולתם לטובה ואמר בר אבין אנא אמינא בכו לאבלים ולא לאבידה כוונתו כי אמת הוא שיש לקונן על כל אלו הדברים אבל לא על הצדיקים אלא על דורן כי הם בחיותם נמשלו לארז והיה לצל מחסה לדורו

ומכל עברה וזעם ועתה סר הצל ח"ו ואין מגין ומציל וכן בהיו' הלויתן בתוך הים הוא המלך על כל הדגי' ומורה להם הדרך אשר ילכו בה להנצל ממצודה רעה כן הצדיק בדורו מורה דרך לדורו ללכת בדרכי יושר באין מכשול אבל אחרי אשר לוקח מדורו ילכו ח"ו בחשך ולא אור וכשול יכשלו באין מורה דרך אבל גם על דברי בר אבין חלש דעתו דרב אשי כי הוא העמידנו על רגלינו ללכת בדרכי יושר באין מכשול לעולם במה שהניח לפנינו תורה שבע"פ ערוכה בכל וח"ו לא נאבד זכותו מאתנו לעולם כי אין לפנות ימין ושמאל מדרכו הטובה אשר הניח לנו ע"כ יענשו הספדנים אלו בשביל זה ונמעדו רגליהם באין מעמד כי זכותו של רב אשי קיים ועומד לעד:

רבא כי הוי אתא לדיגלת כו' באו רוב שלישים במים כו'. עיין פירש"י ז"ל ול"נ לפרש ע"פ מה דאיתא לקמן דאמר רבא הני תלת מילי בעי קמי שמיא חוכמתא דר"ה ויהבו לי עותרי' דרב חסדא ויהבו לי ענותנותו דרבה בר רב הונא ולא יהבו לי כי אלו הג' מדות הם מכשירין את האדם להשראת השכינה והחכמה והעושר יהבו לי' מן שמיא אבל ענווה לא יהבו ליה כי המדה הזאת צריך האדם השלם להשיג כמו היראה דלאו בידי שמים היא כש"כ ענווה שגדולה ממנה ע"כ כי מטו לדיגלת הוא חידקל שמימיו חדים ומסוכנים אמר באו רוב שלישים במים כי רוב הג' מדות היו בו ברבא ע"כ בזכותן זכור ורחם והנה השלם במדת ענוה לא יפנה מאחרי ה' אפילו כרגע כי במקום הענוה אין שם פירוד ח"ו כדברי הזוה"ק שנקראים ריעין דלא מתפרשין אבל אם לא נשלם במדת הענוה יוכל להיות שיבא ח"ו הפירוד בין הדבקים לזה אמר אם תעינו מאחריך כאשה מבעלה אל תזניחנו בשעת הסכנה במים האלו אלא עשה עמנו אות לטובה כמו מי מרה אשר יתהפכו למתוק והבן:

שם גמרא כי נח נפשיה דר' זירא כו' ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועים אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה חמדתה יתבאר ע"פ מה שכ' על דברי המשנה באבות חביב אדם שנברא בצלם כו' חביבים ישראל שנקראו בנים למקום חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה הכוונה על ג' מדרגות שהאדם מתעלה ממעלה למעלה חביב אדם שנברא בצלם היא מעלת ראשית יצירתו כי האומה הישראלית נבראין בתחלת לידתן בצלם אלהים כי ירושה היא להם מאבותיהם הקדושים מדור דור שלא שינו את צלמם וכש"כ אחר קבלת התורה אשר היחוד הוא ע"י כמה מצות ואזהרות ע"כ בתחלת יצירת איש הישראלי יקנה נפש טובה כנודע אבל עדיין לא הגיע למעלה שיקרא בן למקום עד עת אשר יתגדל בתורה וחכמה אז הוא עולה במעלה יתירה וה' אמר לו בני אתה כמש"נ וכאשר זכה שנקרא בן חביב אז הוא עולה מעלה עד שמצא חן ונתן לו כלי

חמדה הגנוזה במתנה גמורה והוא והיא הם באהבה מיחוד גמור והיא מגלית לו כל שוד תנחומיה ומתענג הוא בנועם דברי' וזאת היא החביבות היתירה והיותר גדולה וכן אמרו במדרש בני אם תקח אמרי אם אתה נעשה בני אז תקח אמרי וזה שאמר הספדן ארץ שנער הרה וילדה הקדוש הזה ארץ צבי גידל השעשועי' כי שם נתגדל בתורה וחכמה וזכה למעלת בן ולעת זקנתו ישב בטברי' וניתן לו הכלי חמדה במתנה גמורה ע"כ אמר אוי נא לה אמרה רקת כי היא מתאוננת יותר מכולן על אבידת כלי חמדתה כי בהיות הצדיק שם עם הכלי חמדה כולם יתענגו מטובה:

דף כו.

גמרא אביו ואמו ורבו מנ"ל דכתיב ואלישע כו' משמע מכאן דיליף נמי עיקר קריעה מקרא דאלישע ואם כן קריעה דשאר קרובים ליכא אסמכתא בקרא כלל וא"ש לפ"ז מאי דאמרינן לקמן אתיא קריעה קריעה והקשו התוס' ז"ל אם כן כל קריעות לא יתאחו ולפי הנ"ל ניחא דלא ילפינן מהדדי אלא קריע' דכתיבי בקרא וע' בדברי הרא"ש ז"ל שנראה שלא לפניו הי' גירסא דאתיא קריעה קריעה ע"ש מש"כ אבל בסנהדרין איתא להדיא דיליף לה בג"ש דקריעה קריעה ע"ש ומש"כ לעיל על קושיית התוס' עדיין אינו מיושב דהא בשאר קרובים נמי כתיב קריעה ויקם איוב ויקרע את מעילו ויקם המלך ויקרע את בגדיו ועיין בתוס' סנהדרין דף ס' וברש"ל שם ולענ"ד דבריהם שם פשוטים דאי לאו דילפינן מעומד מהאי קרא ה"א דמילתא יתירתא הוא דעביד ולא שייך למילף קריעה קריעה אבל כיון דילפינן מינה מעומד א"כ נילף נמי דאין מתאחין ולגירסת הרא"ש ז"ל נראה לסייע מהא דעל שמועות רעות נמי אין מתאחין ומנ"ל דהא לא שמעינן התם אלא מדכתיב ולא קרעו את בגדיהם מכלל דבעי למיקרע ולא שייך למילף גז"ש בזה:

שם גמרא אחד השומע מפי השומע כו'. עיין בנימוק"י מש"כ בזה והוא דברי הירושלמי הביאו הכ"מ בפ"ב מהל' ע"ג ועיין בש"ך סי' ש"מ ס"ק נ"ו ועיין עוד ש"ך שם ס"ק נ"ב שכתב בשם רבינו ירוחם דמקרא משמע דצריך לצום כל היום ולפ"ז אינו שולל עד למחר וכתב הש"ך נראה דה"ה שמאחין למחר והוא פלאי דהא מבואר שם בש"ע דאין מתאחין לעולם וכדתניא בברייתא וכבר תמה עליו הק"ע ויגעתי להגיה דברים אלו ולא מצאתי:

שם תוס' בד"ה משכם ומשילה. ע"ש לפירוש הרא"ש ז"ל דיליף מקרועי בגדים דאין מתאחין אכתי קשה קושית התוס' דילמא מילתא יתירתא הוא דעבדי וצ"ל דלענין איחוי אין לומר מילתא יתירתא והוי מצי נמי לאקשויי נמי אקרא דדוד לענין שמועות רעות דילמא מילתא יתירתא היא דהא כתיב נמי ויצומו עד הערב ובירושלמי נראה שהיו

מחזירים באמת לצום כל יום שאירע בו דבר אחד מדברים אלו אבל לא מצינו שיש חיוב בזה:

דף כו:

גמרא וכשם שמוכר אסור לאחותו כו'. עי' תוס' שכתב דד"ה הוא ולפי מה שכתב באבל רבתי סוף פ' ט' משמע דהכל דברי רשב"א הוא דס"ל דאסור לאחות הקרע באיזה אופן שיהיה או ע"י היפוך למטה דלאו מקום קריעה היא או למוכרו לאחר ורבי מתיר דלא נאסר לאחות אלא זה שקרע ובשעה שהוא במקום קריעה אבל להפכו למטה דלאו מקום קריעה או למוכרו לאחר דלאו מחוייב בקריעה הוא מותר לו לאחותו:

שם גמרא ת"ר אמרו לו מת אביו כו'. בדברי הלכה זו עיין בנימוק"י וברש"י שברי"ף ז"ל ובריטב"א ז"ל ובב"י ז"ל סימן ש"מ ויתבארו לך ד' הלכה זו היטב. והנה הרי"ף והרא"ש ז"ל הביאו כאן ברייתא דנדרים אמרו לו מת אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ופריך עליה מברייתא דתני דאמרו לו מת אביו כו' לא יצא כסבור שהוא אביו ואח"כ נמצא בנו יצא וקשיין אהדדי ומשני רב אשי אם נודע לו תכ"ד של קריעה יצא ולאחר כ"ד לא יצא אבל סבור שהוא אביו ונמצא בנו אפילו לאחר כדי דבור יצא והיינו סתם דאיתמר בשינוי' קמא בנדרים שם אבל ברי"ף ז"ל הנוסחא לפנינו גבי סבור שהוא אביו ג"כ לא יצא וכן נראה קצת מפסקי הרא"ש ז"ל ע"ש ובד' הרמב"ם ז"ל מפורש להדיא דבכולהו לא יצא אי לא תכ"ד ולא הזכיר כלל הא דאמרינן כאן בסתם ועי' בלח"מ שכתב בד' דרב אשי פליג אשינויא קמא ולא ס"ל ומש"ה כתב הטור על דברי הרמב"ם ז"ל גבי נדרים שלא הזכיר שום קולא לא סתם ולא תכ"ד משום דנקיט לחומרא בתרווייהו כיון דפליגי אהדדי ול"נ דהרמב"ם ז"ל גריס כגירסא השניה שהביא הרא"ש ז"ל בנדרים וא"כ האי חילוקא דבין תכ"ד לאחר כ"ד לא איתמר כלל לענין הפרה אלא לענין קריעה ומש"ה לא כתב לה גבי הפרה ומה שלא כתב לחלק בין סתם למפרש נראה דמפרש בסתם היינו שקרע על איזה שיהיה ובכה"ג לא איצטריך לאשמעינן גבי הפרה דפשיטא דיוכל להפר סתם כל הנדרים וכן פי' הנימוק"י בסוגין והתוס' בנדרים שם וק"ק לי אעיקר מילתא דמדמי הש"ס שם קריעה להפרה ואכתי לא' דמי דבהפרה לא יוכל להפר לשניהם ביחד וכמש"כ הר"ן ז"ל שם ובקריעה קורע קרע אחד לכולן ובאבל רבתי נראה בזה שיטה אחריתי דמקרוב לקרוב אחר שדומה לו באבל יצא ואמרו לו אביו ונמצא בנו פשיטא דיצא כיון דקריעה היתה על אבילות יותר גדולה אבל אחד מן הקרובים ונמצא שהוא אביו לא יצא וכן נראה משיטת הירושלמי ע"ש ודוק ומש"כ התוס' וכן קרע על אביו

ונמצא בנו אם מת על אחר כו' לא מצאתי כן בל' הירושלמי ונראה דאפילו לאחר כ"ד יצא וכמו שאמרו במס' שמחות:

תוס' בד"ה לפי שאין מוסיפין כו' פי' בקונטרס כו' עיין רש"י בריי"ף שפי' כן:

דף כז.

חולה שמת לו מת אין מודיעין לו שמא תטרף דעתו עליו משמע קצת מכאן דלבריא צריך להודיע כיון דמצוה הוא להתאבל ועיין בהג"א שכתב מחלוקת לענין מי שאינו יודע שמת לו מת אם מותר לקרותו לבית המשתה והא בהא תליא אם מחויב להודיעו משום דמצוה רמיא עליו אסור לקרותו גם כן לבית המשתה אבל אם צריך להודיעו מותר לקרותו ג"כ והראשונים ז"ל הביאו ראיה מהא דרב לא רצה לומר לר' חייא ויש לדחותו דהתם שמועה רחוקה הואי ולכ"ע מדרבנן הוא ע"כ אין צריך להודיע אבל באבילות יום ראשון דמה"ת לדעת הגאונים ז"ל אפשר דמחויב להודיעו כדי שיקוים המצוה אבל באמת דעת הר"ר ברוך ז"ל שכתב דאסור הוא בשמחה אפילו אם לא נודע לו צ"ע דמאין יחול עליו האיסור כיון שלא נודע לו ובש"ע פסק להקל:

שם גמרא אין מביאין מוגמר ובשמים בבית האבל והתני בר קפרא אין מברכין הא אתוי' מייתינן לא קשיא הא בבית האבל הא בבית המנחמין עיין בנימוק"י שפי' דבבית האבל היינו בעוד שהמת שם מייתינן ואין מברכין שלא בא לריח ובבית המנחמים היינו לאחר שנקבר אין מביאין כלל וכתב הלח"מ דמש"ה השמיטו הרי"ף והרמב"ם ז"ל הא דאין מברכין דכבר כתבו כן לענין בשמים של הבדלה אבל לשון הש"ס לא משמע כן ועוד הא איתמר התם בירושלמי דהא דאין מברכין על בשמים של מת היינו דוקא בנתונים למעלה ממטתו של מת וכן פסק בש"ע ואם כן איך אפשר לפרש הא דתני סתמא אין מברכין בבית האבל ע"כ נ"ל לפרש כפשוטו דפריך אהא דקתני אין מביאין כלל מהא דתני אין מברכין משמע אבל אתוי' מייתינן ומשני הא דמייתינן היינו בבית המנחמין וקמ"ל דאפילו הביאו הבשמים לבית המנחמין והגיע הריח לבית האבל אין לברך שם ולבית האבל לא מייתינן כלל ולפ"ז נמי א"ש הא דהשמיטו הרי"ף והרמב"ם להא דאין מברכין דבכלל אין מביאין הוא אלא דהש"ס פריך אהא דמשמע דמייתינן ומשני:

תוס' בד"ה אם יכול למעט בעסקו. פי' בקונטרס בסחורתו ונראה דבדבר האבד מיירי ולפ"ז מיירי תוך ז' ומה שכתב נראה לפרושי דהכא מיירי באביו ואמו לפי' זה מיירי גם לאחר ז' דבאביו ואמו ממעט אבל העיקר הוא כמש"כ רש"י בריי"ף דאירעו אבל בדרך וכמש"כ התוס' בסוף דבריהם וכ"כ הרא"ש ז"ל וכן פי' הנימוק"י ז"ל:

שם גמרא מאימתי כופין את המטות משיצא מפתח ביתו כו'. מד' הראשונים ז"ל משמע דפליגי ר"א ור"י בכל דיני אבילות מאימתי מתחיל ולענ"ד נראה דלא פליגי אלא בכפיית המטה וס"ל לר"א כיון שיצא מפתח ביתו ואין המת בבית צריך לכפות המטה אבל כל דיני אבילות מודה ר"א דלא מתחלו אלא אחר סתימת הגולל כיון שהולכין עם המת והוי כמוטל לפניהם וכן משמע מהא דתני כפיית המטה לחוד ועיין לעיל בהא דאמר רבא לבני מחוזא ע"ש:

שם גמרא אעפ"כ אינו יושב עלי' עד שתחשך. עיין בתוס' ד"ה מן המנחה שדקדקו מכאן דמשמע דקודם לכן אינו יושב עלי' ומכאן סמכו שלא לישב על גבי כסא וספסל וצריך להגיה קצת בד' ז"ל ומש"כ דמקודם לכן אינו יושב עלי' לא קאי אדלעיל אלא דבור בפ"ע הוא ועל הא דאעפ"כ אינו יושב עליו כו' ועיין מהרש"א ז"ל:

שם גמרא ולמוצאי שבת כו'. עיין ריטב"א ז"ל שכתב להוכיח מכאן דלא אמרינן מקצת הלילה ככולו ואין זו מוכרח כ"כ די"ל דרבה בר רב הונא כאבוה ס"ל דהלכה כת"ק דא"ש דאמר לעיל ימים לא בטלו:

וראיתי לכתוב כאן ברייתא דמס' שמחות שצריכה אצלי תלמוד דאיתא התם בפ' י"א כפיית המטה פעמים ששה פעמים חמשה פעמים ארבעה כיצד מת ביה"ש כפיית המטה ששה ביה"ש ע"ש כפיית המטה ה' י"ט לאחר השבת ד' ב' י"ט של ר"ה ג' וקשה לי ממ"נ כמאן איתא אי כמ"ד דיום א' לפני י"ט נמי בטלו גזירת ז' א"כ אין כאן כפיית המטה כלל ואי כמ"ד דלא בטלו ממנו אלא ג' ימים קודם הרגל א"כ ימי הרגל אינן עולין לו וצריך למנות חמשה אחר י"ט ואמאי תני פעמים ד' וגם הא דמשמע דמת ביה"ש אינו מונה אלא ששה לא משמע כן מהא דמוקי בירושלמי שמיני שחל להיות בשבת היינו שנקבר ביה"ש ע"ש אלמא דצריך למנות ז' וצ"ע יותר בזה בדברי הפוסקים ז"ל:

דף כז:

גמרא אין מועד בפני ת"ח וכש"כ חנוכה ופורים לפי מאי דמוכח הש"ס מכאן דכבוד תורה עדיף ממקרא מגילה כדאיתא בריש מגילה קשה קצת מאי כש"כ הוא זה דילמא שמחת מועד הוא דדחי כבוד תורה אבל מקרא מגילה והדלקת נר חנוכה מנ"ל דנדחה מפני כבוד התורה וי"ל כיון דשמחת מועד מה"ת הוא ואפ"ה נדחית בפני כבוד התורה כש"כ מגילה ונר חנוכה דמדרבנן הוא דנדחית מפני כבוד התורה:

דף כח.

גמרא ותקבר שם סמוך למיתה קבורה וצ"ל לפ"ז הא דילפינן שם שם מעג"ע היינו מותמת שם אלא דשם דותמת דריש נמי ר"א לגז"ש דבנשיקה מתה ובאמת יש לדקדק אמאי לא ילפינן איסור הנאה מדאמר רחמנא כי קבור תקברנו ועגלה ערופה גופא ילפינן מקרא דוערפו שם שם תהא קבורתה וי"ל דעגלה ערופה שאני דלענין מאי הצריכה התורה לקוברה אם לא כדי לאוסרה בהנאה אבל קבורת המת אע"פ דקיי"ל דמצוה מה"ת היא מ"מ לא שמעינן מינה איסור הנאה די"ל דמה שהצריכה התורה לקוברו היינו משום בזיוני או משום כפרה אבל לא לאסור בהנאה מש"ה אצטריך גז"ש דשם שם והמשל"מ בסוף ה' אבל האריך לפלפל בדין מת נכרי אי אסור בהנאה אי לא וכן בביאור הגאון ר"א ז"ל בי"ד האריך בזה ודעתו דמותר בהנאה משום דקרא גבי מרים כתיב ול"נ כיון דליכא מצוה לקבור את העו"ג כדמוכח מקראי גבי קבורת גוג ומגוג דיהי' לישראל לשם אבל אין חיוב בזה ע"כ ודאי מותר בהנאה ומטעם זה מסופק אני למ"ד אין לנפלים תפוסת קבור' ואין בקבורתן מצוה אם אסורין בהנאה דנראה דעיקר איסור הנאה הוא במי שיש בקבורתו מצוה כיון דילפינן מותקבר שם וצ"ע:

שם גמרא למה נסמכה כו' ואמר ר"א למה נסמכה כו' יש לדקדק תרי קראי למה לי ונראה דבא לאשמעינן כי היכא דמצינו בקרבן ב' מיני כפרות הא' הקרבן עצמו והב' מכשירי הקרבן כמו בגדי כהונה שהם מכשירי הקרבן ומכפרים כן נמי יש שני כפרות אלו במיתת הצדיקים כי נשמתם העולה למעלה היא גוף הקרבן כדאיתא במדרש וכן תיקנו בתפלת העבודה ואשי ישראל כו' וכמש"כ התוס' בסוף מנחות ומכשירי הקרבן הוא גוף הטהור אשר טמון למטה וגם הוא קדוש הוא ועומד לכפרה בכל עת זעם ועברה ח"ו ע"י התעוררות תפלתם כי הם במיתתן קרוים חיים כנודע:

שם גמרא ת"ר מת פתאום כו' נראה לפרש דאלו חמשה ימים הם כנגד ה' חלקי הנפש אשר האדם חי בהם ע"כ בהגיע עתו לשוב אל מקומו כל חלק יהלוך ביומו ע"כ ביום הראשון יחלה מפני שנסתלק ממנו חלק א' בחיים עד יום החמישי שכולם ילכו להם וזו היא מיתת כל אדם אבל אם מת פתאום זו היא מיתה חטופה ח"ו כי בחזקה הוציאו ממנו כל חלקי החיים ודעת לנבון יקל כי כל שיוקדם מיתתו מדרך כל אדם זה יורה על גודל הגערה על נפשו ללכת ממנו כי בטבע לא תחפוץ הנפש להלוך בלא עת מן החבר אשר ניתן לה הוא הגוף אם לא שגוערין בה ח"ו ע"כ אמרו בזה אלו הלשונות חטיפה דחופה כו' שכל א' מורה על גערה יותר גדולה מחברתה ושיעור חמשה ימים ילפינן ממשה רבינו ממה שנ' הן קרבו ימיך כו' והקשו התוס' ז"ל דלא מצינו במשה שהי' חולה

ולפי הנ"ל א"ש דעיקר התחלת החולי הוא מפני שילך ממנו חלק אחד בחיים אבל לא כן הוא במשה רבינו כי חלק אחד מחלקיו יוכל ליתן חיים יותר מכל חלקי שאר האדם ע"כ לא כהתה עינו ולא נס ליחו עד רגע אחרונה. ובזה מיושב נמי מאי דילפינן ממשה ולקמן אמרינן דכשהגיע לגבורות דרך הוא במיתה פתאומית והיא מיתת נשיקה אבל טעמו של דבר הוא ג"כ כנ"ל כי בחמשים שנה אחר עשרים שנה הראשונים בכל עשר שנה מהם יתפשט חלק אחד מחלקי החיים בשלימות בקרב אדם השלם כנודע התחלקות כל חלק לעשר ע"כ ימי שנותינו בהם שבעים שנה כי אז השלים עבודתו תמה וקנה כל מה שבכח בחירת האדם לקנות ומי שניתן לו חיים יותר מע' שנה נקראין גבורות מפני שבעת הזאת יתגברו כחות הנפש על הגוף וכאשר אין בכח הגוף להכיל אור הגדול אז הוא נאסף אל אוצר החיים באין מעכב וזו היא בחי' מיתת נשיקה אבל במשה הרועה הנאמן הלא נודע האהבה הגדולה והעזה אשר הי' בין החבירים כמו שאמרו במדרש כי טעונה נפשו הקדושה כי דירתה בחומרו הטהור נעים עלי' מאוד ולא רצתה לצאת ע"כ היתה היציאה בהדרגה מיום אל יום:

עיין בראש"ש ז"ל שהביא דברי ר"מ ז"ל בקטן שהגדיל תוך ל' דצריך לנהוג ז' ול' כמו בשמע ברגל והרא"ש ז"ל חולק עליו וכתב כיון דגברא לאו בר חיובא בשעת עיקר המצוה היינו בשעת מצוה מיתה תו ליכא בתשלומין ולדברי ר"מ ז"ל צריך לחלק בין זה להא דאמרי' בסנהדרין לענין הרוגי ב"ד כיון דלא חזי להתאבל בשעת סתימת הגולל תו אין להתאבל כלל אבל הכא גברא הוא דלא חזי דקטן הוא כי הגדול שפיר חייב להתאבל וס"ל דלאו תשלומים הם והרא"ש ז"ל ס"ל דתשלומין הם ומש"ה כי לא חזי בשעת עיקר המצוה פטור הוא לגמרי ודחה ראיית הר"מ ז"ל מהא דאין דיחוי אצל מצות דשאני כיסוי דבידו לגלות ולא משמע כן בסוכה דף ל"ב והתוס' שם כתבו להדיא דאין זה בידו דלא כהרא"ש ז"ל אבל באמת לא היה צריך לזה דהכא עיקר הטעם כאן הוא משום דבשעת עיקר החיוב פטור הי' ועיין בסי' שצ"ו בדברי הט"ז שהאריך בדין זה וביה"ק שם מה שהקשו מהבדלה באונן וכבר כתבתי לעיל בדין הבדלה מה שנ"ל:

דף כח:

גמרא אבל לעתיד לבא הוא אומר בלע המות לנצח כו' עיין בש"ג שכ' לפרש דמיתה ע"י מקרה כמש"נ ויש נספה בלא משפט לא יהי' לעתיד אלא איש בחטאו יומתו כמש"נ כי החוטא בן מאה שנה ימות ומפני שיצה"ר לא ישלוט אז לא יהי' החטא מצוי וכל הנשאר בציון קדוש יאמר לו ולכאורה הוא נגד ד' הש"ס דרמי לקראי אהדדי ומשני כאן

בישראל בלע המות לנצח וקרא דכי הנער בן מאה שנה ימות מיירי באומות העולם מזה משמע דבישראל ליכא מיתה כלל אבל יש לומר דכוונת הש"ס ג"כ הכי דבישראל לא יהי' החטא מצוי אבל באומות העולם אין קדושה בהם כ"כ ויכולים לבא לידי חטא:

שם גמרא כשמתו בניו של ר' ישמעאל נכנסו ד' זקנים לנחמו כו' נענה ר"ט וא' ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה א' כו' כבר דקדקו המפרשים ז"ל וכי לא עשו אלא מצוה אחת וגם ממה שאמר ר"ט דעו שחכם גדול הוא מזה נראה שכל אחד ד' חכמה דיבר ונראה לפרש שבד' ז"ל הורו לנו גודל תועלת הצדיקים לדורן בחיים חיותן ומה מאוד יגדל ההספד בהלקח אותן מן הדור ח"ו והוא כי זה ידוע שכל העבודה השלימה בכללה נחלקת לעשה ול"ת וא"א לבא לידי קיום מצות עשה בשלימות אם לא ע"י קיום מצות ל"ת כמש"נ סור מרע ועשה טוב כי עיקר כוונת עשיות הטוב הוא להדבק בקונו בכל לבבו ובכל נפשו ומאודו ואם לא נטהר מפגמי המעשים הרעים הם כל הל"ת איך הוא יכול להדבק בקונו והוא מלובש בגדים הצואים והם מסכים מבדילין בינו לבין קונו ע"כ האדם השלם צריך שינקה עצמו מכל רע תחילה ואח"כ יוכל לבא לידי עשיית הטוב בשלימות. והנה זה ידוע שלפני כל פועל יקדם תחילה ההליכה והכנה לזה הפועל עד שהוא מגיע לתכלית דבר וכן הוא דרך היצה"ר כי תחילה מתעה את האדם ללכת בדרך חטאים וממשיכו בחבלי השוא עד שהוא מביאו אל מקור הרע מקום אשר קשה מאוד לשוב מדרך הזה וכמו כן הוא פעולת היצ"ט להוליך את האדם בדרכי חיים ובכל יום הוא מתקרב למקור החיים יותר עד שהוא מביאו אל תכלית החיים ומובטח הוא שלא יחטא כיון שכבר הגיע אל מקומו הטוב ולא יתעהו היצה"ר עוד מן הדרך אבל כ"ז שלא הגיע אל תכלית דרך האמת ועדיין הוא מחזיק בדרך כי הולך הוא קרוב הוא יותר לתעות מן הדרך ע"י פיתוי היצה"ר וכן הוא במדה טובה כי ההולך בדרך לא טובה קל הוא יותר לשוב מדרך הזה ממי שכבר הגיע ח"ו אל מקום הרשע בתכלית וזה שאמרו ז"ל ד' מדריגות בדרכי האדם צדיק גמור צדיק שאינו גמור צדיק גמור הוא מי שכבר הגיע אל מקום השלימות והחיים וצדיק שאינו גמור זה הוא שעדיין הוא מחזיק בדרך ההליכה ועדיין לא הגיע אל תכליתו וכן הוא רשע גמור ורשע שאינו גמור ומזה תראה כי מי שהוא צדיק גמור וכבר הגיע אל המעלה העליונה מובטח הוא שלא ירד עוד ח"ו ממעלתו וכן מי שהוא רשע גמור ובא אל תכלית קץ הרע והרשע רחוק הוא מאוד מן התשובה וכמעט לא ישיג אורחות חיים. והנה ככה הוא הנהגת כל נפש פרטי וכן הוא ג"כ הנהגה זו בכלל אומה הישראלית כשהן עולין עולין עד לרקיע ואז שונאי ישראל הם בתכלית הירידה ואם ח"ו גורם החטא יורדין עד לעפר ושונאיהם ירימו ראש ויעלו אך

בא וראה חסדי ה' עם עמו כי אפי' אם הם ח"ו בתכלית הירידה לא יטוש ה' את עמו ואם אין בכח עצמן לעלות מעומק הירידה הוא בכבודו ובעצמו יוציאם ויעלם וירידתן צורך עלי' הוא ובאומות העולם הוא להיפך כי עלייתן צורך ירידה הוא כי לבסוף ירדו לבאר שחת באין תקומה ועוד זאת כי אין זוכין לבוא אל תכלית המעלה העליונה כמו ישראל. וע"ז הכוונה נאמר בברכת משנה תורה והיית רק למעלה ולא תהי' למטה ובקללות נאמר הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה והוא כי אם יהיו ישראל על שלימות המעשים יביאם ה' אל המעלה שאין גדולה הימנה היינו שיגיעו אל מקום השלימות אשר בכח האדם להשיג וכאשר יגיעו אל השלימות הזאת לא יהיו למטה כי רחוקים המה זמ"ז בתכלית הריחוק כנ"ל ובהיפוך ח"ו בעת הירידה נאמר ואתה תרד מטה מטה וכיון כי לא יניח אתכם לירד אל מקום הירידה התכלית שאין למטה הימנה אלא תרדו מטה מטה כי תבאו בדרך הירידה ובכל הליכה והליכה תרדו מטה מטה אבל לא יניחם לבא אל שפל המדריגה וכן הוא בעליית הגר כי לא יעלה אל שלימות המעלה ולא יחזיק בדרך העליי' וילך מעלה מעלה ולא ישיג התכלית ובאלו הדברים יבואר דברי המדרש והנה מלאכי אלהים עולין ויורדין בו כי יעקב אבינו ראה עליות וירידות כל המלכיות ומלכות הרביעית ראה עלייתו ולא ראה ירידתו ונתיירא יעקב אבינו ע"ה עד שאמר הקב"ה אם תגביה כנשר כו' משם אורידך כו' ולהבין דברי חכמים מדוע בראשונות ראה ירידתן ובד' לא ראה הירידה והוא ע"פ מה שאז"ל במנחות לקול המולה גדולה את קולך שמעתי וחמלתי עליהם אני אמרתי שבכל מלכות שתעבדו כשיעור מלכות מצרים לחד נוסחא ובשבילך כולם יחד יהיו כשיעור מלכות מצרים ואם נפרש כפשוטו על הזמן הלא בעונותינו רבו כמו רבו כמה פעמים יותר ממלכות מצרים אבל הכוונה כי זה נודע כי גאולת מצרים היתה שקולה כנגד כל הגאולות ע"כ נאמר בה ד' לשונות של גאולה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי וזה מפני שבשעת הגלות היו בתכלית הירידה הגדולה כמש"נ או הנסה כו' לבא לקחת לו גוי מקרב גוי כעובר כו' וכבר נאמרו הדברים כי מי שכבר הגיע אל מקום הרע קשה מאוד לשוב מאיליו מדרך הזה ולזאת הי' הרועה הנאמן מסרב בלכתו כי להוציא ממסגר אסירים כאלו כמעט אין בכח האדם מצד עצמו כי אם ביד אלוה כאשר הבטיח השי"ת ליעקב אבינו אנכי ארד עמך ואנכי אעלך גם עלה ולזה נאמר ב' לשונות של עליי' כי באמת נתעלו אחר ירידתן מעלה גדולה יותר ממה שהיו קודם ירידתם ומפני זה היו צריכין אז לד' לשונות של גאולה להוציאם מן המקום הרע הזה קליפת מצרים אשר הוא מקור הקליפות ולהעביר אותן בכל הדרך הרע לבל ישלוט הרע בהם עוד ולהובילם בדרך טובה באין מחריד

ולהביאם אל המקום הנאמן מקור הטוב והן הן ד' לשונות של גאולה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים כי יוציאם מבית כלא וחושך אשר הנפשות שקועים היו תחת סבלותם והצלתי אתכם מעבודה כי לא תלכו בדרכם כלל לעבוד עבודתם הזרה והנכרי' וגאלתי אתכם בזרוע נטויה כי אפנה הדרך הטובה באין מכשול ואבן נגף וזה נעשה בים כי אמר פרעה נבוכים הם בדרך ורדף אחריהם להשיבם אליו והקב"ה ברחמיו וברוב חסדיו בדרך ישרה הוליכנו ואת רוח פרעה וכל חילו בער מן הארץ והלכו לבטח עד כי הביאם אליו יתב' והוא המקום המבוקש אשר בקשו אבותינו לתקוע את זרעם במקום נאמן לעולם וזש"נ ולקחתי אתכם לי לעם וכ"ז עשה הקב"ה בכבודו ובעצמו ית' כי אין בכח מלאך או שרף או שליח להוציא מירידה גדולה כזו ולהעלותן למעלה גדולה כזו וע"ז הסדר סידרו לנו הד' כוסות כוס ראשון לברך על הקידוש אשר קדשנו וקרא שמו הקדוש אלינו בהיותינו במצרים והוא נגד ראשית היציאה מתחת סבלות מצרים כוס שני אומרים עליו הלל לשבח על היציאה אשר יצאו מכל דרך הרע עד שהגיעו אל ארץ טובה כוס שלישי מברך על הטוב והמזון אשר צמח בדרך הטובה כוס רביעי אומר עליו הלל הגדול להודות ולהלל בנפש שבעה כי השביענו מטובו והשפיע עלינו כל טוב אשר בכחינו לקבל והנה כבר אמור אצלינו במ"א פי' המקרא לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה כו' כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא כי הביאה למקום הקודש לא נשלם אז על קיום עולם כי בשביל מעשה העגל הי' שמו ית' בכעס ואמר הנה אנכי שולח מלאך וכמש"נ בימי יהושע עתה באתי וכיון שלא באו אל תכלית הטוב גרם החטא וירדו מטה עד שמהראוי הי' שישתעבדו בד' מלכיות כ"א בעומק הירידה כמו מלכות מצרים ולקולו של אברהם אבינו חמל הקב"ה וצירף כל הד' גליות ובכולם ירדו ממדריגה למדריגה עד שביריד' הרביעית שבו לבחי' ירידת מצרים כמש"נ בתוכחת משנה תורה והשיבך ה' מצרים. והנה זה ידוע כי לעומת בחי' ירידת ישראל כן הוא נגד זה עליית הבבליים ע"כ ראה יעקב אבינו ירידת ועליית הג' מלכיות הראשונות כי ירידתן של ישראל לא הי' גדולה ולעומת זה עליות הבבליים לא היתה גדולה ומפני זה ג"כ היו אלו הגאולות בידי אדם ע"י מרדכי ואסתר ובני חשמונאי כי הי' עדיין בכח השליח להשיבן אל מקומם אבל גלות הרביעי ירדנו פלאים ירידה שאין למטה הימנה ע"כ היתה עליית מלכות הרביעית גדולה מאוד עד שלא הי' בכחו של יעקב אבינו לראות ירידתו והקב"ה אמר לו אל תירא כי אם יגביה כנשר כו' משם אורידהו כי הגאולה האחרונה יהי' ע"ד יציאת מצרים ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו והוא יביאנו אל המנוחה ואל הנחלה בביאת עולם כמש"נ תביאמו ותטעמו כו'. והנה הנהגה זו היא בכללי' אומה הישראלית שמקוים אנו במהרה

שיוגמר עלייתינו אל מקום הטוב וקיום עולם אבל בכל דור ודור הנהגה זו מתנהגת ע"י צדיקי הדור כמש"נ יפקוד ד' איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם והן הן העלאת ישראל בכלל ובפרט לקרבן לאביהם שבשמים על סדר האמור לעיל כי האדם בראשיתו שקוע הוא בעומק התאוה ע"י טעימת דברי היצה"ר מתחילת היצירה ועל הצדיקים מוטל הדבר לאחוז ביד האדם ולהוציאו מרפש וטיט החטא והתאוה ולהוליכו בשמירה מעולה עד שיעבור כל דרך הרע ולהובילו בדרך עד שיביאוהו אל השלימות לפי מקום השגתו של כאו"א וזש"נ אשר יצא לפניהם להורותם הדרך הטובה אשר ילכו בה ואשר יבא לפניהם אל מקום השלימות של כאו"א ויש אשר יצטרכו להוציאם מעמקי התאות אשר המה שקועים בהם וזש"נ אשר יוציאם וצריך לישא אותם בחיקו עד אשר יביאם אל הדרך הטובה כי אין להניח אותם לילך בעצמן כי קרוב הוא שישובו אל קברות התאוה ע"כ צריך לאחוז בהם בחזקה עד אשר יביאם אל דרך טובה ואז רשות להניח אותם ללכת בעצמן רק הוא יצא לפניה' להורות להם הדרך. ועתה נבא אל ביאור ד' אלו הד' זקנים שהם רמזו בד' ז"ל כל הד' בחינות אלו אשר הצדיקים הם לאורה לדורן ע"כ מהראוי לספוד מספד מר על האדם ח"ו וכ"א אמר דבר אחד כפי סדר הנ' במקרא אשר יצא לפניהם ואשר יבא כו' וענה ר"ט: